ALIN SPÂNU

SERVICIUL DE INFORMAȚII AL ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ (1916 – 1920)

editura militară

ALIN SPÂNU

SERVICIUL DE INFORMAȚII AL ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ (1916–1920)

ALIN SPÂNU

SERVICIUL DE INFORMAȚII AL ROMÂNIEI ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ (1916–1920)

EDITURA MILITARĂ
BUCUREŞTI, 2012

Coperta: ADRIAN PANDEA
Redactare: DAN GÎJU
Layout: MARIUS IORGULESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
SPÂNU, ALIN
Serviciul de informaţii al României în Războiul de Întregire Naţională : (1916-1920) /
Alin Spânu; pref. de prof. dr. Gheorghe Buzatu. - Bucureşti: Editura Militară, 2012
Index
ISBN 978-973-32-0896-9

I. Buzatu, Gheorghe (pref.)

355.40(498)"1916/1920"

PREFAȚĂ

Deschiderea arhivelor după 1989 şi punerea la dispoziția cercetătorilor de noi şi importante fonduri de documente, an de an, i-au impulsionat pe istoricii şi pasionații de istorie să scoată la lumină noi abordări asupra unor evenimente, perioade şi persoane. În acest context, problematica serviciilor de informații – româneşti şi străine –, de la organizare şi funcționare până la liderii structurilor, a fost una dintre cele mai căutate şi mai cercetate, iar subiectul nu a fost epuizat.

Lucrarea de față incită şi intrigă în acelaşi timp, deoarece dr. Alin Spânu lansează, pe baza unor documente în majoritate inedite, ipoteze şi prezintă noi cazuri de spionaj şi contraspionaj într-o epocă tulbure. Autorul, care a susținut o excelentă teză de doctorat privind istoria serviciilor de informații române în perioada 1919–1945, publicată în 2010, revine de această dată cu o lucrare sintetizând rezultatele unor cercetări de substanță în arhive privind activitatea Serviciului de Informații al României în Războiul de Întregire Națională.

Dr. Alin Spânu face parte din noua generație de istorici, cercetători eminenți şi buni analişti ai problematicii Serviciilor de Informații, alături de Florian Banu, Liviu Țăranu, Cezar Mâță, Florin Şinca, Pavel Moraru ş.a.

Volumul începe cu un capitol destinat evoluției structurilor informative autohtone – Serviciul de Informații al Armatei (din 1859) şi Direcțiunea Poliției şi Siguranței Generale (din 1908) – care stăruie asupra organizării şi activităților întreprinse, mai ales în Războiul de Independență, fără a omite lipsurile şi eşecurile înregistrate.

Cel de-al doilea capitol – *Neutri..., dar bine informați (1914–1916)* – ne introduce într-o lume nouă, puțin descifrată până în prezent, care oferă o altă imagine față de structurile informative/contrainformative autohtone. Din punct de vedere informativ, România a penetrat toate mediile de interes din exterior şi, probabil, cel mai mare succes îl reprezintă agentul infiltrat la Cartierul General al armatei austro-ungare. În schimb, în țară, sub aparen-

ța unei ineficiențe şi imposibilități în lupta cu spionajul Puterilor Centrale, constatăm că organele de contraspionaj ştiau tot ce se întâmplă şi acționau prin mijloace şi metode din cele mai diverse pentru a-i anihila sau a-i induce în eroare pe agenții inamici. Noi valențe sunt scoase la lumină şi în cazul colonelului Verzea, a cărui trădare, pe baza documentelor şi a memoriilor unor contemporani, nu mai pare atât de clară.

Evoluția organizatorică şi funcțională a Serviciului de Informații după intrarea în Războiul de Întregire Națională pune în fața cititorului noi aspecte, interesante şi inedite în acelaşi timp. Din 1917, Serviciul de Informații şi-a calibrat structura, şi-a profesionalizat angajații, şi-a stabilit parametrii calității prin introducerea unor acte normative în domeniu, iar rezultatele pozitive nu au întârziat să apară. La succesele obținute au contribuit, de asemenea, Misiunea Militară Franceză, prin consiliere şi schimburi de date, şi structurile armatei ruse, cu care s-a conlucrat pe latura contraspionajului până la înființarea unei structuri comune.

După încheierea Primului Război Mondial, România a fost obligată să lupte pe două fronturi cu acelaşi inamic, nou apărut în peisajul continental – bolşevismul. Serviciul de Informații a combătut cu succes acțiunile subversive la granița de vest şi a sprijinit armata în campania contra Republicii Sfaturilor din Ungaria. La granița de est, după o primă sincopă (Hotin, ianuarie 1919), structurile de securitate s-au repliat şi au contraatacat eficient, până la a neutraliza propagandiştii, spionii, sabotorii, teroriştii, liderii comitetelor revoluționare şi rezidenții serviciului de spionaj bolşevic trimişi în Basarabia.

Un interesant expozeu este dedicat colonelului Nicolae Condeescu, care, în analiza autorului, apare la justa lui valoare, de doctrinar al *intelligence*-ului românesc în Războiul de Întregire Națională. La fel de interesantă este şi analiza memoriilor celor doi şefi de servicii secrete ai Puterilor Centrale, Walter Nicolai (Imperiul German) şi Maximilian Ronge (Imperiul Austro-Ungar), referitoare la acțiunile cu relevanță în spațiul românesc.

Documentele prezentate în anexe oferă cititorului posibilitatea să constate modul de organizare, funcționare, încadrare a serviciilor de informații româneşti, schimbul de date cu Aliații, măsurile contrainformative inițiate, dări de seamă asupra activității desfăşurate, analize informative ş.a. Toate acestea au avantajul de a confirma interesul pentru elaborarea şi întărirea unei doctrine informative la cel mai înalt nivel.

Aparatul informativ a reuşit să se ridice la nivelul cerințelor epocii, să obțină informații valoroase şi să elaboreze analize anticipative de cea mai bună calitate. Liderii structurilor de informați/contrainformații – Ion Panaitescu,

Romulus P. Voinescu şi Nicolae Condeescu – se înscriu în galeria de onoare a doctrinarilor, aceştia putând fi apreciați, fără falsă modestie, drept „părinții" fondatori ai *intelligence*-ului românesc din secolul al XX-lea. Volumul reprezintă netăgăduit o monografie solidă consacrată structurii informative a României din perioada Războiului de Întregire Națională, fiind integral la nivelul exigențelor ştiințifice actuale. În ansamblu, volumul confirmă faptul că România a efectuat de-a lungul timpului „un spionaj tactic, limitat" atunci când a fost vorba de interesele sale vitale. În perioada de referință, decidenții politici şi militari au avut la îndemână un aparat informativ dimensionat la necesitățile şi obiectivele securității naționale.

Prof. univ. dr. GHEORGHE BUZATU
Iaşi, 20 aprilie 2012

INTRODUCERE

Departe de ochii iscoditori ai mass-media se duce un război nevăzut, unul care, la prima vedere, nu produce victime. Munca de informații este asociată, de regulă, cu o activitate desfăşurată departe de tumultul vieții cotidiene. În clădiri care nu ies în evidență se află sedii ale unor servicii de informații, unde se planifică acțiuni de promovare şi apărare a interesului național. Cei care lucrează în acest domeniu gândesc anticipativ pe termen lung şi pragmatic, elaborează planuri, identifică metodele şi mijloacele cele mai adecvate pentru a-şi atinge scopul.

Care ar fi acesta? Obținerea unor date – politice, economice, militare, sociale etc. – sau influențarea unor evenimente, personalități, poate chiar a opiniei publice. Despre aceşti oameni şi acțiunile inițiate şi/sau întreprinse de ei se scrie rar. Ei înşişi s-au pierdut în anonimat, acțiunile desfăşurate au rămas în arhive sau poate nici acolo, iar cele mai mediatizate au fost... eşecurile. Ulterior, după mulți ani, memoriile unora – unele fiind amintiri elaborate la bătrânețe, altele declarații scrise în închisoare –, documentele puse în cercetare, găsite de cercetători şi editate sau analizate, au conturat o imagine mai mult sau mai puțin corectă față de bătăliile din umbră purtate înainte, în timpul sau după conflictele militare, fie acestea mai mari sau mai mici.

Astăzi, când ne apropiem de centenarul declanşării Primului Război Mondial, au rămas, încă, pete albe în privința participării României la conflict. Care au fost locul şi rolul României din punct de vedere informativ/contrainformativ în perioada neutralității (1914–1916), în cadrul conflagrației mondiale (1916–1918) şi în perioada imediat următoare Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918? A fost pregătită România pentru bătăliile purtate pe „frontul din umbră" cu vajnicii săi inamici, a avut capacitatea de anihilare a acțiunilor subversive desfăşurate pe teritoriul național, mai ales a celor asimetrice, nou apărute în urma prăbuşirii imperiilor multinaționale şi apariției unor state cu interese şi acțiuni agresive la adresa vecinilor, a beneficiat de

funcționari/ofițeri de informații capabili și oneşti? Până în prezent, nu a fost analizat în ce măsură decidenții politico-militari, beneficiari ai materialelor informative şi analitice s-au ridicat la înălțimea funcțiilor şi au avut capacitatea de a înțelege datele primite, de a lua măsuri în consecință, în favoarea intereselor naționale.

Instrucțiunile şi normele metodologice elaborate în perioada 1914–1916 au stat la baza unei directive informative, care s-a dovedit pertinentă şi profesionistă la nivelul epocii şi, mai ales, s-a ridicat la nivelul adversarilor.

Evoluțiile ulterioare – datorate evenimentelor de pe front, dar şi colaborării cu aliații – au desăvârşit normele specifice acestui domeniu, acestea fiind valabile încă un deceniu după Marea Unire. Marile victorii din vara anului 1917 s-au datorat şi rezultatelor informative/contrainformative pe care structura de specialitate le-a pus la dispoziție, atât prin obținerea de date anticipative din teritoriul ocupat, cât şi prin anihilarea agenților inamici aflați în liniile româno-ruse.

Personalul care a încadrat structurile informative/contrainformative a fost unul care şi-a făcut datoria cu prisosință, s-a sacrificat şi a reuşit să obțină succese notabile pe acest palier. Unii dintre aceştia, puțini la număr, şi-au continuat munca în *intelligence* şi au ajuns în funcții manageriale, în timp ce alții şi-au schimbat profilul activității, reorientându-se către alte domenii. Aici, în focul luptei cu duşmanii interni şi externi, s-au călit caractere, s-au cimentat prieteniile de mai târziu, dar, totodată, au apărut şi germenii marilor conflicte profesionale şi antipatii personale.

În tot acest timp, presa a criticat, inclusiv prin formatori de opinie cu greutate – cazul lui Nicolae Iorga –, lipsa unor măsuri contrainformative împotriva agenților străini care dominau peisajul public. Marele istoric a semnat editorialul „Cum ne putem lupta cu spionii" în cotidianul său „Neamul Românesc" din 14 iunie 1915, în care, printre altele, a devoalat pericolul reprezentat de agenții Puterilor Centrale. În opinia sa „spionul, ca şi orice alt profesionist, lucrează cu totul liber. Lucrează liber şi fățiş. [...] Desigur, prezența spionilor e o primejdie pentru țară când vin să cumpere pe cineva, iar când au şi cumpărat pe atâția...".

Această imagine nu era singulară şi ea a avut la bază acțiunile de influență în presă, cele mai vizibile de altfel, prin care Germania şi Austro-Ungaria nu au economisit niciun fel de resurse pentru a crea impresia că România trebuie să rămână neutră în conflictul aflat în desfăşurare.

Lucrările apărute până în prezent privind Războiul de Întregire Națională au abordat contextul politic extern şi intern, situația armatei române şi reorganizările din timpul neutralității şi până la demobilizare, au

fost analizate bătăliile, activitatea comandamentelor, marilor unități şi unităților, precum şi liderii militari care s-au remarcat sau au dezamăgit în conflict. Rezultatul final – România Mare – a făcut să se uite erorile politico-militare, greşelile umane, dar, în egală măsură, şi meritele deosebite ale unor compartimente la încununarea operei. Una dintre structurile cu un aport important în perioada premergătoare, în timpul şi după Războiul de Întregire Națională, a fost Serviciul de Informații. Această structură, apărută la finalul anului 1916, a îmbinat armonios resursele umane şi materiale ale celor două instituții cu atribuții în domeniu – Direcțiunea Poliției şi Siguranței Generale din Ministerul de Interne şi Biroul (ulterior Secția) Informații din cadrul Marelui Cartier General – şi şi-a focalizat eforturile pentru a câştiga războiul informațiilor.

Din punctul de vedere al datării documentelor am ales formula stilului nou, iar acolo unde am considerat că sunt date importante pentru istoriografie, am inserat datarea pe ambele stiluri. De asemenea, pentru a uşura înțelegerea lor, am actualizat tacit, ortografic, ortoepic şi în punctuație, textele elaborate în limbajul epocii.

Lucrarea de față nu ar fi putut fi elaborată fără contribuția altor istorici, care au cercetat în arhive şi au elaborat lucrări de certă valoare, indispensabile oricărui cercetător care va aborda evoluțiile organizatorice, activitatea sau liderii structurilor de informații/contrainformații autohtone. În fruntea acestora se situează, printr-o carieră îndelungată şi numărul mare de lucrări publicate de-a lungul timpului, profesorii Gheorghe Buzatu şi Cristian Troncotă. Gratitudinea autorului se îndreaptă şi spre colonelul (r) prof. univ. dr. Ion Giurcă, unul dintre cei mai buni specialişti pe problematica Primului Război Mondial, care a oferit sugestiile necesare pentru evitarea unor erori.

ABREVIERI

1. **ARHIVE**
AMR = Arhivele Militare Române
ANIC = Arhivele Naționale Istorice Centrale

2. **FONDURI**
CM = Cabinetul Ministrului
DGP = Direcția Generală a Poliției
DPSG = Direcțiunea Poliției şi Siguranței Generale
IGA = Inspectoratul General al Armatei
IGJ = Inspectoratul General al Jandarmeriei
MCG = Marele Cartier General
MI = Ministerul de Interne
MR = Ministerul de Război
MStM = Marele Stat Major
PCM-CM = Preşedinția Consiliului de Miniştri-Cabinetul Militar Ion Antonescu
PCM-SSI = Preşedinția Consiliului de Miniştri-Serviciul Special de Informații

Capitolul 1

EVOLUȚIA STRUCTURILOR INFORMATIVE/CONTRAINFORMATIVE PÂNĂ LA IZBUCNIREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

1. Repere istorice

Cele mai vechi atestări despre culegerea de informații prin intermediul agenților le avem din vremea lui Decebal. Se pare că acesta l-a trimis la Roma pe omul lui de încredere, Atticus, care a reuşit să acționeze astfel încât să fie ales în Senatul roman. Nu este exclus ca primul război daco-roman (101–102) să se fi încheiat nedecis tocmai datorită activităților lui Atticus.

În Evul Mediu, culegerea de informații dincolo de granițele țării a fost practicată de Basarab I, de Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeş, Ştefan cel Mare, Vasile Lupu şi Constantin Brâncoveanu. Vlad Țepeş a stat câțiva ani la Istanbul, aşa că a învățat limba turcă, modul de organizare şi conducere a armatei, vestimentația, modalitățile de protecție a sultanului şi alte lucruri care l-au ajutat să pună la punct planuri pertinente de atac contra otomanilor. Ştefan cel Mare a fost un lider regional care a avut date atât prin diplomații săi de la curțile regale şi imperiale din Europa de vest, dar şi de la negustori şi aliații săi antiotomani. Domnitorul Şerban Cantacuzino a participat cu un corp din oastea Țării Româneşti în cadrul armatei otomane la asediul Vienei (1683), dar, pornind de la interesele fundamentale ale țării sale, a stabilit contacte şi cu asediații, cărora le-a transmis informații despre punctele sensibile ale atacatorilor. Ca urmare, creştinii conduşi de prințul Eugeniu de Savoia au obținut o strălucită victorie contra otomanilor şi au spulberat definitiv visul acestora de a cuceri Occidentul. De remarcat că, trei secole mai târziu, în 1983, acest gest al lui Şerban Cantacuzino şi-a aflat recunoaştere într-un monument dezvelit la Viena.

Se ştie că şi Constantin Brâncoveanu a organizat culegerea sistematică de informații în capitalele țărilor vecine şi a introdus codificarea documentelor trimise prin curieri. Căderea sa a fost posibilă şi prin decriptarea scrisorilor, care aveau cu totul alt conținut decât cel aparent. La mazilirea sa a contribuit familia Cantacuzino, care va da următorul domn al Țării

Românești – Ștefan Cantacuzino –, însă, după doi ani de domnie, în 1716, și acesta va avea soarta predecesorului său, fiind mazilit și decapitat în capitala Imperiului Otoman.

S-au păstrat în memoria istoriei, datorită eficienței lor, acțiunile cu caracter informativ care au avut loc în perioada premergătoare Unirii din 1859. Adversar al Unirii, caimacamul Moldovei, Nicolae Vogoride, a falsificat grosolan alegerile pentru Adunarea ad-hoc. Într-o bogată corespondență cu ambasada Turciei la Londra, cu reprezentantul Moldovei la Constantinopol și cu rudele sale, el și-a prezentat pe larg activitatea desfășurată împotriva unirii celor două țări române. Serviciul de informații al unioniștilor, din care făceau parte, printre alții, Alexandru Ioan Cuza, Cezar Liebrecht și Grigore Alevra, a interceptat scrisorile compromițătoare și le-a publicat în presa franceză, ceea ce a provocat nu numai un scandal internațional – Franța a amenințat Imperiul Otoman cu ruperea relațiilor diplomatice –, ci și anularea alegerilor falsificate.

2. Serviciul de Informații al Armatei

În contextul multiplelor sale preocupări pentru făurirea unui stat modern, Alexandru Ioan Cuza (1859–1866) a avut în vedere, imediat după alegerea sa ca domn al Principatelor Unite, organizarea unei structuri informative la nivelul cerințelor epocii. Astfel, la 12/24 noiembrie 1859, prin Înaltul *Ordin de Zi nr. 83*, s-a înființat Statul Major General al Armatei, în cadrul căruia funcționa Secția a II-a, primul serviciu de informații al armatei române și al României. Acest serviciu a fost încadrat cu sublocotenenții Gheorghe Slăniceanu și Ștefan Fălcoianu, care, ulterior, aveau să devină generali și miniștri de război. Ulterior, Cuza a cerut o misiune militară franceză pentru o mai bună instrucție a ofițerilor și soldaților, însă, odată cu venirea principelui Carol, misiunea franceză a lăsat locul uneia prusace, în conformitate cu noile obiective ale politicii externe.

În perioada 1866–1877, armata a cunoscut o dezvoltare simțitoare și o înzestrare din cele mai bune pentru vremea respectivă. Punctul de cotitură a fost Războiul franco-prusac (1870–1871), în urma căruia modelul de organizare și instruire a armatei învingătoare a fost preluat și de România. Pentru o mai bună coordonare a structurilor militare, prin *Decretul nr. 380*/17 martie 1867 a fost înființat Depozitul General de Război, în cadrul căruia funcționau două secții: Secția Harta României (lucrări topografice militare) și Secția Lucrări istorice (statistica militară și lucrări regimentare). În peri-

oada premergătoare proclamării independenței, culegerea de informații s-a efectuat de către Direcțiunea P.T.T. din Ministerul de Interne, de Secțiile Operații şi Topografie din Marele Stat Major, de pretorii din Jandarmeria militară şi de către agențiile diplomatice.

2.1. Activitatea informativă şi de siguranță a armatei române în Războiul pentru Independență (1877–1878)

Dincolo de laturile vizibile ale evenimentelor politico-diplomatice din Războiul pentru Independență, o confruntare intensă a fost purtată departe de ochii publicului şi ai mass-media: bătălia pentru obținerea de informații, prin care să fie cunoscute intențiile celuilalt (prieten sau dușman) privitor la spațiul românesc. La sfârşitul anului 1876, două informații, extrem de valoroase, au fost obținute, în mod legendat, adică prin persoane infiltrate în medii de interes sub diverse acoperiri, de către agenții diplomatici români. Astfel, la 10 octombrie 1876, generalul Ioan Gr. Ghica[1], reprezentantul Bucureştiului la Constantinopol, a aflat că generalul conte N. P. Ignatiev[2], reprezentant personal al țarului Alexandru al II-lea, va cere Imperiului Otoman să accepte, în două zile, un armistițiu de 6–8 săptămâni şi să înceteze operațiile militare în Serbia. În caz contrar, personalul diplomatic rus va părăsi Turcia şi legăturile diplomatice dintre cele două țări vor fi rupte. Aceasta în contextul în care, la 18 iunie 1876, Serbia şi Muntenegru au declarat război Turciei, însă evoluția acțiunilor militare le-a fost defavorabilă. La 1 septembrie 1876, trupele sârbo–muntenegrene au fost învinse complet de otomani, iar la 2 noiembrie 1876 au cerut încetarea ostilităților, ceea ce, în urma ultimatumului rus, sultanul a acceptat. În perioada conflictului, la 8 iulie 1876, în localitatea Reichstadt, a avut loc o întrevedere între miniştrii

[1] General Ioan (Iancu) Gr. Ghica (n. 1829, Iaşi–d. 21 martie 1891), fiul domnului Moldovei, Grigore Al. Ghica, a urmat studii la Freiburg şi Geneva, după care a revenit în țară şi a ocupat funcții ministeriale. În perioada 1872–1877 a fost agent diplomatic la Constantinopol, iar după începerea ostilităților, ataşat pe lângă țarul Alexandru al II-lea. După încheierea războiului, a rămas ministru plenipotențiar la St. Petersburg.

[2] General conte N. P. Ignatiev (n. 17 ianuarie 1832, St. Petersburg–d. 20 iunie 1908), diplomat de carieră, s-a remarcat la Congresul de Pace de la Paris (1856), când a negociat cu Turcia frontiera dunăreană. A efectuat misiuni diplomatice în Asia Centrală şi în China (1858–1860), ocazie cu care a încheiat Convenția de la Pekin, prin care China a cedat o parte din Manciuria către Rusia. Ambasador la Constantinopol (1864–1877), guvernator în Nijnîi-Novgorod şi ministru de interne (1881–1882).

de externe ai Austro-Ungariei şi Rusiei, contele Gyula Andrassy[3], respectiv A. M. Gorceakov[4], care au decis păstrarea statu-quoului în Balcani, dar şi obţinerea de teritorii în folosul propriu. Viena a obţinut acceptul să ocupe Bosnia–Herţegovina, iar Moscova avea libertatea să anexeze sudul Basarabiei.

Următoarea etapă în evoluţia problemei orientale a fost Conferinţa marilor puteri de la Constantinopol (11 decembrie 1876–30 ianuarie 1877), cu scopul de a obţine libertăţi şi avantaje pentru popoarele europene aflate în sfera imperiului otoman. Marele vizir Ahmed Şefik Midhat Paşa[5] a proclamat o nouă Constituţie în care, printre altele, România şi Serbia erau desemnate „provincii privilegiate", ceea ce a atras protestul celor două state. Nemulţumirile României au coincis cu obiectivele Rusiei, interesată într-o expansiune către strâmtori şi, în context, în sprijinirea mişcărilor antiotomane. La 31 martie 1877, guvernul român a decretat mobilizarea generală, iar la 4 aprilie 1877, a semnat o convenţie cu Rusia, prin care se permitea trupelor imperiale tranzitarea teritoriului românesc, acestea trebuind să apere, la nevoie, frontierele naţionale.

Cea de-a doua informaţie valoroasă pentru guvernul de la Bucureşti a fost obţinută la Viena, din anturajul ambasadorului francez. Acesta a fost informat, în mod confidenţial, de generalul Gyorgy Klapka[6], venit de la Constantinopol, că turcii au intenţia să atace patru puncte pe teritoriul românesc – Calafat, Turnu-Măgurele, Oltenița şi Barboşi – pentru a distruge căile ferate şi a ocupa Bucureştiul. În acelaşi timp, generalul Klapka a promis turcilor că trupele secuieşti vor acţiona subversiv asupra unor noduri de cale ferată, gări, poduri şi alte elemente de infrastructură din spaţiul românesc, în scopul îngreunării transporturilor militare către front, ceea

[3] Gyula Andrassy (n. 3 martie 1823, Kassa/Košice–d. 18 februarie 1890, Volosco, Italia), prim-ministru şi ministru de externe în perioada 1871–1879.

[4] A. M. Gorceakov (n. 16 iulie 1798, Haapsalu, Estonia–d. 11 martie 1883, Baden-Baden, Germania), a deţinut funcţia de ministru de externe în perioada 1856–1882.

[5] Ahmed Şefik Midhat Paşa (n. 1822, Istanbul–d. 8 mai 1883, Taif, Arabia Saudită), diplomat de carieră, prim-ministru (mare vizir) în perioadele 31 iulie–19 octombrie 1872 şi 19 decembrie 1876–5 februarie 1877. A participat la comploturile prin care au fost răsturnaţi sultanii Abdul Aziz (30 mai 1876) şi Murad al V-lea (31 august 1876), susţinându-l pe Abdul Hamid al II-lea (1876–1909). În 1881, a fost judecat şi condamnat în palatul sultanului, fiind întemniţat într-o închisoare din Arabia, unde a murit în condiţii suspecte.

[6] Generalul Gyorgy Klapka (n. 7 aprilie 1820, Timişoara–d. 17 mai 1892, Budapesta), militar din 1838, s-a alăturat revoluţiei maghiare în 1848, conducând trupe în acţiuni militare contra habsburgilor şi ţariştilor, fiind ministru de război şi capitulând, în cele din urmă, la Şiria (1849). Este exilat şi, până în 1866, locuieşte în Anglia şi Elveţia. Revine în Austro–Ungaria, intră în politică şi, în 1867, este ales în Camera Deputaţilor de la Budapesta. În 1877, a participat la organizarea armatei otomane în vederea confruntării cu Rusia.

ce nu s-a întâmplat pentru că organele de siguranță românești au luat măsurile necesare în acest caz. Acest lucru nu i-a descurajat pe inițiatori și, în vara anului 1877, agenții români au reușit să neutralizeze o altă tentativă, dirijată de la Budapesta, de a arunca în aer podurile din Moldova, cu scopul de a submina astfel aprovizionarea trupelor ruso–române aflate în sudul Dunării. Planul prevedea ca explozibilul să fie transportat cu 300 de care, în ulcioare folosite pentru apa minerală de Borsec. După contracararea acestei acțiuni[7], dovezile au fost transmise guvernului rus, care a prezentat un vehement protest oficial autorităților ungare.

Odată cu înființarea Marelui Cartier General (MCG), Secția Harta României și Secția Lucrări istorice din Depozitul General de Război au fost trecute în subordinea acestei structuri. Conform unor surse[8], maiorul Constantin Brătianu[9] și căpitanul Constantin Căpităneanu[10], care încadrau Secția Topografică, au fost ofițerii însărcinați cu analiza informațiilor la MCG și elaborarea unor lucrări de sinteză asupra inamicului.

Două zile după ce Rusia a declarat război Turciei, la 14 aprilie 1877, șeful Statului Major General al Armatei, colonelul Gheorghe Slăniceanu[11], a

---

[7] Pe larg despre această acțiune contrainformativă în Vasile Bobocescu, *Momente din istoria Ministerului de Interne vol. I (1821–1944)*, Editura Ministerului de Interne, București, 1993, p. 72–73.

[8] *Direcția Informații Militare între Ficțiune și Adevăr* (*coord.* col. Ion Dohotaru), București, 1994, p. 37.

[9] General Constantin I. Brătianu (n. 1844–d. 6 ianuarie 1910) militar de carieră, a urmat la Paris Școala de Mine și cea de Stat Major, după care s-a specializat în cartografie; a lucrat la Observatorul din Paris, la Serviciul Cadastral al Franței, la Serviciul Geografic al armatei franceze și belgiene, apoi la Institutul Geografic din Viena. În timpul Războiului de Independență a fost încadrat în Secția Topografică a Statului Major General. Membru al Academiei Române (10 aprilie 1889), a lăsat o bogată bibliografie de specialitate. Pe larg despre viața și activitatea sa în Vasile Novac, *Generali argeșeni*, vol. I, Editura Nova Internațional, Pitești, 2006, p. 5–11.

[10] Locotenent-colonel Constantin Căpităneanu (n. 1844, Curtea de Argeș–d. 13 aprilie 1893, Pitești) a urmat Seminarul Teologic, după care a intrat și a absolvit Școala Militară de Geniu (1864). În 1869, a fost trimis în Franța, pentru a se specializa în aplicațiile astronomice și elaborarea hărților, ocazie cu care participă la conflictul franco–prusac (1870–1871). Împreună cu colonelul Barozzi a pus bazele Serviciului Geografic al armatei și a elaborat prima hartă a României. Pentru mai multe detalii a se consulta Magda Stavinschi, *Le Verrier și Constantin Căpităneanu*, în revista *Magazin Istoric* nr. 10 (535)/2011, p. 49–52.

[11] General Gheorghe Slăniceanu (n. 23 aprilie 1835–d. 12 ianuarie 1885, San Remo) a urmat Școala Militară (1854–1856), maior (1864), colonel (1870), general (1880). În campania din 1877–1878 a deținut funcția de șef al Statului Major General al Armatei (aprilie–august 1877) și comandant al grupului Vid-Isker (august–octombrie 1877). Pe larg despre viața și activitatea sa în lucrarea *Șefii Statului Major General român 1859–2000* (coord. Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu), Editura Europa Nova, București, 2001, p. 12–18.

semnat *Ordinul de Zi pe Armată* (O.Z.A.) *nr. 1*, în care a accentuat importanța și rolul ordinelor – care trebuiau să fie precise, clare, concise – și cunoașterea situației forțelor proprii, amice și inamice. Câteva zile mai târziu, la 18 aprilie 1877, a fost emis *O.Z.A. nr. 3* (*Anexa 1*), care s-a referit strict la probleme informative. Astfel, comandanții de corpuri de armată și divizii aveau obligația de a transmite la Marele Cartier General „descoperirile făcute în recunoașterile ordonate și informațiile atingătoare de poziția, de mișcările inamicului sau de topografia terenului ce el ocupă"[12]. În ordine era vorba de instrucțiuni pentru elaborarea de hărți și crochiuri, modul de organizare a itinerarelor de recunoaștere și obținerea de informații. Acestea din urmă trebuia să cuprindă „pozițiile ocupate de inamic, efectivele sale, starea sa morală și proiectele sale"[13], pentru o documentare cât mai exactă asupra trupelor otomane. În prima zi a lunii iulie 1877, căpitanii G. Mihăiescu și I. Boșman, împreună cu 42 de ostași, toți din Regimentul 3 Linie, au executat o recunoaștere peste Dunăre în scopul localizării trupelor inamice și al identificării fortificațiilor existente. În urma incursiunii, a fost obținută informația conform căreia Osman Paşa[14], în fruntea a 15 000 de militari și 9 baterii de artilerie, a părăsit Vidinul îndreptându-se spre Lom Palanka și Nikopol amenințate de trupele ruse. Prin acțiunea rapidă a trupelor țariste contra garnizoanei Nikopol, Osman Paşa a renunțat la planul inițial și s-a retras către Plevna.

La rândul său, O.Z.A. nr. 23/4 iulie 1877 (*Anexa 2*) s-a referit exclusiv la măsurile de siguranță a trupelor, aducând precizări cu privire la stabilirea și secretul parolei, trecerea peste linii, recunoașterile în teritoriul inamic, modul de comportare cu negociatorii, prizonierii și dezertorii. De remarcat că acest ordin are și o componentă mai puțin uzitată la vremea respectivă, dar extrem de eficientă în conflagrațiile ulterioare, aceea a dezinformării și intoxicării inamicului: „Se poate, câteodată, executa înadins oarecare mișcări greșite, astfel ca parlamentarul să fie înșelat asupra scopurilor, pozițiilor sau puterilor noastre"[15].

[12] ANIC, fond MR – Corpul 2 Armată central, dosar 6/1877, f. 25.

[13] *Ibidem*.

[14] General Osman Nuri Paşa Ghazi (n. 1832, Tokat-Amasia–d. 4 aprilie 1900, Istanbul), militar de prestigiu, a participat la Războiul Crimeii (1854–1856), a înăbușit răscoalele din Creta (1866–1869) și a învins trupele sârbo–muntenegrene (1876). A respins atacurile ruse și ruso–române din vara anului 1877, însă a trebuit să capituleze la 10 decembrie 1877, la Plevna. Deși învins, a fost avansat de sultan ca mareșal al palatului și a deținut funcția de ministru de război (1878–1888). A mai făcut dovada însușirilor sale, în calitate de comandant șef al armatei, în războiul contra Greciei (1897).

[15] ANIC, fond MR – Corpul 1 Armată, Divizia 2 activă, Brigăzile 1 și 2 Cavalerie, dosar 3/1877, f. 299.

Un alt *O.Z.A., nr. 26*/6 iulie 1877 (*Anexa 3*), a abordat pe larg mijloacele şi metodele utilizate pentru a obţine date utile asupra otomanilor. Principalele mijloace erau: prizonierii, dezertorii, locuitorii, spionii şi alte indicii. Accentul a fost pus pe exploatarea informativă a prizonierilor, cărora trebuia să le fie puse 15 întrebări. Capitolul „Spioni" este unul care, după 135 de ani, rămâne de actualitate prin analiza utilizării acestui tip de oameni. Recrutarea acestora trebuia efectuată dintre aceia „care pot fi prea puţin bănuiţi"[16], să nu se cunoască între ei, astfel ca să poată fi controlaţi şi supravegheaţi unii prin alţii. Agenţii plătiţi de ambele tabere „sunt cei mai buni"[17], dar răsplata lor trebuie să fie pe măsură, ca şi pedeapsa – „chiar împuşcaţi"[18] – atunci când există dovezi de trădare. Un alt aspect important este acela al instrucţiunilor: cele reale sunt date verbal, iar cele false, menite a înşela pe inamic, se transmit scris. Unii analişti au criticat chestionarul de anchetă din *O.Z.A. nr. 26*, considerând că nu era adaptat frontului ruso–româno–turc, ci oricărui conflict, iar prizonierii nu erau chestionaţi „corespunzător"[19] asupra fortificaţiilor. Concluzia era că „lipsa de experienţă"[20] a celor care l-au întocmit şi-a spus cuvântul.

Ordinele de informaţii elaborate de MCG au fost unele extrem de valoroase şi pertinente, în conformitate cu spiritul vremii. Să nu uităm că armata română în epoca modernă avea o istorie scurtă, de doar 47 de ani, iar lipsa de experienţă pe câmpul de luptă a fost suplinită de curaj, onoare şi demnitate. Esenţial rămâne faptul că aceste directive informative şi contrainformative sunt valabile, cu mici excepţii datorate dezvoltării tehnologiei, şi în prezent. Eşecurile înregistrate pe frontul din Bulgaria s-au datorat, mai degrabă, unor lipsuri personale în capacitatea de executare a ordinelor sau de a face faţă actului de comandă, care au condus la erori tactice şi pierderi inutile de vieţi omeneşti. Cu câteva zile înainte de atacul redutei Grivița, un grec s-a prezentat la generalul Alexandru Cernat[21], comandantul armatei ro-

[16] ANIC, fond MR – Divizia 1 Cavalerie, Brigada 1 Cavalerie, dosar 7/1877, f. 36.

[17] *Ibidem.*

[18] *Ibidem.*

[19] C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, Bucureşti, 1977, p. 28–29; Paul Ştefănescu, *Culisele României*, Editura Obiectiv, Craiova, 2003, p. 54.

[20] Paul Ştefănescu, *op. cit.*, p. 54.

[21] Generalul Alexandru Cernat (n. 17 ianuarie 1828, Galaţi–d. 8 decembrie 1893, Bucureşti), militar de carieră, cadet (1851), sublocotenent (1852), maior (1860), colonel (1866), general de brigadă (1873) şi general de divizie (1877). A deţinut conducerea Ministerului de Război (aprilie–august 1877 şi martie–noiembrie 1878), a armatei de operaţii pe frontul din Bulgaria (iulie–decembrie 1877) şi a Statului Major General (1881–1882). Pe larg despre viaţa şi activitatea sa în lucrarea *Şefii Statului Major General român 1859–2000*, p. 33–39.

mâne de operații, şi l-a informat că turcii se aşteaptă la un atac în data de 30 august 1877, aceasta fiind ziua onomastică a țarului Alexandru al II-lea. Generalul român s-a prezentat imediat la marele duce Nicolae, comandantul armatelor ruse, şi a propus amânarea atacului, însă a primit un răspuns stupefiant: „Ori toată armata imperială va pieri, ori va lua Griviţa"[22]. Generalul Gheorghe Anghelescu[23], comandantul Diviziei 3 Infanterie, a fost acuzat de Alexandru Candiano-Popescu[24] de „lipsă totală de inițiativă în organizarea recunoaşterilor speciale"[25], iar maiorul Iacob Lahovary[26] a fost aspru criticat, inclusiv în presă, pentru eroarea sa. Acesta a fost ofițerul însărcinat cu cercetarea terenului din fața redutei Griviţa şi a afirmat ulterior că a avut „greutăți obiective"[27] în a-şi îndeplini misiunea, astfel că nu a identificat cele două redute (şi nu una, cum se credea) şi nici râpa abruptă din fața acestora. În urma atacurilor din 30 august 1877, şi-au pierdut viața circa 18 000 de militari ruşi şi aproximativ 2 200 de români. Ulterior, în urma datelor furnizate de dezertori şi prizonieri turci, locuitori bulgari sau români, a fost identificat întreg sistemul fortificat de apărare otoman, compus din 14 redute, şi au fost evaluate corect puterea şi valoarea armatei lui Osman Paşa[28]. La 19 no-

[22] Neagu Cozma, Ion Stănescu, *De la iscoadă la agentul modern în spionajul şi contraspionajul românesc*, Editura PACO, Bucureşti, 2001, p. 101.

[23] Generalul Gheorghe Anghelescu (n. 6 ianuarie 1839–d. 2 aprilie 1915, Tg. Jiu), a urmat Şcoala Militară (1854–1856), colonel (1870) şi general (1877). A comandat Divizia 3 Infanterie, inițial la Barboşi, apoi la Giurgiu, trece Dunărea şi ia parte la atacul Griviței. Ministru de război (1882) şi senator (1882–1886).

[24] General Alexandru Candiano-Popescu (n. 27 ianuarie 1841, Lipia, Buzău–d. 25 iunie 1901, Bucureşti), absolvent al Şcolii Militare de Ofițeri (1857), sublocotenent (1859), demisionează din armată (1867), inițiază mişcarea antidinastică de la Ploieşti (20 august 1870), este achitat în urma procesului, reintră în armată (1877) şi ia parte la cucerirea Griviței, conducând Batalionul 2 Vânători la asaltul redutei. Prefect al Poliției Capitalei (1879), adjutant al regelui Carol (1880–1892) şi general (1894).

[25] Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete româneşti de la Cuza la Ceauşescu*, Editura „Ion Cristoiu", Bucureşti, 1999, p. 29.

[26] Iacob Lahovary (n. 16 ianuarie 1846, Bucureşti–d. 7 februarie 1907, Paris), militar de carieră, a participat la campania din 1877–1878 în cadrul Secției Operații. Însărcinat cu recunoaşterea terenului din fața Plevnei, nu a observat cea de a doua redută şi nici râpa abruptă din fața acestora. Acest lucru nu l-a împiedicat să fie avansat la excepțional locotenent-colonel (decembrie 1877), să ajungă general de brigadă (1891) şi general de divizie (1 aprilie 1900). Ministru de război în cabinete conservatoare, alături de frații săi, Alexandru şi Ion Lahovary, deputat, senator, ministru de externe (1904–1907). Pe larg despre viața şi activitatea sa în lucrarea: *Şefii Statului Major General român 1859–2000*, p. 44–47.

[27] Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 29.

[28] Un excelent studiu de caz pe această temă îl prezintă Manole Neagoe în *Bătălia de la Plevna (1877)*, volumul II: *Mari bătălii din istoria lumii*, Craiova, 1974, p. 127–137.

iembrie 1877, un spion bulgar infiltrat în Plevna, Levbokovsky, a revenit în rândul trupelor amice şi a informat despre intenția lui Osman Paşa de a se preda în cazul când nu va reuşi să spargă blocada româno-rusă. Informația a fost confirmată, ulterior, de alte surse, astfel că s-a estimat o tentativă de ieşire din încercuire la sfârşitul lunii noiembrie 1877. Au fost luate măsuri de întărire a trupelor de asediu şi de tăiere a oricărei posibilități de retragere a otomanilor. În dimineața zilei de 28 noiembrie 1877, trupele otomane au declanşat atacul, însă după câteva succese limitate asupra trupelor ruse, ofensiva a fost stopată şi a început contraofensiva soldată cu capitularea lui Osman Paşa. Reuşita finală, câştigarea bătăliei de la Plevna, direcționarea ofensivei ruse spre inima Imperiului Otoman şi capitularea acestuia, la începutul anului 1878, au fost elementele de continuitate ale campaniei din 1877, la care armata română şi-a adus o contribuție însemnată.

În preajma şi în timpul Războiului pentru Independență (1877–1878), activitățile informative şi contrainformative s-au subordonat, în mod firesc, cerințelor militare ale momentului, vizând în primul rând anihilarea spionilor otomani din oraşele dunărene, de pe ambele maluri, dar şi ai altor state, cu interese diverse în spațiul balcanic sau oriental. Pe de altă parte, a şti înseamnă a fi bine informat, a fi bine informat înseamnă să fii puternic, iar epocile istorice au fost, categoric, dominate de căutarea puterii. În 1877–1878, puterea României a stat în calitatea conducătorilor politici şi în militarii care s-au avântat la luptă pentru cucerirea independenței, după cum le-a cerut principele Carol: „Înainte dar, oşteni Români, înainte cu bărbăție şi în curând vă veți întoarce în familiile voastre, în țara voastră liberă prin voi înşivă, acoperiți de aplauzele întregii națiuni"[29].

2.2. Evoluții organizatorice de la Războiul pentru Independență la Primul Război Mondial

Prin reorganizările Marelui Stat Major şi ale Ministerului de Război, structura militară pentru culegerea de informații a suferit mai multe transformări, fiind adaptată necesităților armatei sau obiectivelor politicii externe.

Prin Înaltul Decret Regal (ÎDR) nr. 2945 din 29 noiembrie 1882 a intrat în vigoare o nouă organizare a Statului Major General – definit drept

[29] ANIC, fond MR – Corpul 1 Armată, Divizia 2 activă, Brigăzile 1 şi 2 Cavalerie, dosar 3/1877, f. 590.

„organul permanent de conducere a forțelor armate"[30] –, care avea în compunere trei secții. Împreună cu *Legea asupra serviciului de stat-major* (ÎDR nr. 890/1883) şi *Regulamentul serviciului de stat-major* (1884), aceste trei acte normative au stat la baza a ceea ce va deveni doctrina informativă a statului român, fiind în atribuțiile de serviciu ale Secției a II-a Informații, Comunicații şi Transporturi, care prevedea:

a) reglementarea şi pregătirea diferitelor servicii auxiliare ale armatei şi corpurilor de armată în campanie, precum şi serviciilor de căi ferate, poştă, telegraf, informații;

b) studiul forțelor militare ale diferitelor state şi observarea continuă a afacerilor lor militare;

c) studiul şi experimentarea chestiunilor ştiințifice care prezintă un oarecare interes pentru armată.

Regulamentul asupra serviciului de stat-major (ÎDR nr. 1170/13 aprilie 1891) a redenumit Secția a II-a „Statistică militară, studiul armatelor străine, informații şi transporturi" şi a organizat-o în două birouri, expunând mai clar obiectivele informative: Biroul 1 Statistică militară şi studiul armatelor străine, chestiuni internaționale, biblioteca, respectiv Biroul 2 Organizarea şi serviciul etapelor şi drumurilor de fier, transportul trupelor pe drum de fier şi apă, serviciul poştei şi telegrafiei militare, semnale.

O nouă etapă în aprofundarea laturii informative, în special în analiza, sinteza şi exploatarea datelor de interes, a avut loc în 1896, o dată cu intrarea în vigoare a *Instrucțiunilor asupra serviciului ataşaților militari acreditați în străinătate*.

În 1897, a avut loc o redenumire (Secția a II-a Statistică militară, studiul armatelor străine, informații, transporturi, telegrafie, misiuni şi chestiuni internaționale) şi o reorganizare a vectorului informativ militar: Biroul 1 Informații şi documente militare (inclusiv ataşații militari) şi Biroul 2 Organizarea şi direcția etapelor dinapoia armatei. La data respectivă, activitatea de culegere de informații se afla într-un stadiu incipient, după cum rezultă dintr-un raport elaborat de Secția a II-a la 20 iunie 1897, în care se menționa: „Este absolută nevoie a se da Serviciului Informațiunilor o întindere mai mare, cu atât mai mult cu cât vecinii noştri, după informațiile ce avem, au organizat pe Dunăre un întreg serviciu de informațiuni cu ajutorul personalului de pe diferite bastimente comerciale"[31].

---

[30] Lenuța Nicolescu, *Secția a 2-a Informații a Marelui Stat Major*, în revista *Document* nr. 2/1999, p. 57.

[31] Mihaela Orjanu, *Din începuturile instituționalizării activității informative românești*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2000, p. 16; *idem*, *Navigația Fluvială Română, „mama" primei structuri informative externe*, în revista *Dosarele istoriei* nr. 5/2003, p. 17–18.

Altă modificare organizatorică a survenit în perioada 1904–1907, când structura s-a transformat în Secția a II-a Studiul armatelor străine, informații, chestiuni internaționale şi misiuni, iar organizarea a cuprins Biroul 4 Comunicații şi transport, Biroul 5 Armatele străine şi informații şi Biroul 6 Studii istorice şi statistice. În această perioadă chestionarul informativ avea în vedere patru domenii de interes: ştiri asupra inamicului; ştiri asupra terenului; ştiri asupra bogățiilor şi resurselor; ştiri asupra locuitorilor[32]. În următorii trei ani (1907–1910), secția a avut o altă organizare, cu Biroul 4 Operațiunile armatei, Biroul 5 Transporturi şi etape şi Biroul 6 Informații şi armate străine. În afară de structura organizatorică, vectorul informativ era „sublim", dar lipsea cu desăvârşire. Mai concret, un raport intern, datat 7 februarie 1906, a analizat situația Serviciului de Informații şi a constatat următoarele: „Lipseşte cu desăvârşire. Marele Stat Major întâmpină sub acest raport dificultăți enorme, nefiind în situația de a avea datele necesare. Astăzi, acest serviciu atât de necesar pentru o bună funcționare a unui Stat Major se reduce numai la culegerea informațiilor din reviste şi din câteva jurnale străine"[33]. Un an mai târziu, la 2 martie 1907, Biroul 5 a întocmit un referat asupra activității informative, punctând modul cum trebuie culese datele: prin ataşații militari, prin ofițeri trimişi „pentru anume însărcinări"[34] în anumite zone sau țări şi prin agenți „anume aleşi"[35], care puteau fi folosiți din timp de pace, fiind trimişi să se stabilească în anumite puncte/ oraşe de interes. Numai că, la data respectivă, Biroul 5 a constatat că „nu dispunem nicăieri de niciunul"[36], cu referire la agenții de informații atât de necesari. Nici patru ani mai târziu situația nu s-a îmbunătățit substanțial sau cel puțin aşa rezultă dintr-un raport al Biroului 5 cu propuneri de implementare a unor măsuri contrainformative, mai ales în privința discreției: „stăm impasibili la toate sforțările duşmanilor noştri şi nu numai că nu luăm măsurile necesare de a-l împiedica, ci din contră, printr-o inconştiență culpabilă o înlesnim, fie angajând discuții unde nu trebuie şi cu cine nu trebuie, fie procurând interesaților ocazia de a vedea ei singuri ceea ce îi interesează"[37].

---

[32] Idem, *Culegerea şi protecția informațiilor odată cu crearea Marelui Stat Major român (1859–1918)*, în volumul *Statul Major General în arhitectura organismului militar românesc 1859–2009* (coord. gl. bg. Mihai Chiriță), Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2009, p. 37.

[33] Mihaela Orjanu, *Din începuturile...*, p. 28.

[34] *Ibidem*, p. 31.

[35] *Ibidem*, p. 32.

[36] *Ibidem*, p. 33.

[37] Mihaela Orjanu, *Culegerea şi protecția informațiilor...*, p. 38.

În 1908 generalul Grigore Crăiniceanu, şeful Marelui Stat Major, a propus înfiinţarea unei structuri de contraspionaj în colaborarea cu nou-înfiinţata Direcţiune a Poliţiei şi Siguranţei Generale. Practic, în localităţile Focşani, Nămoloasa, Galaţi, Cernavodă trebuia să activeze câte un agent, iar în Capitală doi, care trebuiau „să cunoască toţi străinii din aceste localităţi şi din împrejurimi pe o rază de 20 km cel puţin, să urmărească de aproape ocupaţia lor şi relaţia cu ţările de origine"[38]. Proiectul a fost transpus în practică şi au fost încadraţi 12 agenţi de siguranţă (câte unul la Focşani, Nămoloasa, Galaţi şi Cernavodă, respectiv câte doi în Bucureşti, pe linia Prutului, pe Dunăre şi la sud de linia Cernavodă – Constanţa), care aveau o soldă lunară de 150 de lei, beneficiau de 12 bilete de tren clasa a II-a şi de un buget pentru indemnizaţii de deplasare şi cheltuieli informative în sumă totală de aproape 15 000 lei. Aceştia se aflau în subordinea Direcţiunii Poliţiei şi Siguranţei Generale, însă acţionau după normele şi instrucţiunile Marelui Stat Major.

După războaiele balcanice (1912–1913), pe baza experienţelor armatei române în campania din Bulgaria din 1913, Secţia a II-a va fi reorganizată la nivelul a două birouri: C – Informaţii, respectiv D – Topografie şi transporturi.

Din 3 martie 1914, prin *Ordinul de Zi nr. 48* al Marelui Stat Major, atribuţiile informative au trecut de la Secţia a II-a (care a rămas cu Biroul 3 Instrucţia în armată şi Biroul 4 Regulamente) la Secţia a III-a Informaţii, studiul armatelor străine, operaţii şi marină, care avea în subordine Biroul 5 Informaţii şi studiul armatelor străine, Biroul 6 Operaţii şi Biroul 7 Marină.

Printre personalităţile care s-au succedat la conducerea serviciului de informaţii al armatei s-au numărat coloneii Ioan Argetoianu (1883–1885), Iacob Lahovary (1886), Constantin Brătianu (1887–1891), Ioan Culcer (1895), Vasile Zottu (1896), Constantin Coandă (1899–1901), Constantin Christescu (1907–1908), Alexandru Lupescu (1911–1912), Dumitru Stratilescu (1912), David Praporgescu (1913), Nicolae Petala (1914) şi Ioan Râşcanu (1915). Toţi aceştia au ajuns la gradul de general, unii au condus Marele Stat Major sau Ministerul de Război, iar alţii au deţinut funcţii ministeriale în diferite guverne după Marea Unire.

[38] Lenuţa Nicoleascu, lt.-col. ing. Marius Olteanu, *Mihail Moruzov 1911–1912. Contribuţii biografice*, în volumul *Armata română şi unitatea naţională. Studii şi comunicări*, Editura Delta Cart Educaţional, Piteşti, 2008, p. 223–224.

3. Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale. România și spectrul terorismului internațional

La data de 25 martie 1908, *Monitorul Oficial* nr. 285 a publicat, printre altele, *Legea pentru desființarea Direcțiunii administrațiunii generale a personalului, contenciosului, poliției generale și statistice din Ministerul de Interne și înființarea a două noi direcțiuni*, aprobată de Camera Deputaților la 18 martie 1908 și de Senat la 20 martie 1908. Cele două noi structuri din Ministerul de Interne au fost Direcțiunea Administrațiunii Generale a Personalului și Contenciosului, respectiv Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG). A doua direcțiune reprezenta o structură mai eficientă, capabilă să identifice și să anihileze pericolele la adresa ordinii publice și siguranței statului. Pe de altă parte, se înscria în profesionalizarea personalului din Ministerul de Interne care, încet, dar sigur, trebuia scos de sub influențele politice, iar meseria de polițist nu mai trebuia să fie o sinecură (situație nemeritată, obținută datorită protecției și intervențiilor). Era transpunerea practică a viziunii celui care inițiase proiectul depolitizării poliției, dar care nu a mai apucat să-l vadă finalizat, ministrul de interne Vasile Lascăr[39], care nu s-a sfiit să declare în fața Parlamentului: „Noi voim ca agenții de poliție să fie la ordinele legii, să facă nu ceea ce le poruncim noi, ci ceea ce legea le ordonă".

Pentru conspirativitate și compartimentare au fost introduse pentru prima dată în România munca sub acoperire (infiltrare), lucrul cu agenți acoperiți și utilizarea numerelor pentru conspirarea agenților. În fruntea DPSG au fost numiți Ion (Iancu) Panaitescu (director) și Stan N. Emanuel (subdirector), iar organizarea DPSG a cuprins, inițial, două diviziuni, împărțite în birouri centrale și 10 brigăzi. Prima diviziune avea în subordine două birouri – al poliției generale și personalului, respectiv al siguranței generale – și era condusă de I. M. Grigorescu. A doua diviziune cuprindea patru birouri – informații; controlul străinilor; poliția de frontieră și gări; al presei și interpreților – având-l în frunte pe D. Manolescu-Sideri.

[39] Vasile Lascăr (n. 8 noiembrie 1853, Târgu-Jiu–d.23 martie 1907, București) a urmat studii de drept la Sorbona, unde a obținut și doctoratul. A fost ales primar al orașului Târgu-Jiu (1878 și 1883–1884). Din 1883, a fost ales deputat/senator din partea Partidului Național Liberal. A deținut funcția de ministru de interne în perioadele 21 noiembrie 1896–31 martie 1897 și 22 noiembrie 1902–13 decembrie 1904. Mai multe de spre viața și activitatea sa în Constantin Gheorghe, *Miniștrii de interne în parlamentul României*, Editura MAI, București, 2004, p. 137–167; Florin Șinca, *Din istoria Poliției Române*, vol. I, *Între onoare și obedientă*, Tipografia RCR Print, București, 2006, p. 283–285.

Cele 10 brigăzi acopereau întreg spectrul infracționalității din domeniile vieții sociale, politice, economice, culturale etc., fiind structurate astfel:

– Brigada I (se ocupa de mișcările meseriașilor, socialiștilor și sindicatelor, fiind condusă de comisarul ajutor M. Nicolescu, ajutat de 12 agenți);

– Brigada a II-a (avea în obiectiv societăți, asociații, mișcări culturale și religioase, atât române cât și străine, fiind alcătuită din 9 agenți, conduși de comisarul ajutor I. Dumitrescu);

– comisarul ajutor C. Costescu, împreună cu 6 agenți, compuneau Brigada a III-a (care supraveghea mișcările studențești);

– întrunirile, spectacolele, recepțiile, *Te-Deum*-urile intrau în atribuțiile celei de-a IV-a Brigăzi (condusă de comisarul ajutor M. Nichifor);

– Brigada a V-a (urmărea acțiunile străinilor în România, pentru această sarcină fiind desfășurați un număr de 8 agenți, în frunte cu comisarul ajutor G. Gologan);

– cel mai numeros colectiv (20 agenți) îl avea Brigada a VI-a „Diverse", condusă de comisarul ajutor V. Voinescu (se ocupa de cercetări și informații în toate domeniile);

– toate infracțiunile de pe calea ferată intrau în obiectivele Brigăzii a VII-a, conduse de comisarul ajutor D. Zahiu, ajutat de 8 agenți;

– Brigada a VIII-a era una de rezervă – 9 oameni – și avea rolul de a interveni, când era nevoie, în scopul ajutorării celorlalte unități;

– paza familiei regale era atribuită unui număr de 7 agenți, constituiți în Brigada a IX-a;

– Brigada a X-a Mobilă, cea din urmă în schemă, dar a doua ca număr de agenți (17), era condusă de comisarul ajutor N. S. Petrescu. În afară de aceștia, un număr de 9 agenți erau detașați permanent la Palatul Cotroceni, la Primul Ministru, la Palatul de Justiție, la Poștă și în cele două gări – de Nord și Filaret.

După numai trei luni, la 14 iulie 1908, I. Panaitescu i-a propus primului-ministru o nouă structură, mai comprimată, a DPSG, care a fost aprobată. Astfel, un număr de trei diviziuni aveau în subordine șapte brigăzi, care concentrau, în acest fel, întreaga activitate de poliție și siguranță. Diviziunea I avea în componență Brigăzile I și II (socialiști și sindicate, respectiv societățile și asociațiile culturale), Diviziunea a II-a avea în subordine Brigăzile III și IV (întruniri, spectacole, serbări, respectiv diverse), în timp ce Diviziunea a III-a avea subsumate Brigăzile V, VI și VII (controlul străinilor; furturi și CFR; paza familiei regale). Trei birouri independente – al informațiilor (6 persoane), al traducerilor (6 persoane) și al copiștilor (3 persoane) – încheiau structura DPSG.

Cu alte cuvinte, această instituție se ocupa de întreg spectrul infracțional, fie el de domeniul public (hoții, spargeri, furturi etc.), de domeniul siguranței statului (supravegherea străinilor, atentate, anarhişti) şi paza demnitarilor. Inspectorul general al Poliţiilor, funcție în care a fost numit Romulus P. Voinescu, avea în subordine toate prefecturile de poliție din țară, toate chesturile, polițiile urbane şi pe cele de la frontieră. Direcțiunea Siguranței Generale avea în atenție toate manifestările care puneau în pericol statul român, fapt pentru care a infiltrat agenți în toate mediile de interes, fie ele anarhiste, socialiste, muncitoreşti, naționaliste, iredentiste, religioase sau diplomatice. DPSG avea în atribuții atât o muncă informativă, cât şi una contrainformativă, indiferent dacă acestea erau efectuate în țară sau peste hotare. În următorii ani, DPSG s-a dovedit un organ fundamental în culegerea de date, din țară şi din străinătate, precum şi în anihilarea unor structuri de informații străine sau anarhiste[40].

3.1. Începuturile terorismului pe teritoriul României

La începutul secolului XX, terorismul în forma lui incipientă, anarhismul, se manifesta, cu precădere, în statele din vestul Europei. Termenul de „anarhist" a fost lansat de Pierre Joseph Proudhon (1809–1865), un filosof de salon, care susținea ideea de „noua ordine socială naturală". Vâlva stârnită a dus la o bună vânzare a broşurilor sale, în special datorită lozincilor excentrice – „proprietatea înseamnă furt" şi „familia înseamnă viol", unde se regăsesc teoriile care au promovat libertinajul sexual, susținute, la acea vreme, şi de Karl Marx. Demersurile lui Proudhon au fost continuate de un exilat rus, Mihail Alexandrovici Bakunin (1814–1876) care, în numele presupusei „noi ordini sociale naturale", preconiza demolarea statului, a familiei, a națiunii şi a religiei. Radicalismul acestei viziuni a atras unele elemente marginale, Bakunin şi adepții săi întemeind în 1872 o structură proprie, Internaționala Anarhistă, a cărei conducere a fost asumată ulterior de alt exilat rus, prințul Piotr Alekseevici Kropotkin (1842–1921). Ofițer dezertor, Kropotkin şi-a găsit vocația profețind distrugerea ordinii de la acea vreme şi zorii unei noi societăți bazată pe pacifism, cooperare şi descentralizare. Lucrările sale, apărute în perioada 1885–1902, au dat de gândit nu numai anarhiştilor, dar şi social-democraților.

[40] Pentru mai multe detalii a se consulta Doru Bratu, *Din istoria serviciilor secrete: contraspionajul românesc în perioada 1905–1914, apud* Horia Dumitrescu (*coord.*), *Omagiu istoricului Florin Constantiniu*, Editura Pallas, Focşani, 2003, p. 203–216.

Cea mai mare parte a adepților anarhismului era alcătuită din declasați și aventurieri sociopați pe care nu-i interesau speculațiile, ci asasinatele. „Remarcabil" printre aceştia a fost italianul Errico Malatesta (1853–1932), un maniac al revoltei, vechi puşcăriaş, cu trei condamnări la moarte la activ. În contrast cu teoriile destul de evoluate ale anarhismului utopic, Malatesta a lansat lozinca „propaganda prin fapte", adică prin atentate, revolte şi acte de terorism. Raționamentul lui era radical: din moment ce anarhia este singura ordine „naturală", întreaga societate este „contra firii", deci trebuie demolată prin violență. Sub influența sa, Internaționala Anarhistă s-a transformat în „internaționala teroristă", între 1890 şi 1892 membrii ei comițând nenumărate asasinate. Efectul a fost contrar celui scontat: ordinea mondială nici nu s-a clintit, în schimb, anarhiştii au devenit ținta polițiilor din toate statele civilizate. Internaționala Anarhistă şi-a încetat activitatea şi acei membri care au scăpat de închisoare au optat pentru non-violență şi activism sindical, întemeind, în perioada 1902–1910, primele mari confederații sindicale în Franța, Spania şi S.U.A.

În România începutului de veac XX, asemenea idei nu au avut succes şi, în consecință, acțiunile teroriste contra oamenilor politici au fost reduse şi fără rezultate concrete. Totuşi, organele de siguranță au intervenit preventiv şi ferm împotriva oricăror manifestări care promovau violența ca mijloc de rezolvare a problemelor sociale sau economice. Sub influența unor mişcări radicale din străinătate, unii tineri români au inițiat, cel puțin verbal, planuri de asasinare a conducătorilor țării. Astfel, în urma unor informații, la 5 martie 1905, a fost reținut şi interogat un oarecare Vasile Daşchevici, învățător în comuna Bragadiru (Teleorman), care ar fi intenționat să atenteze la viața regelui Carol I. Născut în 1883 în comuna Mamornița (Dorohoi), fiul lui Vasile şi Teofila, Vasile Daşchevici mai fusese arestat, la 31 iulie 1903, împreună cu fratele său Ion, deoarece „profesa idei anarhiste". În luna septembrie a aceluiaşi an, cei doi frați au fost din nou reținuți, fiind învinuiți că ar fi conceput un plan de atentat asupra capetelor încoronate. Câteva luni mai târziu, în ianuarie 1904, Prefectura Poliției Capitalei a răspuns unei solicitări venită de la Direcțiunea Siguranței din Bruxelles, care dorea o caracterizare a lui Vasile Daşchevici: „Se bucură de o reputație din cele mai dubioase şi este dominat de idei subversive". Tot în aceeaşi zi, 5 martie 1905, a fost reținut şi interogat Ion Daşchevici (n. 1880), impiegat CFR în gara Filaret, acolo unde avea şi locuința de serviciu. Cercetările au stabilit că Vasile Daşchevici i-ar fi spus, printre altele, fratelui său: „Ce ruşine, ce ruşine, să stai tu să saluți pe rege când trece. Trebuie, când trece, să-i cânți muzica ce-i place, adică zgomotul de puşcă, să vedem dacă tot are să-i placă

muzica!" Mai mult, învățătorul avea şi un plan pentru a-şi atinge obiectivul, după cum a afirmat Valeria Daşchevici, soția lui Ion. Aceasta a declarat că l-a auzit pe Vasile spunându-i fratelui său Ion „să schimbe macazul, ca să-i nimicească pe toți hoții care trăiesc pe spatele oamenilor săraci". Niciunul dintre cei doi frați nu a fost condamnat pentru tentativă de asasinat contra regelui Carol, însă Ion Daşchevici, la 11 martie 1905, a fost suspendat din funcția de impiegat CFR şi obligat să se mute din localul gării Filaret.

Peste doi ani, problema anarhiştilor români a revenit în actualitate. Direcțiunea Administrației Generale a Personalului şi Poliției Generale, Serviciul Poliției Generale şi Statisticii, a trimis, la 22 mai 1907, o telegramă către toți prefecții din țară, în care aceştia erau avizați asupra anarhiştilor români cunoscuți până la acea dată. Măsura era una preventivă şi cei menționați erau dați în supraveghere în cazul când ar fi fost identificați în alte zone decât cele de domiciliu. Cei dați în urmărire erau: Constantin I. Cioranu (din Ilfov), Matei I. Dimiriu (Buzău), Leon Sadbey (Bucureşti), Ştefan Gheorghiu (Ploieşti), Ion Neagu (Bucureşti), Panait Muşoiu (Bucureşti), Vasile Daşchevici, Ion Daşchevici, Alexandru Sirion, Ion Constantinescu (Brăila), Lucian Marcu Hodoş (Bucureşti), Dumitru Negură, doctor Zosău, Petre Niculescu-Cranta (Mehedinți) şi George Bogdan-Piteşti (Olt). Unii dintre aceştia – ca Ştefan Gheorghiu şi Panait Muşoiu – vor deveni, peste ani, figuri emblematice ale mişcării comuniste, numele lor fiind asociat cu începuturile mişcării revoluționare muncitoreşti din România. Panait Muşoiu (1864–1944) a tradus şi tipărit, în 1892, „Manifestul Partidului Comunist" şi „Dezvoltarea socialismului de la utopie la ştiință", semnate de Karl Marx şi Frederic Engels. Ştefan Gheorghiu (1879–1914) s-a remarcat prin activitatea desfăşurată la Clubul muncitorilor din Ploieşti, apoi, în perioada 1905–1906, s-a implicat în organizarea sindicatelor din România, pentru ca în 1907 să fie ales în conducerea Uniunii Socialiste din România. În 1910, a participat la reorganizarea Partidului Social-Democrat din România, el fiind conducătorul aripii de stânga, cea care a impus politica mişcării în perioada următoare.

La 14 octombrie 1909, cotidianul „Adevărul", condus de Constantin Mille, a publicat un articol, nesemnat, intitulat „Teroriştii români", în care acest termen este introdus pentru prima dată în presa scrisă. De remarcat că şi Mille (1861–1927) a frecventat cercurile socialiste din Iaşi, Bruxelles şi Bucureşti, înainte de a prelua conducerea ziarului „Adevărul", în 1895. Acest articol a atras atenția DPSG, care a demarat o anchetă privind identificarea acestor indivizi, considerați periculoşi pentru ordinea statală. După o săptămână, la 22 octombrie 1909, agentul nr. 194 din Brigada III-a a înaintat conducerii un raport privind rezultatele obținute. Printre altele,

agentul a menționat că articolul din „Adevărul" reprezintă „o simplă manoperă a unor derbedei care, prin această publicație, vor să pună în mișcare Direcțiunea", adică a reprezentat o farsă de prost gust. Atenția sporită față de aceste manifestări, care puteau degenera în acțiuni concrete, avea în vedere, în primul rând, prevenirea unor evenimente petrecute în vecinătatea României. În Serbia, la data de 10 iunie 1903, regele Alexandru Obrenovici şi regina Draga au fost uciși „în modul cel mai crud" de către un grup de ofițeri, nemulțumiți de politica internă şi externă a monarhului. Cu toate măsurile de pază şi protecție luate, la 8 decembrie 1909, primul-ministru român Ionel Brătianu a fost victima unei tentative de asasinat din partea unui comerciant bulgar, ale cărui motive erau exclusiv politice. Un alt atentat reuşit s-a petrecut în anul 1912, în timpul Primului Război Balcanic (Grecia, Serbia, Bulgaria au declarat război Imperiului otoman). În vreme ce inspecta oraşul Salonic, recent cucerit de la turci, regele George al Greciei a fost asasinat de un exaltat. Asasinarea prințului moştenitor al Imperiului Austro-Ungar, Franz-Ferdinand, şi a soției sale, faptă petrecută la 28 iunie 1914 în oraşul Sarajevo, a reprezentat scânteia care a declanşat Primul Război Mondial. Dar, pe de altă parte, reuşita atentatului a generat idei pentru cei care nutreau gânduri asemănătoare, de răzbunare, asupra celor care îi oprimau sau nedreptățeau. Un asemenea eveniment a vizat, în vara anului 1914, şi asasinarea regelui Carol I al României.

La 30 iunie 1914, o telegramă din Sofia, semnată „Amicus", a fost primită de I. M. Grigorescu, şeful Diviziunii I din DPSG, care avea în subordine Poliția, Direcțiunea Siguranței Generale şi Biroul personalului. Aceasta avea următorul conținut: „Ieri s-a ținut o întâlnire la Societatea «Dobrogea» din Sofia şi s-a hotărât uciderea regelui Carol". Imediat, conducerea DPSG a luat măsuri de siguranță sporită a regelui, respectiv de infiltrare a unor agenți români în zona de nord a Bulgariei, în scopul identificării atentatorilor şi anihilării acțiunilor preconizate de aceştia. După două săptămâni, la mijlocul lunii iulie, a sosit o informație care o completa şi dezvolta pe cea din 30 iunie. Astfel, agentul D. L., aflat la Balcic, a aflat că Societatea „Dobrogea" intenționează să organizeze în Bucureşti o serie de atentate împotriva tuturor „celor care s-au manifestat până în prezent ca dușmani ai unei mari Bulgarii". Modelul luat ca exemplu era tocmai atentatul de la Sarajevo şi el avea scopul „să răspândească o adâncă teroare" pe teritoriul românesc.

Un alt agent al DPSG s-a infiltrat în mediul terorist din nordul Bulgariei şi, la începutul lunii iulie 1914, a obținut alte informații vitale. El a reuşit să intercepteze o telegramă expediată de la Sofia în care se comunica faptul că „mulți comitagii sunt însărcinați de comitetul Societății «Dobro-

gea» să comită o serie de atentate în România ca să provoace încurcături" şi să destabilizeze ordinea publică. Asemenea „încurcături" trebuiau create în Serbia şi Grecia, tot în speranța creării unei Bulgarii mari. Pentru a-şi duce misiunea la bun sfârşit, agentul DPSG a cercetat şi a reuşit să identifice numele unora dintre cei însărcinați cu atacuri subversive în România. Aceştia erau Gheorghe Mihaloff, de 33 de ani, fost sublocotenent în armata bulgară, cu „mustața mică, blondă, ochii căprui şi statura înaltă", Milos Petcoff, 40 ani, „gras, mustața căruntă, sprâncene stufoase, căutătură fioroasă, vorbeşte gros, oacheş, statură potrivită", Arsenoff, 22 ani, „statura potrivită, oacheş, mustața mică, robust, păr mare dat pe spate", Milan Stefanoff şi Pavloff. Însă niciunul dintre aceştia nu a ajuns la Bucureşti. Asupra regelui Carol I nu a avut loc niciun atentat, de unde rezultă că organele de siguranță au neutralizat din față orice tentativă de acest gen asupra monarhului. Cei care şi-au propus asemenea fapte au fost rapid anihilați, atât prin metodele specifice serviciilor de informații (infiltrare în medii ostile printr-o bună acoperire, profesionalism în organizarea şi dezvoltarea misiunii primite), dar şi prin măsurile luate de organele cu atribuții în domeniu: Poliția, Jandarmeria şi grănicerii.

În final, credem că nu este lipsit de interes să oferim o definiție a terorismului, aşa cum era acesta perceput de către organele de siguranță române în perioada premergătoare Primului Război Mondial: „crime ordinare, produsul actelor de răzbunare a acelor ce ridică viața altora".

3.2. Primele succese contrainformative (1910–1911)

Activitatea contrainformativă a DPSG a identificat în 1910 organizarea serviciului de spionaj al Bulgariei. Ataşat pe lângă Statul Major General al armatei, acest birou era împărțit în patru secțiuni, câte una pentru România, Rusia, Serbia şi Turcia. În privința României, secțiunea era condusă de maiorul Boiadgieff , ajutat de căpitanul Kozeff, căpitanul Panaiotoff şi locotenentul D. Pădure (aghiotantul comandantului Regimentului „Alexandru I" din Sofia). Pe lângă aceştia, în cadrul secțiunii mai activau şi „amploaiați civili şi agenți particulari care însă nu se arată niciodată pe la birou"[41], lucrând, cum am spune astăzi, sub acoperire. Cei patru ofițeri bulgari aveau, fiecare, în sarcină, câte o regiune a României, împreună cu agenții rezidenți aflați în legătură. Cele patru regiuni în care a fost structurată România erau

[41] ANIC, fond DPSG, dosar 89/1911, f. 3.

Oltenia, condusă de maiorul Boiadgieff şi unde existau trei posturi fixe, Muntenia, coordonată de căpitanul Kozeff (8 posturi fixe), Moldova revenea căpitanului Panaiotoff (7 posturi fixe) şi Dobrogea, de care se ocupa locotenentul Pădure (4 posturi fixe). În afară de aceste regiuni, Capitala reprezenta un obiectiv separat şi de ea se ocupa ataşatul militar bulgar în România, care coordona şi activitatea a trei agenţi rezidenţi.

Agenţii DPSG au reuşit să identifice, în urma cercetărilor şi filajului efectuat asupra spionilor bulgari, un număr de 13 ofiţeri bulgari (un colonel, trei maiori, şapte căpitani şi doi locotenenţi) care se ocupau cu culegerea de informaţii pe teritoriul românesc. Un agent român infiltrat în mediile de interes din Sofia a transmis, la 24 octombrie 1910, numele unor agenţi „din poliţia secretă politică bulgară"[42] care locuiau în Rusciuc şi acţionau pe teritoriul românesc. Ei erau I. Temeff din Svişţov D. Stoeff din Rahova, D. Deneff, K. Altiparmakoff şi Şt. Djerkoff, toţi din Rusciuk, şi au fost daţi în urmărire de către DPSG la toate punctele de frontieră. Peste aproape un an, în iunie 1911, Ministerul de Război a comunicat DPSG, în cadrul colaborării privind schimbul de informaţii asupra spionajului străin în România, indicatorul informativ folosit de spionii bulgari. Structurat pe patru părţi, acesta avea ca obiective obţinerea de informaţii despre comandamentul armatei române (situaţia financiară a ofiţerilor, viciile, datoriile, camaraderia, starea disciplinară, tendinţele republicane sau socialiste etc.), instrucţia, subîmpărţită pe tipurile de arme – infanteria, cavaleria, artileria, trupele tehnice, flota –, unde erau vizate manevrele executate (locuri, unităţi participante, tactici folosite), armele din dotare (tipuri, calibre), regulamentele folosite la instrucţie, cazarmarea militarilor (uniforme, accesorii, stare sanitară, disciplina), comunicaţiile existente sau în curs de execuţie şi „spiritul naţiunii"[43] (cum sunt percepute socialismul, ce şanse ar avea ideile anarhiste, antimonarhice, succesul sau eşecul propagandei în armată etc.).

De altfel, atmosfera relaţiilor dintre România şi Bulgaria nu era una foarte bună, după cum menţiona presa vremii. Cotidianul „Seara" a preluat, la 25 noiembrie 1911, un articol al gazetei „Opinia" din Iaşi, în care se făcea referire la un manual militar bulgar recent tipărit, intitulat *Călăuza soldatului*. În paginile acestui volum, românii erau prezentaţi ca duşmani de moarte ai bulgarilor, iar în hărţile anexate lucrării, Dobrogea şi Macedonia erau trecute, integral, ca regiuni ale Bulgariei. În ultima lună a anului 1911, a fost identificată şi o reţea de spioni ruşi care acţiona contra României din

[42] *Ibidem*, dosar 103/1910, f. 12.
[43] *Ibidem*, dosar 89/1911, f. 39.

Odesa. Cercetările agenților au scos la iveală faptul că şeful rețelei era Ivan Feodorovici Domming – „agent în serviciul poliției secrete de stat ruse"[44] –, care deținea un magazin pe strada Sadovaia nr. 5 din Odesa şi era reprezentantul produselor „Maggi", calitate care îi conferea credibilitate în călătoriile sale prin România. Colaboratoarea lui Domming era Ecaterina Petrovna Cujlevina, tot din Odesa, care, fără să aibă o ocupație sau meserie, efectua vizite dese în România, sub acoperirea unor plimbări turistice. Restul rețelei identificate era compusă din Mironenco Efstafie Fedorovici (str. Chersonscaia nr. 17), Vladislav Lejanski (pălărier, str. Cuznecina nr. 28) şi Elisabeta Ivanovna Tulivetrova (croitoreasă, str. Olgievscaia nr. 6), considerați „agenți voiajori"[45].

3.3. Acțiuni informative externe (1912–1913)

Anul 1912 a început, pentru DPSG, cu o informare a agentului nr. 32 despre pregătirea ofițerilor bulgari pentru „ridicarea poziției frontierei la granița cu România"[46]. Agentul a aflat aceste lucruri de la o discuție cu Petre Draguleff, ziarist din Varna, şi Gh. Gheroff, rentier din Rusciuc, care au mai precizat că au fost deja trimişi agenți bulgari în Dobrogea pentru a spiona mişcările trupelor române din zonă. Iancu Panaitescu a ordonat imediat trimiterea de agenți în satele de pe frontieră, în scopul confirmării sau infirmării celor raportate, însărcinând pe şefii brigăzilor din Dobrogea cu executarea acestei misiuni. În acest scop, comisarii C. Duca, şeful Brigăzii Speciale de Siguranță Constanța şi I. Dumitrescu, şeful Brigăzii de Siguranță Cernavodă, au hotărât procurarea de informații din zona Silistra–Varna–Burgas–Bazargic. Au fost aleşi agenții T. Dimitrescu, Gr. Rădulescu şi I. Caragheorghe (ultimul, cu rude la Bazargic), toți cunoscători ai limbilor bulgară şi turcă, care au primit misiunea să tranziteze Bulgaria, cu diferite mijloace de transport, spre a se edifica asupra mişcărilor de trupe, fortificațiilor şi stării de spirit a populației. Dimitrescu a vizitat zona Silistra–Regep–Caius, în timp ce Rădulescu şi Caragheorghe au mers pe traseul Varna–Euxinograd–Burgas (cu vaporul)–Bazargic/Dobrici (cu trenul) sub acoperirea unor comercianți din Tulcea. La jumătatea lunii martie 1912, misiunea a fost încheiată, iar Gr. Rădulescu a alcătuit un raport detaliat asupra desfăşurării acțiunii, obiectivelor urmărite şi rezultatelor obținute. Pe litoralul Mării Negre, între

[44] *Ibidem*, dosar 3/1911, f. 1.
[45] *Ibidem*, f. 5.
[46] *Ibidem*, dosar 48/1912, f. 1.

Varna şi Euxinograd, pe o lungime de 8 km, exista o zonă fortificată cu 6 tunuri „mari, de cetate, ce se mişcă în mod automat în toate direcţiile"[47]. Alte fortificaţii au fost identificate şi ceva mai la vest, unde se afla un fort – Tobia Veche – mascat foarte bine, camuflat de trei cazărmi în faţa cărora se aflau grădini de zarzavat. În portul Varna staţionau, la data respectivă, vasul de război „Nadejda", trei torpiloare „mai mari ca cele româneşti"[48] şi un bric. În oraş erau cantonate Divizia 6 Infanterie şi Brigada 2 Infanterie, comandate de generalul Boiagieff, respectiv de un colonel, iar peste aceştia se afla, ca inspector, generalul R. Dimitrief. La Dobrici staţiona Regimentul 8 Călăraşi, comandat de locotenent-colonelul Cervanof şi compus din 12 ofiţeri şi 500–600 de oameni. Acesta avea în atribuţii, printre altele şi supravegherea graniţei cu România din aria de responsabilitate (50–60 km).

Agenţii au mai reuşit să afle că, în perioada 15–20 februarie 1912, o delegaţie militară de la Sofia, alcătuită dintr-un general şi opt ofiţeri superiori, a vizitat zona dintre Dobrici–Silistra (unde au stat trei zile)–Sefea. Din punct de vedere al infrastructurii, se lucra la calea ferată între Dobrici şi Silistra, dar, pe de altă parte, în zona graniţei cu România, satele, în majoritate turceşti, nu aveau nici măcar telegraf, iar şoselele erau, în cea mai mare parte, impracticabile. Dacă exista un interes militar al Bulgariei contra României, el putea fi îndreptat, după cum au constatat cei trei agenţi de informaţii români, spre zona Ostrov–Călăraşi şi nu spre Silistra, aşa cum se credea iniţial. Oricum, trupele bulgare, în majoritatea lor, erau concentrate la graniţa cu Imperiul Otoman, astfel că o acţiune contra României era considerată aproape imposibilă.

La 13 martie 1912, Bulgaria şi Serbia au încheiat, la Sofia, un tratat de prietenie şi alianţă, ce a constituit nucleul Alianţei Balcanice, îndreptată împotriva Turciei. Scopul principal îl reprezenta o alianţă politico-militară a statelor balcanice, declanşarea luptei pentru unificarea teritoriilor naţionale şi/sau câştigarea independenţei şi alungarea turcilor din Europa. Două luni mai târziu, la 29 mai 1912, Bulgaria şi Grecia au semnat, tot la Sofia, un tratat defensiv, care a finalizat alianţa statelor balcanice din punct de vedere diplomatic şi putea declanşa ostilităţile. Aliaţii – Bulgaria, Grecia, Muntenegru şi Serbia (700 000 militari) – nu au avut probleme deosebite în faţa armatelor otomane din Europa (320 000 militari), astfel că succesele militare au survenit imediat după izbucnirea conflictului (8 octombrie 1912). Grecia a ocupat Tesalonicul şi a atacat Ianina, Serbia a atins linia Prilep–Bi-

[47] *Ibidem*, f. 9.
[48] *Ibidem*, f. 10.

tolia–Ohrid, apoi, în colaborare cu trupele muntenegrene, a asediat Scutari. Bulgaria a obținut o victorie decisivă la Ceatalgea (26 noiembrie 1912) şi s-a îndreptat spre Adrianopol. La începutul anului 1913, posesiunile Imperiului otoman din Europa se rezumau doar la patru puncte: Constantinopol şi Adrianopol în est, respectiv Scutari şi Ianina în vest.

Încheierea ostilităților din Primul Război Balcanic (30 mai 1913) nu a însemnat şi stingerea conflictelor balcanice, de data aceasta fiind vorba de neînțelegeri între foştii aliați. Disputa în privința stăpânirii Macedoniei a condus la disensiuni între Bulgaria, devenit cel mai puternic stat din Peninsula Balcanică, şi Grecia împreună cu Serbia, de cealaltă parte. Ultimele au şi încheiat un tratat secret privind împărțirea Macedoniei şi stabilirea graniței comune pe râul Vardar.

Totuşi, Bulgaria a fost nemulțumită şi , a atacat, în noaptea de 29/30 iunie 1913, atât Grecia cât şi Serbia. Din motive diferite, Muntenegru, România şi Turcia s-au implicat în conflict contra Bulgariei, care a fost obligată să ceară pace la 31 iulie 1913. Prin Tratatul de pace semnat la Bucureşti (10 august 1913), Turcia a obținut Adrianopolul şi Tracia de est, Grecia a primit Epirul, Ianina şi un teritoriu la nord de Tesalonic, Serbia a câştigat cea mai mare parte a Macedoniei şi a împărțit zona Novi-Pazar cu Muntenegru. De asemenea, Albania a devenit independentă, România a obținut o zonă din sudul Dobrogei (Cadrilaterul), iar Bulgaria a rămas cu Macedonia de est şi un teritoriu de 120 km de-a lungul Mării Egee.

Înainte de semnarea păcii de la Bucureşti, DPSG a trimis agenți acoperiți în noile regiuni care intraseră în componența României. Rolul acestora era atât de a testa starea de spirit a locuitorilor, dar şi de a constata eventualele focare revoluționare care puteau pune în pericol siguranța statului român. Agentul secret Aron Pinchas a raportat, la 8 august 1913, din Dobrici, că există pericolul ca unii macedoneni, voluntari în armata bulgară, să fie folosiți ca agenți provocatori de către diferite „secțiuni"[49] revoluționare. La data respectivă, certifica agentul român, existau deja centre socialiste, cu locuri de întrunire bine stabilite, care grupau atât bulgari (300 persoane), dar şi alte naționalități – turci (40), armeni (30) şi evrei „spanioli" (5–6). O propagandă intensă era dusă de ziarele bulgare, mai ales în privința obținerii de despăgubiri pentru pierderile teritoriale suferite, prin articole care incitau la noi acțiuni militare. Pentru recuperarea Cadrilaterului era aşteptată o revoltă țărănească în România (aluzie la răscoala din 1907), care să repre-

[49] *Ibidem*, dosar 422/1913, f. 23.

zinte „mijloace de bun venit"[50] armatei bulgare, iar la intrarea în Dobrogea se opina că „țăranii români ne vor întâlni ca adevărați liberatori și, fără voia noastră, o să ceară să intrăm până în București"[51]. Agentul special de siguranță clasa I Grigore Rădulescu a executat o misiune în sudul Dobrogei, în perioada 30 august–8 octombrie 1913. A vizitat, sub diferite pretexte, orașele Balcic, Dobrici și Turtucaia, dar și 30 de sate între Ecrene și Turtucaia. De remarcat că agentul român a avut, în absolut toate localitățile, informatori care i-au pus la dispoziție date reale despre obiectivele urmărite. În orașul Dobrici, informatorul său era Talip Memet, utilizat de Statul Major al Copului 5 Armată român încă din 1899 și care, pentru faptele sale, fusese decorat cu ordinul „Coroana României" în grad de Cavaler. Acesta i-a comunicat că în oraș a luat ființă un comitet de acțiune compus din 21 de membri, care îndeamnă populația la o revoltă generală contra românilor. La această răscoală ar fi urmat să ia parte și 40 000 de rezerviști din Regimentele bulgare de Infanterie 8, 31, 44 (Silistra) și 8 Cavalerie (Dobrici). Împreună cu însoțitorul său, Arif Amet, care acționa sub acoperirea unui vânzător de ziare, Rădulescu a închiriat o căruță și a început să viziteze satele sub masca unui negustor turc, constatând personal în ce măsură au fost instalate autoritățile civile române și ce raporturi există cu populația bulgară. Pe lângă culegerea de informații referitoare la siguranța statului, Rădulescu nu a omis și unele abuzuri ale noilor autorități instalate. Astfel, în satul Cadigevo, agentul a observat că șeful de post „se pretează la luat franci și a lăsat granița aproape deschisă", fapt care accentua contrabanda de o parte și de cealaltă a Dunării. La „luat franci" se pretau și unii primari, care atribuiau clientelei locuri de casă, loturi de pământ sau alungau din localitate pe cei care îi criticau, ofițeri de grăniceri care nu mai verificau mărfurile ori nu le mai taxau la adevărata lor valoare sau jandarmi care se lăsau manipulați de diferite facțiuni rivale din localitate. Zvonurile privind concentrarea armatei bulgare la frontiera cu România și formarea de bande care să provoace panică și teroare au reprezentat motive serioase pentru ca DPSG să trimită un agent să cerceteze aceste informații. Agentul Luca Brândză, împreună cu maiorul Șeinescu, din Marele Stat Major, au efectuat, la sfârșitul lunii septembrie și începutul lunii octombrie 1913, anchete în zona de graniță româno-bulgară. Au fost contactați informatorii români din zonă și zvonurile, în cea mai mare parte, nu s-au confirmat. În privința stării de spirit, agentul Brândză considera că „pasivitatea"[52] ar fi dăunătoare și ar fi nevoie de sporirea garnizoanelor mi-

[50] *Ibidem.*

[51] *Ibidem.*

[52] *Ibidem*, dosar 41/1913, f. 51.

litare române în Cadrilater, precum şi de instalarea grabnică a autorităților civile administrative. „Unii bulgari – aprecia Luca Brândză la 9 octombrie 1913 – şi-au făcut un sport din a critica administrația românească şi România în genere"[53], fapt care amplifica zvonurile alarmiste şi producea reacții adverse față de autoritățile române.

3.4. Infiltrarea în organizații revoluționare străine (1913–1914)

Una dintre cele mai reuşite acțiuni de infiltrare a DPSG o reprezintă, indiscutabil, penetrarea mişcării revoluționare macedonene din Bulgaria de către un agent român, acțiune derulată la cumpăna anilor 1913–1914. Totul a pornit de la inginerul Nicola Tufeccieff din Rusciuc, şeful atelierului pentru reparat locomotive din oraş, care a fost identificat ca unul dintre membrii marcanți ai Comitetului Central revoluționar macedo–bulgar, cu sediul la Sofia. Un agent român, bun vorbitor al limbii bulgare şi al dialectelor aromâne, care cunoştea câțiva revoluționari macedoneni, s-a recomandat ca fiind un nemulțumit față de guvernul român, iar Tufeccieff l-a „recrutat" în rândurile mişcării din care făcea parte. Inginerul avea printre alte sarcini „revoluționare" şi pe aceea de a fabrica bombe, care urmau să fie introduse în Cadrilater. Acestea erau expediate din Şiştov şi Vidin pentru a fi introduse în România pe la Silistra, unde controlul vamal era mai permeabil. La Rusciuc şi Şiştov staționau trei bande de revoluționari, conduse de „voievozii" (titlul şefilor de bande) Gh. Ciauşoff, Petko Spirof şi Ivan Paşata din Bitolia, care abia aşteptau semnalul de începere a luptei de „eliberare".

Devenind, în scurt timp, un om de încredere, agentul român a fost trimis la Sofia, pentru a lua contact cu conducerea Comitetului Central. La Sofia, agentul a intrat în contact cu dr. Hristu Tatarcef, vicepreşedintele Comitetului, cu care a discutat situația din România, în general, şi din Cadrilater, în mod special. A doua zi, la locuința lui Tatarcef, a avut loc o consfătuire la care au luat parte V. Protogherof, preşedintele Comitetului, „voievozii" Tanea Nicolef din Melnik, Donciu din Melnik şi Cernopeief, precum şi 14 notabilități din Cadrilater (4 din Balcic, 5 din Dobrici, 2 din Turtucaia şi 3 din Silistra). Aceştia din urmă s-au plâns de noua administrație românească, deoarece le percepea dări pe care deja le plătiseră guvernului de la Sofia înainte de război, soldații şi jandarmii se poartă urât cu bulgarii şi, în special, cu văduvele, înrolează în armată bulgari care n-au luptat în război, la

[53] *Ibidem*, f. 74.

care erau adăugate „rechizițiile, mita, batjocurile"[54]. În urma consfătuirilor şi a organizării activității, agentul român a primit sarcina să fie legătura dintre notabili şi Comitetul Central, consilierul primilor, pentru a-i sfătui ce măsuri să adopte în cazul acțiunilor abuzive ale autorităților române, dar şi casierul mişcării revoluționare. Pe de altă parte, Comitetul a înființat două secțiuni, prima cu sarcina de a organiza bandele din Macedonia contra Greciei şi Serbiei, iar a doua pentru organizarea bandelor şi provocarea revoluției în Cadrilater. În privința primei secțiuni, voievodul Cole Elefterov din Kumanova a primit sarcina de a pleca imediat în Macedonia şi a pune la punct organizarea bandelor care să fie gata de acțiune. La data respectivă, în Sofia se aflau, tot în scopul începerii acțiunii, „marele voievod" Pessio Paşata din Plevna, „voievozii" Dimitrie Ceavadarof din Resen, Stergio Stergioffski din Kostur, Stoian Gheorghieff Bosniacof din Ramna şi Ivan Poziarlieff. Ei erau susținuți şi de unele medii intelectuale, printre cei mai fervenți partizani aflându-se profesorul macedonean Alecu Constantinof, care preda la Universitatea din Sofia şi era cunoscut ca un revoluționar de frunte. Spre sfârşitul lunii octombrie şi începutul lunii noiembrie 1913, agentul român infiltrat a anunțat că la Varna se grupaseră 12 „voievozi" în aşteptarea începerii semnalului de atac. Notele agentului au semnalat că, spre sfârşitul anului 1913, „voievozii" Sandanski, Ceaule (ambii din Ohrida) şi Crâstea din Bolno au plecat cu oamenii lor, peste 200, în Albania, scopul fiind declanşarea, împreună cu localnicii, a luptelor contra armatei şi administrației sârbe. La începutul anului 1914, conducerea Comitetului Central a fost informată că la Bucureşti se află un ofițer austro-ungar de origine română care are misiunea de a intra în contact cu revoluționarii macedoneni. În prima fază, el a luat legătura cu cei refugiați şi le-a propus o colaborare pentru a obține autonomia Macedoniei. Această colaborare avea în vedere planurile diplomației austro-ungare, din a cărui însărcinare acționa ofițerul, dar datorită intervenției DPSG, contactele au încetat, iar ofițerul a fost obligat să părăsească România. Printre alte informații, agentul român a comunicat că un negustor din Varna, Nicolae Aleabacoff, i-a afirmat că grănicerii români, în schimbul unei mite, lasă să intre şi să iasă pe oricine în sau din Cadrilater, indiferent dacă are sau nu acte, marfă sau, pur şi simplu, tranzitează România. Oricum, prin acțiunile de influență şi anihilare, în România nu au izbucnit insurecții, revolte sau revoluții, ci doar atacuri banditeşti contra populației civile, cărora armata şi jandarmeria le-au răspuns prompt şi ferm.

[54] *Ibidem*, f. 112.

3.5. Atentatul de la Sarajevo, România și implicațiile serviciilor de informații

Asasinarea moştenitorului Imperiului Habsburgic, arhiducele Franz-Ferdinand, şi a soției sale, Sophie, la Sarajevo, în data de 15/28 iunie 1914, a produs, după primul moment de stupefacție, un şoc şi o tristețe generală. Franz-Ferdinand era privit de minoritățile oprimate din imperiul dualist ca un posibil factor de rezolvare a problemelor cu care se confruntau de zeci de ani. Dincolo de atentat, de faptele arhicunoscute şi acțiunile politico-diplomatice desfăşurate, urmate la scurt timp şi de acțiuni militare, se aflau serviciile de informații ale tuturor statelor europene. Acestea acționau în folosul propriilor țări sau în beneficiul alianței din care făceau parte, având propriul război – „invizibil" –, nevăzut şi necunoscut de marele public.

La Bucureşti, imediat cum vestea a fost anunțată oficial, agenții Brigăzii I de Informațiuni din DPSG au remarcat starea de spirit existentă în diferite medii. Chiar a doua zi, 16/29 iunie 1914, agentul nr. 2 a raportat că ştirea asasinatului a produs „o vie consternare în toată colonia austro-ungară din Bucureşti"[55]. Totodată, românii de dincolo de munți au deplâns şi ei moartea arhiducelui, „ştiut fiind că Franz Ferdinand era susținător al cauzei românilor transilvăneni şi ardeleni"[56], iar pe de altă parte, el „somase pe guvernul ungar că dacă nu va aduce împăcarea româno-maghiară, să-şi dea demisia"[57], după cum a consemnat agentul nr. 2. Românii din Ungaria se aflau şi ei într-o stare de spirit defavorabilă, deoarece „susținătorul cauzei lor nu mai este"[58], dispariția acestuia fiind catalogată drept cea mai mare lovitură din punctul de vedere al sprijinirii drepturilor naționale. Poate de aceea, în primul moment, zvonurile au avansat ideea că atentatul ar fi fost pus la cale de unguri, nemulțumiți de ideile arhiducelui privind emanciparea minorităților din Ungaria. În aceeaşi zi, agentul nr. 29 a aflat că asasinatul a fost pus la cale de Rusia, care a înarmat pe sârbi pentru a se răzbuna pe Austro-Ungaria din cauza anexării Bosniei–Herțegovina în anul 1908. Mediile de interes ale agentului, bine documentate, afirmau deja că „un război între Austria, Rusia şi Serbia este inevitabil"[59]. La rândul său, agentul nr. 98 a confirmat regretele naționalităților conlocuitoare din imperiu („vedeau în el pe sprijinitorul lor"[60]) şi a dezvoltat două ipoteze privind autorii

[55] *Ibidem*, dosar 247/1914, f. 6.
[56] *Ibidem*.
[57] *Ibidem*.
[58] *Ibidem*.
[59] *Ibidem*, f. 7.
[60] *Ibidem*, f. 9.

atentatului: o „influență străină", care avea interes să lovească în dinastia Habsburgilor, respectiv arhiducele Karl Franz, „care de mult visează coroana habsburgică"[61].

O sinteză a rapoartelor primite de la agenți în cursul zilei de 16/29 iunie 1914 şi bazate pe informații din diverse medii de interes au conturat câteva ipoteze privind urmările asasinării lui Franz Ferdinand:

– mobilizarea armatelor imperiale şi sârbe era considerată „iminentă" şi s-a estimat că „va izbucni un nou război, de această dată poate chiar european"[62];

– dezvoltarea războiului va implica şi alți participanți, dar intrarea se va face pe bază de interes propriu; prima țară vizată de a interveni era Bulgaria – „fiind aliata sa [a Austriei-n.n.] şi în urmă vor decurge celelalte, fiecare având interesele ei".

Alături de analizele efectuate la nivelul DPSG erau atent urmărite şi opiniile existente în presa din România. Dacă majoritatea presei a regretat moartea arhiducelui, nu acelaşi lucru l-a făcut şi N. D. Cocea care, la 17/30 iunie 1914, în ziarul „Facla" scria, printre altele, că Franz Ferdinand „şi-a plătit cu viața greşelile politice personale şi crima ambițiunilor lui imperialiste". Gazetarul nu s-a sfiit să considere de „domeniul legendelor diplomatice" bunele intenții ale defunctului față de popoarele oprimate din imperiu. „Sprijinitorul acesta al românilor – scria acidul N. D. Cocea – regretat de presa noastră şi de oamenii noştri politici, sprijinea anul trecut pe bulgari împotriva noastră, ar fi vrut să ne sprijine pe noi împotriva sârbilor şi a inventat principatul de operetă al Albaniei ca să asigure imperialismului austriac, la adăpostul dezordinilor şi urelor de naționalitate, o ultimă speranță de dominație asupra Balcanilor". Într-un stil caracteristic al autorului, articolul din „Facla" se încheia într-un stil apoteotic: „E timpul să vărsăm o lacrimă onestă pentru victimele atentatului de la Sarajevo şi să ne gândim la noi. Zarea, de-a lungul Carpaților, se luminează".

[61] *Ibidem.*

[62] *Ibidem*, f. 8.

Capitolul 2

NEUTRI..., DAR BINE INFORMAȚI (1914–1916)

1. Acțiuni informative externe

Izbucnirea Primului Război Mondial, față de care România şi-a proclamat neutralitatea (21 iulie/3 august 1914), a însemnat deschiderea pe teritoriul național a unui front „invizibil", acela al luptei pentru obținerea de informații sau influențarea clasei politice şi a opiniei publice într-o anumită direcție. Actorii conflagrației mondiale îşi măsurau forțele şi pe terenurile neutre. Interesul economic, pe de o parte, şi atragerea în conflict sub steagul uneia sau alteia dintre tabere, pe de altă parte, erau motive extrem de serioase, pentru care nu se făceau economii de „muniții": bani, propagandă, şantaj, mită, promisiuni...

Una dintre principalele condiții ale unor succese diplomatice sau militare a fost, este şi va fi întotdeauna cunoaşterea intențiilor pe care le au vecinii, aliații şi inamicii. Deşi în neutralitate față de războiul izbucnit după asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, România nu s-a aflat în aceeaşi postură şi pe „frontul invizibil", acela al informațiilor. DPSG, uneori în colaborare cu Biroul Informații din Marele Stat Major a trimis agenți acoperiți în diferite capitale, oraşe sau zone militare spre a fi la curent atât cu situația reală a ostilităților militare şi a stării de spirit a populației, cât şi pentru a afla intențiile statelor respective față de România[63]. Chiar cu riscul propriei vieți, indiferent de consecințe, agenții de informații români au acționat cu profesionalism şi ataşament față de țară, dovedind, prin rezultatele obținute, că s-au înscris în elita spionajului mondial. De remarcat că, în prezent, la aproape 100 de ani de la desfăşurarea evenimentelor, nu se cunoaşte identitatea acestor profesionişti, acest lucru fiind o condiție *sine qua non* a muncii sub acoperire şi

[63] Unele acțiuni contrainformative din această perioadă se regăsesc şi în: Florin Şinca, *Din istoria Poliției Române, vol. III Pregătind întregirea țării*, RCR Editorial, Bucureşti, 2009, p. 104–119.

un merit al celor care, la Bucureşti, au analizat materialele şi le-au sintetizat către beneficiari, însă n-au lăsat niciun indiciu asupra celor ce îşi riscau viaţa în acele vremuri.

1.1. Agentul „U" din Transilvania

Unul dintre agenţii români care au acţionat cu bune rezultate în Transilvania a fost cel cu indicativul „U", însărcinat cu culegerea de date referitoare la situaţia trupelor austro-ungare din regiune. La 28 aprilie 1915, acesta a atestat că în oraşul Dej se află două batalioane din Regimentul 32 Honvezi (cca. 3 000 soldaţi), fără artilerie, mitraliere sau sprijin de cavalerie, lipsiţi de muniţii, îmbrăcăminte sau alimente. Tot în oraş se aflau şi circa 700 de răniţi, în diferite stadii, internaţi în trei spitale. În Bistriţa staţionau, la data respectivă, Regimentul 63 Infanterie (cca. 4 000 oameni) şi un număr de răniţi egal cu cel din Dej. Cât priveşte starea de spirit a românilor din zonă, agentul „U" menţiona că „sunt deprimaţi, dar încă mai speră că România va intra în acţiune"[64], totuşi, afirma în continuare, „se poate conta mult pe sprijinul moral şi chiar material al românilor din această regiune"[65].

Aproape de graniţa cu România, la Braşov, se afla un regiment de honvezi care trimisese deja două companii pe front; şoseaua din Bratocea către graniţă era minată, iar în zona Măgura–pasul Bran „nu se află nici tunuri, nici posturi de soldaţi"[66]. În scopul supravegherii mai eficiente a populaţiei române ardelene, circa 6 000 de jandarmi unguri din comitatele Braşov, Făgăraş, Trei Scaune şi Csik au fost concentraţi la Braşov şi instruiţi în acest sens. La începutul lunii mai 1915, agentul „U" a raportat despre manevrele militare pe timp de noapte executate de regimentele de honvezi în zonele Râşnov–Cristian–Ghimbav şi Valea Timişului–Piatra Mare. De asemenea, diferite subunităţi din Regimentele 24 şi 46 Honvezi au primit ordin să se îndrepte, în marş forţat, spre front. Populaţia din zonă avea o stare de spirit foarte bună, dovadă fiind o manifestaţie desfăşurată la Braşov în favoarea armatei imperiale, care capturase 80 000 de prizonieri ruşi. După alte surse, mai optimiste, armatele imperiale nimiciseră Corpul 3 Armată rus şi capturaseră 117 000 prizonieri, 428 tunuri, 600 mitraliere, 64 avioane, 284 automobile şi 28 000 cai. Totuşi, nevoia de metale pentru fabricarea arma-

[64] ANIC, fond DPSG, dosar 8/1915, f. 16.
[65] *Ibidem*.
[66] *Ibidem*, f. 17.

mentului a condus la obligativitatea populației din Imperiul Habsburgic de a depune la primării toate produsele din fontă, alamă, precum şi tinichelele, fierul vechi şi nefolositor.

Zvonuri venite de la Budapesta au indicat ca sigure prezența de trupe germane în Transilvania, dar agentul „U", în urma cercetărilor, a infirmat acest lucru. Singurele prezențe germane militare erau „vreo 5 comisiuni, formate din câte 2–3 ofițeri şi câțiva soldați, însărcinați cu recepționarea rechizițiilor militare"[67]. Informații extrem de utile a transmis, în continuare, agentul referitor la situația Regimentelor 2 şi 24 Honvezi şi 46 Infanterie, staționate la Braşov, Regimentelor 20, 23 şi 24 Honvezi din Covasna, precum şi despre situația diferitelor localități aflate în apropierea frontierei (Putna, Poiana Vacei, Oituz, Poiana Sărată).

Agentul de informații român a constatat că aproape toate garnizoanele din Transilvania erau lipsite de trupe combatante, deoarece acestea fuseseră trimise pe frontul din Galiția. În scopul aprovizionării frontului cu materie primă (soldați), imperiul a decretat mobilizarea bărbaților între 37–42 ani, acțiunea fiind efectuată „cu mare severitate"[68]. Printre cei recrutați acum, la mijlocul anului 1915, s-au numărat şi fruntaşii români dr. Iuliu Maniu din Blaj, dr. Aurel Vlad din Orăştie, dr. Aurel Cosma din Timişoara şi alții. Lipsa produselor alimentare se resimțea din ce în ce mai mult, astfel încât autoritățile au fost nevoite să producă o pâine din făină de porumb stricată (75%), făină de grâu (25%) şi zahăr (10%).

Informațiile agentului „U" au fost confirmate de un alt agent român – Vasile Osvada, director la o bancă din Budapesta. El a afirmat că victoriile austro-ungare au fost obținute cu pierderi enorme (peste 100 000 de morți, răniți, dispăruți), iar succesul s-a datorat, mai degrabă, faptului că ruşii n-au avut muniții suficiente şi nu vreunei tactici deosebite. La fel de importantă a fost şi informația despre declarația premierului ungar, contele István Tisza de Borosjenő şi Szeged[69], din 24 aprilie 1915, care a afirmat că este la curent cu convenția secretă dintre România şi Italia privind o intrare comună în conflict.

Un alt raport al agentului „U" s-a referit la desființarea Regimentului 25 Infanterie din Praga, prin hotărârea împăratului (decizia nr. 7148/17 aprilie 1915), drapelul unității fiind trimis Muzeului Militar din Viena. Motivul

[67] *Ibidem*, f. 53.

[68] *Ibidem*, f. 72.

[69] István Tisza de Borosjenő şi Szeged (n. 22 aprilie 1861, Pesta–d. 31 octombrie 1918, Budapesta) a fost prim-ministru al Ungariei în perioadele noiembrie 1903–iunie 1905 şi iunie 1913–iunie 1917.

acestei decizii a fost hotărârea militarilor cehi de a se preda sârbilor, în timp ce batalioanele care s-au împotrivit să atace au fost mitraliate. În continuare, agentul a transmis informații despre diferite unități militare şi despre situația din unele oraşe (Bistrița, Dej, Cluj). Regimentul 51 Infanterie din Cluj a primit ordinul de a-şi muta garnizoana la Praga. Decizia a survenit ca urmare a protestelor soldaților români, care „au refuzat să poarte tricolorul român, spunând că ceea ce nu le este permis în timp de pace, nu voiesc să facă în timp de război"[70]. Un alt motiv de nemulțumire era reprezentat de pâinea soldățească, compusă din făină de porumb (75%), făină de porumb, 20% făină de orz amestecată cu ovăz sau secară şi (5%) zahăr, acest ultim ingredient fiind inclus pentru „ca să se poată mânca"[71].

Un alt agent acoperit al DPSG în Transilvania – „E" – a transmis şi el informații, la mijlocul anului 1915, despre dislocarea, organizarea şi puterea de foc a Regimentelor 21 Honvezi şi 51 Infanterie din Cluj, care le confirmau pe cele trimise de colegul „U". Au fost constatați mulți răniți, o slabă dotare a trupelor şi o lipsă acută de muniții (doar 66 lăzi cu cartuşe şi două tunuri inutilizabile).

Agentul „U" a revenit cu noi date despre situația militară din regiunile Alba-Iulia (3 500 militari), Sibiu (20 000 soldați din Regimentele 23 Honvezi, 8 Infanterie şi Batalionul 23 Vânători, din care 8 000–9 000 răniți şi bolnavi), Cisnădie şi Guşterița (400 de artilerişti şi 1 000 de voluntari). Continuându-şi misiunea de informare, agentul a „inspectat" localitățile Braşov (10 000 soldați/4 000 răniți şi bolnavi), Mediaş (600–700 husari fără cai), Făgăraş (500 militari/300 răniți) şi a identificat fortificarea dealului Babarunca (21 de tunuri). Periplul agentului român a continuat în zona pasului Rodna – pe care l-a găsit fortificat cu şanțuri pentru artilerie – şi Oradea Mare, unde staționau Regimentele 4 Honvezi (5 000 militari), 70 Infanterie (4 000–5 000 militari), un regiment de husari (1000 oameni), o baterie de artilerie, 500 de jandarmi, alături de 12–15.000 de răniți.

Au apărut, în rapoarte, primele informații despre situația colectării metalelor, inițiată de autorități cu câteva luni în urmă. La Braşov, de exemplu, primăria a reuşit să strângă 4 510 kg aramă galbenă, 1 117 kg aramă roşie, 1 120 kg plumb, 911 kg zinc şi 510 kg cositor. Oraşul Târgu Mureş dispunea, conform aprecierilor agentului român, de o garnizoană cu 14 000 militari, din Regimentele 22 Honvezi, 5 Artilerie Honvezi, 9 Cavalerie Honvezi şi Batalionul 23 Vânători. La Reghin au fost identificați doar 350 de honvezi,

[70] ANIC, fond DPSG, dosar 8/1915, f. 132.
[71] *Ibidem*, f. 130.

alți 100 fiind dislocați la Miercurea Ciuc, în timp ce 25 000–30 000 de militari unguri erau dispuși de-a lungul graniței cu România. Situația de pe front a impus, pe de o parte, aducerea de noi trupe în prima linie, și, pe de altă parte, trimiterea pentru refacere a trupelor extenuate și decimate de război. Astfel, în zona Sibiului se aflau în refacere Regimentele 8 Infanterie, 12 Artilerie Grea, 12 Artilerie Munte, 12 Artilerie Câmp, 23 Honvezi și Divizia 12 Tren.

1.2. Agentul „F" de la Cartierul General al armatei austro-ungare

Tot în anul 1915, DPSG a reușit să introducă un agent acoperit în inima Cartierului General al armatei austro-ungare, aflat la Teschen. Agentul „F", trimis ca ziarist al unei țări neutre, a reușit să câștige simpatia generalului Max *Ritter* von Hoen[72], șeful Cartierului Presei de Război (*Kriegspressequartier*), cu care a ajuns să alcătuiască buletinele militare destinate mass-media. De reținut că materialele destinate presei erau de două feluri: pentru aliați și pentru statele neutre. Participând la redactarea lor, agentul „F" avea posibilitatea să afle atât realitatea de pe câmpul de luptă, cât și situația politică existentă la vârful Puterilor Centrale. Un amplu raport a fost trimis către Bucureşti, la 7 mai 1915, iar Iancu Panaitescu, directorul DPSG, a adnotat că a fost trimis câte un exemplar, în copie, prim-ministrului, ministrului de interne și secretarului general al Ministerului de Război.

La nivelul cel mai înalt al Puterilor Centrale se discuta aprins atitudinea viitoare a Italiei și României. Împreună cu dr. Fulder, directorul ziarului „Reichpost", agentul „F" l-a vizitat pe dr. Grossman, consilier intim al împăratului, fost ministru și șeful Partidului Creştin, la care a sosit, ulterior, și guvernatorul Austriei de Jos, prințul de Lichtenstein. Acesta din urmă a relevat „neutralitatea scandaloasă"[73] a României și Italiei, care erau considerate adevărate dușmane ale Austriei. Prințul nu a exclus ca, în cazul când România și Italia ar ataca imperiul, guvernul de la Viena să încheie pace separată cu Rusia (amintind că de la Moscova au sosit, în ultima perioadă, trei curieri speciali, iar prin guvernul danez s-au înaintat propuneri concrete de pace), dar, pe de altă parte, a afirmat că „vom lupta până la ultima picătură de sânge în contra fostelor noastre aliate"[74]. O propunere de pace, respinsă

[72] Generalul Max *Ritter* von Hoen (n. 1867–d. 1940) a condus Cartierul Presei de Război în perioada 1914–1917.

[73] *Ibidem*, f. 146.

[74] *Ibidem*.

de Viena şi Berlin, în comun, avea în vedere trasarea unei noi graniţe prin oraşul Lemberg, linia Saarului (în vest) şi a Nistrului (sud-vest), în timp ce Germania ar fi trebuit să renunţe la o parte din Prusia Orientală, la nord de Niemen, cu oraşele Memel şi Tilsit.

Ajuns la Cartierul Presei al armatei austro-ungare, aflat în oraşul Zsolna (Sillein), spionul român a fost remarcat şi simpatizat imediat de generalul von Hoen care, la rândul lui, l-a recomandat cu căldură feldmareşalului Franz Conrad von Hötzendorf[75], şeful Statului Major General al armatei austro-ungare. Conform raportului, Hötzendorf l-a acceptat pe „ziarist" în preajma sa şi, nu o dată, i-a prezentat acestuia pe hartă „mersul operaţiunilor şi situaţia armatelor la începutul ofensivei împotriva ruşilor"[76]. Pe de altă parte, pentru evitarea intrării Italiei şi României în război contra Puterilor Centrale, erau depuse intense eforturi politico-diplomatice. Aflat la castelul din Teschen al arhiducelui Friedrich, împăratul german Wilhelm al II-lea a cerut aliaţilor săi să se utilizeze toate căile pentru menţinerea celor două state în neutralitate. Mai mult, suveranul a propus şi concesii teritoriale, fapt considerat drept o „slăbiciune" de către militari. La discuţia dintre împărat, ministrul de externe german, Gottlieb von Jagow, premierul ungar, contele Tisza şi ministrul său de externe, contele Stephan Burian von Rajecz, s-a hotărât, în pofida unei opoziţii îndârjite a lui Tisza, „ca să se cedeze României cinci comitate din Ardeal, adică să se permită ocuparea acestor mici comitate de armata română şi să se cedeze sudul Bucovinei"[77], în schimb, Austro-Ungaria să fie despăgubită cu teritorii din Polonia rusească. Monarhul german a fost conştient şi realist că în cazul când România ar intra în rândurile duşmanilor, încercuirea strategică şi economică a Puterilor Centrale „ar fi definitivă şi dezastruoasă"[78]. Agentul „F" şi-a exprimat opinia de analist, considerând menţinerea României în neutralitate, după intrarea Italiei în război, drept „o sinucidere politică"[79]. În pofida atitudinii lui Wilhelm al II-lea, la Viena şi la Budapesta se manifesta, fără niciun fel de discreţie, „ura ascunsă împotriva noastră"[80] [a românilor, *n.n.*]. Situaţia românilor din imperiul dualist, spionul o preconizează „teribilă după o eventuală victorie a ungurilor [câştigarea războiului, *n.n.*], încât, în faţa acestui pericol imediat,

[75] General conte Franz Conrad von Hötzendorf (1852–1925) a deţinut funcţia de şef al Statului Major General al armatei austro-ungare în perioada 1906–1917.

[76] ANIC, fond DPSG, dosar 8/1915, , f. 147.

[77] *Ibidem*, f. 150.

[78] *Ibidem.*

[79] *Ibidem*, f. 151.

[80] *Ibidem.*

nu ne rămâne nicio cale mai favorabilă de ales"[81], adică propunea intrarea României în conflict, de partea Angliei şi Franței.

Aflat la Teschen, agentul „F" nu a omis nici studiul politicii externe habsburgice care, prin diplomație, încerca să-şi atragă noi aliați. „Un departament al Ballplatz-ului [sediul ministerului de externe, *n.n.*] din Viena"[82] era considerată politica externă a Bulgariei, în care Tarnovski, ministrul Imperiului la Sofia avea o mare influență. Tarnovski – „stăpân pe situația din Bulgaria"[83] – îşi exercita influența atât pe lângă regele Ferdinand, cât şi pe lângă prim-ministrul Radoslavov. Prim-redactorul ziarului „Reichpost", Bam, i-a deconspirat „colegului" său de breaslă metoda de acțiune preconizată de Viena contra Bucureştilor. În prima fază, guvernul de la Sofia va promite guvernului de la Bucureşti „o atitudine neutrală"[84] apoi, după o eventuală intrare în acțiune a românilor contra imperialilor, trupele bulgare vor ataca imediat linia Dunării, pentru a obliga România să lupte pe două fronturi. Conform informațiilor obținute de agent, la data respectivă, vecinii din sudul Dunării „urăsc mai mult pe români decât pe sârbi"[85]. Într-un alt raport, analiza critică a evoluției situației politico-militare a condus la o ipoteză surprinzătoare din partea agentului „F". El nu mai considera utilă intrarea României în război deoarece, după intrarea Italiei în conflict, „formulând cererile noastre Austro-Ungariei, vom obține maximum de concesiuni teritoriale fără a ne expune, printr-un război nechibzuit, alături de Rusia, la discreția Triplei Înțelegeri"[86]. Tripla Înțelegere, adică Anglia, Franța şi Rusia, avea, după opinia „ziaristului", interese proprii „chiar împotriva drepturilor şi revendicărilor noastre"[87]. Pe de altă parte, o eventuală intrare în acțiune a Bucureştiului ar fi expus țara „unui război foarte costisitor, care ar lua proporții dureroase pentru noi, printr-un atac bulgar"[88].

Generalul von Hoen îşi exprimase opinia că un atac al României contra imperiului dualist ar obliga guvernul de la Viena să încheie pace cu Rusia şi, în acest caz, nu ar fi apărat „decât interese ruseşti"[89]. Acelaşi general preciza chiar că Rusia este „adevăratul pericol" al neamului românesc şi demonstra că România poate obține avantajele pe care le doreşte pe calea negocierilor.

[81] *Ibidem.*
[82] *Ibidem*, f. 152.
[83] *Ibidem.*
[84] *Ibidem.*
[85] *Ibidem.*
[86] *Ibidem*, f. 157.
[87] *Ibidem.*
[88] *Ibidem.*
[89] *Ibidem*, f. 183.

Din punct de vedere militar, austro-ungarii îi învinseseră pe ruşi în Galiţia „graţie serviciului de spionaj"[90] care a fost sprijinit de evreii din regiune, deoarece au avut informaţia că în zona Dumareţului şi a Bialei, adică pe direcţia principală de atac, nu se aflau decât trei divizii inamice. La data respectivă, în toamna anului 1915, la graniţa de nord a României se aflau desfăşurate 43 de batalioane de infanterie (8 germane şi 35 austro-ungare), 8 regimente de cavalerie (două germane şi 6 austro-ungare) şi 20 de baterii de artilerie, care erau dispuse pe linia Cernăuţi–Ostriţa–Tureni–Molodia.

1.3. Agentul „B" de la Sofia

O altă vecină a României, Bulgaria, era vizată de serviciile de informaţii de la Bucureşti pentru testarea stării de spirit a clasei politice privind o eventuală confruntare între cele două state. În 1915, ambele ţări se aflau în neutralitate, dar atragerea Bulgariei în tabăra Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria şi Turcia) ar fi pus probleme dificile României, mai ales din punct de vedere militar. Relaţiile dintre Bucureşti şi Sofia nu erau cordiale, motivul principal fiind recent încheiatul război balcanic (1913), în care Bulgaria a fost învinsă şi obligată să achite cu teritorii pe care, fără niciun secret, le dorea înapoi prin orice mijloace.

În scopul identificării obiectivelor politicii externe bulgare, DPSG a trimis în sudul Dunării un agent, acoperit tot ca ziarist, care a reuşit să se infiltreze în mediile politice şi militare de la Sofia. În urma unor discuţii cu jurnalişti, oameni politici şi de afaceri, miniştri şi generali, agentul a trimis la Bucureşti un prim raport în care a descris conducătorii politicii bulgare. Prim-ministrul Vasil Radoslavov[91] era considerat „un fel de cameleon care se schimbă după influenţa ce se exercită asupra sa"[92]. Influenţele veneau din partea ministrului austro-ungar la Sofia, Tarnovski, ministrului rus, Savinski, dar şi din partea ministrului de finanţe, Tenceff. Acesta din urmă, devenit foarte bogat din perioada 1899–1900, când mai fusese ministru, nu făcea niciun secret din faptul că este germanofil înfocat, încercând să influenţeze intrarea în război de partea Puterilor Centrale. Un portret extrem de critic a zugrăvit agentul român ţarului bulgar Ferdinand: „Nu este posibil – se afirma în raportul trimis la Bucureşti – să se găsească în vreo ţară un rege

[90] *Ibidem.*

[91] Vasil Radoslavov (n. 27 iulie 1854, Loveci–d. 21 octombrie 1929, Berlin) a fost premier în două rânduri: 1886–1887 şi 1913–1918.

[92] ANIC, fond DPSG, dosar 8/1915, f. 110.

mai străin de poporul său ca Ferdinand al Bulgariei. El este un magnat ungur, arogant şi brutal ca toți magnații maghiari, este şi un principe german viclean față de poporul peste care crede că a fost trimis ca să-l facă fericit; este şi un Bourbon care, fără să aibă puterea şi mărirea lui Ludovic al XIV-lea, vrea să se arate mai mare ca el. Când vorbeşte de bulgari, Ferdinand îi numeşte «canalii». El se socoteşte ca cel mai mare diplomat din Europa şi aşteaptă chiar să fie rugat de țarul Rusiei, ca un adevărat arbitru al situației"[93]. Nu se cunosc sursele agentului, dar este cert că originea ungară a monarhului bulgar i-a influențat, cel puțin parțial, caracterizarea extrem de critică. Țarul Ferdinand al Bulgariei era al treilea fiu şi cel mai tânăr dintre cei cinci copii ai prințului August de Saxa-Coburg-Gotha şi prințesei Clémentine de Orléans, fiica regelui Ludovic-Filip al Franței (1830–1848). Filiația ungară a țarului deriva de la bunicul său dinspre tată, pe nume tot Ferdinand, care a fost căsătorit cu Antónia de Kohárу, dintr-o foarte bogată familie ungară de descendență khazară (evrei din Crimeea), astfel încât, uneori, descendenții dinastiei erau numiți Saxa-Coburg-Kohárу. Despre relațiile dintre cele două țări, raportul menționează că România „nu trebuie să se teamă de o surprindere din partea vecinei sale de peste Dunăre, deoarece este în imposibilitate de a o face"[94], estimare care, peste un an, s-a dovedit a nu fi corectă.

Un alt raport al spionului român infiltrat se oprea asupra comandanților militari bulgari. Ministrul de război, generalul Ivan Ficev, era considerat „un excelent cancelarist"[95], iar şeful Statului Major General, generalul Boiadgiev[96], fost ministru de război, era apreciat ca un bun militar, care absolvise cu brio Academia Militară în Italia. Forța combativă bulgară se compunea din trei armate, cu sediile la Sofia, Plovdiv şi, respectiv, Rusciuk. Generalul Cutincev, fost comandant al Armatei I în ultimul război balcanic, comanda armata din Sofia şi era „foarte iubit de rege, fără să fie vreun militar de seamă, deoarece n-a absolvit nicio academie militară"[97]. Comandantul Armatei a II-a era generalul Teodorov, absolvent al Şcolii Militare din Milano, în timp ce Armata a III-a îl avea în frunte pe generalul Toşev, care „a săvârşit acte de bravură în timpul războiului balcanic"[98]. În capitală îşi avea sediul şi

[93] *Ibidem*, f.111.

[94] *Ibidem*, f.114.

[95] *Ibidem*, f.124.

[96] Generalul Klement Boiadgiev (n. 1861–d. 1933), a absolvit Şcoala Militară de Ofițeri din Sofia (1883) şi Academia Militară din Torino (1895). A deținut funcțiile de ministru de război (1913–1914) şi şef al Marelui Stat Major (1915).

[97] ANIC, fond DPSG, dosar 8/1915, f. 124. .

[98] *Ibidem.*

Divizia I, comandată de generalul Marcov, caracterizat ca un bun ofiţer şi excelent tactician, dar care, fiind rusofil, nu era privit cu ochi buni de rege. Colonelul Velcev conducea Divizia a II-a, cantonată la Plovdiv, fiind şi el un rusofil declarat, dar, pe de altă parte, era măcinat de viciul beţiei. La Stara Zagora, în fruntea Diviziei a III-a, se afla generalul Boricev, apreciat ca „un mare patriot, dar care urăşte în special pe români" [99], în timp ce Divizia a VI-a, din Vraţa, era condusă de generalul Papadopol, rusofil, prieten cu sârbii şi propus a fi înlocuit cu colonelul Petrov, comandantul Regimentului 3 Infanterie din Vidin şi „mare naţionalist"[100].

Principala misiune a agentului acoperit a constat în identificarea atitudinii clasei politice bulgare faţă de România. Deputatul bulgar Hagi Kalceff a afirmat, într-o discuţie cu pseudoziaristul, că nu exclude o acţiune militară contra României, dacă aceasta „n-ar vrea să ajungă la o înţelegere cu noi în privinţa teritoriilor ce ne-a luat acum în urmă"[101] [Cadrilaterul, compus din judeţele Caliacra şi Durostor, *n.n.*]. Modalitatea prin care Sofia îşi propunea să recupereze Cadrilaterul depindea, în primul rând, de zdrobirea militară a Serbiei şi Greciei, după care, în al doilea rând, trebuia cucerită Macedonia şi apoi, în final, Cadrilaterul. Eventuale negocieri între Sofia şi Bucureşti, care să ducă la retrocedarea Dobriciului şi Balcicului, erau considerate de bulgari „ca puţin satisfăcătoare"[102].

1.4. Agentul din Odesa

Chiar dacă, la data respectivă, erau şanse mari ca România şi Rusia să devină aliate, asta nu a împiedicat DPSG să se informeze asupra realităţilor din imperiul ţarist. Odesa reprezenta oraşul de unde era condus serviciul de spionaj ţarist (ulterior şi cel sovietic) contra României, astfel încât se justifică interesul pentru a afla informaţii de importanţă deosebită pentru ţară. Spionul român a avut acces la persoane şi în instituţii care i-au permis o analiză lucidă a situaţiei din Rusia, atât economică, cât şi politică sau militară. Din discuţiile purtate de ministrul României la Petrograd, C. Diamandy, cu ministrul de externe ţarist, Sazonov, agentul a confirmat că diplomatul român a cerut garanţii privind anexarea Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei, ca motivaţie pentru intrarea în război. Răspunsul guvernului rus întârzia,

[99] *Ibidem*, f.25.
[100] *Ibidem*.
[101] *Ibidem*, f. 217.
[102] *Ibidem*.

mai bine-zis era amânat, iar agentul român considera această temporizare o tactică, „voind să arate că nu are aşa mare nevoie de ajutorul României, pentru ca aceasta să micşoreze din pretențiile ei"[103], însă realitatea războiului demonstra că ruşii stăteau „cum nu se poate mai rău"[104]. În luptele purtate de la începutul conflictului şi până atunci, cele mai bune trupe ruseşti ar fi fost pierdute, iar armata din 1915 era caracterizată „de a doua mână", având şi o lipsă acută de ofițeri.

Un vast plan militar a fost conceput de conducerea armatelor ruse şi anume o debarcare pe teritoriul turcesc, cu baza de plecare la Odesa. În acest scop, au fost aduse în zonă trupe şi a început rechiziționarea de vase civile pentru transportarea corpului expediționar. Singurele temeri existente la nivelul conducerii militare erau cele referitoare la flota turcească, aceasta având posibilitatea să surprindă trupele ruse pe mare. Flota militară țaristă destinată acțiunii se compunea din 21 de vase, iar împăratul Nicolae al II-lea „binecuvântase" deja această operațiune. Starea de spirit a populației civile din Rusia era una extrem de pesimistă, mai ales din cauza înfrângerilor militare. Observațiile agentului se referă la convingerea că ieşirea din impasul existent nu se putea face fără ajutorul militar al României şi aprecia că „este bine să se susțină cu îndârjire pretențiunile, să nu se cedeze nimic, deoarece Rusia va fi silită să accepte tot şi să cedeze la nevoie chiar şi o parte din Basarabia"[105]. Alt raport din Odesa prezenta situația ultimei mobilizări din Rusia, în care au fost recrutați toți bărbații de până la 42 de ani, iar o altă chemare sub arme era considerată imposibilă. Din martie 1915, au început să iasă la iveală, fățiş, nemulțumirile populației față de situația economică foarte proastă. În luna aprilie, manifestațiile au izbucnit la Moscova, în piața Preobrajanskaia, fiind consemnate proteste spontane, lupte cu pietre, butelii şi bombe explozibile. Şi la Petrograd au avut loc manifestații de protest, mai ales în zona Nevscaia–Zastate, unde se afla zona industrială. Cât priveşte situația de pe front, spionul român a aflat că germanii ocupaseră cinci gubernii (regiuni) din Rusia, în timp se trupele țariste se întăriseră în diferite oraşe pentru a rezista un timp cât mai îndelungat. Astfel, oraşul Lublin a fost întărit pentru a rezista unui eventual asediu îndelungat, oraşul Plock era amenajat pentru a fi inundat de Vistula; în caz de retragere a trupelor ruse, pe râul Vistula se construiseră 20 de poduri, în timp ce oraşele Grodna şi Bielostok au suferit bombardamente severe din partea aeroplanelor germane.

[103] *Ibidem*, f.97.
[104] *Ibidem*.
[105] *Ibidem*, f. 98.

2. Acțiuni contrainformative

În perioada 1914–1916, DPSG a inițiat acțiuni contrainformative împotriva tuturor spionilor, suspecților de spionaj, precum și a pescuitorilor în ape tulburi, care doreau să se îmbogățească de pe urma afacerilor legate de război. În acest scop au fost destinați special agenți acoperiți, care au dezvăluit cine spiona, pentru cine și modul cum se desfășurau aceste acțiuni. După o muncă asiduă, s-a constatat că, în România, după începutul conflictului european, se afla „centrul spionajului austriac, german și bulgar, atât în contra Rusiei cât și în contra celorlalte Puteri ale Quadruplei și contra României"[106]. Analizele au evidențiat că în serviciul de informații al Germaniei se aflau toți supușii acestei țări și toate firmele care se aflau în România. După cercetarea și urmărirea acțiunilor ostile statului român, rezultatul a condus la concluzia că, în absolut toate mediile, existau instituții, organizații sau firme care se ocupau cu spionajul. Casa Diaconeselor (aflată pe strada Diaconeselor, astăzi Spiru Haret), instituție de binefacere cu ramificații în toată țara, își amesteca elevele germane cu cele române și, „prin întrebări meșteșugite, se caută a se obține tot felul de știri". Conducerea Casei Diaconeselor o avea sora Anna, care era și șefa acestui serviciu de informații, ea transmițând datele obținute la un birou de informații german situat în strada Cosma. Cercetașii, unde băieții români stăteau cu cei germani, Societățile Evanghelice pentru Tineri și Societatea Bunilor Templieri (societate de abstinență), toate sub conducerea lui Adolf Siebrecht, directorul unui alt birou de informații (*Schimmelpfeng*), se ocupau, la rândul lor, cu culegerea de date utile Puterilor Centrale. Nu în ultimul rând, pe această filieră – se menționa într-un raport al unui agent DPSG – „se dedau la spionaj toți ecleziaștii evanghelici și catolici aflați în România", ei aflându-se în solda Germaniei sau Austriei. Firmele mari și mici care aveau filiale (birouri) în România se ocupau cu obținerea de date și informații, mai ales economice. În fruntea acestui serviciu se afla reprezentantul firmei Schenker & C-nie, care avea drept colaboratori un număr de 19 persoane, identificați de organele române: B. von Schellendorf (str. Puțul cu Piatră 11), W. Berg (str. Vrăjitoarei 2). M. Frege (aleea Al. Maxim 6), Kuschbach (str. Modei 5), contele Walhburg (str. Occidentului 31), J. Hennenvogel (str. Bursei 2), Richter (str. Sfinții Voievozi 12), Piffrement (str. Tunari 20), A. Siebricht (str. Gl. Lahovary 43), P. Reiz (b-dul. Elisabeta 58), d-na Moisescu (b-dul. Elisabeta 58), I. W. Schneider (Pasajul Român 12), A. Prax (str. Radiței 5), Ziegelmann (Pasajul Român

[106] *Ibidem*, dosar 127/1914, f. 204.

12), Kruger (str. ştirbey-vodă 142), Schibiz (str. A. Vlaicu 55), J. von Iwersen, E. Behles (str. 11 Iunie 66) şi M. Mihailovici (str. Lucaci 64). Aceştia nu erau simpli agenți, ci, unii dintre ei, chiar diplomați ai Imperiului German acreditați la Bucureşti şi agenți rezidenți (şefi de rețele) care aveau, fiecare, o rețea de spioni. Conform unui calcul simplu, dacă fiecare dintre ei ar fi avut cinci agenți, asta înseamnă că numărul spionilor aflați în legătura lor era de circa 100. Directorul şi subdirectorul societății „Steaua Română", Günther[107] şi Kirschel, împreună cu „mulți funcționari" erau cunoscuți de DPSG pentru „informațiile culese şi furnizate Germaniei şi Austriei". Alături de ei se aflau angrenați în aceleaşi activități, Roselius, Iwersen (mai ales în zona presei), directorul Băncii Comerciale Române, Husar, directorul Băncii de Credit Român, Schenker şi proprietarul unui magazin cu maşini de scris, Loser. Biroul german de informații *Schimmelpfeng*, condus de Adolf Siebrecht, era evidențiat în rapoartele agenților români ca „periculos", deoarece toți corespondenții din provincie, în majoritate evrei, „sunt spioni şi acum, în lipsa altor informațiuni, raportează despre chestiunile militare din România". În opinia DPSG societatea ungară de navigație pe Dunăre reprezenta, la rândul ei, „o organizație periculoasă de spionaj", condusă de inspectorul Nagel din Galați. Fiecare funcționar al societății a primit misiunea de a comunica observațiile sale referitoare la vasele care trec pe Dunăre (numărul acestora, pavilionul sub care navighează, expeditorul şi destinatarul, tipul şi tonajul încărcăturii, date despre echipaj etc.).

În afară de organizații, agenții contraspionajului românesc au identificat şi spioni care îşi căpătaseră o oarecare faimă în culegerea de informații. Lista era deschisă de un oarecare Willy Davidovici, de origine evreu, care „face spionaj pentru Austria, Germania, Rusia, în sfârşit pentru oricare, numai să-i plătească". El era în strânse contacte de colaborare cu un alt suspect, Vitenberg, fost spion în serviciul Rusiei, dar trecut în slujba Germaniei. Un dansator la „Cafe de Paris", Max Rivera, a devenit suspect din momentul când s-a constatat că zilnic cheltuieşte de trei ori cât câştigă. El explica sumele mari de bani prin „sponsorizarea" din partea soției unui dentist bucureştean, care îi oferea 40 de lei pe zi, dar şi prin vânzarea de cocaină către colegii săi artişti, pe care o procura de la Willy Davidovici. Desele sale în-

[107] Mai multe despre acțiunile antinaționale desfăşurate de Günther, în: Ion Bodunescu, Ion Rusu-Şirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, Editura Militară, Bucureşti, 1973, p. 295–304, C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, Bucureşti, 1977, p. 66-78, Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații şi contrainformații românești în perioada 1878–1918*, Ministerul de Interne, Serviciul Editorial şi Cinematografic, Bucureşti, 1979, p. 100–101 şi 126–127.

trevederi cu Davidovici şi Rapaport au acreditat suspiciunea că banii săi ar putea avea şi o altă proveniență. Un agent „periculos" era considerat şi Şurilovici care, împreună cu Willy Davidovici şi Vitenberg, identifica şi denunța agenții pe care Rusia şi România îi trimiteau în Imperiul Austro-Ungar.

În favoarea Germaniei activau la Bucureşti, printre alții, Miknik şi Polin Vaczinska (ambii locuiau la Hotel Bulevard), Miatitschova, de origine sârbă („o periculoasă spioană germană") şi Zaburov, care se recomanda peste tot ca ofițer rus. Două surori – Gorilovici – din Serbia au fost angrenate în activitatea culegerii de informații în favoarea Austriei, ele desfăşurându-şi misiunea la Bucureşti. Situația concentrării trupelor ruseşti în Basarabia a fost cunoscută de un rus, Abramovici, care a vândut informația serviciului de spionaj austriac.

Bulgaria avea şi ea agenți în România, DPSG identificându-i pe frații Johann şi Arnold Kowo, care călătoreau des pe ruta Viena–Bucureşti–Sofia, pe ziaristul italian Paulo Bottalico, corespondentul la Sofia al ziarelor „Giornale d'Italia" şi „Stampa", dar şi un turc, Zya Bey. Serviciul de spionaj bulgar a fost organizat de Altimirschi, cumnat cu premierul Vasil Hristu Radoslavov, iar şeful organizației din România era Meikof, primul secretar al Legației din Bucureşti. În cadrul organizației din Capitală acționa şi George Nicolef, plătit şi de austrieci, care avea în atribuții angajarea femeilor în serviciul de spionaj bulgar. Pianista Vera Michailovna, din Sofia, a devenit suspectă atunci când cercetările au evidențiat că în capitala bulgară trăia în mizerie, în timp ce la Bucureşti „n-are nicio ocupație şi trăieşte destul de luxos". Un individ pe nume Engel, din Rusciuk, a fost angajat de Rusia pentru a oferi informații cu caracter militar, dar a fost identificat de poliția bulgară. În scurt timp, el a obținut, totuşi, liberă trecere pe la punctele de frontieră bulgare, fapt care a acreditat ideea că se afla în serviciul de informații al Sofiei.

Porturile României se aflau în atenția statelor combatante, interesul fiind, în principal, economic. George Sovajoglu, reprezentantul vaporului „Antonia", alături de Navon, Popas şi Boadschis, toți din Constanța, erau cunoscuți la DPSG ca agenți în slujba Germaniei. La Galați, Gherasim Djavira avea sarcina de a cunoaşte îndeaproape activitatea ce se desfăşura în port, în oraş, dar mai ales ce transportau navele pe Dunăre. Boris Goldenberg a fost supravegheat de DPSG deoarece mergea des la Constanța pentru a cumpăra vapoare pentru Imperiul Otoman, iar asemenea afaceri erau încredințate unor persoane binecunoscute şi de mare încredere.

Imperiul Otoman îşi avea agenții săi informatori pe teritoriul românesc, aceştia fiind Ikmet Bey, Osman Bey, Mehmed Ali Bey şi Azir Bey, care lucrau şi în favoarea Germaniei. Lista ar putea continua, dar încheiem tot

cu cazul unui agent dublu, demonstrat de agenţii DPSG: o oarecare Olga Zapronova, tot profesoară de pian, ca şi Vera Michailovna, care şi-a pus talentele fizice şi profesionale în slujba culegerii de informaţii atât în favoarea Rusiei, cât şi în interesul Germaniei.

2.1. Propaganda socialiştilor români pe banii Imperiului German (1915)

În contextul în care România se afla în neutralitate, actorii primei conflagraţii mondiale se străduiau s-o atragă de partea lor sau, în cel mai rău caz, s-o menţină în aceeaşi stare de neintervenţie. Pentru atingerea scopurilor urmărite nu a existat niciun scrupul, apelându-se chiar şi la subvenţionarea unor mişcări ideologice care combăteau inclusiv sistemul politic din ţările „sponsor".

O descoperire interesantă a raportat agentul nr. 120 al Brigăzii I de Informaţiuni din DPSG la data de 8 iunie 1915. Acesta a menţionat că informatorul său – C. N. – i-a comunicat că fondurile propagandei germane în România sunt mânuite de „un anume George Spies, descins la Hotel Athenee Palace, fost subdirector la societatea «Steaua Română»"[108]. De descins a descins Georg Spies la Bucureşti, dar la Hotel Bulevard, camera 33, în calitate de ataşat comercial al celui de-al II-lea Reich, în ziua de 9 mai 1915. Pe lângă fondurile de propagandă folosite pentru promovarea intereselor germane în România, direcţionate împreună cu ataşatul militar german B. von Schelendorf, Spies se ocupa şi de afacerile personale, cu cereale, ale ministrului celui de-al II-lea Reich la Bucureşti, von dem Busche. Peste câteva zile, la 16 iunie 1915, agentul nr. 94 a venit cu o altă informaţie despre noul diplomat german, anume că acesta „are strânse legături cu d-rul Racovski şeful partidului social-democrat"[109], deoarece îi văzuse discutând, împreună, într-o trăsură şi la hotelul Bulevard. Totodată, agentul îşi exprima bănuiala că Spies îl alimentează cu fonduri pe Cristian Racovski[110] „pentru propagan-

[108] ANIC, fond DPSG, dosar 543/1915, f.4

[109] *Ibidem*, f. 5.

[110] Cristian Racovski (13 august 1873, Kotel, Bulgaria–11 septembrie 1941, URSS) membru al Comitetului Executiv al Partidului Social Democrat din România (1903). A fost expulzat din România timp de 5 ani (1907–1912), după care a revenit, pentru a fi arestat în august 1916. A fost eliberat de socialiştii din Iaşi, susţinuţi de trupele ruse aflate în zonă. Până în 1923, a fost preşedintele Consiliului Comisarilor Poporului din Ucraina, apoi reprezentantul URSS la Londra (1923–1925) şi Paris (1925–1927), după care a revenit la Moscova, fiind însă trimis în exil. A fost arestat la 27 ianuarie 1937, în cadrul unor ample epurări staliniste, judecat în martie 1938 şi condamnat la 20 de ani închisoare.

dă antirăzboinică şi menţinerea definitivă a neutralităţii"[111] României. Odată ajunsă această informaţie la directorul DPSG, Iancu Panaitescu, acesta a dispus începerea urmăririi lui Spies şi verificarea legăturilor dintre Legaţia Germaniei şi Partidul Social-Democrat din Romania.

Începând din 21 iunie 1915, agentul nr. 141 a fost însărcinat cu supravegherea ataşatului comercial german. Filarea nu a pus probleme deosebite, cauza principală fiind programul extrem de strict al diplomatului. Chiar în prima zi de filaj, acesta a plecat la ora 9.15 de la hotel la legaţie, la 13.30 a revenit pentru a lua masa, la 16.30 s-a reîntors la legaţie, iar la 20.15 s-a îndreptat, din nou către hotel, unde a luat cina în compania inginerului H. H. Ditmar, arendaşul moşiei Cârnogi. A doua zi, 22 iunie 1915, programul a fost aproape identic – ora 10.00 plecarea de la hotel, la ora 13.00 a revenit, la 17.00 s-a dus cu birja nr. 71 în strada Zborului nr. 15, la un conaţional, Emil Wolff, după care s-a îndreptat către legaţie, iar la 20.30 a revenit la hotel. Deoarece activităţile sale au depăşit cadrul diplomatic, devenind suspecte, Georg Spies a fost invitat să se prezinte la Parchet pentru a lămuri anumite probleme, dar, la primirea citaţiei, a refuzat vehement şi categoric, afirmând că nu are de dat nicio explicaţie, iar cine doreşte să discute cu el o poate face la sediul legaţiei. În continuare, filajul efectuat asupra diplomatului german, până la sfârşitul lunii iunie 1915, de către agentul nr. 141, nu a oferit niciun rezultat în privinţa legăturilor sale cu Cristian Racovski sau cu Partidul Social Democrat. La 29 iunie 1915, un referat al Brigăzii de Informaţiuni adresat conducerii DPSG menţiona, printre altele, că rezultatele filajului au fost negative deoarece „d-rul Racovski nu se afla în acest timp în Capitală"[112] şi se propunea continuarea supravegherii lui Spies. Chiar a doua zi, agentul nr. 120 a întocmit o notă în care afirma explicit că Spies „primeşte bani de la Legaţia germană pentru socialiştii din Capitală"[113], motiv pentru care urmărirea sa a fost continuată. Diplomatul avea, în continuare, aceleaşi preocupări lipsite de importanţă, vizitând magazinele, mai ales cele germane, băncile sau se întreţinea cu diferite persoane, cum ar fi consilieri şi ataşaţi ai legaţiilor Austro-Ungariei, Bulgariei şi Turciei la Bucureşti sau diplomaţi români. Printre alţii, el s-a întreţinut 40 de minute şi cu Nicolae Mişu, ministrul României la Londra. Dar „cu răbdarea treci marea", după cum spune proverbul, aşa că la 6 iulie 1915, filajul agentului nr. 141 avea să fie răsplătit. La ora 16.15, Spies a plecat de la hotel „împreună cu două geamantane, a luat birja nr. 450, a mers la Legaţiunea germană, unde era

[111] ANIC, fond DPSG, dosar 543/1915, f. 5.
[112] *Ibidem*, f. 15.
[113] *Ibidem*, f. 16.

așteptat de dr. Racovski care venise mai înainte"[114]. Cei doi au intrat în clădirea legației unde au rămas timp de 30 de minute, după care diplomatul s-a urcat din nou în trăsură, s-a dus la gară și a plecat cu trenul la Sinaia. După patru zile petrecute în aerul tare de munte, Spies s-a reîntors la București fiind, din nou, luat sub observație de agenții DPSG. La jumătatea lunii iulie 1915, agentul nr. 2 a descoperit că ataşatul comercial german se află în legătură și cu conducătorii albanezi aflați în România. El îi asigura pe aceştia de „izbânda armatelor germane și crearea unei Albanii Mari"[115], încercând să promoveze ataşamentul albanezilor față de Germania și, de ce nu, să obțină un eventual sprijin din partea acestora. Propaganda lui Racovski în sprijinul Germaniei s-a materializat, în scurt timp, printr-un manifest tipărit la Atelierele Societății Anonime „Poporul" și intitulat „Manifestul Partidelor Socialiste din Peninsula Balcanică", adresat atât clasei muncitoare, cât și tuturor popoarelor balcanice. În acesta, vina izbucnirii conflictului mondial era împărțită între „tendințele de cucerire ale Austro-Ungariei în Balcani și aspirațiunilor de mărire teritorială ale guvernanților din Serbia"[116]. În scopul sensibilizării opiniei publice, manifestul considera că împărțirea Peninsulei Balcanice și Turciei reprezintă „scopul cel mai de seamă" al confruntărilor militare ce aveau loc la data respectivă. Un atac dur a vizat decidenții politici ai României care, considerau semnatarii, „pândesc momentul să se arunce asupra Ungariei sau Rusiei sau să repete sălbateca invaziune din 1913 în Bulgaria", fapte ce ar fi condus, în opinia autorilor, la înrobirea și mai mult a clasei muncitoare. Reprezentanții social-democrați din Balcani propuneau, cu această ocazie, înființarea unei „republici federative balcanice", care trebuia să se bazeze pe autonomie și, din punct de vedere militar, pe o miliție națională. Autonomia ar fi asigurat independența și înlătura „vrajba dintre ele", în timp ce miliția, care lua locul armatelor permanente ce trebuiau desființate, era considerat „cel mai sigur mijloc" în ceea ce privea ordinea publică și siguranța națională unei asemenea republici. În finalul manifestului se propovăduia pacea între popoare, republica balcanică și „socialismul revoluționar mântuitor". Reprezentanți social-democrați din patru țări semnau această tipăritură apărută pe banii Imperiului German. Din partea României și-au pus semnătura dr. Ecaterina Arbore, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, I. C. Frimu, D. Marinescu și, evident, dr. C. Racovski. Ceilalți semnatari reprezentau partidele social-democrate din Grecia (P. Dimitratos,

[114] *Ibidem*, f. 20.
[115] *Ibidem*, f. 21.
[116] *Ibidem*, f. 19.

M. Gallias, A. Sarandidis, I. Saragussi şi H. Haguel), Bulgaria (D. Blagoef, Gh. Kirkof, B. Kolarof şi Gh. Dimitrov) şi Serbia (R. Iovanovici, T. Katlerovici, F. Filipovici, M. Timosici, D. Popovici şi T. Petrovici).

În aceeaşi perioadă, Biroul Presei şi Interpreţilor din DPSG a înaintat un raport privind identificarea unei noi organizaţii de spionaj germane, conduse de Georg Spies. Agenţii săi ar fi fost, conform surselor, Alfred Kramer din Viena, Isaac Proter din Braşov, Wilhelm Knis din Lemberg, Artur Buckler din Iaşi, Samuel Blumenthal (toţi cu domiciliul la Hotel Palace), Iosif Vijniţer (Hotel Metropol), Henri Krautzfeld (Hotel Bulevard), Frederic Puşet (Hotel Splendid), Rudolf Poor şi Leon Moritz (ambii la Hotel Athenee Palace). Majoritatea dintre aceştia figurau drept comercianţi, având posibilitatea să străbată ţara (H. Krautzfeld, S. Blumenthal, I. Vijniţer, W. Knis, F. Puşet) sau erau reprezentanţi ai unor firme străine (R. Poor – director al unei bănci din Ungaria, iar A. Buckler – „procuristul casei Fraţii Schwartz din Maraschivasarheli"[117]), care fie doreau încheierea unor afaceri în România, fie tranzitau teritoriul spre o altă destinaţie. Oricum, la sfârşitul anului 1915, Georg Spies şi-a încheiat misiunea în România şi, la 4 decembrie 1915, agentul nr. 147 a transmis din Gara de Nord că fostul director al Societăţii „Steaua Română" a fost condus la plecare de mai mulţi membri ai legaţiei, în frunte cu ministrul von dem Busche.

Peste o lună, la sfârşitul lunii ianuarie 1916, Berlinul a numit un nou ataşat comercial la Bucureşti, în persoana lui Norden Ferdinand Fligehl, care se afla în România din 19 octombrie 1915 şi locuia tot la Hotel Bulevard. Câteva luni mai târziu, acesta a lăsat în locul său, interimar, pe ataşatul de legaţie von Osten, cunoscut ca fost inspector al podurilor şi depozitelor de lemne ce aparţineau prinţului Ghica-Comăneşti. Conform aprecierilor din notele agenţilor DPSG, acesta a preluat de la predecesorul său atât atribuţiile oficiale, de ataşat comercial, cât şi conducerea serviciului de spionaj german, ceea ce demonstra o continuitate şi o coordonare unitară asupra acţiunilor îndreptate contra României.

2.2. Organizaţia austriacă de spionaj nr. 21 (1916)

Unul din cazurile instrumentate la începutul anului 1916 l-a avut în prim plan pe germanul Wilhelm Gross, sosit la 1 noiembrie 1915 la Hotelul Palace din Bucureşti, plecat după şapte zile în Germania şi revenit la

[117] *Ibidem*, f. 28.

sfârşitul aceleiaşi luni în România. De data aceasta, Gross s-a cazat pe strada Polonă nr. 69, în casele Ceciliei Protopopescu, unde a deschis un birou de import-export, în calitate de reprezentant al Fabricii de malț „Iacob Feitel" din Mannheim. Colaboratorii acestui birou de import-export au fost, la rândul lor, monitorizați, iar unii dintre aceştia se aflau, deja, în atenția organelor de siguranță române. Max Leopold Rahm, pretins suedez, avea o activitate „îndeajuns cunoscută"[118], Rudolf Finkler, austriac, era „de asemenea cunoscut"[119], Georg Rein, ofițer austriac de stat-major, alături de artistele de varieteu Ester Lövingher, Charlotte Czellar şi Edviga Mehnert erau doar câțiva dintre cei cu care Wilhelm Gross a venit în contact. În urma filajului executat asupra imobilului din strada Polonă nr. 69 au mai fost identificați câțiva vizitatori, mai ales după 12 noaptea, Moise Schirmann, Jurek Witenberg (ruşi), Julius Rapaport şi Küve Dienstenberg (austrieci), toți „de asemenea cunoscuți"[120] din activitățile anterioare de culegere de informații în favoarea unor alte state.

La 26 ianuarie 1916, Wilhelm Gross împreună cu baronul Taxis, viceconsulul Imperiului Austro-Ungar la Bucureşti, au discutat la Hotelul Continental cu Julian Weinbaum, „cunoscutul agent rus"[121]. Rețeaua de informatori a fost extinsă prin racolarea avocatului Borş şi a lui Oscar Oelberg din Galați, care aveau sarcina de a urmări navele care trec pe Dunăre, identitatea încărcăturii şi destinația acestora. Totodată, Eugen Abodi, „cunoscut la Direcțiune"[122], a fost angajat pentru distribuție de medicamente în Iaşi, dar, în realitate, cu misiunea de a prelua informații aduse din Rusia „de nişte evrei, oameni ai lui Gross"[123], care utilizau aceeaşi acoperire. Comisarul special ajutor cl. a II-a A. Gussi din Brigada de Informațiuni şi Controlul Străinilor a menționat într-un referat, la 3 februarie 1916, toate datele obținute despre această organizație de spionaj şi a propus să se continue monitorizarea acestora. Evident, Ion Panaitescu, directorul DPSG, a aprobat cererea şi acțiunea de documentare a activităților acestei organizații a continuat. Printre alte date de interes s-au remarcat acelea referitoare la Gross. Astfel, s-a constatat că acesta cunoştea 10–12 limbi străine şi se remarcase în cadrul confruntărilor militare de pe frontul polonez, când s-a infiltrat în rândurile armatei ruse în uniformă de ofițer şi, împreună cu şase oameni, a reuşit să

[118] *Ibidem*, dosar 15/1916, f. 37.
[119] *Ibidem*.
[120] *Ibidem*.
[121] *Ibidem*, f. 38.
[122] *Ibidem*.
[123] *Ibidem*.

ajungă la Kiev. Ulterior, după îndeplinirea misiunilor informative, a parcurs acelaşi drum în sens invers, sub aceeaşi acoperire, revenind în liniile germane. Peste o lună, la începutul lui martie 1916, Ion Panaitescu a raportat ministrului de interne, Vasile G. Morţun[124], activitatea desfăşurată de Gross şi a prezentat propunerile referitoare la persoana acestuia. Deşi a venit în România în calitate de reprezentant al unei firme comerciale, cetăţeanul german a intrat în atenţia DPSG „prin legăturile sale cu persoane cunoscute că practică spionajul în favoarea austro-germanilor sau a ruşilor"[125], fiind pus sub urmărire. După un timp, s-a constatat că acesta conduce Organizaţia austriacă de spionaj nr. 21, aparţinând Biroului Central de Evidenţă din Viena. „Comerciantul" a reuşit, într-un timp scurt, să creeze o vastă reţea, recrutând ca agenţi cetăţeni germani, austro-ungari, ruşi şi români. Au fost identificaţi 14 supuşi ai Puterilor Centrale, dintre care patru erau artiste la teatrele de varieteu din Bucureşti, alţi 14 indivizi – „cei mai mulţi evrei"[126] – supuşi ruşi, au furnizat informaţii privind armata ţaristă, iar unii dintre aceştia se aflau, culmea!, în serviciul de contraspionaj al ţării lor. Românii angajaţi de Gross au reprezentat oamenii care puteau oferi cele mai bune informaţii din domeniul public: birjarii, portarii şi ospătarii de la marile hoteluri, precum şi angajatele caselor de toleranţă.

Poliţia de siguranţă, vigilentă şi bine informată, a arestat, la Galaţi, doi indivizi care aveau asupra lor „geamantane conţinând maşini infernale"[127], după ce aceştia ieşiseră de la Consulatul german, ceea ce a atras „ura şi furia lor"[128], după cum consemnează un raport al DPSG. Gross l-a atras în mrejele acţiunilor subversive şi pe un tânăr, Lupu Davidovici, zis Willi, pe care îl plătea cu un salariu de 1 500 de lei/lună şi îi oferea alţi 1 500 de lei/lună pentru cheltuieli diverse, cu misiunea de a urmări anumite persoane. Cum una dintre persoanele filate pleca în Ungaria, iar Davidovici nu putea primi paşaport pentru că era mobilizabil, Gross i-a procurat un act austriac, pe un nume fals, emis de Consulatul din Bucureşti. Davidovici a plecat cu trenul din Bucureşti, însă la Predeal a fost reţinut şi retrimis în Capitală, unde a fost exploatat informativ, în scopul identificării acţiunilor şi persoanelor din jurul agentului austriac. Ultimii recrutaţi dintre români au fost Zissu

[124] Vasile G. Morţun (26 noiembrie 1860, Roman–1919, Bucureşti), deputat social-democrat (1888–1895), deputat liberal (din 1901), ministrul Lucrărilor Publice (12 martie 1907–29 decembrie 1910) şi ministru de Interne (4 ianuarie 1914–11 decembrie 1916).

[125] ANIC, fond DPSG, dosar 15/1916, f. 120.

[126] *Ibidem.*

[127] *Ibidem*, f. 121.

[128] *Ibidem.*

Lupescu, „cunoscut că lucrase înainte, în aceeași calitate"[129], la altă agenție de spionaj și Aurel Moldoveanu, refugiat din Bucovina, căruia i s-a propus o afacere de contrabandă pe care cel în cauză, spre cinstea lui, a refuzat-o. Agresivitatea a ajuns până acolo încât șeful Organizației austriece de spionaj nr. 21 a inițiat acțiuni de corupere a funcționarilor din DPSG pentru a cunoaște ce se petrece în interiorul instituției. A reușit să atragă un agent, însă acesta a fost descoperit „aproape imediat după angajare"[130], fiind apoi destituit din funcție.

Analiza acestui caz a evidențiat că agentul din Viena a avut, constant, doi colaboratori: Oscar Oelberg, german, respectiv I. Golubov, zis I. Rahov, posesor de pașaport austriac. Șeful DPSG, Ion Panaitescu, a propus ministrului de interne soluția optimă pentru eradicarea acestei tentacule subversive pe teritoriul României: „șederea lor în țară nemaiputând fi tolerată, am onoare a vă ruga să binevoiți a încuviința să fie expulzați"[131]. Vasile G. Morțun a aprobat raportul cu propunerea de expulzare provenit de la DPSG și l-a promovat în Consiliul de Miniștri cu mențiunea că „aceşti indivizi sunt periculoşi ordinei şi siguranței publice"[132], ceea ce încălca articolul 1 al Legii asupra străinilor din 1881. Decizia guvernului român a fost scurtă și la obiect:

„Art. 1: Sus-numiții să fie expulzați din țară în termen de 24 ore de la notificarea acestei deciziuni ce le va fi făcută conform articolului 2 din menționata lege.

Art. 2: Dl. Ministru Secretar de Stat la Departamentul de Interne este însărcinat cu executarea acestei deciziuni"[133].

Hotărârea a fost semnată de Ion I. C. Brătianu, prim-ministru, Vasile G. Morțun, ministru de Interne, Emanoil Porumbaru[134], ministru de Externe, Victor Antonescu[135], ministru de Justiție, Emil Costinescu[136], ministru de

[129] *Ibidem.*

[130] *Ibidem.*

[131] *Ibidem.*

[132] *Ibidem*, f. 122.

[133] *Ibidem.*

[134] Emil Porumbaru (n. 1845, Bucureşti–m. 1921, Bucureşti), avocat şi om politic liberal, deputat (1882–1902), deține funcții ministeriale (1896–1904). În perioada 4 ianuarie 1914–8 decembrie 1916, a fost ministru de externe.

[135] Victor Antonescu (3 septembrie 1871, Antoneşti, Teleorman–m. 22 august 1947, Bucureşti), membru marcant al PNL, deputat (din 1901), director BNR (1907–1913) şi ministru de Justiție (4 ianuarie 1914–11 decembrie 1916). Ulterior, până în 1937, va ocupa mai multe funcții diplomatice şi ministeriale.

[136] Emil Costinescu (n. 12 martie 1844, Iaşi–m. 11 iunie 1921, Bucureşti), membru marcant al PNL, deputat (din 1876), director BNR (1880–1897), ministru de finanțe în mai multe cabinete (1902-1916).

Finanțe, Ion G. Duca[137], ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice şi Alexandru Radovici[138], ministrul Industriei şi Comerțului, adică de aproape întreg guvernul României din acea perioadă, care conținea, în total, nouă membri. De remarcat eficiența cu care s-a acționat în favoarea intereselor naționale, prin documentarea unei acțiuni subversive, promovarea unei propuneri de expulzare şi aprobarea acesteia în Consiliul de Miniştri.

3. Fundamentarea unei doctrine informative

În perioada neutralității, analiştii militari au elaborat mai multe norme privind îmbunătățirea culegerii de date relevante şi de combatere a spionajului, în contextul posibilității intrării României în conflictul militar, cu accent pe aprofundarea metodelor şi mijloacelor de acțiune în acest domeniu. Izbucnirea conflictului între cele două mari alianțe politico-militare şi acțiunile întreprinse pentru ca România să se ralieze unei tabere sau alta au activat, obligatoriu, structurile de informații/contrainformații să acționeze preventiv şi să evite provocările la adresa securității naționale. Evident, toate măsurile organizatorice şi toate normele elaborate pe acest palier s-au realizat în cadrul concepției generale de organizare/reorganizare şi funcționare a Marelui Stat Major şi, în caz de conflict, a Marelui Cartier General[139].

În această perioadă, antenele *intelligence*-ului militar au fost, cu precădere, ataşații militari şi ofițerii trimişi sub diverse acoperiri în alte state, mai ales cele puternic industrializate. S-au remarcat prin activitățile desfăşurate şi rezultatele obținute, unele intrate în atenția contraspionajului local, căpitan Traian Stârcea la Viena, maior Ludovic Mircescu[140] la Berlin, căpitan

[137] Ion G. Duca (n. 20 decembrie 1879, Bucureşti–m. 29 decembrie 1933, Sinaia), liberal din 1907, a deținut portofoliul Ministerului Cultelor şi Instrucțiunii Publice în perioada 4 ianuarie 1914–12 decembrie 1918. La 28 decembrie 1930 a fost ales preşedintele PNL, la 14 noiembrie a primit conducerea guvernului, iar după o lună şi jumătate (29 decembrie 1933), pe peronul gării Sinaia, a fost asasinat de legionari.

[138] Alexandru Radovici (20 iulie 1860, Ploieşti–m. 2 iunie 1918, Iaşi), socialist (1891), primar în Ploieşti (1895–1899), senator liberal (1911), ministru al Industriei şi Comerțului (4 ianuarie 1914–11 decembrie 1916).

[139] Pentru mai multe detalii a se consulta: col. (r) Ion Giurcă, lt.-col. Vasile Popa, *Locul şi rolul Statului Major General şi al Marelui Cartier General în reformele organismului militar în anii 1916–1920*, în volumul *Statul Major General 1859–2004. Istorie şi transformare* (coord. gl. mr. Mihai Orzeață), Centrul Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2004.

[140] Ludovic Mircescu (n. 1872, Bucureşti–d. 1930, Bucureşti) a evoluat până la funcțiile de comandant al Jandarmeriei Rurale (1918–1919) şi ministru de Război (martie 1926–iunie 1927). S-a sinucis pentru a nu fi judecat pentru pierderea Planului de mobilizare al armatei, furat de amanta sa, agentă sovietică, în 1927.

Florea Țenescu[141] la Sofia și maior Gheorghe Rozin[142] în Germania. Toți aceștia și-au creat rețele de agenți de la care au obținut informații valoroase care, verificate și confirmate, au fost expediate la București. Gheorghe Rozin, care efectuase studii de specialitate în Germania, a fost trimis, oficial, pentru a sonda posibilitatea achiziționării de armament și condițiile de plată, însă neoficial a primit sarcina de a observa potențialul militar al celui de-al II-lea Reich. Prin observare directă și documentare a obținut caracteristicile diferitelor tipuri de arme, mai ales ale artileriei grele, dar a intrat în contact și cu ofițeri veniți de pe front de la care a aflat evoluția reală a operațiunilor, tactica și strategia folosite, modul de utilizare a celor mai noi arme intrate în dotarea armatei imperiale.

Un rezultat foarte bun s-a realizat prin acțiunea desfășurată de ataşatul militar de la Sofia și DPSG, care s-a soldat cu obținerea planului de mobilizare al armatei bulgare în caz de conflict. Căpitanul Florea Țenescu a reușit să-și dezvolte o rețea informativă la nivelul întregii țări, astfel că, în 1915, a transmis la București dispunerea armatei bulgare până la nivel de batalion, inclusiv dispunerea unităților aliate germane și turce aflate în același areal. În paralel, DPSG, prin agenții trimiși la sud de Dunăre sub diverse acoperiri, a reușit să penetreze informativ Ministerul de Război de la Sofia și a obținut date de interes. Mai mult, a reușit să recruteze o persoană – Ștefan P. Zinghilieff – care a acceptat să treacă în România cu tot bagajul său informativ. La 25 aprilie 1915, directorul DPSG, Ion Panaitescu, a ordonat Poliției Calafat să-l treacă Dunărea pe Zinghilieff și să-l aducă la București, oferind detaliile necesare recunoașterii: „semnul de recunoaștere este nr. 1222 pe care îl va pronunța el sau vă va răspunde în același fel când îl veți pronunța d-voastră"[143].

---

[141] Florea Țenescu (n. 1 aprilie 1884, Turnu-Măgurele–d. 9 aprilie 1941, București) a absolvit Școala Militară de Ofițeri de Artilerie de la Danzig (1904), Academia Tehnică de la Charlottemburg (1908) și Școala Superioară de Război (1911). A fost ataşat militar la Sofia (1914–1916), apoi și-a continuat cariera până la gradul de general de corp de armată (1939) și șef al Marelui Stat Major (februarie 1939–august 1940). Mai multe despre viața și activitatea sa în Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (coord.), *Șefii Statului Major General român (1859–2000)*, Editura Europa Nova, București, 2001, p. 204-215.

[142] Gheorghe Rozin (n. 27 iulie 1888, Fălticeni–d.10 ianuarie 1961, închisoarea Văcărești) a urmat Școala de Ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină (1907–1909), Academia Tehnică de la Charlottemburg (1910–1912), Școala de Tragere a Artileriei de la Juterborg (1912–1913) și Școala Superioară de Război de la Berlin (1913–1914). A activat în Biroul Informații din Marele Stat Major (1914), apoi a fost numit ataşat militar în Germania (1914–1915). În Războiul de Întregire Națională a fost șeful Biroului Informații din Divizia 13 Infanterie (1917–1918). A ajuns la gradul de general de brigadă (1938), de divizie (1942) și de corp de armată (1944). A comandat Divizia 13 Infanterie (1941), Corpul 4 Armată (1943–1944) și Comandamentul Trupelor de Tancuri și Mecanizate (1944–1945).

[143] ANIC, fond DPSG, dosar 243/1915, f. 3.

Unul dintre documentele de mare însemnătate pe care Zinghilieff l-a pus la dispoziția DPSG a fost acela din care a rezultat că, de la sfârșitul anului 1914, podul de la Cernavodă fusese minat de armata bulgară. Cel care a executat misiunea – „micimanul" (subofițerul) Gh. Micicoff – a fost trecut în corpul ofițerilor pentru „bravura arătată și pentru jertfa și curajul lui"[144]. Podul a fost minat la pilonii 4 și 6, cablul ieșea din apă în dreptul satului Rasova, iar detonatorul se afla îngropat „sub salcia care are trei crăci, una din ele este tăiată. Când te întorci spre Dunăre în dreapta sălciei, mașina [infernală, *n.n.*] este ascunsă chiar lângă ea, la un metru adâncime"[145]. Toate aceste date ar fi trebuit să ofere un avantaj informativ în cazul unui conflict cu vecinul din sud, însă acestea „au fost ignorate"[146] de conducerea Marelui Stat Major român. Mai mult, informațiile privind planurile ofensive la adresa României, organizarea armatei bulgare, înzestrarea trupelor cu echipamente noi de proveniență germană și austro-ungară au fost considerate drept „exagerate și îndoielnice"[147], oferindu-se explicația că „se dețin alte date care le contrazic"[148].

3.1. Instrucțiuni relative la modul de funcționare și organizare a Serviciului Știrilor Directe

La începutul anului 1915, armata română a decis introducerea unor măsuri contrainformative, cu scopul de a limita la minim culegerea/răspândirea unor secrete cu/prin ajutorul presei. Instrucțiunile au avut în vedere interceptarea și neutralizarea știrilor despre armata română în campanie care puteau ajunge la inamic, a celor despre inamic cu relevanță politico-militară pentru București, dar și informarea opiniei publice cu date care să nu pericliteze secretele militare.

Serviciul Știrilor Directe a fost organizat în două secții, fiecare având mai multe compartimente:

a. Secția Poștală și Telegrafică, cu compartimentele:
– Poșta cu străinătatea; corespondența către și de la unitățile militare;
– Corespondența telegrafică cu străinătatea, cea către și de la armată;
– Corespondența telefonică.

[144] *Ibidem*, f. 9.
[145] *Ibidem*, f. 10.
[146] Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *op. cit.* p. 314.
[147] Horia Brestoiu, Vasile Bobocesu, *op. cit.* p. 121.
[148] *Ibidem.*

Misiunile secției au constat în culegerea de date din scrisori, verificarea corespondenței pentru a identifica mesaje codificate sau criptate, monitorizarea anumitor corespondențe poştale sau telegrafice la cererea organelor informative/contrainformative, asigurarea exploatării urgente a telegramelor către/de la armată, suprimarea legăturilor telefonice particulare cu străinătatea ş.a.

b. Secția Presei, cu compartimentele:

– Comunicate şi relații cu corespondenții de presă străini şi cu ziarele din țară;

– Cenzura ziarelor.

Atribuțiile acestei structuri urmăreau identificarea informațiilor apărute în presă fără aprobare şi urmărirea vinovaților, cenzura ştirilor după declararea stării de asediu, elaborarea şi transmiterea de comunicate pentru populație, verificarea corespondenților de presă români şi străini pentru a primi permise de a însoți armata română în campanie. Această structură a limitat apariția în presa română a articolelor de propagandă şi de atragere în conflict de partea Puterilor Centrale, care au fost nevoite să-şi recalibreze discursul către o neutralitate a României față de conflictul mondial.

3.2. Pentru cine a lucrat informativ colonelul Verzea?

În fruntea Serviciului Ştirilor Directe a fost numit colonelul Victor Verzea, una dintre persoanele care a intrat în conştiința contemporanilor şi a urmaşilor ca fiind un trădător, atât prin date furnizate agenților germani în timpul neutralității, cât şi prin punerea la dispoziție a întregii infrastructuri telegrafico-poştale, după cucerirea Bucureştiului de trupele Puterilor Centrale[149]. Din noiembrie 1916 şi până în iunie 1917, Verzea a fost primar al Capitalei, recompensă pentru meritele aduse în perioada anterioară. Chiar în perioada interbelică la numele său s-a specificat scurt şi concis: „fost colonel român şi trădător"[150].

Cine era, totuşi, Victor Verzea? Născut la 5 decembrie 1865 în Sălişte, a trecut munții pentru a urma şcoala Militară de Ofițeri din Bucureşti, fiind avansat sublocotenent (1 iulie 1896), locotenent (30 august 1889) şi căpitan (1 ianuarie 1894). Căsătorit cu fata unui general, avea, totuşi, o viață extra-

[149] Pentru mai multe detalii, a se consulta C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, vol. II, Editura Politică, Bucureşti, 1977, p. 97–106.

[150] Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, Cugetarea – Georgescu Delafras, Bucureşti, 1940, p. 895.

conjugală, fapt pentru care, la 20 decembrie 1894, a fost trecut în disponibilitate, fiind rechemat în cadrele active un an mai târziu (10 decembrie 1895). A cochetat cu politica, fiind atras de Partidul Conservator, aflat la putere între 1910 şi 1914. În această perioadă a fost numit director general al Poştei şi Telegrafului şi se afla în contact cu liderii românilor ardeleni, fiind un emisar al guvernului de la Bucureşti cu instrucţiuni şi indicaţii asupra cererilor de emancipare de sub tutela Budapestei. La 20 noiembrie 1913, unul dintre liderii Partidului Conservator, Alexandru Marghiloman[151], a notat că, la recepţia oficială în cinstea reprezentantului Imperiului austro-ungar la Bucureşti, regele Ferdinand „mi-a dat instrucţiuni pe care le-am transmis lui Verzea"[152], cu privire la ofertele făcute de imperiali pentru îmbunătăţirea situaţiei românilor din Transilvania. Doi ani mai târziu, la 12 iunie 1915, Marghiloman afirmă că „am convocat pe Verzea pentru orientarea asupra Transilvaniei"[153], iar acesta din urmă, ulterior, a trecut munţii şi i-a întâlnit pe Aurel Popovici, Alexandru Vaida-Voevod şi Aurel Vlad pentru a le transmite mesajul. La finalul lunii iulie 1915 are loc o nouă discuţie între cei doi referitoare la tratativele de la Berlin ale congenerilor ardeleni. În context, liderul conservator afirmă că Verzea ar fi declarat că „în cazul când Brătianu ar rămâne în direcţia rusească, el să nu-l urmeze..."[154].

La 10 mai 1914, Verzea a fost avansat la gradul de colonel şi s-a apropiat de Partidul Liberal, proaspăt venit la guvernare, care l-a numit în funcţia de şef al Serviciului Ştirilor Directe, implicit şi în cea de director general al Poştei şi Telegrafului, funcţie rămasă vacantă chiar după plecarea sa. Ion G. Duca, ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, a notat în memoriile sale că „nimic în atitudinea lui nu părea suspect. Îl ştiam ardelean, se arăta drept un partizan înfocat al intervenţiei noastre şi un om plin de cele mai patriotice simţăminte"[155]. La 15 septembrie 1915, Verzea a elaborat un raport

[151] Alexandru Marghiloman (n. 27 ianuarie 1854, Buzău–d. 10 mai 1925, Bucureşti) doctor în drept şi în ştiinţe politice la Paris (1878); intră în Partidul Conservator, devine deputat (1884) şi ministru în diferite cabinete în perioada 1888-1913; din iunie 1914 a fost ales preşedintele Partidului Conservator. A acceptat funcţia de prim-ministru, în martie 1918, pentru a îmbunătăţi condiţiile dure impuse României de reprezentanţii Puterilor Centrale. Pe larg despre viaţa şi activitatea sa a se consulta Alexandru Marghiloman, *Note Politice* (ediţie şi introducere Stelian Neagoe) vol. I–III, Editura Scripta, Bucureşti, 1993–1995.

[152] Alexandru Marghiloman, *Note Politice* (ediţie şi introducere Stelian Neagoe) vol. I, Editura Scripta, Bucureşti, 1993, p. 142.

[153] *Ibidem*, p. 298–299.

[154] *Ibidem*, p. 312.

[155] I. G. Duca, *Memorii*, vol. II *Neutralitatea*, partea II-a (1915–1916), ediţie şi indice de Stelian Neagoe, Editura Helicon, Timişoara, 1993, p. 149.

informativ cu privire la mișcările militare din Transilvania, pe care l-a trimis generalului Dumitru Iliescu, subșef al Marelui Stat Major. Datele conținute în acest raport, ca și în altele, atestă că Verzea a primit mai multe informații, din mai multe surse, pe care le-a ordonat în funcție de importanță, până la nivel de zvon, întocmind materiale informative. Astfel, între Miercurea-Ciuc și Brașov a fost semnalat un tren cu 36 de vagoane, care transporta 6 automobile blindate, 8 tunuri și chesoane de artilerie, însă acesta era „plimbat în mod demonstrativ"[156] de autorități, fiind văzut și la Sighișoara, și la Mediaș. În prejma orașului Petroșani, aflat în zona frontierei cu România, se lucra cu 2000 de prizonieri ruși la construcția unor fortificații. În perioada 5–9 septembrie 1915, prin gara Baia-Mare au trecut 15 trenuri cu militari proveniți din garnizoanele Cluj, Gherla, Dej, Bistrița, care s-au îndreptat în nord, probabil spre Galiția. La 8 septembrie 1915, în gara Lugoj au staționat 5 trenuri germane (unul cu artilerie, al doilea cu pontoane și materiale de geniu, al treilea cu aeroplane și baloane, iar două cu trupe), care ulterior au fost „dirijate"[157] spre Vârșeț. Un alt raport, datat 11 octombrie 1915, începe cu informarea că două batalioane de marș alcătuite din militari români aparținând Regimentului 33 Infanterie din Arad au fost trimise pe frontul din Serbia. La 10 octombrie 1915 a avut loc, la Budapesta, o conferință a episcopilor catolici și greco-catolici despre „cum să se predea clopotele din biserici pentru armată"[158]. Decizia a prevăzut că se vor păstra clopotele cu valoare istorică, recunoscută de Comisia Monumentelor Istorice, iar în celelalte cazuri se va păstra clopotul cel mai mic. Dintr-un „izvor serios"[159] s-a aflat că Imperiul Otoman a primit „o enormă cantitate"[160] de artilerie, mine, torpile, obuziere și puști de infanterie. De asemenea, Bulgaria a primit peste 80.000 de puști austriece și muniția aferentă pentru înzestrarea armatei sale. Maiorul român Antoniu Costa din armata austro-ungară, „care a fost decorat cu Crucea de fier"[161], a fost mutat în Statul Major al generalului Mackensen. Au fost infirmate zvonurile care atestau că preotul Gheorghe Proca din Râșnov și Zenovie Popescu din Săcele ar fi fost arestați de autorități. În schimb, s-a confirmat că au fost reținuți mai mulți preoți, printre care Grecianu, Nanu, Negoescu și „mai mulți preoți tineri"[162] din secuime, probabil denunțați de

[156] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 27, f. 1.
[157] *Ibidem*, f. 2.
[158] *Ibidem*, f. 3.
[159] *Ibidem*, f. 5.
[160] *Ibidem.*
[161] *Ibidem*, f. 4.
[162] *Ibidem*, f. 7.

localnici. Au mai fost arestați învățătorul Cristoloveanu din Râşnov şi funcționarul Romul Popescu, care trăia în secuime şi era un animator al societăților turistice din zonă, ceea ce a produs „senzație"[163] printre locuitori. La nivel de zvon, dar neconfirmat în urma verificărilor, s-a vehiculat că solista Lucia Cosma[164], soția lui Aurel Cosma, unul dintre liderii românilor bănățeni şi cumnata lui Octavian Goga, ar fi fost arestată sub acuzația de spionaj în favoarea Rusiei.

La 7 februarie 1916, informațiile de peste munți sintetizate de Verzea au semnalat „tulburări serioase"[165] în Oradea, Debrețin şi Budapesta din cauza scumpirii alimentelor, care au degenerat în devastarea depozitelor şi au impus intervenția armatei. Ura nemulțumiților era îndreptată „mai cu seamă"[166] împotriva evreilor. De la 1 februarie 1916, trupele aflate la frontiera cu România au fost relocate spre Arad şi Oradea, probabil pentru a fi trimise pe front. Ungurii din secuime au protestat față de această măsură, fiindule frică de o invazie a armatei române şi au cerut păstrarea unor unități sau trimiterea unor trupe de siguranță.

De la un ofițer superior austriac „la curent"[167] s-a aflat informația că după sărbătorile de Paşte se va declanşa o ofensivă contra armatei ruse. Profesorul Sextil Puşcariu[168], mobilizat ca locotenent, a primit comanda unui detaşament de 1 200 de oameni lângă cetatea Görtz. Regimentul 43 Infanterie din Caransebeş, alcătuit din români, „s-a încărcat de decorații şi laude de la toți şefii"[169], având o reputație deosebită şi fiind apreciați pentru calitățile dovedite în lupte.

A doua zi, 8 februarie 1916, o notă informativă a abordat problema liderilor religioşi ai românilor din Ardeal, mai ales după decesul mitropolitului ortodox Ion Meţianu[170] (3 februarie 1916) şi a episcopului greco-catolic

[163] *Ibidem.*

[164] Lucia Minodora Cosma (n. 13 septembrie 1875, Beiuş–d. ?) a fost fiica lui Partenie Cosma şi soră cu Hortensia, prima soție a lui Octavian Goga. Pentru mai multe detalii a se consulta: Ion Itu, *Destinul unei artiste – Lucia Cosma*, Editura Muzicală, Bucureşti, 1975.

[165] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 27, f. 10.

[166] *Ibidem.*

[167] *Ibidem*, f. 11.

[168] Sextil Puşcariu (n. 4 ianuarie 1877, Braşov–d. 5 mai 1948, Bran) a fost filolog, lingvist, istoric literar. A studiat în Franța, Austria şi Germania devenind, în 1899, doctor în filozofie. Din 1906 a devenit profesor la Universitatea din Cernăuți. Membru corespondent (din 1905) şi titular (din 1914) al Academiei Române.

[169] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 27, f. 12.

[170] Ion Meţianu (n. 9 mai 1828, Zărneşti–d. 3 februarie 1916, Sibiu) a fost episcop de Arad (1875-1898) şi mitropolit al Ardealului (din decembrie 1898).

de Gherla, Vasile Hossu[171] (13 ianuarie 1916). Înmormântarea mitropolitului Meţianu a fost „mai pompoasă"[172] decât a altor ierarhi catolici, cu permisiunea autorităților ungare, însă vicarul Vasile Mangra[173] a avut „o situație penibilă"[174], fiind izolat cu desăvârşire de românii prezenți la funeralii. Acesta s-a afirmat ca un element de frunte din elita românilor ardeleni, însă ulterior, din 1910, a trecut de partea guvernului ungar şi a susținut punctele de vedere ostile congenerilor săi. A fost recompensat prin alegerea sa în Parlamentul de la Budapesta şi, ulterior, ca mitropolit, ceea ce i-a atras ostracizarea din partea românilor ardeleni. La discuțiile privind viitorul mitropolit ortodox al Ardealului s-a propus alegerea lui Miron Cristea, episcop de Caransebeş, care a obținut „majoritatea covârşitoare"[175] din partea românilor. Liderul politic al românilor, Theodor Mihali, „a sondat"[176] pe premierul ungar István Tisza despre propunere şi acesta s-a declarat, în principiu, de acord, însă ulterior a acționat pentru a fi ales ierarhul filoungar Vasile Mangra. Un succesor filo-român trebuia găsit şi pentru scaunul episcopal greco-catolic din Gherla, rămas vacant după decesul lui Vasile Hossu. Episcopii se numeau de Vatican la propunerea nunțiului papal de la Viena şi cu acceptul guvernului de la Budapesta. Mihali a discutat la Viena cu Alexandru Vaida-Voevod, care l-a propus pentru Episcopia Gherlei pe un nepot al decedatului – Iuliu Hossu[177] –, „doctor în filozofie şi teologie din Lipsca [Leipzig, *n.n.*] şi Roma, om cult, cu înfățişare impozantă, tânăr, de 34 ani, actualmente căpitan-preot greco-catolic în armata austriacă"[178]. Mihali şi Vaida-Voevod au acționat şi au obținut promisiuni „categorice"[179] că Iuliu Hossu va fi viitorul episcop de Gherla, ceea ce s-a întâmplat în 1917. În privința situației românilor, liderul Partidului Conservator, Petre P. Carp, a discutat cu Mihali şi i-a declarat că a vorbit cu

[171] Vasile Hossu (n. 30 ianuarie 1866, Tg.-Mureş–d. 13 ianuarie 1916, Budapesta) a fost episcop de Lugoj (1903–1912) şi de Gherla (1912–1916).

[172] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 28, f. 1.

[173] Vasile Mangra (n. 25 mai 1850, Săldăbagiu–d. 14 octombrie 1918, Budapesta) s-a călugărit (1879), a devenit preşedintele Consistoriului ortodox din Oradea (1900), episcop de Arad (1901) şi arhimandrit (1906). A făcut parte din delegația care a prezentat memorandumul la Viena (1892) şi a fost ales membru al Academiei Române (1909). După decesul lui Ion Meţianu a fost ales mitropolit al Ardealului, însă la finalul războiului, pentru a nu fi tras la răspundere pentru atitudinea sa, s-a sinucis.

[174] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 28, f. 1.

[175] *Ibidem.*

[176] *Ibidem.*

[177] Iuliu Hossu (n. 30 ianuarie 1885, Milaş, Cluj–d. 28 mai 1970, Bucureşti) a fost episcop greco-catolic de Cluj-Gherla în perioada 1917–1970.

[178] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 28, f. 3.

[179] *Ibidem.*

contele Tisza, care s-a arătat dispus să facă „lucruri serioase"[180] în acest sens. Mihali şi-a exprimat dubiile, deoarece Tisza, „cu abilitatea lui cunoscută"[181], l-a păcălit pe Carp, dar nu va face nimic concret. În plus, persoane influente din mediul social-creştin şi din rândurile aristocraţiei austriece doreau încheierea rapidă a războiului – „chiar în condiţii mai modeste"[182] – pentru a nu pierde din avantajele obţinute în ultima perioadă. O lună mai târziu, la 7 martie 1916, colonelul Verzea a elaborat un nou raport destinat conducerii armatei române. Dintr-un „izvor sigur"[183], de la 1 septembrie 1915 şi până în martie 1916, s-au format 120 de batalioane de honvezi, însă acestea aveau o încadrare slabă (oameni de 50–55 de ani) şi o lipsă de echipamente pentru înzestrare. Necesităţile frontului au impus mobilizarea altor contigente, astfel că din districtele româneşti Caransebeş şi Timiş au fost încorporaţi 10.000 de oameni. Colonelul Dănilă Papp[184], care a fortificat nordul Ardealului, a primit ordin să fortifice Bucovina pentru a rezista defensiv în cazul unor ofensive ruse. Papp a afirmat că atacurile ruse nu reuşesc să obţină victorii din cauza lipsei de artilerie grea. Infanteria rusă a avansat „cu o vitejie rară"[185], dar a fost decimată în faţa obstacolelor, care nu au fost distruse de artileria proprie. Din datele existente se părea că în faţa oraşului Cernăuţi armata rusă a pierdut circa 30.000 de militari. Din punct de vedere contrainformativ a fost semnalat un oarecare Vereş, fost profesor de istorie la Liceul ungar din Cluj, care vine „deseori"[186] în Bucureşti pentru a consulta documente la Academia Română, la Casa şcoalelor şi la diferite biserici în scopul documentării pentru diferite lucrări. Totuşi, activitatea acestuia „lasă aerul a se interesa de pregătirile militare ale României"[187], a concluzionat colonelul Verzea.

La sfârşitul anului 1916, guvernul a decis evacuarea la Iaşi, iar I. G. Duca a coordonat inclusiv sectorul poştei şi telegrafului. Mare i-a fost mirarea vi-

[180] *Ibidem.*

[181] *Ibidem.*

[182] *Ibidem*, f. 4.

[183] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 27, f. 15.

[184] Dănilă Papp (n. 1867, Aciuva, Arad–d. 1950, Sibiu) a urmat Academia Militară Teresiană din Viena (1887–1890) şi Şcoala Superioară de Geniu. În perioada 1914–1915, a fost şef de stat-major al Diviziei 54 Infanterie, apoi, până în 1918, a comandat o brigadă. Este primit în armata română, avansat la gradul de general şi numit la comanda Diviziei 18 Infanterie (1919) şi al Corpului 6 Armată (1924–1930). Este rezidentul regal al Ţinutului Mureş (1938–1940) şi reprezentantul diplomatic al României la Vatican (1941–1944).

[185] ANIC, fond general Dumitru Iliescu, dosar 27, f. 17.

[186] *Ibidem*, f. 19.

[187] *Ibidem*, f. 19.

itorului lider liberal când a constatat că Verzea nu a evacuat şi nu a distrus nimic, ba mai mult, a pus comunicațiile la dispoziția inamicului. Amărăciunea a fost transpusă pe hârtie cu multă mirare: „În culmea culmilor, Victor Verzea – directorul Poştelor, ardeleanul care în timpul neutralității conducese serviciul nostru de spionaj – ... era în slujba vrăjmaşului. [...] Oricum, trădarea lui Verzea era tot atât de evidentă ca şi a lui Sturdza"[188]. O altă mărturie interesantă aparține premierului Ion I. C. Brătianu[189], consemnată de contele de Saint-Aulaire[190], reprezentantul diplomatic al Franței la Bucureşti, care s-a plâns de violarea corespondenței poştale şi telegrafice: „directorul meu de la PTT este plătit de ei [de germani – *n.n.*]. Nemții ştiu că eu ştiu. Mie îmi pare bine, pentru că ei trag concluzia că nu au nevoie să se ferească de mine. Dar ei nu ştiu că eu sunt la curent chiar prin directorul meu, autorizat de mine să primească banii lor şi care-mi spune mai mult despre ei decât le spune lor despre mine sau despre secretele de Stat"[191]. La Iaşi, în contumacie, Verzea a fost judecat şi condamnat la moarte. După război, în 1919, procesul a fost revizuit[192] şi fostul colonel a primit muncă silnică pe viață. De menționat că Alexandru Marghiloman a notat, la 18/31 martie 1919, că „tot Consiliul de Miniştri fiind pentru comutarea pedepsei lui Verzea, Pherekyde singur ținea pentru executare"[193]. Nu a stat mult închis, deoarece la 26 octombrie/9 noiembrie 1920, regele Ferdinand a acordat o amnistie generală, inclusiv celor găsiți vinovați de spionaj şi trădare. După eliberare, numele lui Verzea nu a mai apărut, acesta stingându-se într-un anonimat total.

---

[188] I. G. Duca, *Memorii*, vol. III *Războiul*, partea I-a (1916–1917), ediție şi indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1994, p. 188.

[189] Ion I. C. Brătianu (n. 20 august 1864, Florica, Argeş–m. 24 noiembrie 1927, Bucureşti), om politic liberal, a condus guvernul României în perioadele 27 decembrie 1908-28 decembrie 1910, 4 ianuarie 1914–28 ianuarie 1918, 29 noiembrie 1918–26 septembrie 1919, 19 ianuarie 1922–29 martie 1926 şi 21 iunie–24 noiembrie 1927.

[190] Charles Auguste Philippe de Beaupoil, conte de Saint-Aulaire (n. 1866–d. 24 septembrie 1954, castelul Malartrie, Perigord) diplomat de carieră al Republicii Franceze la Tunis (1893), în America Latină şi la Viena; ministru delegat pe lângă Rezidența Generală a Franței în Maroc (1912–1916), ministru plenipotențiar în România (1916–1920), Spania (1920) şi Marea Britanie (1920–1924).

[191] Contele de Saint-Aulaire, *Confesiunile unui bătrân diplomat* (traducere din franceză de Ileana Sturdza, introducere şi note de Mihai D. Sturdza), Editura Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 58–59.

[192] Pentru mai multe detalii a se consulta: I. Gr. Perieţeanu, *Apărarea colonelului Victor Verzea înaintea Curții Marțiale a Corpului 2 Armată în şedințele de la 6 şi 7 februarie 1919 st. v. (19 şi 20 februarie st. n.)*, Tipografia Gutenberg, Bucureşti, 1920.

[193] Alexandru Marghiloman, *Note Politice* (ediție şi introducere Stelian Neagoe), vol. III, p. 280.

Până la elucidarea acestui caz, rămân în discuție două întrebări: A acționat Verzea în continuare în favoarea intereselor româneşti în timpul ocupației inamice a țării, asumându-şi de bunăvoie statutul de „trădător" sau la un moment dat a decis să treacă cu arme şi bagaje în slujba Imperiului German, fiind convins că acesta va fi câştigătorul absolut al conflictului mondial? O altă întrebare: De ce nu a plecat din România, aşa cum a făcut colonelul Sturdza, deşi ştia foarte bine că numele său se află în fruntea listei pe care opinia publică îl cerea pentru a fi tras la răspundere pentru faptele sale? Poate că, în viitor, alte documente din arhive vor lumina mai bine acest caz şi îl vor încadra pe Victor Verzea, fără dubii, în categoria în care merită.

3.3. Instrucțiunile pentru funcționarea Biroului Informații pe timpul operațiunilor

În prima parte a anului 1916 au fost elaborate *Instrucțiunile pentru funcționarea Biroului Informații pe timpul operațiunilor* (*Anexa 4*), care au prevăzut, încă de la început, care este misiunea acestei structuri: de a obține „informații asupra inamicului" prin trei metode – căutarea, centralizarea şi exploatarea datelor. Obținerea de date trebuia realizată prin recunoaşteri aeriene, agenți secreți, autorități militare şi civile de la frontieră. Agenții secreți acționau în spatele frontului inamic încă din timp de pace şi în zona operațiunilor. Primii aveau misiunea „să intre în sufletul populației în care trăieşte, să-i cunoască gândurile, să-i strecoare descurajarea cu privire la soarta războiului, să afle datele militare ce interesează armata amică, culegând ştiri cu privire la pregătiri şi lucrări militare de tot felul, deplasări de trupe, ridicări de noi contigente, disponibilități de oameni, materiale de toate categoriile, fabricații de arme şi muniții şi, în fine, starea socială, economică şi politică a inamicului". A doua categorie de agenți contribuia la „căutarea ştirilor militare şi combaterea spionajului". Ambele categorii de agenți trebuiau, la rândul lor, să recruteze spioni, care aveau să fie remunerați imediat, acesta fiind „singurul mijloc şi cel mai eficace" pentru recrutarea elementelor necesare. Instrucțiunile au prevăzut până în cele mai mici amănunte lucrările zilnice pe care Biroul Informații le elabora pentru decidenții militari, pe baza datelor primite şi verificate. Informațiile primite erau împărțite în trei categorii (sigure, probabile, nesigure/îndoielnice), apoi erau analizate – „metodă, linişte şi multă pătrundere se cere pentru această importantă operațiune", iar

rezultatul era transpus grafic, eventual cu o anexă scrisă. Alături de această activitate Biroul Informații avea sarcina să înființeze dosare de problemă, definite literar:

– Dosarul O – concentrări de trupe şi operațiuni inamice probabile;
– Dosarul P – buletine zilnice şi ştiri;
– Dosarul Q – interpreți, călăuze;
– Dosarul R – informatori (agenți secreți);
– Dosarul fişelor – pregătirile inamicului în teatre.

Organizarea şi încadrarea Biroului Informații au fost realizate în conformitate cu cerințele epocii şi, evident, cu cei mai buni dintre militari. Alături de aceştia s-a aflat şi dr. Vasile Meruțiu[194], funcționar civil, care a avut sarcina de a întocmi lucrările statistice, dar a activat şi ca translator. Despre calitățile celor care au condus Biroul Informații menționăm că Eracle Nicoleanu a ajuns secretar general al Ministerului de Război (1917), prefect al Poliției Capitalei (1918–1930) şi comandant al Jandarmeriei (1930–1931), iar Nicolae Condeescu a atins vârful carierei militare ca ministru de Război (1930–1931).

Conform „Anuarului Armatei Române" pe anul 1916, organizarea şi încadrarea structurilor informative/contrainformative era următoarea: la Ministerul de Război funcționa Cabinetul I, cu Birourile 1 şi 2, iar la Serviciul Secretariatului General exista Cabinetul II, cu Birourile 3, 4 şi 5. Biroul 5 Informații era condus de căpitan Gheorghe Bereşteanu[195], ajutat de Gabriel Agemoglu. La Serviciul Marelui Stat Major îşi desfăşurau activitatea Secția I (Biroul 1 Organizare şi Biroul 2 Mobilizare), Secția a II-a (Biroul

[194] Vasile Meruțiu (n. 3 ianuarie 1881, Năsăud–d. 17 ianuarie 1943, Timişoara) a absolvit Facultatea de Geografie la Cluj, unde a obținut şi doctoratul (1904), după care a trecut în România şi a activat ca profesor de liceu şi funcționar la Muzeul Geologic. Din 1919, s-a reîntors la Universitatea din Cluj, unde a preluat catedra de geografie fizică şi descriptivă, ajungând decan (1931–1932) şi directorul Institutului de Geografie. A elaborat şi editat, împreună cu generalul C. Teodorescu, primele hărți ale României Mari. A intrat în politică şi a fost ales deputat (1922–1926) şi senator (1927–1928). A publicat numeroase lucrări de specialitate.

[195] Gheorghe Bereşteanu (n. 20 octombrie 1882–d.?) a absolvit Şcoala Militară de Ofițeri la 1 iulie 1904, fiind avansat locotenent (10 mai 1908), căpitan (1 iulie 1912), maior (1 noiembrie 1916), locotenent-colonel (1 septembrie 1917) şi colonel (1 aprilie 1920). La finalul anului 1918 a fost trimis ca ofițer de legătură al Marelui Cartier General pe lângă Consiliul Dirigent din Transilvania, *cfm.* Cornel Grad, *Contribuția armatei române la preluarea puterii politico-administrative în Transilvania. Primele măsuri (noiembrie 1918-aprilie 1919)*, în „Revista de Administrație Publică şi Politici Sociale", an II, nr. 4 (5)/decembrie 2010, p. 51–79. În 1921 era şeful Serviciului Personal din Ministerul de Război, iar la jumătatea anilor `20 se afla la comanda Regimentului 9 Vânători.

3 Instrucție în armată şi Biroul 4 Regulamente) şi Secția a III-a (Biroul 5 Informații, Biroul 6 Operații, Biroul 7 Marină, Biroul 8 Subzistență). Biroul 5 era încadrat cu maior Nicolae Condeescu, maior Richard Petrescu şi căpitan Alexandru R. Dumitrescu, iar ca translatori figurau locotenent Octav Ullea, locotenent (r) Ştefan Berechet[196] (ştia franceză, italiană, rusă şi bulgară) şi Virgiliu Popovici.

[196] Ştefan Berechet (n. 16 ianuarie 1885, Moşoaia, Argeş–d. 1946, Bucureşti) a absolvit Facultatea de Teologie din Bucureşti (1909) şi Facultatea de Drept la Iaşi (1922), unde şi-a luat şi doctoratul (1926). După război, a fost profesor de limbi slave la Şcoala Militară de Ofițeri (1918–1922) şi substitut de raportor şi comisar regal la Consiliile de Război de la Corpurile 2 şi 3 Armată (1922–1926). Demisionează din armată cu gradul de maior şi devine profesor de istoria vechiului drept românesc la Universitatea din Iaşi. A fost mobilizat în 1941, fiind numit procuror militar la Comandamentul Militar Român din Odesa (noiembrie 1941–septembrie 1942), translator la MCG (1942–1943) şi şeful Subcentrului Informativ 5 Odesa (1943–1944). Pentru mai multe detalii, a se consulta www.morarup.narod.ru

Capitolul 3

APORTUL SERVICIULUI DE INFORMAȚII LA RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE NAȚIONALĂ

1. Campania anului 1916. Succese informative *versus* eşecuri decizionale

An cu an, vremea aşterne din ce în ce mai des valul uitării pe faptele războiului nostru pentru întregirea neamului şi pe faptele bune şi pe cele rele şi glorificând numai pe cei ce au murit şi trecând cu vederea pe cei vii, pregătim o aspră judecată asupra generației care a făcut războiul, de către generațiile viitoare. Mereu apar scrieri care cuprind dovezi de ticăloşie şi nume de ticăloşi care şi-au bătut joc şi de gradul lor, şi de gradul altora, care au ucis ofițeri pe nedrept, care şi-au însuşit în interesul lor propriu izbânzi săvârşite de alții, care au socotit şi transformat războiul în câmp de pradă şi de batjocură a eroismului, a camaraderiei, a sângelui vărsat de cei schingiuiți de gloanțe şi de obuze, folosindu-se de laşitatea celor vii şi de tăcerea celor morți[197].

1.1. Lumini şi umbre

La declanşarea mobilizării generale, un număr de 64 de agenți de siguranță din DPSG au fost detaşați pe lângă comandamentele şi marile unități

[197] General Ioan Anastasiu, *Războiul pentru întregirea neamului. Studiu critic*, Tipografia "Bucovina" I. E. Torouțiu, Bucureşti, 1937, p. 3. Generalul Ioan Anastasiu (n. 10 iunie 1866, Vaslui–m. ?), militar şi publicist; sublocotenent (1 iunie 1887) şi absolvent al Şcolii Superioare de Război (1895) a petrecut mai mult timp la Regimentul III Dâmbovița nr. 22 (1906–1916), fiind şi cadru didactic la Şcoala Militară de Ofițeri din Bucureşti. În prima parte a campaniei Războiului de Întregire Națională s-a aflat, succesiv, în fruntea Brigăzii 22 Infanterie (15 august 1916), Diviziei 1 Infanterie (16 octombrie 1916), Grupului „Jiu" (30 octombrie 1916), Diviziei 1/17 Infanterie (9 noiembrie 1916) şi Diviziei 12 Infanterie (22 decembrie 1916). După rănirea generalului Dragalina, a preluat comanda Grupului „Jiu", în fruntea căruia a obținut o victorie importantă împotriva trupelor germane. În noiembrie 1918 a fost numit prefectul Poliției din Iaşi, apoi a primit comanda Diviziei 20 Infanterie (1919) şi a Comandamentului teritorial al Corpului 6 Armată (1920–1926).

române cu atribuții informative şi de contraspionaj, aceştia fiind cunoscători ai problemelor din zona de acțiune respectivă, dar şi vorbitori de limbi străine. Astfel, câte doi agenți au fost trimişi la Comandamentul Armatelor 1, 2 şi 3, Corpurilor 1–5 Armată, Diviziilor 1–15 Infanterie, Diviziilor 1 şi 2 Cavalerie, Comandamentului Marinei Militare, Regiunii Focşani–Nămoloasa–Galați, Cetății Bucureşti, iar câte un agent pe lângă Etapele principale 1–5 ale armatei. Totodată, pe lângă Marele Cartier General au fost detaşate opt persoane, în frunte cu subdirectorul DPSG, Stan N. Emanuel, care au alcătuit Serviciul Siguranței, cu misiunea de a coordona activitățile contrainformative în rândul unităților militare.

După emiterea Înaltului Decret Regal nr. 2784 din 14/27 august 1916, care a prevăzut mobilizarea armatei române[198], Marele Stat Major a fost organizat pe două componente: Marele Cartier General (partea operativă) şi Marele Stat Major (partea sedentară). În cadrul Marelui Cartier General (MCG) a funcționat Biroul 2 Informații în subordinea Secției I Operații, iar la Marele Stat Major a acționat Biroul 5 Informații şi Supravegherea Ştirilor.

În mod firesc, cele două instituții care aveau în atribuții culegerea de informații şi contraspionajul, au colaborat, în timp, pentru a oferi conducerii statului român date de interes cât mai prompte şi exacte. La începutul anului 1916, Ministerul de Război a oferit „gratificații" (premii) unor persoane din DPSG „pentru serviciul special de informațiuni militare"[199]. Cele 11 persoane nominalizate au fost premiate cu sume cuprinse între 80 şi 400 de lei, destul de apreciabile dacă avem în vedere că salariile medii ale personalului DPSG erau în jur de 200–300 de lei. Intrarea României în Primul Război Mondial (14/15 – 17/28 august 1916) a reprezentat şi o punere în practică a potențialului informativ obținut anterior. Nu se poate spune că România nu a avut informații militare, politice şi economice despre vecini, prieteni sau duşmani, dar decizia politică are, de obicei, rațiuni care scapă omului de rând şi, uneori, chiar analiştilor. Astfel, uneori, au apărut critici cu privire la luarea unei decizii politice (sau lipsa unei decizii), care s-a fundamentat, evident, pe interese naționale şi, nu de puține ori, pe analize elaborate de structurile informative. Însă faptul că structurile de specialitate au informat rapid, profesionist şi, uneori, anticipativ despre un subiect de interes nu reprezintă o obligație pentru beneficiarul politic să ia o decizie în conformitate cu aşteptările opiniei publice.

[198] Un studiu de caz pe acest subiect: Petre Otu, *Comandamentul armatei române în campania din toamna anului 1916*, în *Revista de Istorie Militară* nr. 5–6/2006, p. 18–26.

[199] ANIC, fond DPSG, dosar 302/1915, f. 20.

Destul de rapid, la 16 august 1916, trupele române au intrat în Braşov. Două zile mai târziu, la 18 august 1916, MCG, Secția I, Biroul Informații a comunicat la DPSG intenția de a organiza la Braşov „un serviciu de informații şi contraspionaj"[200], pentru care s-a cerut sprijinul unor agenți de siguranță. Până la 26 august 1916, au fost înființate trei Centre de Informații şi Contraspionaj în localitățile Tălmaciu, Braşov şi Borsec, iar MCG a dispus înființarea altor trei asemenea structuri în oraşele Orşova, Petroşani şi Miercurea-Ciuc[201]. Conform noilor realități din teren, centrele Orşova, Petroşani şi Tălmaciu se subordonau Armatei 1, Centrul Braşov – Armatei 2, iar Centrele Miercurea-Ciuc şi Borsec deserveau informativ Armata 4 (de Nord). Misiunea Centrului Orşova a fost aceea de a culege informații despre inamic în zona Lugoj–Caransebeş–Timişoara–Arad, a Centrului Petroşani pe linia Hațeg–Deva şi Sasz–Sebeş–Sibiu, iar a Centrului Tălmaciu pe direcția Alvinț–Alba Iulia–Adjud. La Armata 2, Centrul Braşov avea sarcini în zona Haviz–Sighişoara–Mediaş–Maroş–Luduş–Cluj, iar cele două centre ale Armatei de Nord acționau pe liniile Miercurea-Ciuc–Odorhei–nord Mureş, respectiv Sent–Miclăuş–valea superioară a Mureşului–valea superioară a Someşului–pasul Tihuța–Vatra Dornei. Centrul de Informații şi Contraspionaj Tălmaciu a fost alcătuit din şeful Poliției Câineni, Vasile Barat, subcomisarul N. Grigorescu şi opt agenți.

Biroul Informații din MCG a trasat *Directive pentru serviciul de informațiuni şi contraspionaj în țară străină*[202], prin care a recomandat recrutarea agenților din rândul persoanelor de peste 56 de ani, deoarece până la această vârstă puteau fi mobilizați în armată. De asemenea, femeile puteau fi întrebuințate în culegerea informațiilor pentru armata română „cu mult folos"[203], iar pentru serviciul de contraspionaj s-a admis şi recrutarea altor persoane, însă „cu cea mai mare băgare de seamă"[204]. În scopul asigurării unei activități cât mai eficiente a agenților, Corpul 1 Armată a ordonat unităților din subordine să sprijine activitatea informativă a agenților români: „orice corp de trupă sau serviciu, precum şi toate autoritățile militare şi civile cărora s-ar adresa, sunt datoare să le dea tot concursul, pentru a-şi îndeplini misiunea şi a asigura cât mai grabnic transmiterea ştirilor şi a corespondențelor"[205].

[200] *Ibidem*, dosar 16/1916, f. 1.
[201] *Ibidem*, f. 13–17.
[202] *Ibidem*, f. 26.
[203] *Ibidem*.
[204] *Ibidem*.
[205] *Ibidem*, dosar 1012/1916, f. 16.

Schimbarea rapidă a liniei frontului a impus şi o redislocare a unor centre de informaţii şi contraspionaj. Astfel, la 25 septembrie 1916, MCG a comunicat că partea de nord din Mehedinţi a devenit zonă operativă şi, „pentru serviciul de contraspionaj în interiorul judeţului, cât şi pentru serviciul de informaţii în spatele frontului duşman"[206], era necesară o echipă de agenţi în Baia de Aramă. Cum Centrul Orşova, proaspăt înfiinţat, nu a apucat să acţioneze, a fost mutat pe un nou aliniament, cu centrul la Baia de Aramă.

Armata 3, care era desfăşurată pe linia Dunării, nu a dispus de niciun centru de informaţii şi contraspionaj. Abia la 16 octombrie 1916, o telegramă de la Biroul Informaţii către Grupul Apărării Dunării, Cartierul Armatei 3 Dobrogea şi Serviciul Siguranţei Generale din MCG, menţiona că „avem grabnică şi absolută nevoie de informaţiuni asupra inamicului şi mişcărilor sale în zona cuprinsă între Dunăre de la Şiştov la Hârşova, şi linia Ceamurlia de Sus şi [Ceamurlia, *n.n.*] de Jos–Constanţa–Bazargic–Şumla–Târnovo"[207]. Desigur, ştirile culese trebuiau să fie „cât mai precise asupra mişcărilor inamicului, asupra grupării forţelor"[208], în timp ce culegerea datelor trebuia efectuată „prin agenţi secreţi pentru serviciul de spionaj, care pentru rezultatele bune ce vă pot da să fie imediat şi bine plătiţi"[209]. Era cam tardiv, deoarece, încă de la începutul lunii septembrie 1916, în urma înfrângerii usturătoare suferite la Turtucaia (18–24 august 1916) şi a luptelor ulterioare, trupele române pierduseră Cadrilaterul. Mai mult, în urma presiunii trupelor germano–bulgaro–otomane comandate de August von Mackensen, din 14 septembrie 1916, trupele române vor ocupa o poziţie defensivă pe linia Rasova–Cobadin–Tuzla.

În partea cealaltă a frontului, în Transilvania, agenţii români nu şi-au putut executa misiunile tot din cauza retragerii precipitate a armatei. Comisarul-ajutor E. Zdrafcu a menţionat într-un referat către şeful DPSG, datat 18 octombrie 1916, că activitatea sa a cuprins supravegherea străinilor pe Valea Prahovei, dar şi percheziţii în localităţile unde ajungeau trupele române. Tot în Transilvania, Zdrafcu a primit de la generalii Grigore Crăiniceanu, comandantul Armatei 2, şi Gheorghe Mărdărescu, comandantul Corpului 2 Armată, misiunea „de a merge prin comunele apropiate de fronturile de luptă, pentru a angaja informatori care să poată trece în spatele inamic"[210],

[206] *Ibidem*, dosar 302/1915, f. 248.
[207] *Ibidem*, f. 258.
[208] *Ibidem*.
[209] *Ibidem*.
[210] *Ibidem*, f. 259.

însă „din cauza ordonării retragerii prea repede a armatelor, rezultatul informațiunilor a fost negativ"[211].

Acestea au fost, în linii generale, acțiunile informative şi contrainformative desfăşurate de DPSG şi Biroul Informații din MCG în campania anului 1916. După retragerea autorităților la Iaşi, au urmat remanierile guvernamentale şi numirea unui nou şef al MCG, la 14/27 decembrie 1916, în persoana generalului Constantin Prezan[212]. Această numire a avut rolul să remedieze criza de la conducerea MCG, care s-a manifestat pe două planuri. Primul a fost contestarea constantă, dar care a luat amploare pe măsura derulării evenimentelor, a generalului Dumitru Iliescu, subşeful MCG şi împuternicit la conducere după sinuciderea generalului Vasile Zottu. Cel de-al doilea plan l-a reprezentat presiunea rusă, aceştia insistând pentru retragerea guvernului şi a armatei în Basarabia şi Ucraina[213], desființarea MCG român, eventual contopirea cu Cartierul rus din România şi subordonarea tuturor structurilor militare române. Soluția a fost desemnarea regelui Ferdinand în calitate de comandant suprem al forțelor româno-ruse, acesta fiind ajutat de generalul rus Zaharov (ulterior, generalul Scerbacev) şi generalul Prezan, şeful MCG.

Generalul Prezan a început să facă modificări de personal la nivelul MCG, aducând persoane capabile, oneste, evidențiate în campania recent încheiată. Una dintre primele numiri a fost cea a maiorului Ion Antonescu, la 28 decembrie 1916, ca şef al Biroului Operații din MCG, funcție în care va rămâne până la 1 aprilie 1918. O altă modificare a fost la conducerea struc-

[211] *Ibidem.*

[212] Constantin Prezan (n. 22 ianuarie 1861 Butimanu, Ilfov–m. 27 august 1943 Schinetea, Vaslui), căpitan (1887), colonel (1901), general de brigadă (1907), general de divizie (1914), general de corp de armată (1917) şi mareşal (1930). A absolvit Şcoala Militară de Infanterie şi Cavalerie (1880), Şcoala Specială de Artilerie şi Geniu (1883) şi Şcoala de Aplicație de Artilerie şi Geniu de la Fontainbleau (1886). A comandat Brigada 13 Infanterie (1904), Diviziile 3 Infanterie (1910), 7 Infanterie (1911), Corpul 3 Armată (1914) şi Corpul 4 Armată (1915). După intrarea României în război (15 august 1916) a comandat Armata 4 de Nord (august–noiembrie 1916), Grupul de Armate „General Prezan" (12–20 noiembrie 1916), Marele Cartier General (decembrie 1916–aprilie 1918) şi Statul Major General (octombrie 1918–aprilie 1920). Pentru mai multe date despre viața şi activitatea sa a se consulta: Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu (*coord.*), *Şefii Statului Major General român (1859–2000)*, ed. cit., p. 114–130; Viorica Zgutta, *Constantin Prezan Mareşal al României*, Muzeul Județean „Ştefan cel Mare", Vaslui, 2005; Petre Otu, *Mareşalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, Bucureşti, 2008; Col. (r) Ion Giurcă, *Generalul Constantin Prezan, şef al Marelui Cartier General român*, în revista „Gândirea Militară Românească" nr. 1/2011, p. 188-202.

[213] Pentru mai multe detalii asupra acestui subiect a se consulta Ion Giurcă, *1916–1917. Un plan rusesc de evacuare ratat*, în revista „*Document* nr. 1–4/2006, p. 21–30.

turii de informații militare, unde colonelul Eracle Nicoleanu a fost înlocuit cu adjunctul său, locotenent-colonel Nicolae Condeescu. În continuare, s-a analizat situația *intelligence*-ului, de la modul de organizare şi atribuții până la rezultatele obținute şi personalul activant în domeniu. Pentru o mai bună eficientizare s-a hotărât ca domeniul informativ să rămână în sarcina Biroului Informații, iar latura contrainformativă să fie atribuită DPSG. Practic, Direcțiunea Siguranței Generale din DPSG a fost însumată la Secția Siguranței din MCG, iar toți agenții de siguranță, dintre care unii au activat pe lângă marile unități din august 1916, au fost redistribuiți pe lângă alte comandamente şi mari unități, fiind însărcinați cu identificarea şi neutralizarea agenților inamici. Din acest moment şi până în 1919 se poate afirma că România a avut un singur serviciu de informații, adaptat nevoilor şi necesităților, profesionalizat în mare măsură şi condus cu o competență indiscutabilă.

În perioada următoare vor fi implicați în munca de informații tineri ofițeri cu calități în domeniu, se va aprofunda colaborarea cu aliații, mai ales în domeniul contraspionajului şi rezultatele nu vor întârzia să apară.

1.2. Studiu de caz: Grupul „Cerna"

Dincolo de planurile generale militare şi informative, de organizarea pe teren şi de rezultatele obținute, documentele de arhivă conțin date şi fapte care, o dată puse în circuitul ştiințific, schimbă optica tradițională în acest domeniu. La Centrul de informații şi contraspionaj Orşova s-a aflat şi agentul de siguranță Gheorghe Iovin, detaşat apoi pe lângă Grupul „Cerna", compus, în principal, din Regimentul 26 Infanterie şi Regimentul I Mehedinți nr. 17 din Divizia 1 Infanterie. Alături de acest grup, Gheorghe Iovin a fost martor la evoluția tragică a desfăşurării evenimentelor militare din toamna anului 1916. Ulterior, după capitularea ultimelor unități, agentul de siguranță a ajuns la Bucureşti, unde a rămas câteva zile şi apoi a plecat spre liniile române. Odată ajuns la Bârlad, unde se afla MCG, Gheorghe Iovin a pus pe hârtie toate întâmplările prin care a trecut de când a fost detaşat la grupul „Cerna" şi până a reuşit să se reîntoarcă în liniile proprii (*Anexa 5*)[214]. Documentul este o frescă a situației reale, atât din rândurile unităților române prin care a trecut, dar şi asupra situației din țară imediat după ocuparea de către trupele Puterilor Centrale. Acesta a fost destinat conducerii armatei române, fiind elaborat de un profesionist din domeniul *intelligence*,

[214] Document publicat şi în revista *Viața militară* nr. 1(11)/2007, p. 6 şi urm.

dublat de un bun analist. Sunt atestate cazuri de incapacitate militară, laşitate civică, sacrificiu inutil, comportament inuman al trupelor de ocupație şi al colaboraționiştilor față de populația civilă şi valorile spirituale autohtone. În plus, oameni influenți, rămaşi în capitala ocupată de trupele germane – ca generalul Mustață[215], Titu Maiorescu[216] şi Ioan Bogdan[217] – au refuzat, dintr-un motiv sau altul, să se implice în „cazul" Gheorghe Iovin, pentru a-l ajuta să plece din Bucureşti. Peripețiile agentului român au continuat şi după ce a trecut în liniile armatelor româno-ruse, neîncrederea, suspiciunea şi dezinteresul conducând la situații inedite. În cele din urmă, Gheorghe Iovin a ajuns la colonelul Nicolae Condeescu, cel care comanda Biroul Informații din MCG, şi căruia, probabil, i-a fost adresată darea de seamă.

Ce a reprezentat, totuşi, Grupul „Cerna" în planurile MCG şi care a fost odiseea acestuia? Conform lui Constantin Kirițescu, „la extrema stângă a Armatei I-a şi a întregului front carpatic era grupul «Cerna», format din trupele Diviziei I-a, comandate de generalul Dragalina"[218]. Conform *Directivei nr. 1 pentru constituirea şi concentrarea Armatei I-a în ipoteza Z*[219], elaborată înaintea intrării României în război, Divizia 1 Infanterie constituia „o unitate operativă separată"[220] cu misiunea de a executa „serviciul de acoperire"[221] în zona Turnu-Severin–Cetate. La 20 august 1916, Armata 1 a transmis unităților subordonate *Instrucțiuni secrete nr. 1 relative la desfăşurarea strategică a Armatei către Grupul de Olt*[222]. Conform strategiei MCG, Divizia 1 trebuia să se desfăşoare pe direcția Orşova–Mehadia–Vârciorova, cu sarcina „de a acoperi flancul şi

[215] Generalul Alexandru Mustață (n. 1854–m. 1927) ofițer de jandarmi, a fost lăsat în Bucureşti de autoritățile române în retragere pentru a menține ordinea publică. A rămas prefect de poliție sub ocupația germană şi a avut un comportament nedemn față de români. După război a fost trimis în judecată pentru colaborationism.

[216] Titu Maiorescu (n. 15 februarie 1840 Craiova–m. 2 iulie 1917 Bucureşti), profesor, critic literar şi om politic conservator de orientare filogermană. Rector al Universității din Iaşi (1862–1871), deputat (1871, 1878), ministru în mai multe cabinete (1874–1912), prim-ministru şi ministru de externe (28 martie 1912–4 ianuarie 1914).

[217] Ioan Bogdan (n. 25 iulie 1864, Braşov–m. 1 iunie 1919, Bucureşti), profesor de limba slavă la Universitatea din Bucureşti, decan în mai multe rânduri, membru şi preşedinte al Academiei Române.

[218] Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916–1919*, Institutul de arte grafice „România Nouă", Bucureşti, 1922, vol. I, p. 133.

[219] Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major, Serviciul Istoric, *România în războiul mondial, 1916–1919, vol. I, Documente–anexe*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, Bucureşti, 1934, p. 233–236.

[220] *Ibidem*, p. 233.

[221] *Ibidem*.

[222] *Ibidem*, f. 333–336.

spatele dispozitivului Armatei 1-a"[223] şi a asigura securitatea comunicaţiilor. În aceeaşi zi, Divizia 1 Infanterie a primit instrucţiuni direct de la eşalonul superior. Din punct de vedere informativ s-au cerut „cât mai curând informaţii asupra inamicului din faţa dumneavoastră. Veţi cerceta în direcţia Caransebeş, Bozovici, valea Dunării sârbo-ungare şi veţi observa malul sârbesc până în faţa Cetăţii"[224]. Alte instrucţiuni secrete au fost transmise unor mari unităţi, printre care şi Divizia 1, la 29 august 1916, cu ordinul de a trece la poziţii defensive. În plus, Armata 1 a indicat şi noile misiuni, printre care s-au numărat şi „recunoaşteri cât mai active şi cât mai numeroase în interiorul ţării duşmane şi în spatele trupelor lui, pentru a afla cât mai complet gruparea şi forţa detaşamentelor inamice ce eventual s-ar strânge, precum şi direcţiunile lor de mişcare"[225]. Cu această ocazie, Divizia generalului Dragalina[226] a primit în supraveghere zona est Turnu-Severin–Cerna–zona muntoasă până la pichetul Scocu. Unităţile care se aflau pe linia Hinova–Cetatea au fost trecute sub ordinele Diviziei 20 Infanterie din Segarcea.

În timpul luptelor purtate pe valea Oltului şi valea Jiului, Divizia 1 a primit ordin să-şi menţină poziţia şi să nu intervină în ajutorul altor unităţi. După bătălia de la Târgu-Jiu (3–4 noiembrie 1916), trupele germane au atins linia Prunişor–Strehaia, ocazie cu care grupul de la Cerna a rămas izolat de restul trupelor române şi „a trebuit să fie condamnat la un nefolositor sacrificiu"[227]. La 11 noiembrie 1916, Oltul a fost atins de trupele germane, care au început traversarea chiar a doua zi. În urma unor slabe rezistenţe, combinate cu pericolul unor învăluiri dinspre flancuri, forţele defensive române s-au retras, la 14 noiembrie 1916, din faţa inamicului. Grupul de la Cerna a rezistat atacurilor inamice la sfârşitul lunii octombrie 1916, apoi a primit ordin să se retragă spre Filiaşi (4 noiembrie 1916), după care ordinul a fost anulat şi s-a ordonat rezistenţa în faţa inamicului. Din 6 noiembrie 1916 trupele Puterilor Centrale au iniţiat atacuri împotriva acestui detaşament, compus din elemente ale Regimentelor 1, 17, 31 Infanterie[228], rămas

[223] *Ibidem*, f. 334.

[224] *Ibidem*, f. 339.

[225] *Ibidem*, f. 350.

[226] Generalul I. Dragalina a fost numit la comanda Armatei 1 la 11 octombrie 1916, în locul generalului I. Culcer, care a propus MCG retragerea trupelor în spatele Oltului. MCG a considerat că părăsirea Olteniei ar fi „un sacrificiu prea dureros" (C. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 367) şi a decis înlocuirea generalului Culcer. La Divizia 1 a fost numit comandant colonelul I. Anastasiu, care a preluat şi unităţile Diviziei 17 Infanterie, constituind o singură mare unitate (11 noiembrie 1916).

[227] Constantin Kiriţescu, *op. cit.*, p. 391.

[228] Practic, grupul „Cerna" era alcătuit din 9 batalioane, 4 baterii de artilerie şi un escadron, comandate de colonelul Scarlat Demetriade.

în spatele trupelor sale, care, prin atacurile de hărțuire asupra liniilor de comunicații și convoaielor de aprovizionare, i-au provocat pierderi grele.

Ajunși în fața orașului Turnu-Severin, garnizoana de pace a Diviziei 1 Infanterie, românii au declanșat atacul contra Diviziei 7 Cavalerie germană (11–12 noiembrie 1916). În urma pierderilor suferite, colonelul Scarlat Demetriade, comandantul grupului, a reluat retragerea de-a lungul Dunării. La 19 noiembrie 1916, grupul a fuzionat cu Detașamentul „Dunărea" al colonelului Alexandru Văitoianu[229] și Detașamentul colonelului Tăutu[230], sub conducerea colonelului Demetriade, iar la 21 noiembrie 1916, trupele au ajuns la Olt. Timp de trei zile, militarii au încercat să repare podul de la Isbiceni (Romanați) pentru a trece Oltul și au rezistat atacurilor inamice. Dar, la 24 noiembrie 1916, inevitabilul s-a produs și, lipsit de muniții, grupul „Cerna" a capitulat.

Un fost combatant în Primul Război Mondial, memorialist recunoscut pentru acuratețea și pertinența celor afirmate a criticat sacrificarea inutilă a grupului „Cerna". Generalul Gheorghe A. Dabija[231] a arătat că aliații României au cerut insistent „ca să nu deschidă Dunărea austro-germanilor"[232], ceea ce a condus la ordinul de rezistență a Diviziei 1. Dar acest ordin „nu avea absolut niciun sens, grupele acestea au fost, fără niciun folos, sacrificate. Ele trebuiau să capituleze mai devreme sau mai târziu"[233]. Conform ordinului MCG nr. 2937/5 noiembrie 1916 s-a cerut Grupului „Cerna" să reziste „până la ultima extremitate, chiar cu riscul ca inamicul să-i cadă în spate. Deci – a conchis generalul Dabija – Grupul «Cerna» era sacrificat"[234]. Sacrificiul s-a produs la 24 noiembrie 1916 la Isbiceni și el a antrenat căderea în prizonierat a 282 de ofițeri și 6 062 de subofițeri și ostași. Conform

[229] Acesta era format din 4 batalioane de milițieni, 8 baterii de artilerie și un escadron. Colonelul Alexandru Văitoianu (n. 9 august 1866–m. 8 aprilie 1939, București) era frate cu generalul Artur Văitoainu. Avansat colonel la 1 aprilie 1914, a deținut funcția de subșef al Marelui Stat Major și a fost numit comandant al Brigăzii 45 Mixte din Divizia 20 Infanterie. Din 15 septembrie 1916 trupele sale au primit denumirea de Detașamentul „Dunărea", fiind încadrate, inițial, cu 11 batalioane și 5 baterii de artilerie.

[230] Detașament trimis de grupul „Cerna" în ajutorul trupelor de la Jiu și care a rămas cu 3 batalioane și o baterie de artilerie.

[231] Generalul Gheorghe A. Dabija (n. 1872, Iași–m. 1943, București) a comandat Brigada 16 Infanterie la Cașin, Divizia 6 Infanterie pe Trotuș, Brigada 18 Infanterie pe Nistru și Divizia 2 Vânători în Ardeal și pe Tisa. Autor al unor lucrări de teorie militară și memorialistică, dintre care lucrarea *Războiul bulgaro-turc* a fost premiată de Academia Română (1914).

[232] Gheorghe A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916–1918)*, vol. II, Editura I.G. Hertz, București, 1931, p. 37–38.

[233] *Ibidem*, p. 37–38.

[234] *Ibidem*, p. 67.

declarației comandantului grupului către emisarii germani: „Făcându-ne datoria conform cu tradiția și onoarea militară, suntem siliți a înceta lupta din lipsă de muniții"[235]. Analistul militar și-a permis să critice MCG pentru decizia de a menține inutil Grupul „Cerna" în vestul Oltului: „A sacrifica unele unități în scop de a dobândi în altă parte un succes strategic sau tactic ar justifica un interes superior operativ, dar a le sacrifica fără a dobândi sau numai a specula un succes în altă parte este o greșeală curată"[236]. Dacă unitățile române s-ar fi retras odată cu celelalte trupe, după bătălia de la Jiu, acestea puteau fi utilizate la apărarea Oltului și ar fi câștigat timp prețios pentru organizarea bătăliei de pe Argeș. Pe de altă parte, chiar dacă Grupul „Cerna" ar fi trecut podul de la Isbiceni, situația lui nu s-ar fi schimbat prea mult: „El trebuia să capituleze peste două, cel mult trei zile, cu singura deosebire că în loc să capituleze pe dreapta Oltului, ar fi capitulat pe stânga Oltului. Soarta Grupului Cerna fusese hotărâtă și pecetluită chiar din momentul când fusese lăsat pe loc la Cerna și, deci, nu fusese retras odată cu Grupul Jiu"[237]. Ofițerii care au comandat unitățile Grupului „Cerna" au fost considerați după război vinovați pentru situația în care au ajuns unitățile, precum și pentru capitulare. Aceștia, „deși [erau] toți ofițeri foarte buni de stat-major și de trupă, au părăsit armata în condiții foarte jignitoare pentru dânșii. Ei au fost țapii ispășitori ai slăbiciunii Comandamentului Superior, singur răspunzător de tot ce s-a întâmplat cu aceste grupe și cu acești ofițeri superiori"[238], după cum a apreciat generalul Dabija. Comandantul Grupului „Cerna", colonelul Scarlat Demetriade, a fost judecat și pus în retragere, iar acesta, considerându-se nedreptățit, s-a sinucis[239].

2. Proiecte și acțiuni subversive prin ardeleni și macedoneni

Propaganda a reprezentat una din armele neconvenționale ale tuturor conflictelor militare, din cele mai vechi timpuri și până în prezent. Utilizarea unor oameni special pregătiți, care să activeze nu numai ca propagandiști,

[235] *Ibidem*, p. 73.
[236] *Ibidem*, p. 74.
[237] *Ibidem*, p. 75.
[238] *Ibidem.*
[239] La 5 decembrie 1936, Serviciul Special de Informații a informat despre confiscarea lucrării *Răsplata unui erou* (Editura Academia, București), elaborată de generalul Octav Boian, al cărei subiect era tragedia colonelului Scarlat Demetriade. Cartea a fost confiscată deoarece autorul „face diferite aprecieri jignitoare la adresa foștilor comandanți ai Marelui Cartier General" (ANIC, fond PCM-SSI, dosar 2/1931, vol. 2, f. 115).

dar şi ca cercetaşi-diversionişti sau luptători în spatele liniilor inamice, a fost o practică tuturor statelor beligerante. În România această idee a apărut în perioada premergătoare izbucnirii Primului Război Mondial şi a vizat menținerea unui stări de spirit ridicate a populației româneşti din Transilvania, oprimată de autoritățile ungare. Pentru a acționa în acest sens, au fost concepute diverse planuri, dintre care, unele, au ajuns să fie transpuse în practică, fără însă ca finalitatea acțiunilor întreprinse să fie cea mai fericită. Înainte de intrarea României în conflict DPSG a reuşit să atragă la colaborare, să instruiască şi să echipeze o seamă de ardeleni, în principal pentru a efectua recunoaşteri şi a ghida trupele române în arealul transilvan. Un număr de 11 persoane se afla gata echipat şi cu sarcinile bine stabilite în privința ariei de acțiune. Aceştia erau: dr. I. Boieriu (cunoştea bine satele din zona Turda – Arieş şi din Valea Jiului), V. Comşa, (Sibiu – Câineni), A. Ilie (Râşnov – Bran – Săcele), Gh. Modran (județul Sibiu), Gh. Popp (zona frontierei, județul Trei Scaune, pasul Oituz), V. Pulcă (județele Odorhei şi Târnava-Mare), C. Sava (cunoştea „fiecare sat"[240] din regiunea Blaj – Alba-Iulia – Aiud), R. şi S. Ştețiu (cunoşteau itinerariile din zona Cluj şi Sălaj – Sătmar – Maramureş, dar şi preoții şi intelectualii din regiune), I. Urdea (județele Odorhei şi Târnava-Mare), R. Viciu (județul Alba de jos şi Valea Târnavei Mici până la Diciosânmartin). Alături de aceştia figurau ca neechipați A. Esca (pentru ținutul Oltului până la Făgăraş) şi V. Popoviciu (munții Răşinarului, între Cisnădie şi Presba). Pentru nordul Moldovei, răpit în 1775 de austrieci, cel mai reprezentativ asociat al *intelligence*-ului autohton îl reprezenta Iancu Nistor – doctor în ştiințe, profesor universitar la Cernăuți, membru al Academiei Române, sublocotenent de artilerie (r) în armata austro-ungară, cunoscător al limbilor germană şi slave –, care „cunoaşte Bucovina toată din călătorii de studii"[241].

România reprezenta, pentru toate popoarele şi minoritățile oprimate din Balcani, un refugiu sigur şi posibilitatea de a pune la cale noi acțiuni pentru libertate, independență sau diverse drepturi încălcate. Macedonenii erau binecunoscuți pentru acțiunile inițiate şi desfăşurate în peninsula Balcanică, precum şi pentru modul, agresiv şi decisiv, de luptă. Mulți dintre ei se aflau refugiați în România, astfel încât reprezentau o materie primă, din rândurile cărora se puteau recruta militanți pentru propagandă sau acțiuni de diversiune în Transilvania.

[240] ANIC, fond DPSG, dosar 592/1914, f. 6.
[241] *Ibidem*, f. 13.

2.1. Siguranța află...

Agentul nr. 12 al Brigăzii I din DPSG a informat, la 21 august 1914, că un ofițer superior român a propus refugiaților macedoneni formarea de grupe care, în colaborare cu românii din Transilvania, să desfășoare o muncă de propagandă dincolo de munți. Iancu Panaitescu, șeful DPSG, a dispus imediat ca, în prima fază, să fie identificat ofițerul român, iar apoi să se obțină informații chiar din rândurile macedonenilor.

A doua zi, 22 august 1914, o altă notă a anunțat identificarea ofițerului român, în persoana locotenent-colonelului de infanterie Ioan Coandă, ajutor al comandantului Regimentului IV Ilfov nr. 21 din Bucureşti, „care a avut întâlnire cu câțiva din susnumiții şi va avea şi pe viitor cu scopul de mai sus"[242]. Cei susnumiți erau conducători de bande macedoneni refugiați în România: Apostolachi Zoga, Apostol Cocicova, Miha Zografi, Gocia Popoviți, Eftimie Scupra, Thinio (toți din Bucureşti), Sterie Milioru şi Spiru Perdichi (din Constanța).

Un alt agent acoperit al DPSG, nr. 76, a reuşit să se infiltreze pe lângă unul dintre liderii macedonenilor, Apostolache Gheorghiu, şi, la sfârşitul lunii august 1914, a aflat de la acesta că „în curând se vor forma bande de voluntari pentru propagandă națională în Ardeal"[243], scopul principal fiind acela de „a prepara populația [transilvăneană – *n.n.*] pentru ocupațiunea armatei române"[244]. Această acțiune le-a fost propusă de un alt ofițer român, pe care cercetările DPSG l-au identificat în persoana colonelului Gheorghe Anastasiu (Pefca), director în Direcția I Infanterie din Ministerul de Război. Supravegherea acestor acțiuni s-a derulat în continuare şi peste două săptămâni, la 15 septembrie 1914, agentul nr. 12 a raportat despre întocmirea unei liste care cuprindea 100–120 de nume, precum şi programul de acțiune preconizat. Programul avea în vedere atât modalități de acțiune, atât pe timp de pace cât şi pe timp de război, iar ofițerii români, consultați, s-au declarat extrem de mulțumiți de acesta.

Se pare că macedonenii aveau deja pregătiți un total de aproape 500 de oameni gata de acțiune, câțiva dintre liderii lor – Balamace, Craja, profesorul Diamandi – afirmând că sunt dispuşi să pătrundă în grupe de câte 25 de inşi în Transilvania. Numai că, după câteva runde de discuții cu liderii românilor transilvăneni, aceştia din urmă au respins ideea deoarece, după

[242] *Ibidem*, dosar 458/1914, f. 2.
[243] *Ibidem*, f. 5.
[244] *Ibidem*.

opinia lor, acțiunile macedonenilor ar fi compromis „mişcarea lor paşnică pentru aducerea la îndeplinire a idealului național pe alte căi"[245].

În decembrie 1914, ziarul „Dreptatea" a publicat o serie de articole despre suferințele îndurate de românii din Transilvania din partea autorităților maghiare şi îşi exprima opinia că „răzbunarea românilor din Țară nu se poate opri pentru apărarea fraților lor". În acest context, campania ziarului „Dreptatea" a adus noi frământări în rândurile macedonenilor, care au început să agite „cu entuziasm"[246] plecarea dincolo de munți, prin dorința de a pune în aplicare planul elaborat anterior.

Lucrurile, după cât se cunoaşte, au rămas în acelaşi stadiu al pregătirilor, cel puțin până în 1916. Pe de-o parte, dorința macedonenilor de a se angaja în asemenea acțiuni ținea, mai degrabă, de firea şi caracterul lor, fiind binecunoscute acțiunile desfăşurate de ei în cadrul conflictelor din Peninsula Balcanică, dar nu era exclusă nicio cointeresare, o combinație între oferirea unor stipendii materiale şi cererea de a sprijini activ țara care îi adăpostea. Pe de altă parte, metodele macedonenilor nu excludeau violența, fapt cunoscut de fruntaşii români ardeleni, astfel încât aceştia au refuzat acest plan, tocmai pentru a nu oferi autorităților de la Budapesta alte motive de represalii contra populației româneşti.

2.2. Acțiunea începe bine...

La 15/28 august 1916, România a declarat război Imperiului Austro-ungar, în scopul eliberării Transilvaniei, dar şi pentru a atrage o parte din trupele Puterilor Centrale care presau, extrem de puternic, armatele anglo–franco–belgiene pe frontul din Franța. Deodată, planurile privind propaganda, acțiunile informative şi subversive, alcătuite în urmă cu doi ani, au devenit actuale şi, mai ales, operaționale. Maiorul Grigore Popescu, din Biroul Informații al MCG, a reluat ideea privind înființarea unei cete de români macedoneni şi transilvăneni „pentru a face informațiuni dincolo de frontul nostru"[247] care, la data aceea, se afla pe valea Prahovei. Împreună cu agentul special de siguranță Nicolae Miza, care cunoştea câțiva macedoneni „decişi a lucra în scopul arătat"[248], maiorul Popescu a recrutat şi alcătuit o grupă din care făceau parte, printre alții, Andrei Balamace, Nicolae Tacit, Toli

[245] *Ibidem*, f. 10.
[246] *Ibidem*, f. 11.
[247] *Ibidem*, dosar 302/1915, f. 322.
[248] *Ibidem*.

Hagigogu, Eftimie Scupra, Gheorghe Şopu şi Nuli Cicma. Aceştia, în număr de 17 şi sub conducerea lui Apostol Cocicova, „s-au oferit cu toată inima să servească scopului ce li se pusese în vedere"[249], fiind înzestrați cu arme şi grenade. Ajunşi la Sinaia, Apostol Cocicova a cerut tuturor membrilor echipei să depună un jurământ „că-şi vor expune viața pentru patrie fără ca cuiva din ei să şovăiască în caz de pericol"[250]. Misiunea lor consta inițial în recunoaşterea munților, conduşi de călăuze transilvane, producerea panicii la inamic şi, în ultimă instanță, propagandă şi susținerea moralului pentru românii oprimați din Ardeal. Pentru a nu avea probleme pe drum, maiorul Popescu, devenit şeful Centrului de Informații Predeal, a eliberat o adeverință cu numele tuturor membrilor echipei în care se preciza că „au voie a merge în recunoaştere în zona de acțiune militară a grupului «Prahova» şi la nevoie li se va da concursul în interesul acțiunii militare", iar Apostol Cocicova a primit un certificat de liberă trecere în zona militară Sinaia–Ploieşti.

Până la propagandă, agenții români trebuiau să treacă munții, operațiune deloc uşoară, având în vedere că vremea se îndrepta spre o toamnă scurtă şi o iarnă lungă. Recunoaşterea munților de pe Valea Prahovei, cu transilvănenii pe post de călăuze, a fost efectuată cu mare greutate deoarece zăpada căzuse abundent şi acoperise potecile. Una dintre echipe a ajuns pe muntele Coştila, după care s-a orientat către masivul Țigăneşti de unde s-a întors, din cauza imposibilității continuării drumului. În timp ce traversau pădurea de pe un versant, echipa a fost surprinsă de o patrulă inamică, compusă din patru militari. Fără să stea mult pe gânduri, macedonenii au deschis focul şi au angajat lupta cu soldații austro-ungari. Pe parcursul luptei, în sprijinul inamicilor au mai sosit şi alte patrule, care au totalizat vreo 20 de militari, astfel încât, după vre-o oră şi jumătate de schimburi de focuri, grupul român a fost nevoit să se retragă.

Ajunşi pe vârful Omu, grupul s-au întâlnit cu un detaşament român, comandat de un sublocotenent, ce avea în sarcină recunoaşterea întregii zone, în cadrul căruia s-au integrat. Seara, câțiva macedoneni, conduşi de ardeleanul Voicu Putilă, s-au apropiat de pozițiile inamice, după care au deschis focul şi au aruncat grenadele, provocând panică şi retragerea precipitată a soldaților. În urma acțiunii, ei s-au întors în liniile româneşti cu o captură importantă de arme şi muniții. Pentru aceste fapte ale macedonenilor, maiorul Grigore Popescu a raportat generalului Artur Văitoianu şi a comunicat că va înainta un raport pentru decorarea lor. În acelaşi timp, maiorul Popescu le-a

[249] *Ibidem.*
[250] *Ibidem.*

spus macedonenilor că misiunea lor acolo s-a încheiat şi le-a indicat să se îndrepte către un regiment de infanterie staționat în Moreni, pentru a fi utilizați ca cercetaşi. Aceştia au protestat contra acestei decizii, fapt care le-a adus ridicarea armelor şi, după cum au declarat ulterior, a efectelor primite de la armată. De asemenea, ofițerul român le-a declarat că de acum înainte „sunt liberi şi nu mai au nicio afacere cu el"[251], după care au fost lăsați în voia sorții.

2.3. ...şi se termină prost

Lăsați singuri şi fără nicio indicație încotro să se îndrepte, membrii echipei au ales drumul Comarnic–Ploieşti, spre a ajunge, ulterior, la Bucureşti. Pe drum, au fost arestați de un plutonier din Regimentul 18 Artilerie, care i-a cravaşat şi l-a împuşcat în spate pe Mihalache Fusca. Au fost eliberați de intervenția sublocotenentului Roşcanu din Batalionul 2 Pionieri, care l-a arestat pe plutonierul care îi reținuse fără motiv. Deoarece situația frontului era în defavoarea trupelor române, macedonenii au fost obligați să rămână în Ploieşti, de unde, ulterior, au fost nevoiți să se îndrepte spre Iaşi. Ei erau nemulțumiți atât de lipsa îngrijirilor medicale față de Mihalache Fusca, cât şi de inexistența unor mijloace de trai, fapt pentru care au întocmit un memoriu şi l-au trimis la MCG.

La rândul său, locotenent-colonelul Popescu fusese avansat între timp) a alcătuit un referat în care a negat toate acuzațiile aduse de macedoneni. El a confirmat faptul că i-a trimis pe aceştia la colonelul Calmuschi, comandantul Regimentului 55 Infanterie, aflat la Moreni, în scopul unei acțiuni de recunoaştere din zona de acțiune a unității, dar aceştia au refuzat. Nu acelaşi lucru l-au făcut şi cei 11 ardeleni, angajați în calitate de călăuze, care s-au dus singuri şi au activat conform sarcinilor primite. Totodată, locotenent-colonelul Popescu a menționat că tuturor celor implicați le-au fost lăsate efectele militare (căciuli, ciorapi, cămăşi, izmene, încălțăminte), fără să li se ridice altceva în afară de arme. În privința lui Fusca, rănitul, el a fost îngrijit de sublocotenentul preot Proca, dar macedonenii „caută să exploateze fosta lor situație, de care s-au arătat nevrednici, când au văzut că nu pot face adevărat banditism"[252], după cum se arată în referat. De menționat că referatul în cauză a fost semnat, în afară de locotenent-colonelul Popescu, şi de locotenent-colonelul Nicolae Condeescu, şeful Biroului Informații din MCG.

[251] *Ibidem.*
[252] *Ibidem* f. 330.

Memoriul macedonenilor a ajuns la Iancu Panaitescu, care a însărcinat pe comisarul special Constantin Dragomir să ancheteze cazul. La finalul cercetărilor, Dragomir a înaintat un raport detaliat către şeful DPSG, dar, datorită situației frontului, acesta nu a mai avut o finalitate, altele fiind prioritățile unui guvern aflat în retragere, care trebuia să aibă grijă de refacerea unei armate descompuse şi o mulțime de refugiați.

Odată cu retragerea guvernului şi armatei în Moldova, situația militară nu a mai impus o acțiune subversivă în spatele liniilor inamice ci, mai degrabă, una informativă în teritoriul ocupat de inamic. Tocmai de aceea, la data de 23 decembrie 1916, o notă semnată de locotenent-colonelul Nicolae Condeescu a comunicat la DPSG că Aurel Bănuț, Sever Bocu, Vasile Osvadă şi preotul Constantin Proca, „care au fost întrebuințați în timpul mobilizării [şi] până în prezent în serviciul Biroului Informații [al] Marelui Cartier General, neavând deocamdată nicio întrebuințare, se pun la dispoziția Dumneavoastră până la noi ordine"[253].

Este greu de precizat cine a avut dreptate şi cine nu. Macedonenii au dovedit loialitate şi curaj, poate nu atâta disciplină militară cât se aştepta de la ei, dar au luptat pentru România aşa cum ştiau şi puteau ei cel mai bine. Rezultatele concrete ale acțiunii lor nu au putut fi evaluate, în principal din cauza retragerii trupelor române, fapt care a impus o altă abordare față de echipele de cercetare, diversiune şi propagandă. Nu putem omite nici lipsa unei pregătiri de specialitate, în ceea ce priveşte persoanele angrenate în acest fel de misiuni, totul fiind lăsat pe calități native şi activități anterioare.

3. Organizarea şi activitatea structurilor informative/contrainformative în 1917

„O mână de viespi valorează mai mult
decât un sac de muşte" (proverb arab)

3.1. Reforma structurilor informative

În evoluția evenimentelor desfăşurate în Primul Război Mondial, anul 1917 nu a reprezentat un punct de reper important politic sau militar. Niciunul dintre beligeranți nu a reuşit să obțină o victorie decisivă şi, cu atât

[253] *Ibidem* f. 344.

mai puțin, să scoată din luptă măcar unul din vectorii taberei adverse. Totuşi, intrarea SUA în război de partea Antantei (6 aprilie 1917) a oferit o perspectivă favorabilă acestui bloc militar în confruntarea cu Puterile Centrale. La finalul anului, pe fondul succesului obținut de mişcarea bolşevică la Petrograd (30 octombrie/7 noiembrie 1917) şi apoi la Moscova (3/16 noiembrie 1917), Rusia a cerut Puterilor Centrale un armistițiu (7 -17 decembrie 1917) şi apoi a semnat pacea de la Brest-Litovsk (3 martie 1918). Prin acest act Rusia a părăsit rândurile Antantei şi a creat o problemă de securitate României.

Pe frontul românesc situația nu era deloc cea preconizată de guvernul de la Bucureşti înaintea intrării în conflict. Aderarea la Antantă şi declanşarea ostilităților (15/28 august 1916) au decongestionat frontul de vest de presiunea forțelor germane, care a redirecționat unele mari unități către Carpați. Dar altă prevedere din convenție – ofensiva armatei aliate de la Salonic conduse de generalul Maurice Sarrail[254] contra Bulgariei pentru a fixa trupele germane, bulgare şi otomane – nu s-a declanşat. Prin modul în care a gestionat conducerea forțelor aliate, generalul Sarrail a permis ca trupele Puterilor Centrale din Bulgaria, comandate de August von Mackensen[255], să atace virulent România dinspre sud. Prinsă în cleştele a două ofensive,

[254] Maurice Paul Emanuel Sarrail (n. 1856, Carcasonne–d. 1929, Paris), ofițer de carieră, absolvent al Şcolii Militare St. Cyr (1877), participă la campania din Tunis (1881), comandă, succesiv, Corpurile 8 şi 6 Armată (1914), după care preia comanda Armatei 8 cu care se remarcă în apărarea Verdunului (1914–1915). La 5 august 1915 este numit comandant al Armatei franceze de Orient, cu sediul la Salonic, iar din 1916 a preluat comanda tuturor forțelor aliate din zonă. În urma unor neînțelegeri cu primul-ministru George Clemenceau a fost eliberat din funcție (decembrie 1917). A revenit în actualitate pentru scurtă vreme, fiind numit înalt comisar pentru Siria (1924–1925), însă nu a reuşit să rezolve problemele din zonă şi a fost înlocuit.

[255] August von Mackensen (n. 6 decembrie 1849, Leipnitz–d. 8 noiembrie 1945, Schmiedelberg), feldmareşal german, a absolvit Şcoala de Cavalerie (1865), iar din 1891 a lucrat în Statul Major General, fiind influențat de gândirea militară a generalului Alfred von Schlieffen. Din 1914 a comandat Corpul 17 Armată în bătăliile de la Gumbingen şi Tannenberg, iar la sfârşitul aceluiaşi an a primit comanda Armatei 9, cu care s-a remarcat în luptele de la Lodz şi Varşovia. Un an mai târziu, în fruntea Armatei 11, se află în Galiția, unde participă la capturarea fortărețelor Przemysl şi Lemberg, după care este mutat pe frontul sârb, pentru a doua campanie în zonă. După intrarea României în conflict este detaşat la Dunăre şi numit comandant al forțelor Puterilor Centrale din zonă (1916). A reuşit să înfrângă armata română în 1916, dar victoria nu i-a mai aparținut în luptele din vara anului 1917 din Moldova. Guvernator militar al României (1917) şi comandant al trupelor Puterilor Centrale din Europa de Sud-Est (1918), nu a mai reuşit să facă față atacurilor Antantei şi s-a retras spre Germania. A fost capturat în Ungaria de trupele franceze şi a fost deținut până în noiembrie 1919. Din 1920 s-a retras din armată.

armata română nu a putut rezista şi, la numai trei luni de la intrarea în conflict, s-a văzut nevoită să se recunoască învinsă şi să se retragă în Moldova unde, alături de patru armate ruse, a stabilizat frontul.

Iarna anului 1916/1917 a fost una grea din toate punctele de vedere: temperaturi extrem de scăzute, apariţia epidemiei de tifos exantematic, mulţimea de refugiaţi, întreţinerea celor circa un milion de militari ruşi şi moralul scăzut în urma înfrângerilor militare au reprezentant câteva dintre problemele dificile cu care s-au confruntat autorităţile române stabilite la Iaşi. Principalul obiectiv însă, a fost refacerea armatei, de la organizare şi echipare până la instrucţie şi motivarea angajării în luptă. Acest lucru a fost posibil şi cu sprijinul Misiunii Militare Franceze condusă de generalul Henri Mathias Berthelot[256], care a asigurat înzestrarea cu noi tipuri de arme şi instrucţia necesară utilizării acestora. Armata română a fost organizată în conformitate cu realităţile şi posibilităţile existente; astfel, au rămas două armate cu cinci corpuri de armată, care coordonau 15 divizii de infanterie şi două de cavalerie[257].

În paralel cu organizarea unităţilor şi marilor unităţi militare, a înzestrării şi instrucţiei fiecărei arme în parte, o atenţie deosebită a fost acordată unui domeniu în care armata a dovedit unele lacune şi slăbiciuni – spionajul şi contraspionajul. Campania din 1916 a relevat, prin eşecurile înregistrate, lipsurile organice şi limitele umane şi materiale din acest domeniu. Mai mult, la începutul anului 1917, inexistenţa unor structuri contrainformative a făcut posibilă trădarea colonelului Alexandru Sturdza[258], coman-

[256] Henri Mathias Berthelot (n. 7 decembrie 1861, Feurs–d. 28 ianuarie 1931, Paris), general francez. A absolvit Şcoala Militară St. Cyr (1883), după care a activat în Algeria. Din 1907 şi-a desfăşurat activitatea în Statul Major General, subşef al Marelui Stat Major (1913–1914), comandantul trupelor de rezervă din regiunea Soissons (1914–1915), al Diviziei 53 infanterie rezervă (1915), al Corpului 32 Armată (1915–1916). Din 22 septembrie 1916 a fost numit şeful Misiunii Militare franceze în România, până la 17 mai 1918, după care a fost trimis în SUA (5 iulie 1918) şi a fost numit la comanda Armatei 5 (7 octombrie 1918).

[257] Pe larg despre reorganizarea armatei române în 1917: Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916–1919)*, vol. II, Tipografia „România Nouă", Bucureşti, 1923, p. 55–92; Gheorghe A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. IV, Editura I.G. Hertz, Bucureşti, 1936; locotenent-colonel V. Nădejde, *Centenarul Renaşterii Armatei Române (1830–1930)*, Iaşi, Tipografia „Cultura Românească", 1930, p. 229–236; maior Wladimir Chirilovici, *Războiul Mondial*, Tipografia Cavaleriei, Sibiu, 1930, p. 224–231; Zorin Zamfir, Jean Banciu, *Primul război mondial*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995, p. 245–262; Ion Giurcă, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999.

[258] Colonelul Alexandru Sturdza (n. 23 mai 1869–d. 28 septembrie 1939, Zurich), fiul lui D. A. Sturdza, istoric, preşedintele Partidului Naţional Liberal şi prim-ministru în mai multe

dantul Diviziei 8 Infanterie. Participând în fruntea Brigăzii 7 Mixte la campania din 1916, colonelul Sturdza a luat câteva decizii care au pus în pericol frontul român, ceea ce a atras atenția generalului Alexandru Averescu[259], comandantul Armatei 2, care a cerut îndepărtarea acestuia din funcția deținută. Drept urmare, colonelul Sturdza a fost mutat la comanda Diviziei 8 Infanterie, mare unitate aflată în refacere în spatele frontului. Trecerea în liniile germane a fost efectuată la 23 ianuarie/6 februarie 1917, împreună cu locotenentul Wachmann, aghiotantul său, însă pe drum şi-a ucis ordonanța, un soldat care nu a dorit să-l urmeze în acțiunea sa. În bagajul ordonanței s-au găsit mai multe documente, inclusiv o corespondență între Sturdza şi locotenent-colonelul Alexandru Crăiniceanu, comandantul Regimentului VII Vaslui 25 Infanterie, ceea ce a condus la încadrarea informativă a acestuia. Întâlnirea dintre Sturdza şi Crăiniceanu, petrecută la 10 februarie 1917, a fost monitorizată de organele contrainformative, iar cel din urmă a fost reținut imediat ce a revenit în liniile proprii. În continuare s-a încercat, printr-o combinație informativ-operativă, atragerea lui Sturdza pentru a fi capturat, numai că acesta, fie dezamăgit de lipsa de aderenți din partea congenerilor, fie prevenit de structurile de specialitate germane, nu a dat curs cererii de a se întâlni cu un grup de ofițeri români, «admiratori» ai gestului său[260]. Prin măsurile luate imediat s-a reuşit nu numai stoparea efectului

---

rânduri şi ginerele lui Petre P. Carp, liderul Partidului Conservator şi prim-ministru, a urmat Şcoala Militară în Germania, după care a revenit în țară (18 aprilie 1892). Ataşat militar la Paris (1907-1910), profesor şi director al Şcolii Militare de Ofițeri, calitate în care a elaborat mai multe manuale. Colonel din 1 decembrie 1914, la intrarea României în război a primit comanda Brigăzii 7 Mixte. După trădare a rămas în Bucureşti, în slujba germanilor şi a plecat în Germania la 19 martie 1918. A rămas până în 1938, când s-a stabilit în Elveția, activând ca funcționar de bancă şi profesor la o şcoală privată. Pe larg despre cazul său în: Petre Otu, Maria Georgescu, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, Editura Militară, Bucureşti, 2011.

[259] Alexandru Averescu (n. 9 martie 1959, Ismail–m. 3 octombrie 1938, Bucureşti) urmează Seminarul Teologic din Ismail, participă voluntar la Războiul de Independență (1877–1878), absolvă Şcoala divizionară de la Mănăstirea Dealu (1881) şi Şcoala Militară de la Torino (1886). În cariera sa a deținut, printre altele, funcția de comandant al Şcolii Superioare de Război (1894–1896), ataşat militar la Berlin (1896–1898), şeful Secției Operații din Marele Stat Major (1899–1904), ministru de război (1907–1909), şef al Statului Major General (1911–1913), comandant al Corpului 1 Armată (1914–1916). După intrarea României în război i s-a încredințat comanda Armatei 2 (1916–1918). Prim-ministru în perioadele ianuarie–februarie 1918, martie 1920–decembrie 1921 şi martie 192–iunie 1927. Avansat mareşal în anul 1930. Mai multe detalii despre viața şi activitatea sa în Petre Otu, *Mareşalul Alexandru Averescu militarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, Bucureşti, 2005.

[260] Pentru mai multe detalii a se consulta Cornel Ilie, *Trădarea colonelului Sturdza*, în revista *Historia* nr. 4 (64) /2007, p. 3–7.

dorit, dezertarea în masă a militarilor români, ci şi identificarea colaboratorilor, printre care s-a numărat şi Alexandru Crăiniceanu[261], fiul generalului Grigore Crăiniceanu[262], care, ulterior, a fost judecat, condamnat la moarte şi executat.

Venirea Misiunii Militare Franceze a avut un efect benefic şi asupra structurilor de informaţii şi contrainformaţii, în primul rând prin schimbul de date referitoare la inamic. La 4 ianuarie 1917 Marele Cartier General, Secţia I, Biroul Informaţii a emis un material intitulat *Procedeele întrebuinţate de spionii germani pentru transmiterea informaţiilor culese şi relativ la prizonierii germani* (*Anexa 6*). Toate datele şi exemplele oferite în primul document au venit pe filieră franceză, fiind cazuri concrete de confruntare cu spionajul german. Cel de-al doilea document – *Relativ la prizonierii germani* – poate fi considerat elocvent în privinţa metodelor propuse pentru obţinerea de informaţii de la militarii inamici capturaţi. Astfel, nota propune marilor unităţi să introducă „un agent care joacă rolul de «ispititor»"[263] în celulă cu câte un prizonier, pentru a extrage destăinuiri care să confirme sau nu declaraţiile oficiale.

Peste o lună, la 20 februarie 1917, generalul Constantin Prezan a aprobat *Instrucţiunile asupra organizării şi funcţionării Serviciului de Informaţii* (*Anexa 7*), elaborate de Marele Cartier General, Secţia I, Biroul Informaţii, care au fost adaptate după regulamentul similar din armata franceză. Pentru prima dată în armata română a fost introdus un asemenea regulament clar şi concis, cu capitole care arată scopul, organizarea şi compunerea, atribuţiile şi mijloacele, modul de efectuare a interogatoriului, analiza documentelor şi a presei, precum şi întocmirea buletinului de informaţii. De asemenea, aceste instrucţiuni conţin germenul înfiinţării unei structuri acoperite, conduse

[261] Locotenent-colonel Alexandru Crăiniceanu, fiul generalului Grigore Crăiniceanu, era comandantul Regimentului 25 Infanterie şi a fost judecat şi condamnat, iniţial, la 15 ani închisoare, apoi, în urma recursului, la moarte. Execuţia a avut loc în vinerea Paştelui, în faţa unităţii pe care a comandat-o, plutonul fiind alcătuit din militarii aceluiaşi regiment.

[262] General Grigore Crăiniceanu (n. 19 iulie 1852, Bucureşti–d. 1 octombrie 1935, Bucureşti), sublocotenent de geniu (1873), urmează Şcoala specială la Bruxelles, participă la Războiul de Independenţă (1877–1878), după care devine profesor de fortificaţii timp de 18 ani. Colonel (1892) şi şef de stat major la Corpul 3 Armată, secretar general al Ministerului de Război (1894), subşeful Marelui Stat Major (1896), şef al Marelui Stat Major şi ministru de Război (1 noiembrie 1909–29 decembrie 1910) în guvernul Ion I. C. Brătianu. Deşi rezervist, la 25 august 1916 a primit comanda Armatei 2, cu care a operat în Transilvania. A lăsat o bogată bibliografie de specialitate în perioada 1881–1916. A fost ales membru al Academiei Române.

[263] ANIC, fond DPSG, dosar 16/1917, f. 3.

direct de Marele Cartier General şi intitulate Serviciul Secret. Dovada că acest organ se afla doar în stadiul de proiect este atenționarea că „vor urma instrucțiuni speciale"[264] pentru organizarea şi funcționarea acestei structuri. Aceste *Instrucțiuni* au fost urmate, la 15 aprilie 1917, de altele, cu un caracter exclusiv contrainformativ, în care s-au impus reguli de compartimentare şi conspirativitate a muncii la nivelul ofițerilor de informații din unități şi mari unități (*Anexa 8*).

Practic, la fiecare mare unitate a fost creat un nucleu care putea fi asemănat unui triunghi: conducerea şi latura informativă aparțineau ofițerilor specializați sau cu calități şi abilități în domeniu, latura contrainformativă, în special zona contraspionajului, a fost destinată funcționarilor de siguranță proveniți de la DPSG, aceştia având o experiență profesională mai îndelungată, iar problemele de poliție militară, ordine şi siguranță publică au revenit unui detaşament de jandarmi. Aceste nuclee au fost coordonate de Biroul Informații din MCG şi consiliate de ofițeri francezi din Misiunea Militară, astfel că rezultatele din campania anului 1917 au fost dintre cele mai bune.

Aflat într-o vizită la comandamentul Armatei 1, regele Ferdinand a fost ținta unui bombardament german, ceea ce a atras măsura de evacuare a populației evreieşti din zonă, întrucât aceştia erau considerați germanofili şi neloiali statului român. La 31 mai 1917 a fost publicată o listă cu 33 de spioni şi trădători români condamnați la moarte, pe care se aflau un număr însemnat de etnici evrei. Reacțiile negative au venit din partea militarilor ruşi aflați în Moldova, care au protestat împotriva „persecuțiilor evreilor şi socialiştilor"[265]. La rândul ei, presa din Petrograd şi Odesa a urmărit atent sentințele date de Curțile Marțiale şi a etichetat liderii români ca „antidemocrați şi antisemiți"[266]. Căpitanul baron Emanuel Tisenhausen, comisar de front al guvernului provizoriu rus, a prezentat nemulțumirea militarilor pe care îi reprezenta, atât din punct de vedere al apropierii ideologice cu cei executați, cât şi din cauza pedepsei cu moartea, abolită deja în Rusia. Totodată, acesta a apreciat că „sub pretextul contraspionajului"[267] minoritățile sunt supuse persecuțiilor, în mod special evreii ruşi şi români[268]. Presiunile

[264] Marele Cartier General, Secția I, Biroul Informații, *Instrucțiuni asupra organizării şi funcționării Serviciului de Informații*, Iaşi, 1917, p. 8.

[265] *Ibidem*, p. 35.

[266] *Ibidem*, p. 34.

[267] *Ibidem*, p. 38.

[268] Pentru a-şi accentua punctul de vedere, Comitetul Armatei Ruse a elaborat, la 7 august 1917, un manifest în care şi-a exprimat protestul față de persecuția etnicilor minoritari din

au avut un efect imediat: în luna iunie 1917, 14 persoane au fost condamnate la moarte pentru trădare, dar regele Ferdinand a suspendat pedeapsa pentru „a calma lucrurile"[269]. Cum problema tindea să se accentueze şi să creeze complicaţii suplimentare în relaţiile cu Rusia, primul-ministru Ion I. C. Brătianu a acordat mai multe interviuri în care a arătat că, din cele peste 100 de persoane condamnate şi executate, doar 14 au fost evrei, iar considerentele pentru trimiterea acestora în judecată nu au fost nici rasiale şi nici politice, ci dovezile de spionaj în favoarea Puterilor Centrale. Referitor la această problemă, generalul Berthelot a discutat, la 17 mai 1917, cu generalul Prezan şi premierul Ion I. C. Brătianu despre „precauţiile ce trebuie luate împotriva spionajului"[270] Cu acelaşi prilej, acesta a constatat că se manifestă „o anumită propagandă pacifistă cu tendinţe germanofile"[271] şi a reproşat DPSG „privirea îngăduitoare"[272] faţă de această problemă. În octombrie 1917, premierul român a dispus executarea unui alt lot de spioni, „majoritatea evrei ruşi plătiţi de Germania"[273], ceea ce a declanşat alte ameninţări din partea Comitetului soldaţilor ruşi, care nu acceptau pedeapsa cu moartea. Excesul de umanitarism a fost temperat cu sprijinul reprezentanţilor politico-militari francezi şi al liderului mişcării de emancipare a cehoslovacilor, Thomas Masaryk[274], aflat în vizită la Iaşi. În antiteză, Constantin Argetoianu, martor la evenimente, a afirmat că „sub pretext de spionaj, de trădare sau de bolşevism, o sumă de oameni au fost, într-adevăr, împuşcaţi în prima jumătate a anului 1917 cu o samavolnicie şi cu o lipsă de forme legale înspăimântătoare"[275]. Acest lucru a fost confirmat de mareşalul Ion Antonescu în şedinţa de guvern din 25 februarie 1941, imediat după înăbuşirea rebeliunii legionare, când a expus modul în care a decis să facă ordine în rândurile Armatei 4 (de Nord) şi să elimine sursa unor posibile scurgeri

---

România (documentul a fost editat în Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Ion Iacoş, Gheorghe Neacşu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România 1917–1918*, INST, Bucureşti, 1995, p. 258–259).

[269] Glenn E. Torrey, *Armata revoluţionară rusă şi România. 1917*, Editura Militară, Bucureşti, 2005, p. 37.

[270] General Henri Berthelot, *Jurnal şi Corespondenţă 1916–1919* (traducere din limba franceză de Oltiţa Cântec), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 157.

[271] *Ibidem.*

[272] *Ibidem.*

[273] Contele de Saint-Aulaire, *op. cit.*, p. 137.

[274] Thomas Masaryk (n. 1850–d. 1937) a fost un filozof, sociolog şi om politic cehoslovac. A fost primul preşedinte al Republicii Cehoslovace (1918–1935).

[275] Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. IV, partea a V-a (1917–1918), ediţie şi indice adnotat de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, p.23.

de informații. Printre altele, conducătorul statului a rememorat cum a acționat în Războiul de Întregire Națională împotriva acțiunilor subversive: „În timpul războiului, Armata de Nord a mers așa cum a mers din cauză că am întrebuințat cele mai drastice măsuri împotriva vinovaților. [...] Am spânzurat și trei jidani în piață la Bacău. S-a făcut, însă, atunci în Moldova o ordine exemplară și am economisit în felul acesta viața multor oameni, care ar fi alunecat pe o pantă periculoasă. Tot așa am scăpat și de agitațiile rușilor. Am executat fără milă pe toți rușii care plecau cu fel de fel de misive de la un post de comandă la altul, ca să facă legătura între Sovietele care luaseră ființă atunci. Și cu toate că era armată rusească multă în Moldova, totuși eu am făcut aceste executări. În felul acesta a putut fi salvată Moldova și Țara Românească"[276].

La finalul bătăliilor din vara anului 1917, MCG a dorit să cunoască modul de organizare și funcționare a birourilor de informații de la marile unități, în contextul luptelor abia încheiate și în perspectiva confruntărilor viitoare. În acest scop, la 18 august 1917, căpitanul Popovici a fost delegat a inspecta birourile de informații de la marile unități ale celor două armate române.

La Divizia 2 Cavalerie, căpitanul Popovici a constatat că serviciul informativ este „bine organizat"[277], în timp de Corpul de Cavalerie avea mari lipsuri – nu avea translatori, agenți de siguranță și nici detașament de jandarmi –, iar serviciul de siguranță din spatele unităților „nu există"[278]. Același lucru și la Grupul Arion, care nu avea organizat un birou de informații și nu dispunea nici de un personal calificat pentru încadrare.

Maiorul Voinescu, șeful Biroului Informații de la Divizia 14 Infanterie, a fost catalogat ca „foarte priceput"[279], iar structura condusă de el – „pare a fi bine organizată"[280]. Un alt ofițer capabil era căpitan (r) Cernătescu, fost pretor al Diviziei 22 Infanterie, unde „a adus reale servicii în serviciul de spionaj organizat de D-sa încă din timpul neutralității"[281] în regiunea Dragoslavele. Interpretul Biroului Informații era Aurel Vlad, „întrebuințat"[282] și ca ofițer cu popota, iar serviciul de siguranță s-a dovedit „foarte bine organizat"[283].

---

[276] *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu vol. II (ianuarie–martie 1941)*, ediție de documente întocmită de Marcel-Dumitru Ciucă, Aurelian Teodorescu, Bogdan-Florin Popovici, București, 1998, p. 364.

[277] AMR, fond MCG, dosar 315, f. 182.

[278] *Ibidem.*

[279] *Ibidem*, f. 183.

[280] *Ibidem.*

[281] *Ibidem.*

[282] *Ibidem.*

[283] *Ibidem.*

Divizia 16 Infanterie avea la conducerea structurii informative pe locotenent (r) Ion Jipescu, fost financiar, „cam în etate şi miop"[284], ajutat de locotenent Constantin Ţenescu[285] şi locotenent (r) Horea Pipoş ca translator.

Maiorul Mărgăritescu[286] de la Divizia 13 Infanterie era întrebuinţat „foarte mult"[287] şi la alte servicii, iar activitatea specifică a suferit din cauză că agenţii de informaţii de aici au fost trimişi să completeze lipsurile din linia întâi. Ofiţerul cu cenzura, căpitan Tudor Cristache, a fost apreciat de căpitanul Popovici „dat fiind aptitudinile ce le are"[288] în domeniul informativ, alături de acesta activând Titus Fodor[289] (interpret) şi doi agenţi de siguranţă.

Divizia 10 Infanterie avea la Biroul Informaţii pe căpitan Tiberiu Chilian, ajutat de locotenent (r) Pompei Ionescu, Valerian Tatu (pentru limbile germană şi ungară), elev-plutonier TTR Nicolae Spiridon (pentru limbile bulgară şi turcă) şi doi agenţi de siguranţă. Inspectorul Marelui Cartier General a constat că la unităţile din subordine activităţii informative „nu i se dă cuvenita atenţiune"[290], iar pâinea servită miliarilor este mucegăită, ceea ce a cauzat îmbolnăvirea multor oameni din divizie. Căpitan Barbian, sublocotenent (r) Tudor Popescu, agenţii Băncilă (pentru limbile germană şi ungară) şi Ganea (pentru limbile bulgară şi rusă) constituiau Biroul Informaţii al Diviziei 9 Infanterie, însă luptele din ultima perioadă au descompletat nucleele create la unităţile subordonate. O situaţie şi mai dificilă s-a înregistrat la Divizia 11 Infanterie, unde căpitanul Boierescu avea un ajutor care nu corespundea sarcinilor specifice şi îi lipseau agenţii de siguranţă, interpreţii şi radiotelegrafiştii.

---

[284] *Ibidem*, f. 184.

[285] Constantin Ţenescu (n. 10 decembrie 1893–d.?) a devenit sublocotenent (15 iunie 1915), locotenent (1 aprilie 1917) şi căpitan (1 octombrie 1919), ajungând la gradul de general în al Doilea Război Mondial, la finalul căruia a ocupat funcţia de secretar general al Ministerului de Război (1944–1945). Prin Înalt Decret Regal nr. 1294/3 noiembrie 1917 a fost decorat cu ordinul „Mihai Viteazul" cl. III „pentru vitejia cu care a condus compania în luptele din 14 august şi 21 septembrie 1916", *cfm.* colonel Eugen Ichim, *Ordinul miliar de război „Mihai Viteazul"*, Editura Modelism&Jertfa, Bucureşti, 2000, p. 71.

[286] Polihron Mărgăritescu (n. 7 mai 1881–d.?) a devenit sublocotenent (1 iulie 1903), locotenent (10 mai 1907), căpitan (1 aprilie 1913), maior (1 noiembrie 1916), locotenent-colonel (1 septembrie 1917) şi colonel (1 aprilie 1920). La jumătatea anilor `20 a activat ca ataşat militar în Ungaria.

[287] AMR, fond MCG, dosar 315, f. 184.

[288] *Ibidem.*

[289] Titus Fodor (n. 1889, Abrud–d.1972), a urmat studii universitare la Cluj, a fost înrolat în Regimentul 21 Honvezi (1914), de unde a dezertat în România (1915) şi s-a înscris voluntar în armata română. A participat la bătălia de la Mărăşeşti cu Regimentul 47 Infanterie. După Marea Unire a revenit la Cluj, unde a ajuns agronomul-şef al municipiului.

[290] AMR, fond MCG, dosar 315, f. 185.

Căpitanul Popovici a constat, în general, „un viu interes"[291] al ofițerilor inspectați pentru activitatea informativă, însă principala problemă o reprezenta pregătirea insuficientă în acest domeniu, mai ales prin prisma schimbării destul de dese a şefilor de birouri. Un aspect demoralizator era lipsa hranei pentru populația evacuată, din cauza căreia mureau zilnic 3–4 copii, iar femeile practicau prostituția pentru a-şi hrăni familiile şi propagau boli venerice. În plus, „revolta contra ruşilor este mare"[292], deoarece erau indisciplinați, iar dezertorii lor constituiți în bande furau şi jefuiau nestingheriți în zona administrată de armatele țariste.

Căpitanul Popovici nu a mai apucat să inspecteze şi zona Armatei 2 române, deoarece la 23 august 1917 a primit ordinul de a reveni la Iaşi, unde a elaborat un *Memoriu* (*Anexa 9*) asupra celor constatate.

Pe baza experienței dobândite în evenimentele militare din vara aceluiaşi an, Biroul Informații din Marele Cartier General a emis, la 3 octombrie 1917, *Observații relative la funcționarea Serviciului de Informații* (**Anexa 10**), în care accentul a fost pus pe profesionalizarea şi continuitatea personalului care îşi desfăşoară munca în acest domeniu. Au fost constatate cazuri când ofițerii de informații de la unități au fost trecuți la comandă, ceea ce a afectat coordonarea, culegerea, analiza şi exploatarea de date utile privind inamicul.

3.2. Serviciul Special de Siguranță româno-rus şi evoluția raporturilor bilaterale

Având în vedere existența a patru armate ruse pe teritoriul României, colaborarea informativă şi contrainformativă a devenit obligatorie. Pentru corelarea şi eficientizarea măsurilor de colaborare, pe lângă fiecare armată rusă a fost ataşat câte un delegat român din Serviciul Siguranței de la MCG. Necesitățile şi, mai ales, anumite lipsuri şi lacune în domeniul contrainformativ în prima parte a campaniei au impus o extindere a activității pe acest palier şi o colaborare strânsă cu structurile paralele din armata țaristă. În vederea eficientizării acțiunilor şi a accelerării acestui proces s-a luat decizia unificării resurselor umane şi materiale într-o structură unitară. Astfel, la sfârşitul anului 1916 a luat ființă Serviciul Special de Siguranță româno-rus[293], cu atribuții contrainformative în zona de operații şi în spatele fron-

[291] *Ibidem*, f. 186.

[292] *Ibidem*, f. 188.

[293] Unele date privind organizarea şi activitatea acestei structuri se regăsesc şi în: Ion Bodunescu, *op. cit.*, p. 323, Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *op. cit.*, p. 220–226, Cristian Tronco-

tului. Acest serviciu a fost pus sub comanda lui Romulus P. Voinescu, care a fost numit, la 12 noiembrie 1916, delegat al DPSG pe lângă Armata 9 rusă, ulterior fiind delegatul DPSG pe lângă Cartierul general al armatelor ruse în România. La 19 decembrie 1916, Voinescu a comunicat organelor subalterne sarcinile care le revin şi raporturile pe care trebuie să le aibă cu organele contrainformative ruse: „Ofiţerii şi agenţii poliţiei ruse vor putea face orice cercetări sau urmăriri, nu vor putea însă dresa procese verbale, aresta sau face percheziţii corporale sau domiciliare. Pentru acestea ei se vor adresa Dv. când, stabilindu-şi calitatea de ofiţer sau agent de poliţie, veţi opera imediat arestarea şi percheziţia cerută, dresând proces-verbal, după care li se vor libera copie certificată la cerere. Ei pot asista la aceste operaţiuni. [...] Nu este nevoie să vă spun că raporturile Dv. cu reprezentanţii poliţiei ruse trebuie să fie înconjurate de cea mai mare urbanitate şi conlucrarea Dv. apropiată şi în interesul armatei. Vă amintesc numai că una din gravele greşeli în poliţie este indiscreţia şi vă recomand discreţia cea mai desăvârşită. Afacerile acestui serviciu nu trebuie cunoscute decât de Dv. şi de noi şi ele se vor aduce la cunoştinţa celor în drept numai prin noi"[294].

La finalul anului 1916, şeful Brigăzii de Siguranţă Galaţi, D. Zahiu, a raportat că se află „în tratative"[295] cu locotenent-colonelul Afanasiev, şeful Serviciului de Contrainformaţii al Armatei ruse, pentru a organiza un serviciu de spionaj pentru „frontul dobrogean şi cel al Munteniei"[296]. Zahiu a cerut superiorilor să susţină acest proiect, măcar din punct de vedere financiar (maxim 6 000 lei), aşa cum s-a procedat pe frontul Armatei 9 rusă din Moldova. Afanasiev avea posibilitatea să susţină singur o asemenea organizare, însă în acest caz toate beneficiile informative ar fi revenit exclusiv părţii ruse. După o analiza atentă, liderii *intelligence*-ului autohton au oferit un răspuns nuanţat, negativ în esenţă, dar cu posibilitatea continuării colaborării: „Nu suntem de părere să vă amestecaţi în serviciul de spionaj de care vorbiţi. Veţi da însă tot concursul ce vi se va cere pentru serviciul de contraspionaj"[297].

Uniformizarea normelor de colaborare s-a realizat la începutul anului 1917, când a fost elaborat un regulament în domeniu care, la art. 1, a prevăzut că sarcinile sale sunt de a duce „o luptă de contracarare a spionajului din partea inamicului, atât în zona militară de operaţiuni, cât şi în spatele arma-

tă, *Istoria serviciilor secrete româneşti de la Cuza la Ceauşescu*, Editura „Ion Cristoiu", Bucureşti, 1999, p. 66–69.

[294] ANIC, fond DPSG, dosar 302/1915, f. 316.

[295] *Ibidem*, f. 319.

[296] *Ibidem*.

[297] *Ibidem*, f. 320.

telor (în zona etapelor), urmărind, de asemenea, toate delictele îndreptate contra armatelor"[298].

Câteva luni mai târziu, delegatul român pe lângă Armata 6 rusă, Florian Cristescu, a raportat că atribuțiile sale sunt de „a conlucra cu serviciul poliției ruse de contrainformații pentru a dejuca planul inamicului descoperind pe cei trimiși a face spionaj atât în zona de operațiuni, cât și în spatele ei"[299]. În acord cu același locotenent-colonel Afanasiev, s-a hotărât trimiterea a câte doi agenți (un rus și un român) în diferite localități aflate în apropierea frontului pentru a supraveghea și descoperi fapte „în dauna armatei"[300].

Evenimentele din Rusia – nemulțumirile populației față de situația grea, dorința de încetare a războiului, propaganda subversivă desfășurată de elementele revoluționare, abdicarea țarului Nicolae al II-lea etc. – au influențat moralul soldaților ruși care doreau încetarea războiului și încheierea unei păci cu inamicul pentru a se reîntoarce acasă, dar nu au afectat și colaborarea contrainformativă. Evident, în scopul scoaterii Rusiei din ecuația Antantei, comandanții germani au încurajat aceste defecțiuni și au dispus unități bulgare în fața trupelor ruse, întrucât limba comună facilita comunicarea. Mai mult, în zilele de Paști (14–16 aprilie 1917), Puterile Centrale au proclamat unilateral un armistițiu, iar ofițerilor de informații ruși din prima linie le-au fost trimise „ghiduri detaliate"[301] privind contactele dintre militarii proprii și cei ruși. Rezultatul acestei măsuri a fost o „masivă interacțiune"[302] între combatanți, în care rușii au fost demotivați să lupte și influențați să revină în patria lor. Totuși, în pofida propagandei, soldații români „nu prea auziseră despre revoluție"[303] și, în consecință, nu au reacționat la acțiunile subversive desfășurate de ruși și inamici în egală măsură. La acest eșec a contribuit și proclamația regelui din 5 aprilie 1917, prin care a promis ferm realizarea reformei electorale și a celei agrare.

În contextul pregătirilor pentru ofensivă, colaborarea româno-rusă în domeniul contraspionajului a funcționat la parametrii normali și a reușit anihilarea unei mari părți a agenților trimiși de inamic. Deși rapoartele serviciilor de informații german și austro-ungar au semnalat, în primăvara anului 1917, mișcări și concentrări de trupe care dovedeau „iminența unui

[298] *Regulamentul Serviciului de contrainformații româno-rus*, Iași, 1917.

[299] AMR, fond MCG, dosar 1125, f. 14.

[300] *Ibidem.*

[301] Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 13.

[302] *Ibidem.*

[303] *Ibidem*, p. 19. Un studiu de caz pe acest subiect: Petre Otu, *Despre „cumințenia" soldatului român în vremuri revoluționare*, în revista *Document* nr. 4/2008, p. 20–28.

atac"[304], beneficiarii informațiilor nu au luat în serios aceste date. Bazați pe experiența campaniei din 1916, liderii militari germani și-au creat imagini „complet false"[305] despre români și „prea negative"[306] față de ruși. În plus, contraspionajul românesc a identificat în prima parte a anului 1917 un număr de 25 000 de persoane suspecte de a simpatiza sau activa în favoarea Puterilor Centrale, iar monitorizarea activității acestora a condus la anihilarea multor agenți de spionaj și de influență[307]. Pierderile însă se înregistrau de ambele părți în această luptă surdă, dusă departe de câmpurile unde se încleștau militarii taberelor adverse. La 18 iunie 1917, Mihail Moruzov, care avea delegația de a organiza și conduce serviciul de contraspionaj în Delta Dunării, a raportat superiorilor săi că a trimis șapte agenți de informații în Dobrogea, dintre care cinci s-au întors cu diferite date de interes, însă ceilalți doi au căzut la datorie[308]. În urma discuțiilor pe probleme de spionaj și contraspionaj cu conducerea Armatei 6 ruse și a Flotei ruse din Marea Neagră, Moruzov a reușit să-și convingă interlocutorii de necesitatea unificării resurselor umane și materiale în atingerea obiectivelor. El a devenit managerul acțiunilor informative/contrainformative din regiune, în beneficiul armatei române și forțelor ruse (Armata 6 și Flota Mării Negre), cu rezultate dintre cele mai bune, mai ales în vara anului 1917[309].

Rezultatele bătăliei pentru Moldova, favorabile trupelor româno-ruse, nu au putut fi exploatate la justa lor valoare. Ascensiunea bolșevicilor la putere, cu sloganuri care promovau necesitatea încheierii păcii și aducerea trupelor în țară, a pus capăt, indirect, rezistenței românești. La începutul lunii noiembrie 1917, între Armata 6 rusă și trupele bulgare din fața sa a fost încheiat un armistițiu neoficial. La 22 noiembrie 1917 a venit celebra radiogramă necifrată a lui V. I. Lenin, prin care a cerut tuturor unităților militare încheierea unor armistiții ad-hoc cu inamicul. Prevăzând evoluția evenimentelor, generalul Alexandru Averescu l-a însărcinat pe generalul Constantin Scărișoreanu[310] cu formarea unui detașament – Grupul Tazlău

[304] *Ibidem*, p. 54.

[305] *Ibidem*, p. 55.

[306] *Ibidem*.

[307] Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete române*, Editura Aion, București, 2003, p. 48.

[308] Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei*, Editura INI, București, 1996, p. 178–179.

[309] Pentru mai multe detalii a se consulta darea de seamă pe lunile iulie–august 1917, editată în Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov...*, p. 190–206.

[310] General Constantin Scărișoreanu (n. 11 ianuarie 1869–d. 12 noiembrie 1937), sublocotenent (1890), căpitan (1897), maior (1907), locotenent-colonel (1911), colonel (1914) și general de brigadă (1916). În 1916 primește comanda Diviziei 19 Infanterie, cu care se eviden-

– a cărui misiune consta în patrularea în spatele liniilor ruse „într-o manieră cât mai discretă cu putință"[311] pentru a tatona intențiile trupelor, iar în caz de defectare să intervină rapid în breșa creată. În data de 28 noiembrie 1917, la Moineşti, militarii Grupului Tazlău s-au confruntat cu Regimentele 6 şi 195 Infanterie ruse, aflate într-o retragere dezorganizată şi pe o direcție greşită, pe care le-au dispersat după câteva salve de artilerie. Afluența informațiilor despre propaganda bolşevică au fost transmise cu maximă rapiditate la MCG care, după o atentă analiză şi sinteză, a cerut celor două armate române să urmărească şi să combată aceste acțiuni[312].

Prin măsurile adoptate şi transpuse în practică, armata română a demonstrat, la adevărata ei valoare, potențialul pe care îl deține. Alături de trupele combatante de pe toate fronturile, structurile informative/contrainformative, reorganizate şi profesionalizate, au asigurat un flux continuu de date privind inamicul[313], concomitent cu desfăşurarea unor acțiuni de contraspionaj din cele mai eficiente.

4. 1918 – Reorganizarea şi noile direcții de acțiune ale Serviciului de Informații

4.1. Evoluții organizatorice

Anul 1918 poate fi caracterizat ca fiind o perioadă în care România a trecut, în trei etape, de la agonie la extaz. Prima etapă, de agonie, a început atunci când, în pofida victoriilor militare din vara anului 1917, România

---

ția în luptele de la Amzacea şi Topraisar, după care preia nou creata Divizie 9/19 Infanterie şi participă la bătăliile de pe Neajlov şi Argeş. La bătălia de la Mărăşeşti se află în fruntea Diviziei 9 Infanterie, cu care a atacat şi înfrânt trupele germane din sectorul său. Pe larg despre viața şi activitatea sa a se consulta: Teofil Oroian, *Un mare comandant uitat pe nedrept: Generalul Constantin Scărişoreanu*, în revista *Historia* an VII, nr. 61/ianuarie 2007, p. 25–29.

[311] Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 83.

[312] Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Ion Iacoş, Gheorghe Neacşu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România 1917–1918*, INST, Bucureşti, 1995, p. 302–302 (documentul 38: 1917, decembrie, 12, Iaşi: *Instrucțiuni ale MCG către armatele I şi II-a privind combaterea propagandei bolşevice*).

[313] Spre exemplu, în noiembrie 1917, Marele Cartier General, Biroul Informații a editat broşura *Armata austro-ungară, după datele obținute până în octombrie 1917 din diferite surse (engleze, franceze, italiene şi ruse), din cercetarea documentelor şi din interogarea prizonierilor capturați pe frontul român*, care cuprindea trei părți: I – Modificări survenite în armata austro-ungară în decursul anilor 1916–1917; II – Compunerea marilor unități; III – Tablou rezumativ de regimente şi batalioane din armata austro-ungară şi arătarea unităților mari cărora aparțin.

s-a văzut abandonată de aliatul rus şi obligată să negocieze un armistiţiu provizoriu cu inamicul (26 noiembrie/9 decembrie 1917). Această perioadă a durat până la începutul lunii martie 1918, atunci când, în urma ultimatumului Puterilor Centrale, a fost format un guvern condus de Alexandru Marghiloman. Perioada în care a condus ţara acest cabinet (martie – noiembrie 1918) reprezintă cea de-a două etapă importantă a anului 1918. În primul rând, acest guvern, a trebuit să încheie un tratat preliminar de pace la Buftea (5/18 martie 1918) şi apoi să semneze actul final la Bucureşti[314] (24 aprilie/7 mai), a gestionat teritoriul României ocupat militar şi s-a străduit să uşureze situaţia concetăţenilor, supuşi vexaţiunilor de tot felul din partea ocupanţilor şi a colaboraţionişţilor. În această perioadă, Basarabia s-a unit cu România (27 martie/9 aprilie 1918) prin propria voinţă, acesta fiind un semnal pozitiv pentru românii majoritari din celelalte provincii istorice.

Cea de-a treia etapă a început odată cu succesele Armatei aliate de Orient, care, încet dar sigur, se apropia de Dunăre, obligând trupele imperiale germane să se retragă, iar aliaţii acestora să capituleze. Succesele militare aliate şi noile condiţii strategice favorabile României au generat schimbarea guvernului Marghiloman cu unul condus de generalul Constantin Coandă[315] şi, ulterior, cu Ion I. C. Brătianu. În această ultimă etapă a fost desăvârşită România Mare, prin Unirea cu Bucovina (25 noiembrie 1918) şi Transilvania (1 decembrie 1918), fapt care a consfinţit lupta pentru unitate a românilor şi formarea statului naţional unitar.

De-a lungul anului 1918, armata română a suferit, alături de conducători şi populaţie, vicisitudinile războiului. Probabil că militarii, adevăraţii câştigători ai bătăliilor din vara anului 1917, au avut sentimente contradictorii la vestea încheierii unui armistiţiu. Pe de o parte s-au bucurat de încetarea luptelor, iar pe de altă parte s-au întristat de condiţiile impuse de un inamic învins pe câmpul de bătălie. Prin condiţiile impuse de pacea de la

[314] Pe larg despre negocierile şi prevederile păcii de la Bucureşti a se consulta: Zorin Zamfir, Jean Banciu, *op. cit.*, p. 273–289.

[315] General Constantin Coandă (n. 6 martie 1856, Craiova–d. 30 septembrie 1932, Bucureşti) a luptat ca sublocotenent în Războiul de Independenţă (1877–1878), apoi a plecat în Franţa unde a studiat Politehnica şi Şcoala de Artilerie; în ţară predă la Politehnică şi la Şcoala de Artilerie şi Geniu, după care este trimis ataşat militar la Viena şi Bruxelles; general de brigadă (1902), inspector general al Artileriei (1904–1910), general de divizie (1911), delegat militar la Conferinţa de Pace de la Bucureşti (1913), şeful Misiunii Militare române pe lângă Marele Cartier General rus (1916-1917), general de corp de armată (1917). A deţinut funcţia de prim-ministru şi ministru al afacerilor străine în perioada 24 octombrie/6 noiembrie – 29 noiembrie/12 decembrie 1918.

Bucureşti armata română trebuia să fie demobilizată (din 1 iulie 1918) şi era obligată să păstreze doar patru divizii încadrate cu efective de război şi opt divizii de infanterie cu efective de pace[316], însă putea păstra personalul din comandamente. În semn de protest pentru aceste condiții privind armata, generalul Constantin Prezan, şeful Marelui Cartier General[317], şi-a dat demisia din funcție.

Prin demobilizarea armatei a fost afectat şi Serviciul de Informații, structură care a luat o mare dezvoltare în 1917 şi îşi dovedise utilitatea în confruntările militare din acel an. După stabilizarea frontului, acest segment a fost întărit de ambele tabere aflate în conflict, care au utilizat cele mai ingenioase şi diversificate metode de cunoaştere a intențiilor adversarului. La sfârşitul anului 1917, regele Ferdinand i-a declarat reprezentantului Franței, contele de Saint-Aulaire, că „omul de încredere al revoluției [bolşevice, *n.n.*] la Iaşi este, sub uniformă de colonel rus, un spion austriac, fost agent notoriu al propagandei germane la Bucureşti, internat imediat după intervenția României, apoi predat Rusiei țariste, care-l cerea pentru că spionase împotriva ei"[318]. Personajul în cauză a fost documentat că a organizat „o agenție de dezertare"[319], însă nimeni nu a avut curajul să ia măsuri punitive împotriva „unui spion confirmat, acoperit de comitetele revoluționare"[320]. În cele din urmă, informația a fost lăsată să ajungă în rândul militarilor români şi francezi, care au proferat amenințări publice la adresa persoanei în cauză, iar aceasta, din precauție, s-a înapoiat în Rusia. Până la plecarea Misiunii Militare Franceze din România, obligație a tratatului semnat cu Puterile Centrale, ofițerii francezi de informații aflați în Moldova au făcut „să dispară"[321] o serie spioni germani camuflați în militari ruşi şi au dejucat încercările de lovitură în forță, pregătite de instigatori şi agenți provocatori ai Puterilor Centrale şi ale unor unități militare bolşevizate, contra familiei regale, guvernului sau diplomaților străini[322] aflați în Moldova. Nu acelaşi lucru s-a întâmplat în 1916, când, concomitent cu intrarea României în război alături de Antanta,

[316] Acest lucru însemna reducerea efectivelor la 20 000 de infanterişti, 3 200 de cavalerişti şi 9 000 de artilerişti.

[317] În unele lucrări titulatura este de şef al Statului Major General al Armatei sau al Statului Major al Armatei.

[318] Contele de Saint-Aulaire, *op. cit.*, p. 168–169.

[319] *Ibidem*, p. 169.

[320] *Ibidem.*

[321] *Ibidem.*

[322] Un interesant studiu despre activitatea ofițerilor francezi din România care au activat în domeniul informativ: Căpitan Michael Bourlet, *1918. Un ofițer al Biroului 2 în misiune în România. „Frumoasa aventură"*, în *Revista de Istorie Militară*, nr. 3–4 (95–96)/2006, p. 48–53.

armata aliată de la Salonic trebuia să declanşeze o ofensivă majoră contra trupelor germano-bulgare. Atunci însă organizaţia germană de spionaj din Grecia „tolerată, dacă nu ajutată"[323] de regele Constantin[324], a obţinut planul ofensivei aliate şi „a profitat pentru a inversa rolurile"[325], astfel că Armata de Orient a rămas pe loc, iar România a suferit o usturătoare înfrângere, la Turtucaia, din partea trupelor germano-bulgare.

În perioada de armistiţiu, ofiţerii români de informaţii, indiferent de locul în care se aflau şi activităţile în care erau implicaţi, au obţinut date şi au întocmit constant materiale de sinteză despre acţiunile militare la care au luat parte, contribuind la informarea beneficiarilor asupra situaţiei reale din zonele respective[326].

Pentru comunitatea informativă din România cel mai important eveniment a fost elaborarea *Instrucţiunilor cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informaţii* (*Anexa 11*), emise în ianuarie 1918, acestea fiind o urmare la *Instrucţiunile asupra organizării şi funcţionării Serviciului de Informaţii* din 20 februarie 1917. Aceste norme, extrem de complexe, au prezentat „rolul şi atribuţiile diferitelor eşaloane"[327] în privinţa organizării, încadrării şi funcţionării Serviciului de Informaţii la armate, mari unităţi, unităţi şi subunităţi. Au fost precizate necesităţile informative generale şi speciale (pe arme), încadrarea cu personal şi atribuţiile acestuia în asemenea acţiuni, precum şi modul de întocmire a buletinelor informative şi transmiterii acestora de la unităţi către eşaloanele superioare. Un accent deosebit a fost pus

[323] Contele de Saint-Aulaire, *op. cit.*, p. 206.

[324] Regele Constantin I al Greciei (n. 1867–d. 1923) a fost căsătorit cu prinţesa Sofia de Prusia, sora împăratului Wilhelm al II-lea al Germaniei şi a domnit de două ori: 1913–1917, respectiv 1920–1922. În iunie 1917, armata franceză a cerut abdicarea regelui, pe motiv că simpatiza cu Puterile Centrale. I-a urmat la tron fiul său Alexandru (1917–1920), care a decedat în urma unei muşcături de maimuţă. Înfrângerea Greciei în războiul cu Turcia (1920–1922) a condus, din nou, la abdicarea regelui Constantin. Unele surse consideră că regele Constantin a dorit menţinerea neutralităţii Greciei în Primul Război Mondial din cauza slăbiciunilor interne, atât militare cât şi economice, care nu puteau susţine un conflict (Christian Cannuyer, *Casele Regale şi Suverane din Europa*, ediţie îngrijită de Nicolae-Şerban Tanaşoca, Editura Gavrilă, Bucureşti, 1996, p. 160).

[325] *Ibidem*, p. 206.

[326] Pentru mai multe detalii a se consulta *Sinteza informativă a maiorului Simion Florescu cu privire la luptele pentru eliberarea Benderului de sub ocupaţia trupelor bolşevice ruseşti (15–25 ianuarie 1918)*, în volumul Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Ion Iacoş, Gheorghe Neacşu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România 1917–1918*, INST, Bucureşti, 1995, p. 359–361 (documentul 59); *Sinteză informativă asupra acţiunilor flotei fluviale române împotriva trupelor bolşevice ruseşti (15 ianuarie–15 februarie 1918)*, în *ibidem*, p. 362–364 (documentul 60).

[327] *Instrucţiuni cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informaţii*, 1918, p. 3.

pe întărirea Biroului 2 – contrainformaţii – de la toate eşaloanele, care trebuia să acopere patru paliere: al ştirilor directe; al informaţiilor secrete; de contraspionaj; al cenzurii. O colaborare cu Secţia Topografică şi cu Secţia de Observaţie, în scopul întocmirii şi obţinerii de fotografii, hărţi, planşe topografice şi topometrice, a fost prevăzută în vederea eficientizării activităţii informative.

Un „Adaus" la aceste norme, cu referire la căutarea şi exploatarea informaţiilor în timpul unei bătălii, menţionează, foarte plastic, misiunile ofiţerilor care activează în Biroul 2, indiferent de eşalon. Aceştia au fost atenţionaţi să aibă în vedere că „informaţiile trebuie căutate, iar nu să fie aşteptate ca să vie ele singure de-a gata"[328] şi să fie foarte activi „amintindu-şi că, dacă iuţeala transmisiei unei informaţii este necesară, veracitatea şi prècizia acestei informaţii este şi mai indispensabilă [sic!] în cursul bătăliei"[329]. În concluzie, îndatoririle cadrelor din domeniul informativ „sunt multiple şi complexe din cauza numărului şi varietăţii chestiunilor tratate şi a organelor puse în mişcare"[330]. Autorii *Instrucţiunilor...* au apreciat că Biroul 2 are un rol important atât înaintea unei confruntări militare, când „dă şefului materialul necesar pentru pregătirea luptei"[331], dar şi în timpul acesteia, când oferă comandantului „un concurs preţios"[332] în conducerea acţiunilor militare.

Meritul principal în elaborarea acestor *Instrucţiuni...* a aparţinut colonelului Nicolae Condeescu, şeful Secţiei Informaţii în perioada decembrie 1916–iunie 1918. Conform unor mărturii ulterioare, acesta a reuşit „a fixa viaţa şi ineditul activităţii, prin precizarea detaliilor funcţionării şi a unei cât mai exacte definiri a atribuţiilor, fiind făcute atât cu competenţă, cât şi cu căldura celui ce a lucrat în timpuri grele, dar de glorioasă aducere aminte, în serviciul militar de informaţii"[333]. Anticipând problemele de personal în domeniul informativ care vor surveni în urma demobilizării MCG (la 24 aprilie/7 mai 1918) şi a armatei române, colonelul Condeescu a înaintat un raport, prin care a propus ca în organigrama Marelui Stat Major să se acorde o atenţie sporită încadrării şi organizării Secţiei Informaţiilor, alcătuită din două birouri (Biroul 1 Informaţii, respectiv Biroul 2 Contrainformaţii), unde să fie încadraţi ofiţerii cu experienţă şi rezultate în domeniu. În plus, una din sarcinile importante ale structurii era cunoaşterea cu exactitate a

[328] *Ibidem*, p. 27.
[329] *Ibidem.*
[330] *Ibidem*, p. 29.
[331] *Ibidem.*
[332] *Ibidem.*
[333] *Direcţia Informaţii Militare între ficţiune şi adevăr;* p. 56–57.

detaşării personalului la alte unităţi sau domiciliul acestora, dacă erau demobilizaţi, în scopul rechemării, în cel mai scurt timp, la o nouă mobilizare.

Una dintre componentele importante ale armatei române (şi nu numai) în campania anului 1917 a fost cea informativă, care s-a evidenţiat prin rezultatele obţinute, rod al profesionalizării acestui tip de activitate, (re) organizat cu sprijinul Misiunii militare franceze. Prin demobilizarea unor unităţi, mari unităţi şi a MCG, consecinţă a prevederilor păcii de la Buftea–Bucureşti (7 mai 1918), corpul ofiţeresc angrenat în activităţi informative/ contrainformative a fost, fie trecut în rezervă, fie detaşat la alte unităţi, însă cu atribuţii diferite. Totuşi, evidenţa acestora a fost păstrată, iar atunci când armata română a fost, din nou, mobilizată, aceşti ofiţeri au primit sarcinile în care s-au profesionalizat în timpul campaniei militare din 1916–1917.

La 2 mai 1918, generalul Constantin Christescu[334], noul şef al Marelui Stat Major (MStM) , a aprobat raportul (*Anexa 12*), iar la 12 iunie 1918, prin Ordinul de Zi nr. 191, a luat fiinţă Secţia a IV-a Informaţii. Pentru transpunerea în practică a noilor deziderate, atât organizatorice, cât şi informative, a fost demarat un proces la nivelul marilor unităţi şi comandamente. Maiorul Ioan Ţăranu, din Secţia Informaţii, specializat în activitatea contrainformativă, a fost însărcinat de MStM, la jumătatea lunii iulie 1918, „să organizeze serviciile de contrainformaţii la comandamentele militare în timp de război"[335]. Până la demobilizare, conducerea armatei şi-a contabilizat agenţii de informaţii, care trebuiau să fie reorientaţi sau licenţiaţi pentru moment. Numărul total al agenţilor aflaţi în coordonarea directă a Serviciului Informaţii din MCG era de 78, dintre care 61 acţionau pe teritoriul inamic, 13 se aflau în diferite misiuni, iar 4 agenţi acoperiţi aveau „misiuni determinate şi în curs de execuţie"[336]. Pe frontul dobrogean, în subordinea Corpului 5 Armată, îşi desfăşurau activitatea 16 agenţi, dintre care 8 se aflau în diferite urmăriri (aceştia trebuiau licenţiaţi din serviciu până la 1 iulie 1918), 6 erau plecaţi cu sarcini specifice în Bulgaria şi Ucraina, iar 2 aveau misiunea de a urmări ofiţeri din armata ţaristă „care par a nu fi străini de diferite incendieri din Basarabia"[337].

---

[334] General Constantin Christescu (n. 2 decembrie 1866–d. 9 mai 1923) militar de carieră cu studii în Franţa, profesor şi comandant la Şcoala Superioară de Război. În Primul Război Mondial a fost şef de Stat Major al Armatelor 3 şi 2, comandantul Armatei 4 (decembrie 1916), subşef al Marelui Cartier General, comandantul Armatei 1 şi şeful Statului Major al Armatei (1913–1914, 1918, 1920–1923).

[335] Florin Pintilie, Ştefan Mariţiu, Nevian Tunăreanu, Corneliu Beldiman, *Istoria Serviciului Secret de Informaţii (1917–1940)*, Editura INI, Bucureşti, 2000, p. 50.

[336] AMR, fond MCG, dosar 315, f. 110.

[337] *Ibidem.*

Deşi Misiunea Militară Franceză a trebuit să părăsească România, câțiva membri ai acesteia au rămas pe loc, unii sub acoperire diplomatică, alții sub o identitate falsă. Misiunea acestora a fost de a observa mişcările trupelor Puterilor Centrale în zonă, dar şi protejarea familiei regale române. În scopul prevenirii unor atentate şi întărirea măsurilor de contraspionaj, la Palatul Regal din Iaşi a fost organizată „o poliție secretă"[338], alcătuită din francezi, care a funcționat până la eliberarea României de trupele Puterilor Centrale.

La 20 august/2 septembrie 1918, Secția a IV-a Informații din Marele Stat Major a trimis un „Memoriu"[339] eşalonului superior, ca răspuns la ordinul circular nr. 884/28 iulie 1918, privind înaintarea de propuneri pentru organizarea şi atribuțiile structurii. Misiunea principală a Secției a IV-a era reprezentată de „căutarea şi adunarea, cu toate mijloacele posibile, a informațiilor relative la armatele străine"[340], mai ales la cele din statele vecine, ca adversar posibil. În paralel cu acțiunile ofensive trebuiau luate măsuri de „împiedicarea serviciului de informații şi spionaj practicat de armatele străine"[341] pe teritoriul național. Din punct de vedere al organizării, Biroul 1 se ocupa cu studiul armatelor străine şi cu obținerea de informații directe, în timp ce Biroul 2 avea misiuni legate de procurarea de informații secrete din străinătate şi studiul teatrelor de operații, precum şi de desfăşurarea acțiunilor de contraspionaj. Nu în ultimul rând, pregătirea profesională a personalului care să activeze, în caz de nevoie, în comunitatea informativă era o altă misiune importantă a Secției, de care s-a achitat conştiincios.

Un alt material, pe aceeaşi temă (ordinul 884/28 iulie 1918), a fost elaborat de căpitanul A. Rigani, din cadrul Secției Informații, care a reevaluat în ce măsură corespunde organizarea informativă noilor realități geopolitice. Rezultatul a fost un material – *Propuneri privitoare la modificarea broşurilor „Instrucțiuni asupra organizării şi funcționării Serviciului de Informații" şi „Instrucțiuni cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informații"* (*Anexa 13*) – în care au fost făcute următoarele sugestii: să existe şi pe timp de pace la Marele Stat Major, la corpuri de armată şi la divizii un Birou de Informații; Marele Stat Major să se ocupe, printre altele, cu organizarea şi funcționarea unor şcoli de agenți pentru spionaj, contraspionaj şi traducători; înființarea unui serviciu de propagandă, prin care să fie întreținut moralul soldaților în timpul campaniei, respectiv demoralizarea militarilor

[338] Contele de Saint-Aulaire, *op. cit.* p. 202.
[339] AMR, fond MCG, dosar 315, f. 113–115.
[340] *Ibidem*, f. 113.
[341] *Ibidem.*

inamici; înzestrarea tehnică necesară pentru desfăşurarea în bune condiţii a activităţii informative şi contrainformative.

În a doua parte a anului 1918, ofensiva Armatei aliate de Orient, cu sediul la Salonic, comandată de generalul Louis Franchet D` Espèrey[342] a eliberat Macedonia, a impus capitularea Bulgariei (29 septembrie 1918) şi a înaintat spre Dunăre. Pentru forţarea fluviului a fost creată Armata de Dunăre, sub comanda generalului Berthelot, fostul şef al Misiunii Militare Franceze în România din perioada 1916–1918. În aceeaşi perioadă, România a decis să iasă de sub obligaţiile tratatului de pace şi, la 4 noiembrie 1918, guvernul a făcut cunoscut hotărârea de a denunţa acel act şi de a reintra în conflict alături de Antanta[343]. În aceeaşi zi au fost emise *Instrucţiuni secrete privind mobilizarea armatei pe timpul ocupaţiei Munteniei şi Olteniei de către Puterile Centrale*, iar la 27 octombrie/9 noiembrie 1918, prin *Înalt Decret Regal nr. 3179*, regele a decretat mobilizarea armatei pentru a doua zi şi a adresat un ultimatum feldmareşalului von Mackensen cu privire la retragerea din România. A doua zi trupele române au fost gata să înainteze pentru eliberarea teritoriului aflat sub dominaţia inamică. Cu acest prilej, regele Ferdinand a emis o proclamaţie adresată soldaţilor, în care, printre altele, a afirmat: „Regele vostru vă cheamă la luptă ca să înfăptuiţi visul vostru de atâtea veacuri: Unirea tuturor românilor"[344]. La aceeaşi dată, 10 noiembrie 1918, primele trupe franceze, Regimentele 140 şi 210 tiraliori, au trecut Dunărea şi au debarcat pe malul românesc.

La 13 noiembrie 1918, trupele române au declanşat ofensiva, au trecut munţii şi au eliberat, în perioada următoare, oraşele Tg. Mureş (25 noiembrie 1918), Bistriţa (4 decembrie 1918), Braşov (7 decembrie 1918), Cluj (24 decembrie 1918), ajungând până la linia Sighetu-Marmaţiei–Zalău–Zam. În aceeaşi zi (13 noiembrie 1918), a fost încheiată, la Belgrad, o convenţie între generalul Franchet D` Espèrey şi contele Mihály Károlyi[345], primul-ministru

[342] Louis Félix Marie Francois Franchet D` Espèrey (n. 25 mai 1856, Mostaganem, Algeria–d. 8 iulie 1942, Amancet, Franţa) militar de carieră, absolvent al Şcolii Militare Saint-Cyr (1876), comandant al trupelor franceze din Beijing (1900), al Corpului 1 Armată (1913), al Armatei I (1914) şi al Armatei aliate din Orient (1918). A fost avansat la gradul de mareşal (1921).

[343] Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *Cronologia Primului Război Mondial 1914–1919*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2001, p. 170.

[344] *Ibidem*, p. 173. .

[345] Contele Mihály Károlyi de Nagykároly (n. 4 martie 1875, Fot, Ungaria–d. 20 martie 1955, Vence, Franţa) a intrat în viaţa politică în 1910, când a fost ales în Parlament. La finalul Primului Război Mondial a format Consiliul Naţional Ungar, care a promis drepturi democratice, dar şi integritatea statului ungar. A devenit prim-ministru în perioada 31 octombrie

ungar, prin care s-a stabilit o linie de demarcație provizorie între România şi Ungaria. Pentru evitarea incidentelor, a fost înființată Armata franceză din Ungaria, compusă din Diviziile 11 Colonială (la Timişoara), comandată de colonelul Lemoigne, 76 Infanterie şi Brigada de Cavalerie (ambele la Arad), cu scopul de a menține ordinea şi siguranța în zona cuprinsă între Serbia, Ungaria şi România. Acțiunile revizioniste ale guvernelor de la Budapesta, privind păstrarea în granițele Ungariei a Transilvaniei, au fost declanşate atât pe plan diplomatic, dar şi pe plan militar şi, implicit, informativ[346]. În scopul contracarării acestora, armata română a inițiat acțiuni militare[347], concomitent cu direcționarea unui flux informativ având la subiect zona transilvană. Rezultatele finale – înfrângerea trupelor ungare şi dezarticularea unor acțiuni subversive – au avut la bază şi informațiile furnizate rapid de elementele umane implicate şi analizate la nivelul MCG, care a luat cele mai bune decizii pentru securitatea etnicului românesc din Ardeal.

4.2. Apariția unei noi amenințări asimetrice: bolşevismul

Prima şi principala problemă cu care s-au confruntat trupele române în cursul anului 1918 a fost situația extrem de confuză din Basarabia. Deşi fosta parte a Moldovei anexată de Rusia în 1812 s-a unit cu România la 27 martie/9 aprilie 1918, totuşi, situația din zonă era una nesigură şi plină de amenințări asimetrice, adică de acțiuni subversive la adresa siguranței statului organizate de mişcări politice, revizioniste, şovine sau chiar de entități statale Fiind nou apărute şi acționând într-o manieră deosebit de agresivă, total diferit față de ceea ce organele de informații/contrainformații ştiau până în acel moment, au fost definite, ulterior, drept amenințări asimetrice.

Pe de o parte, existau grupuri care nu acceptau unirea cu România şi acționau în consecință, pe de altă parte, Basarabia a devenit un teren de luptă între ruşii albi, bolşevici şi naționaliști ucraineni, fiecare tabără dorind supremația politico-militară şi considerând că regiunea îi aparține. În acest

1918–21 martie 1919, când s-a retras, lăsând puterea comuniştilor conduşi de Bela Kun, plecând în exil. A revenit în viața politică ungară la finalul celui de-al Doilea Război Mondial, fiind numit ambasador la Paris (1947–1949).

[346] Pentru mai multe detalii a se consulta Mihaela Orjanu, *Activitatea informativă ungară la sfârşitul primului război mondial*, în volumul *Pietre de Hotar*, vol. 5 (coord. Constantin Moşincat, Dan Poinar), Editura Tipo MC, Oradea, 2005, p. 82–105.

[347] Pentru mai multe detalii despre acțiunile militare din perioada respectivă a se consulta Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918–1919*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994.

context, identificarea anticipativă a pericolelor îndreptate împotriva ordinii publice, siguranței statului şi a cetățenilor a devenit un obiectiv prioritar, iar armata, principalul factor de menținere a stabilității, a primit ordin să acționeze în acest sens. Unitățile şi subunitățile marilor unități din Basarabia au început să recruteze grade inferioare, cunoscătoare de limba rusă, care au fost instruite să devină agenți speciali pe teritoriul de dincolo de Nistru, cu misiunea de a aduce ştiri şi presă din localitățile pe unde treceau. Rezultatele au fost pozitive, datele aduse de agenți fiind apreciate la eşaloanele superioare, dovedind gradul de profesionalism la care s-au ridicat elementele informative. Problemele informative vor continua şi în anii următori la granița de est, acolo unde regimul sovietic nu a făcut economie de oameni şi bani pentru a încerca să destabilizeze situația din Basarabia, mai ales prin acțiuni subversive. În acest context, rolul structurilor informative/contrainformative româneşti a devenit unul crucial în identificarea şi anihilarea acțiunilor bolşevice, care proliferau atât la estul, cât şi în vestul României.

La 12 decembrie 1918, Comandamentul Trupelor din Transilvania a informat MCG[348] despre proliferarea cu succes a propagandei bolşevice în Transilvania şi Ungaria, la care au aderat şi unii români. Liderii propagandiştilor au fost identificați ca fiind Racovski, Avramescu şi Gherculescu, aceştia coordonând împrăştierea de manifeste şi organizând întruniri fără aprobarea autorităților. Biroul Informații al Diviziei 2 Vânători, condus de maiorul Constantin, a constatat o intensă propagandă bolşevică condusă de „Grupa comunistă română din Ungaria şi Ardeal", cu sediul la Budapesta şi alcătuită din „români şi evrei, dezertori din Armata Română, foşti voluntari în Batalionul de voluntari români din Odesa, care, sub ordinele lui Racovski, au jefuit şi au terorizat pe românii refugiați acolo în 1917–1918"[349]. Starea de spirit a populației din Transilvania şi evoluția ideilor bolşevice au făcut obiectul unei analize elaborate de Serviciul Informații (şef – căpitan Ştefan Berechet) din Comandamentul Trupelor din Transilvania, la 3 ianuarie 1919. Principala constatare a fost aceea că principalii aderenți ai curentului socialist sunt oameni care „cumpărați enorm, pentru bani îşi pierd mințile şi devin propagandişti încarnați"[350]. Contramăsura cea mai eficientă, în opinia *intelligence*-ului, se putea face „cumpărându-se de noi, tot dintre socialişti...,

[348] Documentul a fost editat în Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Ion Iacoş, Gheorghe Neacşu, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România 1917–1918*, *op. cit*, p. 92–93.

[349] *Ibidem*, p. 112–113.

[350] *Ibidem*, p. 119.

pe care să-i trimitem în toate centrele"[351]. În completare, s-a cerut formarea urgentă a unei jandarmerii rurale în Ardeal, în care să fie detașați jandarmi din Vechiul Regat și buni profesioniști, concomitent cu trimiterea de noi trupe de către etapele armatei. În final, comandamentul, sub semnătura generalului Traian Moșoiu, a cerut MCG să-l convingă pe Ion Panaitescu, fostul șef al DPSG în perioada 1908–1918, să vină pentru cel puțin 16 zile, „ca prin ajutorul său de polițist încercat și versat să putem organiza în mod temeinic și complet un serviciu de siguranță, informații și contrapropagandă"[352].

Prin măsurile complexe adoptate și transpuse în practică, armata română a demonstrat, la adevărata ei valoare, potențialul pe care îl deține. Alături de trupele combatante, structurile informative și contrainformative militare, reorganizate și profesionalizate, au asigurat un flux continuu de date privind inamicii mai vechi (Puterile Centrale) sau mai noi (bandele bolșevice și ucrainene, armata bolșevică ungară etc.), concomitent cu desfășurarea unor acțiuni de contraspionaj eficiente împotriva noilor amenințări asimetrice, care au continuat și în perioada următoare, în scopul de a întări și edifica securitatea României Mari.

4.3. Situația din Delta Dunării și sudul Basarabiei în analiza lui Mihail Moruzov

La 12 martie 1918, Mihail Moruzov, în calitate de ofițer de siguranță în Delta Dunării, atașat pe lângă Corpul 6 Armată, a întocmit un studiu asupra situației din Basarabia[353], în care au fost analizate problemele și minoritățile din zonă. Pescuitul din sudul Basarabiei era efectuat de lipoveni și ruși, considerați că „excită spiritele cele mai recalcitrante"[354] din regiune și au avut „un rol însemnat"[355] în dezvoltarea mișcării bolșevice. Ulterior, la 26 iulie 1918, Mihail Moruzov a trimis din Sulina către DPSG o dare de seamă privind situația din Delta Dunării, mai ales din punct de vedere al problemelor de securitate la adresa României, atât cele prezente, cât și cele care puteau surveni în perioada următoare. Începând din 1916, Delta Dunării a avut o importanță deosebită din punct de vedere geografic, etnografic și economic pentru toți actorii militari care și-au făcut simțită prezența în

[351] *Ibidem.*

[352] *Ibidem*, p. 120.

[353] Documentul a fost editat în: Corneliu-Mihail Lungu, *Făuritori ai Marii Uniri. Mărturii documentare*, Editura Elion, București, 2003, p. 24–40.

[354] *Ibidem*, p. 33.

[355] *Ibidem*, p. 34.

zonă. În primul rând, din punct de vedere geografic, Delta Dunării a reprezentat pentru flota română „un punct puternic de apărare"[356], unde s-a putut adăposti pentru a nu fi distrusă sau capturată de forțele inamice. Etnografic, regiunea a fost populată, de-a lungul timpului, de elemente alogene – ruși și ucraineni – care au inițiat mișcări „foarte periculoase"[357] pentru securitatea României, deoarece, începând din 1917, au aderat la idealurile revoluției bolșevice. Principala activitate economică desfășurată de aceștia a fost pescuitul, însă o mare parte din produse aveau ca destinație Rusia, în principal prin eludarea taxelor vamale și a controlului la graniță. În perioada noiembrie 1916–iunie 1918, această populație s-a dedat la acte „de distrugere și persecuțiune"[358] a elementului românesc din zonă, beneficiind în acest sens și de sprijinul trupelor ruse. Ulterior, după izbucnirea revoluției bolșevice, care a găsit un teren prielnic în Delta Dunării, mulți localnici au devenit aderenți și propagandiști ai acestei mișcări, participând la „acțiuni revoluționare"[359] și căutând să atragă de partea lor marinarii români de pe vasele aflate în zonă.

În timpul războiului, când cea mai mare parte a Dobrogei a fost ocupată de trupele inamice, efortul economic al Deltei a fost focalizat pentru expedierea de pește, lână și vite în cantități mari către armată și către populație. Acest lucru a funcționat până la încheierea păcii de la București (24 aprilie/7 mai 1918), când situația s-a schimbat[360], iar problemele apărute în noile condiții au fost creșterea actelor de contrabandă și situația economico-socială extrem de dificilă a diferitelor categorii de lucrători sau funcționari. Contrabanda a fost considerată de Mihail Moruzov ca „cea mai importantă"[361] chestiune din Delta Dunării, atât datorită reliefului, care a îngreunat măsurile de control, cât și a corupției funcționarilor. Mărfurile cele mai tranzitate pe brațele Sfântu Gheorghe și Sulina erau cai, vite, oi, sodă caustică, făină, ulei, lână, pește etc., iar modalitatea principală de trecere o reprezenta negocierea cu autoritățile de control. Cu grănicerii „se cade, pur și simplu, după învoială"[362], iar un exemplu în acest sens a fost arestarea unui sergent, în flagrant, lângă Vâlcov, care a încercat să înlesnească o contrabandă de

[356] ANIC, fond DGP, dosar 23/1918, f. 62.

[357] *Ibidem.*

[358] *Ibidem.*

[359] *Ibidem.*

[360] Un interesant studiu de caz asupra acestei probleme: Nicolina Ursu, *Dobrogea în negocierile de pace din martie–mai 1918*, în *Anuarul Muzeului Marinei Române 2001*, tom IV (editor-coordonator lt.-cdor drd. Marian Moșneagu), Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2002, p. 209–215.

[361] ANIC, fond DGP, dosar 23/1918, f. 63.

[362] *Ibidem.*

30 000 de scrumbii. Unele persoane au obținut de la autoritățile comunale dovezi scrise că sunt posesori de cai, boi, vaci, oi, căruțe etc., apoi au cerut bilete de trecere în Dobrogea, ca refugiați, şi au trecut cu toate bunurile vandabile. După un timp persoanele au revenit în localitățile din Delta Dunării, au obținut alte dovezi de proprietate şi acte de refugiați, iar operațiunea s-a repetat în acelaşi mod. Aceste acțiuni au fost practicate de refugiați şi, după luna mai 1918, de către militarii demobilizați din armata română originari din regiune.

O altă metodă de contrabandă a fost practicată de unele persoane aflate în legătură cu unitățile militare române dislocate în sudul Basarabiei şi în Delta Dunării. Aceste unități dispuneau de un număr mare de cai, care au fost trimişi la păşunat prin stufăriş, iar apoi, prin diferite mijloace, unii dintre aceştia au fost trecuți peste frontieră. Uneori, caii aflați la păşunat erau schimbați cu alții, găsiți în Deltă sau pur şi simplu erau declarați pierduți în imensitatea teritoriului acoperit cu stuf.. Un avantaj în acest sens pentru contrabandişti l-a constituit faptul că Divizia 10 Infanterie, dislocată în sudul Basarabiei, avea în componență elemente recrutate din Dobrogea. Aceşti militari cunoşteau terenul, aveau legături peste frontieră şi s-au ocupat cu contrabanda „în cantități mai mari sau mai mici"[363]. Mihail Moruzov a semnalat DPSG să propună Marelui Cartier General strămutarea Diviziei 10 Infanterie în altă regiune şi aducerea în zonă a unei alte mari unități.

O a treia modalitate de trecere clandestină a mărfurilor dintr-o parte în alta a fost practicată, pe scară largă, de pescari. Aceştia cunoşteau locurile potrivite de trecere, profitau de elementele naturii (vânturi, ploi, ceață) şi se ocupau, în special, cu transportul de făină, mălai, peşte, lână şi vite. Cantitățile transportate, în ansamblu, au fost foarte mari, astfel că Tulcea şi o mare parte din Dobrogea au ajuns să fie aprovizionate cu carne, din mai 1918, exclusiv prin contrabandă. Un sprijin consistent la derularea contrabandelor l-au oferit autoritățile bulgare de ocupație, atât cele civile cât şi cele militare, care au participat activ şi cointeresate la aceste operațiuni. Toți cei implicați în aceste afaceri „au devenit capitaliştI"[364], iar comandantul portului Tulcea, comandorul Popov, „nu se mulțumeşte"[365] cu un câştig zilnic de 5 000–10 000 lei, crescând prețul pentru a închide ochii la tranzitul de mărfuri. Obținerea de câştiguri din afaceri clandestine a devenit cunoscut şi la Comandamentul Marinei bulgare, astfel că informațiile primite de Moruzov au atestat ca „se dau lupte"[366] între ofițerii bulgari pentru a fi numiți într-o

[363] *Ibidem*, f. 64.
[364] *Ibidem*.
[365] *Ibidem*.
[366] *Ibidem*.

funcție de comandă la Tulcea. Din acest motiv, din aprilie şi până în iulie 1918 portul Tulcea a avut trei comandanți – Teodorov, Dascalov şi Popov –, însă alți ofițeri aşteptau la rând pentru a primi această funcție. Activitatea de contrabandă din Dobrogea în România prin Delta Dunării s-a practicat de toți ofițerii bulgari „fără nicio jenă"[367], aceştia predând afacerea succesorilor, la încheierea mandatului, pentru continuarea acestei operațiuni rentabile şi fără niciun fel de efort. Mărfurile de contrabandă ale bulgarilor au fost cele jefuite din case, gospodării şi prăvălii ale celor evacuați, mai ales cele aparținând românilor, iar prăzile au fost depozitate în locuri special amenajate, păzite de soldați. Aceste produse au fost vândute contrabandiştilor, iar aceştia le treceau în spațiul controlat de trupele române, unde le revindeau la un preț superior. Sistemul a devenit şi mai permisibil după pacea de la Buftea-Bucureşti, când „diferiți indivizi"[368] au trecut din Dobrogea, prin Delta Dunării, în Basarabia cu acte de repatriere sau demobilizare şi au concurat la sistemul contrabandelor.

Împotriva acestui sistem ilegal s-au aflat, prin paza şi controlul efectuat, militarii grăniceri şi funcționarii din serviciul vamal român. O mare parte din aceşti funcționari au desfăşurat o muncă „foarte activă"[369] în zădărnicirea contrabandelor, însă numărul redus, mijloacele tehnice, de comunicații şi transport limitate, precum şi faptul că unii s-au pretat a fi complici la aceste activități ilegale, au condus la concluzia că, la data respectivă, trecerile clandestine de mărfuri se efectuează „pe o scară foarte întinsă"[370]. O presiune suplimentară în obținerea de mărfuri vandabile a venit din partea negustorilor, mai ales a celor greci şi evrei, care au recurs „la toate mijloacele"[371] în realizarea contrabandei, întrucât câştigurile obținute au întrecut de zeci de ori investițiile făcute.

Cel de-al doilea pilon principal al dării de seamă – situația economico-socială – a fost abordat de Mihail Moruzov, avansat între timp ca şef al Serviciului Special de Siguranță din Delta Dunării, în funcție de problemele identificate pe teren. Prima problemă: mişcarea ruso-ucraineană, adică marea majoritate a populației din regiune, a acționat alături de trupele ruse staționate în zonă, sub stindardul panslavismului, sperând să obțină drepturi suplimentare, autonomie şi, probabil, chiar o integrare în spațiul rus. După plecarea militarilor ruşi, acest curent a scăzut în intensitate, iar elementele locale care serveau această propagandă, în frunte cu viceconsulul

[367] *Ibidem*, f. 65.
[368] *Ibidem*.
[369] *Ibidem*, f. 64.
[370] *Ibidem*.
[371] *Ibidem*.

rus din Sulina, Puzanov, au fost obligate să părăsească România. Persoanele militante rămase în regiune, puține şi dezbinate de evoluția evenimentelor, se aflau „în rezervă"[372] față de curentele politice manifestate în sudul Basarabiei, nemaifiind un pericol pentru statul român.

Pescarii din Delta Dunării au ridicat şi ei problemele cu care s-au confruntat, atât cele de aprovizionare cu unelte de pescuit, cât şi cele privind taxele impuse de stat asupra comercializării producției de peşte. Mihail Moruzov a apreciat că producția de peşte din regiune „e o mare bogăție"[373], care nu oferă un mare profit material, însă, cu unele măsuri de încurajare, se puteau obține cantități mari şi la un preț redus, mai ales în condițiile scumpirii vieții, din cauza vicisitudinilor războiului În schimb, până în 1916, statul român a „risipit sume mari în zadar"[374], a creat o clasă amorfă de funcționari, au fost întocmite proiecte mari, nerealiste, fără profit şi fără finalitate. De asemenea, au fost cheltuite sume imense „pe yachturi, palate etc."[375], dar pentru nevoile pescuitului nu s-a făcut nimic concret, nu s-au achiziționat instalații de prelucrare a peştelui, frigorifere sau depozite de unelte. Aceste lipsuri s-au acutizat şi s-au resimțit în timpul războiului, iar pescarii s-au văzut constrânşi, în 1918, din trei direcții: lipsa de pâine, lipsa de unelte şi impunerea unor prețuri maximale la vânzarea peştelui. Ei au cerut să fie aprovizionați cu pâine în cantități suficiente, să se unifice prețul peştelui din Delta Dunării cu cel din Basarabia şi să li se ofere posibilitatea de achiziționare a uneltelor de pescuit. Conform lui Mihail Moruzov, „pescarul mănâncă mult, căci şi munceşte mult"[376], însă şi acesta, la rândul său, produce mari cantități de peşte. Traiul în Delta Dunării a devenit „cu mult mai scump"[377] decât în Basarabia, astfel că era „o nedreptate"[378] ca să li se fixeze prețuri cu mult mai mici la peşte celor care au îndurat greutăți mai mari, în timp ce în Basarabia, unde traiul era mai ieftin, prețul aceluiaşi produs să fie mai ridicat. Acestea erau de altfel şi motivele pentru care pescarii practicau contrabanda pe scară largă. Nemulțumirile acestora nu au avut „un caracter grav"[379], fiind semnalate, deocamdată, la nivel individual şi local. Totuşi, aceştia aveau în plan înființarea unei asociații a pescarilor,

[372] *Ibidem*, f. 65.
[373] *Ibidem*, f. 66.
[374] *Ibidem*.
[375] *Ibidem*.
[376] *Ibidem*.
[377] *Ibidem*.
[378] *Ibidem*.
[379] *Ibidem*.

împreună cu cei din Basarabia, pentru ca astfel să-şi poată expune mai pregnant revendicările socio-economice.

O mişcare a meseriaşilor, aflaţi exclusiv în Sulina, a fost semnalată, în principal datorită situaţiei defavorabile în care se aflau. Unii dintre aceştia s-au aflat, datorită concentrărilor, mobilizărilor şi serviciului activ, circa 7–8 ani în armată. Demobilizaţi şi întorşi acasă s-au văzut într-o situaţie „foarte critică"[380] în a-şi asigura surse de trai şi a-şi recăpăta vechile locuri de muncă, mai ales la Comisia Europeană a Dunării. Datorită evenimentelor petrecute în perioada 1916 – 1918, la Comisia Europeană a Dunării au fost angajaţi, cu precădere, elemente aparţinând statelor Puterilor Centrale, care nu puteau fi nici demise şi nici nu aveau vreun interes să părăsească de bună voie funcţiile ocupate. Acţiunea meseriaşilor, ca şi a pescarilor, avea ca obiectiv principal crearea unei organizaţii profesionale care să lupte pentru redobândirea drepturilor avute înainte de izbucnirea războiului şi îmbunătăţirea mediului de lucru (ziua de lucru de 8 ore, asigurarea cu produse de strictă necesitate, asistenţă medicală etc.).

Marinarii au fost o altă categorie socio-profesională asupra căreia Mihail Moruzov şi-a exprimat punctul de vedere. Unii dintre marinarii români staţionaţi în Delta Dunării au fost influenţaţi de idealurile revoluţiei bolşevice, fiind îndrumaţi şi susţinuţi în această direcţie de propagandişti veniţi de la Odesa. Atunci când numărul prozeliţilor s-a mărit, a fost pusă la cale izbucnirea unei acţiuni revoluţionare în Delta Dunării, al cărei semnal trebuia să fie dat de marinarii de pe crucişătorul „Elisabeta". Structurile informative/contrainformative române au avut date concrete asupra acestei acţiuni, care a fost monitorizată în evoluţia sa şi anihilată înainte de a începe. Cele mai periculoase persoane, care au complotat la izbucnirea revoltelor, au propagat ideologia comunistă, au organizat diverse grupuri socialiste şi sindicaliste, au fost arestate sau au fugit în Rusia. După identificarea întregului personal militar şi militarizat din flota română care a aderat la proiectul revoluţionar, dar care nu a acţionat în direcţia respectivă, s-a trecut la demobilizarea lui, astfel că mişcarea comunistă „s-a micşorat"[381] foarte mult în intensitate. Ulterior, mişcarea, fiind drastic reprimată, nu şi-a mai făcut simţită prezenţa în Delta Dunării decât prin discuţii ocazionale în care au fost abordate şi analizate teoriile promovate de bolşevici, fapt care nu a mai afectat siguranţa statului român.

Funcţionarii statului, plătiţi prost şi cu o fluctuaţie rapidă, s-au orientat în a renunţa la activitatea bugetară pentru a deveni „precupeţi"[382], iar alţii s-au

[380] *Ibidem*, f. 67.
[381] *Ibidem*.
[382] *Ibidem*.

lăsat „a fi compromişi"[383], prin emiterea de acte care înlesneau contrabanda, în vederea unui câştig financiar suplimentar care să le asigure un trai decent.

Cei recent demobilizați aveau, în ansamblu, o situație „bună"[384], în comparație cu invalizii „care nu primesc ajutoare"[385], aceştia aflându-se într-o suferință atât fizică, cât şi financiară. Pe de altă parte, conform analizei, „un mare număr"[386] din elementele armatei române au dezertat în perioada 1916–1918 şi s-au refugiat în Rusia, însă până în iulie 1918 doar o mică parte dintre aceştia s-a înapoiat în România.

Din punct de vedere agricol, situația din Delta Dunării nu s-a dovedit una favorabilă, starea semănăturilor din 1918 fiind catalogată drept „mediocră"[387], iar regiunea necesita, cât de curând, o aprovizionare cu cereale pentru acoperirea nevoilor populației. La data respectivă, locuitorii îşi manifestaseră dorința de a li se mări rația de făină, iar neîndeplinirea acestui deziderat putea conduce la o nemulțumire generalizată a populației.

Peste un an şi jumătate, la 14 decembrie 1919, Mihail Moruzov, avansat între timp în funcția de şef al Serviciului Special de Siguranță din Dobrogea, a înaintat către DPSG un raport informativ privind lipovenii din Dobrogea. Trebuie menționat că Moruzov s-a născut şi a crescut în Tulcea, astfel încât aprecierile sale au avut la bază inclusiv experiența personală obținută prin observare directă şi contactele inerente timp de mai mulți ani.

Lipovenii[388] au pătruns în spațiul românesc în secolul al XVIII-lea, venind din Rusia, unde erau prigoniți pe teme religioase. După sinodul din 1654 în care Patriarhul Nikon a reformat biserica rusă, au început să se ia

[383] *Ibidem.*

[384] *Ibidem*, f. 68.

[385] *Ibidem.*

[386] *Ibidem.*

[387] *Ibidem.*

[388] Lipoveni (Filiponi) – sectă rascolnică rusească (numele colectiv al sectarilor ruşi, care, la 1900, erau în număr de circa 5 milioane de persoane). Ei conservă o mulțime de obiceiuri slave şi nu au preoți, întrucât preoția a încetat pe timpul lui Petru cel Mare. Sunt conduşi de bătrâni (presbiteri) şi după naşterea unui număr de copii se castrează. Din cauza persecuțiilor ruseşti mulți lipoveni au emigrat în țările vecine. În România au circa 25 de biserici (*Minerva – enciclopedie română*, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române Minerva, preşedinte Alexandru C. Pteancu, Cluj, 1930, p. 623); lipovean, -ă, lipoveni – persoană care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării şi care se ocupă, mai ales, cu pescuitul (Vasile Breban, *Dicționar General al Limbii Române*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987, p. 574); denumire dată rascolnicilor ruşi care au plecat din Rusia în secolul XVIII, aşezându-se în Bucovina, Moldova şi în regiunea de la vărsarea Dunării în Marea Neagră. Şi-au păstrat timp îndelungat obiceiurile, portul, modul de viață (*Dicționar Enciclopedic* vol. IV, lit. L–N, coord. Rodica Chiriacescu, Alexandru Stănciulescu, Nicolae Nicolescu, Anicuța Tudor, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p.125).

măsuri restrictive din partea autorităților laice şi religioase contra celor care se opuneau, care au culminat în timpul ţarului Petru cel Mare (1682–1725) cu măsuri represive dure. Refuzul unor credincioşi de a accepta înnoirea a făcut ca aceştia să fie supuşi la taxe insuportabile şi forțați să poarte o vestimentație specifică. Ajunşi la limita suportabilității, unii credincioşi de rit vechi (staroverii) au luat drumul pribegiei, răspândindu-se în întreaga lume, inclusiv la gurile Dunării, în Dobrogea, tocmai pentru că, la origine fiind pescari, din zona râurilor Don şi Nipru, şi-au putut relua practicarea acestei meserii. Denumirea de „lipoveni" are două ipoteze:

1. vine din cuvântul rusesc „lipa" care înseamnă „tei", din lemnul căruia sunt fabricate numeroase obiecte gospodăreşti, inclusiv ramele lotcilor;

2. în 1740, călugărul Filip, cunoscut şi apreciat pentru harul său, a candidat la stăreția mănăstirii Vigoretka. Nefiind ales, el a plecat cu adepții săi, şi-a construit un schit într-o pădure, pe autoritățile au vrut să-l desființeze. Călugărul şi toți cei apropiați lui s-au baricadat înăuntru, n-au vrut să părăsească locul, li s-a dat foc şi au ars de vii. În continuare, aderenții şi-au luat numele de „filipoveni" de la care s-a tras, ulterior, denumirea de „lipoveni".

Cunoscuți de autoritățile locale sub denumirea de lipoveni (lipatei), aceştia şi-au păstrat limba, obiceiurile şi credința, fiind divizați atât pe criterii religioase (în 1690 s-au împărțit în popovti – popişti şi bezpopovti – nepopişti), cât şi etnice (ruşii mari-moscoviți, rascolnicii propriu-zişi, cazaci zaporojeni, haholi, necrasovti, ucraineni). După un popas în Basarabia sudică, în pădurile de tei, staroverii s-au aşezat în spațiul românesc, în mod deosebit în Dobrogea şi Bucovina, în două mari valuri: primul după răscoala lui Kondrati Bulavin[389], pe vremea lui Petru cel Mare, al doilea, în timpul ţarinei Ecaterina a II-a (1762–1796). În spațiul românesc, primii ruşi staroveri, au apărut în ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, dar prima atestare documentară a unei localități lipoveneşti se află într-o petiție din 1742 adresată domnului Moldovei, Constantin Mavrocordat[390], de lipovenii din satul Socolinți (azi

[389] Răscoala condusă de atamanul Kondrati Bulavin a avut loc în perioada 1707–1708. La moartea acestuia conducerea cazacilor răsculați a fost preluată de atamanul Ignat Nekrasov, care i-a salvat pe războinici de represaliile ordonate de ţarul Petru I, trecându-i peste hotarele sudice ale imperiului, în Kuban, teritoriu aflat pe atunci sub stăpânirea hanului Crimeii, Kaplan Ghirai. După trecerea în neființă a atamanului Nekrasov (1737/1738), cazacii s-au stabilit, în mai multe etape, începând cu 1740, în zona Deltei Dunării şi în Dobrogea de Nord.

[390] Constantin Mavrocordat (27 februarie 1711, Constantinopol–d. 23 noiembrie 1769, Iaşi) a fost un domnitor fanariot reformator. A domnit de şase ori în Ţara Românească (1730, 1731–1733, 1735–1741, 1744–1748, 1756–1758 şi 1761–1763) şi de patru ori în Moldova (1733–1735, 1741–1743, 1748–1749 şi 1769).

Lipoveni), județul Suceava, în care aceştia afirmă că s-au stabilit acolo din 1724. În ce priveşte Dobrogea, se admit ca zone de origine pentru lipovenii din Dobrogea, dar şi din Moldova, sudul şi centrul Rusiei.

În secolul al XVIII-lea, când staroverii sunt atestați documentar în Dobrogea[391], provincia prezenta un adevărat mozaic etnografic (români, turci, tătari, bulgari, cerchezi, găgăuzi, nemți, evrei, greci), în care românii, exceptând unele locuri, erau cei mai numeroşi. Dobrogea, de la începutul secolului al XV-lea şi până după Războiul de independență (1877–1878), a făcut parte din Imperiul Otoman fiind inclusă în Dar-al-Islam (Casa Păcii), în care creştinii au avut un statut de protejați (*zimnai*-ilar), trebuind însă să respecte cele şapte obligații necesare, între care plata unui impozit special. Lor le era recunoscută oficial biserica, fără a fi supuşi la acțiuni pentru trecerea forțată la islamism. Istoria şi evoluția lipovenilor în spațiul românesc a făcut obiectul unor lucrări de specialitate[392], care au analizat problemele religioase, lingvistice, sociale, etnografice şi de altă natură a acestor locuitori.

Mihail Moruzov a criticat aspru modul de viață al lipovenilor – „înrăiți de patimi, urmărind veşnic câştigul fără muncă, alcoolici în ultimul grad"[393] – şi i-a considerat „un element rău, provocator de dezordine şi viciat"[394], care a creat mereu probleme autorităților. La baza acestor puncte de vedere au stat câteva elemente concrete, documentate de structurile informative: contrabandele cu peşte şi alte produse, numărul mare de dezertori din armată la intrarea României în război (1916), angajarea în serviciul trupelor de ocupație, inclusiv pentru culegerea de informații despre armata română şi aderarea unui număr însemnat de lipoveni la ideile bolşevice. Aceştia din urmă, indiferent de motivele pentru care s-au alăturat mişcării bolşevice, devenind propagandişti ai revoluției din Rusia, beneficiau, ca pescari, de o

[391] Prima atestare cu lipoveni este a localității Sarichioi, în anul 1762.

[392] Dintre acestea menționăm: Melchisedec, *Lipovenismul*, Bucureşti, 1871; Feodor Chirilă, Andrei Ivanov, Theodor Olteanu, *Probleme de dialectologie. Graiurile ruseşti-lipoveneşti din România*, Bucureşti, 1993; C. Lucaciu, A. Teodorescu, *Din istoria şi tradițiile lipovenilor*, Bucureşti, 1998; Filip Ipatiov, *Ruşii lipoveni din România*, Bucureşti, 2002; Alexandr Varona, *Tragedia schismei ruse*, Bucureşti, 2002; Victor Vascenco, *Lipovenii. Studii lingvistice*, Bucureşti, 2003; Aurelian Teodorescu, *Despre istoria lipovenilor din Dobrogea*, la adresa de internet www.tomrad.ro; Alexandr Varona, Svetlana Moldovan, *Comunitatea ruşilor lipoveni*, Editura Ararat, Bucureşti, 2004; Idem, *The Lipovan Russians of Romania*, în revista *Continentul România* nr. 1 (27)/2006; Dumitru Şerban, *Tinerii lipoveni la Iaşi*, în revista *Kitej-grad* nr. 2 (97)/decembrie 2006, p. 4–5; Nina Macarov, *Structura lexicală a graiurilor ruseşti-lipoveneşti din Dobrogea*, teză de doctorat susținută la Facultatea de Litere a Universității „Ovidius" din Constanța, 2008.

[393] ANIC, fond DGP, dosar 23/1918, f. 69.

[394] *Ibidem.*

mare libertate de mişcare, ceea ce reprezenta un pericol pentru siguranța statului român. . Un sprijin indirect în favoarea tezelor bolşevice era inechitatea legii pescuitului – adică diferența de preț la achiziția peştelui, în defavoarea lipovenilor – între Basarabia şi Dobrogea, menționată de Mihail Moruzov şi în anul precedent, care oferea un teren prielnic de atragere de noi aderenți, din celelalte categorii etnice sau profesionale din regiune. În scopul monitorizării „îndeaproape"[395] a lipovenilor şi a prevenirii unor acțiuni subversive, Mihail Moruzov a înființat Subbrigada Specială de Siguranță Sulina, cu zona de acțiune în Delta Dunării. şi a înaintat propunerea de a fi sesizat Ministerul Agriculturii şi Domeniilor[396], cel care avea puterea de a modifica legea pescuitului şi a dezamorsa astfel nemulțumirile socio-profesionale din zonă.

În concluzie, odată cu încetarea ostilităților, Delta Dunării a devenit o zonă de comerț, în principal ilegal, în care au fost implicați locuitori şi funcționari de stat, civili sau militari, toți urmărind câştiguri mari, rapide şi fără multă trudă. Problemele de perspectivă au fost cele de ordin socio-economic ale diferitelor categorii profesionale, care, în noua conjunctură, îşi exprimau doleanțele de îmbunătățire a traiului şi condițiilor de muncă. Pe de altă parte, ascensiunea mişcării bolşevice nu avea cum să nu atragă simpatizanți, în primul rând dintre cei care o duceau greu, munceau mult şi câştigau puțin. Relieful zonei s-a pretat de minune la acțiuni subversive, fie că ele au fost comerciale sau de natură ideologică, dar care a favorizat pe cei certați cu legea şi a îngreunat cercetarea şi capturarea lor de către oamenii legii.

La rândul său, Mihail Moruzov s-a dovedit un bun analist, care a ținut sub control, din punct de vedere informativ, situația din zonă în perioada 1918–1919[397]. Ulterior, ca şef al Serviciului Special de Siguranță din Dobrogea şi ca şef al Serviciului Secret de Informații al armatei române, a conti-

[395] *Ibidem*, f. 70.

[396] La data respectivă, guvernul condus de Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919–12 martie 1920) a avut în componență pe Victor Bontescu la conducerea Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, însă la 16 decembrie 1919 acesta a preluat Ministerul Industriei şi Comerțului, iar în locul său a fost numit Ion Mihalache.

[397] Mai multe date despre situația din regiune, în: Lavinia Dacia Dumitraşcu, *Dobrogea anului 1919. Breviar militar şi diplomatic*, în volumul *Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu*, p. 324–355; Valentin Ciorbea, *Aspecte privind problema reparațiilor în Dobrogea la sfârşitul Primului Război Mondial*, în volumul *Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă. Permanențe. Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu* (coord. Stela Cheptea) vol. I, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009, p. 356-362; Nicolina Ursu, *Rapoarte militare despre Dobrogea la sfârşitul primului război mondial*, în *Anuarul Muzeului Marinei Române 2002*, tom V (director drd. Marian Moşneagu), Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2003, p. 315–318.

nuat să împiedice acțiunile subversive şi să dezvolte capacitățile informative/ contrainformative în favoarea statului român, contribuind la edificarea României Mari.

4.4. Conflictul dintre Mihail Moruzov şi Romulus P. Voinescu

Vom asista, în perioada imediat următoare, la un veritabil duel ce a pus față în față doi mari vizionari ai *intelligence*-ului autohton. Primul, Romulus P. Voinescu[398], aflat într-o poziție managerială încă de la începutul secolului XX, când a fost numit şef al Serviciului de Siguranță al Capitalei şi apoi, din 1908, inspector general al Polițiilor, fusese numit, încă de la declanşarea Războiului de Întregire Națională, delegat al DPSG pe lângă conducerea Comandamentului militar rus în România, apoi a primit şefia Serviciului de Siguranță, ulterior Contrainformații, Româno-Rus. Voinescu l-a suspectat pe Moruzov, cel de-al doilea protagonist al „duelului", că nu informează corect şi integral organele Ministerului de Interne despre activitățile desfăşurate în colaborare cu structurile informative/contrainformative ale armatelor române şi ruse pe frontul dobrogean.

[398] Romulus P. Voinescu (n. 2 august 1867, Bucureşti–d. 19 aprilie 1936, Bucureşti) a absolvit Facultatea de Drept din Bucureşti (1890), după care a obținut doctoratul la Paris. A deținut funcția de judecător de instrucție la Tribunalul Ilfov (1891–1903), apoi a devenit funcționar în Ministerul de Interne, fiind numit inspector-şef al Serviciului de Siguranță al Capitalei, până în 1908, timp în care a efectuat stagii de pregătire profesională la Paris. Din 1908 a devenit inspector general al Polițiilor, apoi secretar general al Ministerului de Interne în timpul guvernului Alexandru Averescu (1918), după care a organizat structurile de securitate din Basarabia (1918–1920). A pus bazele Institutului de Ştiințe Administrative (19 iunie 1925), a deținut conducerea Federației Societății de Gimnastică din România (1924–1928) şi funcția de vicepreşedinte al Societății Scriitorilor Români. A condus *Curierul Administrativ* şi, împreună cu Ion Foti, revista *Propilee Literare*. Piesa sa *Povara* a fost ecranizată în 1928, sub denumirea *Die den Herzen nicht volgen* într-o coproducție româno-austriacă (Arabela Zarka şi Panfilm) în regia lui Jean Mihail. Unii contemporani l-au acuzat că a plagiat un studiu asupra moratoriului, apărut la Torino în 1884. În 1922 a fost inițiat în Loja Română nr. 1 (Bucureşti) din obedienta Marii Loji Americane din România, în 1925 este ales Mare Conservator al Sigiliilor Marelui Orient al României (reales în 1927 şi 1929); în 1930 face parte din Loja Solidaritatea (Bucureşti), iar în 1932 este Maestru Venerabil al Lojii Unirea (Bucureşti). La moartea sa, Constantin Argetoianu a notat că acesta „a fost un farsor, dar plin de patimă pentru profesiunile de polițist şi de autor dramatic; la teatru n-a ajuns la nimic – în poliție a ajuns director general al Siguranței Statului, situație în care mi-a dat un apreciat ajutor în 1920 şi 1921 pentru stârpirea comunismului. Ca ministru de interne din acele grele vremuri, i-am rămas foarte îndatorat" (Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice* vol. I, 2 februarie 1935–1 decembrie 1936, ediție şi indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1998, p. 281).

Mihail Moruzov, agent de siguranță la Brigada de Siguranță Tulcea la începutul ostilităților, şi-a pus la bătaie toate calitățile şi resursele pentru a se evidenția profesional. Faptul că a fost detaşat pe lângă mari unități ale armatei a fost oportunitatea de a fi în contact cu viziunea *intelligence*-ului militar, la care a aderat şi cu care a colaborat foarte bine. În plus, prin acțiunile desfăşurate şi rezultatele obținute în Dobrogea, Delta Dunării şi sudul Basarabiei, a fost evidențiat de diferiți ofițeri cu funcții de comandă, care l-au lăudat şi propus pentru decorare şi avansare.

La 31 ianuarie 1918, detaşarea lui Moruzov pe lângă Corpul 6 Armată a încetat, astfel că a revenit, în scripte cel puțin, în organigrama DPSG. La data respectivă fostul agent de siguranță avansase la gradul de subcomisar şi deținea funcția de şef al Serviciului de Siguranță din Delta Dunării – funcție primită de la MCG –, continuând a activa informativ în favoarea armatei române. Totuşi, la 12 aprilie 1918, Voinescu a informat MCG că şeful structurii informative din Delta Dunării „nu raportează nimic asupra activității sale"[399], iar munca desfăşurată de acesta este „cu totul în afară de instrucțiunile ce a primit, câteodată fiind chiar suspectă"[400]. Activitatea „suspectă" a lui Moruzov a fost întărită prin câteva declarații care îl caracterizau, printre altele, drept „şiret, linguşitor, necinstit, intrigant"[401], ceea ce a impus o anchetă ordonată de MCG şi condusă de maiorul Ioan Țăranu, şeful Biroului 2 Contrainformații. La 3 iunie 1918, maiorul Țăranu a finalizat ancheta şi a elaborat un material, concluzionând că acuzațiile reprezintă „informații părtinitoare şi tendențioase"[402] ale unor persoane care au dorit să îndrepte ancheta în sensul dorit de ele, dar departe de adevăr. Mai mult, ofițerul de la MCG a punctat propria sa impresie despre cel acuzat, care ne scuteşte de comentarii: „Regret că n-am avut ocazia să cunosc pe dl Moruzov acum un an, fiind sigur că concursul d-sale, direct, ar fi fost de mare utilitate serviciului nostru"[403].

Evoluția raporturilor dintre Moruzov şi Voinescu a cunoscut o nouă etapă în perioada 1919–1920, când la conducerea DPSG s-a aflat Eduard Ghica[404]. Acesta, un apropiat al premierului Ionel Brătianu, a apreciat cali-

[399] Florin Pintilie, Ştefan Mariției, Nevian Tunăreanu, Corneliu Beldiman, op. cit., p. 168.
[400] *Ibidem*.
[401] *Ibidem*, p. 177.
[402] *Ibidem*, p. 178.
[403] *Ibidem*.
[404] Eduard Ghica (n. 15 decembrie 1860, Iaşi–d. 22 august 1925, Bârlad) a obținut bacalaureatul la Colegiul Saint-Barbe din Sorbona în litere (specialitatea retorică şi filosofie) şi licența în drept la Paris. A intrat în politică alături de PNL, fiind ajutor de primar în Iaşi (1895–1897) şi prefect de Vaslui (1907–1910 şi 1914–1918). A fost decorat cu ordinul „Coroana României" în grad de comandor, ordinul „Steaua României" în grad de cavaler, ordinul

tăţile şi rezultatele profesionale ale lui Moruzov[405], l-a avansat inspector de siguranţă şi l-a numit şeful Serviciului Special de Siguranţă din Dobrogea. Din 1920, situaţia s-a schimbat radical prin numirea lui Voinescu la conducerea DPSG, iar acesta nu a ezitat să facă tot posibilul pentru compromiterea şi denigrarea lui Moruzov. La rândul său, simţind pericolul, Moruzov a acţionat pentru a se proteja şi a apelat la foştii săi beneficiari din timpul Războiului de Întregire Naţională. Astfel, la 25 martie 1920, maiorul Ioan Ţăranu, şeful Biroului 2 Contrainformaţii şi maiorul Alexandru Bursan, şeful Serviciului Secret, au semnat un referat către conducerea Marelui Stat Major prin care au propus mobilizarea lui Moruzov la Biroul de Informaţii al Corpului 5 Armată. Probabil că influenţa noului şef al DPSG a fost mai mare din moment ce, la 5 aprilie 1920, Ministerul de Război a comunicat Marelui Stat Major să renunţe „pentru moment"[406] la angajarea şefului Serviciului Special de Siguranţă din Dobrogea în beneficiul armatei. Pasul următor a fost neutralizarea lui Moruzov: inspectorul general al Poliţiilor, Caton Călugăreanu, a efectuat o anchetă la sediul Serviciului Special de Siguranţă din Dobrogea şi a sesizat Parchetul Constanţa cu privire la constatarea unor nereguli. Drept urmare, la 13 mai 1920, a fost deschisă o acţiune publică împotriva lui Mihail Moruzov, Gheorghe Dumitrescu, subşeful Serviciului de Siguranţă din Dobrogea, Spiridon Gănescu, comisar special, Nicolae Atanasiu, comisar special, Constantin Kiriţescu, agent de siguranţă şi Gheorghe Mănţăluţă, fost agent special de siguranţă, care au fost reţinuţi şi trimişi la Închisoarea centrală din Constanţa. Reţinerea celor şase în arest s-a prelungit nepermis de mult, astfel că arestaţii au intrat în greva foamei la jumătatea lunii iunie 1920, ceea ce a creat panică în rândul anchetatorilor. Ulterior, datorită intervenţiei Marelui Stat Major, cei reţinuţi au fost elibe-

Sf. Stanislas cu placă (Rusia), medalia Răsplata Muncii cl. I, medalia Jubiliară Carol I şi medalia Avântul Ţării. Pe larg despre viaţa şi activitatea sa în: Grigore Ghica, *Grigri* (prefaţă de Constantin Bălăceanu-Stolnici, ediţie îngrijită de Mariana Avanu Marcu), Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1998.

[405] Grigore Ghica, *op. cit.*, p. 137: „Tata găsise la Siguranţă un informator excepţional, Moruzov: cap de mongol, fiu de pescar avut din Tulcea. Deştept, abil, spiona pe comunişti, se ducea în Rusia mai uşor ca mine în grădină. Odată a semnalat sosirea unui curier trimis de Troztki la Cristescu-Plăpumaru să-i remită drept fonduri două briliante ascunse în cravată. La gară l-au cules ca din oală. Am văzut pietrele – tata le-a adus acasă – enorme, minunate. Le-a oferit reginei Maria, nu văd de ce? A fost un abuz, reveneau tezaurului. Pe Moruzov tata l-a făcut inspector. El i-a rămas devotat totdeauna, chiar şi memoriei lui: în postul Paştelui, oriunde ne-am aflat, venea un lipovean cu un coş de cegi şi icre negre. Aşa a fost până la moartea mamei, în 1937".

[406] Florin Pintilie, Ştefan Mariţiu, Nevian Tunăreanu, Corneliu Beldiman, *op. cit.*, p. 181.

rați (august 1920) şi judecați în stare de libertate, fiind achitați de justiție în 1921. În continuare, Moruzov va lupta pentru reintegrarea sa în DPSG, de unde fusese licențiat, şi va avea câştig de cauză în februarie 1922, când a fost reprimit în funcția de agent special de siguranță.

Romulus Voinescu a deținut funcția de director general al DPSG până în 1929 când, în urma noii configurații politice interne, a fost avansat preşedinte al Consiliului Superior Administrativ din Ministerul de Interne.

Mihail Moruzov a devenit şeful Serviciului Secret de Informații al Armatei în 1924 şi, după plecarea lui Voinescu de la DPSG, a început să-şi pună în practică ideile de doctrinar în domeniul informativ/contrainformativ , cu care se va afirma în cursul anilor `30.

Capitolul 4

RĂZBOIUL INFORMAȚIILOR CONTINUĂ (1919–1920)

1. Adaptarea DPSG la noile amenințări

După unirea celor trei regiuni istorice, activitatea Ministerului de Interne, în ansamblu, s-a extins, treptat, în Basarabia, Bucovina şi Transilvania. Prin mai multe Decrete-Legi, guvernele Alexandru Marghiloman şi general Constantin Coandă au extins organizarea DPSG în Basarabia[407], respectiv Bucovina. La sfârşitul anului 1918, în scopul asigurării şi menținerii ordinii interne, au fost înființate Subinspectorate Generale de Siguranță la Chişinău, Cernăuți, Cluj şi Constanța. Alături de cele patru subinspectorate generale de siguranță şi-au desfăşurat activitatea 10 prefecturi de poliție, 81 polițiide oraş, 21 servicii speciale de siguranță, 47 brigăzi speciale de siguranță, şase subbrigăzi speciale de siguranță, 26 polițiide port, 22 polițiide gară şi 56 de oficii polițieneşti la punctele de frontieră.

Primele acțiuni informative/contrainformative au fost îndreptate împotriva agresiunilor bolşevice care amenințau stabilitatea noului stat național unitar român[408]. Evident, pentru obținerea unor rezultate pozitive în această perioadă, conlucrarea cu organele similare din Ministerul de Război, atât la nivel central cât şi la nivel zonal, a fost o condiție *sine qua non*.

La 8 februarie 1919, DPSG a emis o circulară care conținea măsuri de combatere a propagandei bolşevice, aceasta fiind difuzată prin prizonierii de război repatriați care, înainte de a intra în România, au primit broşuri, manifeste şi ziare „cu caracter incendiar"[409], cu scopul de a propaga revoluția

---

[407] Pe larg despre organizarea şi funcționarea structurilor de siguranță din Basarabia, a se consulta: Pavel Moraru, *La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia 1918–1940*, INST, Bucureşti, 2008.

[408] Unele date despre acțiunile informative externe în spațiul sovietic, în Cezar Mâță, *1919–1921: Informații vitale de peste Nistru*, în revista *Dosarele Istoriei* nr. 5/2003, p. 33–36.

[409] Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Gheorghe Neacşu, Ion Iacoş, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. II *(9 decembrie 1918–31 decembrie 1919)*, INST, Bucureşti, 1997, p. 170.

şi anarhia. Cei mai activi instigatori au fost identificaţi în persoana unor agenţi speciali instruiţi în acest scop şi în rândurile evreilor comercianţi ambulanţi, care au îndemnat la acţiuni de nesupunere faţă de autorităţile de la Bucureşti. Peste circa trei săptămâni, la 29 februarie 1919, DPSG a revenit cu o nouă circulară, adresată structurilor din subordine, în care s-au prezentat măsuri de combatere a pericolului intern şi extern reprezentat de bolşevism. Cel mai mare pericol îl reprezenta curentul maximalist, deoarece avea un caracter „intransigent, revoluţionar şi internaţional"[410]. Toate organele din Ministerul de Interne aveau sarcina să conlucreze cu comandamentele militare în acţiunile informative/contrainformative desfăşurate, mai ales că, în timpul stării de asediu, acestea aveau răspunderea pentru ordinea şi siguranţa statului. De asemenea, funcţionarii DPSG au primit îndemnul de a fi „neadormiţi şi să urmărească propaganda şi uneltirile străine cu toată conştiinţa pe care ne-o impun patriotismul şi îndatoririle funcţiilor exercitate"[411]. Această circulară a fost preluată şi de Statul Major General al Armatei care, la 18 martie 1919, sub semnătura generalului Henri Cihoski[412], subşeful structurii, a transmis-o comandamentelor, marilor unităţi şi structurilor informative/contrainformative cerându-le să ofere „concursul de care vor avea nevoie şi să lucreze de comun acord cu ele"[413], adică să colaboreze cu subinspectoratele, serviciile şi brigăzile de siguranţă ale DPSG. La 15 martie 1919, Serviciul Siguranţei din Consiliul Dirigent a informat despre infiltrarea unui agent în „comuniunea bolşevicilor din Budapesta"[414], de unde a comunicat numele românilor aderenţi la această mişcare – în număr de 25 –, data afilierii şi motivul. Toţi aceştia au fost caracterizaţi de agentul român drept „indivizi singuratici, au manifestat înclinaţii spre bolşevism, însă nu din convingere, ci mai mult în urma aţâţărilor provenite de la prole-

[410] *Ibidem*, p. 179.

[411] *Ibidem.*

[412] Generalul de corp de armată Henri Cihoski (n. 4 august 1871 Tecuci–m. 18 mai 1950 închisoarea Sighet), a participat la Primul Război Mondial, fiind rănit în luptele de pe Argeş şi Neajlov (1916). După însănătoşire, a fost avansat general de brigadă (1917) şi a primit comanda Diviziei 10 Infanterie, cu care a luptat la Mărăşeşti. A fost numit subşeful Statului Major General al Armatei (15 decembrie 1918), comandantul Corpului 6 Armată (1921), inspector general al Armatei (1927) şi ministru de Război (16 noiembrie 1928–5 aprilie 1930), iar din 5 martie 1932, a fost membru în Consiliul Superior al Armatei. Arestat în noaptea de 5/6 mai 1950, ca fost demnitar în regimul burghezo-moşieresc, şi trimis la închisoarea Sighet, unde a şi decedat. Pentru mai multe detalii despre viaţa şi activitatea sa a se consulta Dumitru Preda, *Generalul Henri Cihoski un erou al României Mari*, Editura Militară, Bucureşti, 1996.

[413] Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Gheorghe Neacşu, Ion Iacoş, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. II, 1997, p. 197.

[414] ANIC, fond DGP, dosar 10/1919, f. 1.

tari intelectuali unguri"[415]. În urma unor informații provenite de la Budapesta, a putut fi descoperită o organizație de propagandă subversivă în orașul Brad, condusă de librarul Heinrich Klinger, din Arad, care se folosea „îndeosebi, de dame"[416]. Informația de ansamblu, verificată și exploatată, a fost preluată de Brigada de Siguranță Cluj, la 8 aprilie 1919, și a fost destinată MCG – Biroul Contrainformații în cadrul schimbului de date. Materialul analitic a prezentat activitatea Grupului Comunist Român din Budapesta, afiliat mișcării bolșevice ungare, pe baza infiltrării agentului de siguranță care a reușit performanța de a fi ales casier al acestei structuri. Până la data respectivă, grupul era format din 29 de români, dintre care Florica Ionescu „s-a vârât"[417] ca traducătoare și dactilografă la Legația română din Budapesta, însă acționa informativ pentru mișcarea bolșevică. O altă membră a grupului, Florica Copindean, s-a lăsat „cucerită" de secretarul Legației române, devenind amanta acestuia, dar acționând pentru obținerea unor date de interes în favoarea Ungariei.

În urma activităților de monitorizare și analiză a evoluției mișcării de extrema stângă în România, Ministerul de Interne a revenit cu un ordin circular, la 6 august 1919, care a cuprins moduri de operare a propagandei și posibilități de combatere a acesteia. Tendința de promovare a mișcării sindicaliste și a Partidului Socialist „se ascunde pretutindeni"[418], mai ales sub masca întrunirilor electorale și a apărării drepturilor profesionale. Pentru a reduce posibilitatea de aderare la aceste mișcări, DPSG a propus ca în fiecare instituție conducerea să exercite „o poliție riguroasă și permanentă"[419], plus o îndrumare a lucrătorilor/funcționarilor în direcția intereselor naționale și împotriva mișcărilor extremiste. O atenție sporită trebuia îndreptată asupra elementelor care veneau din Basarabia, Bucovina și Transilvania în București, mai ales dezertorii sau foștii membri ai Batalionului revoluționar de la Odesa. Greva din 21 iulie 1919 a fost oferită ca un exemplu de acțiune subversivă, deoarece a coincis cu declanșarea ofensivei de către armata bolșevică ungară contra armatei române. Acțiunea așa-zis sindicalistă a avut rolul „de a paraliza"[420] contraofensiva unităților române și a comunicațiilor la nivel național.

---

[415] *Ibidem.*

[416] *Ibidem*, f. 2.

[417] Florian Tănăsescu, Dumitru Costea, Gheorghe Neacșu, Ion Iacoș, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie și structuri comuniste în România,* vol. II, *op. cit*, p. 219.

[418] *Ibidem*, p. 316.

[419] *Ibidem.*

[420] *Ibidem*, p. 320.

DPSG a informat Ministerul de Război, la 26 martie 1920, despre rezultatele obținute de doi agenți care au efectuat o misiune informativă la Odesa. Printre altele cei doi au aflat că pe Nistru se află doar Divizia 4 din Armata 14 bolşevică alcătuită din 6 regimente. Propaganda în Basarabia era efectuată de Comitetul „Centrul Basarabean", care intenționa să influențeze în acest mod rezultatele tratativelor de pace de la Paris şi pregătea terenul pentru viitoare acțiuni subversive la adresa României. În Odesa şi în împrejurimi se aflau circa 30.000 de refugiați basarabeni, dintre care bolşevicii sperau să recruteze 4 000–5 000, să-i trimită în România ca repatriați pentru a se alătura mişcării comuniste. Unul dintre cei doi agenți ai DPSG a fost „recrutat" şi a primit sarcina de a conduce propaganda în județul Cetatea Albă, ceea ce a reprezentat o bună ocazie pentru a infiltra legăturile dintre centrul de la Odesa şi sudul Basarabiei.

Rezultatele luate pentru limitarea spațiului de manevră al mişcărilor de stânga au avut ecou la conferința comuniştilor români, desfăşurată la Viena (14 mai 1920) şi prezidată de Cristian Racovski. Acesta s-a declarat nemulțumit de evoluția acțiunilor din România şi a acuzat liderii mişcării sindicale de „lipsă totală de inițiativă"[421], deoarece mişcările de protest declanşate nu au fost urmate de acțiuni violente, conform instrucțiunilor. În cazul grevelor de la căile ferate, acestea nu au respectat programul stabilit, unele fiind de mică amploare, altele anulându-se singure.

La jumătatea anului 1920, Subinspectoratul General de Siguranță din Basarabia a elaborat o amplă analiză asupra evoluției mişcării comuniste[422], despre care s-a afirmat că „continuă a fi îngrijorătoare", în pofida reprimărilor şi a pedepselor drastice aplicate de justiție. În mai 1919 au fost descoperite şi anihilate comitetele Partidului bolşevic şi comitetele revoluționare militare, fiind arestate circa 200 de persoane. Ulterior, spionajul sovietic a fost decapitat prin arestarea lui Eduard von Schnee, şeful serviciului de informații pentru Basarabia, a lui Simon Sobelman, adjunctul lui von Schnee, a 6 agenți, iar în urma exploatării informative au mai fost reținuți alți 18 spioni bolşevici. Resursele umane şi materiale ale tânărului stat sovietic fiind extrem de largi, la începutul anului 1920 au fost declanşate noi acțiuni subversive. În perioada mai–iunie 1920, organele de siguranță au arestat 40 de persoane, toate fiind lideri ai unor comitete revoluționare şi ai unor organizații de spionaj, au descoperit tipografia secretă unde se tipăreau ma-

[421] Florian Tănăsescu, Gheorghe Neacşu, Ion Iacoş, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România, vol. III (1 ianuarie 1920–3 februarie 1921)*, INST, Bucureşti, 2002, p. 116.

[422] *Ibidem*, p. 126–151.

terialele de propagandă şi a fost confiscată arhiva Comitetului comunist basarabean. După aceste acțiuni contrainformative masive, acțiunile bolşevice în estul României au scăzut drastic în intensitate în perioada următoare.

În toamna anului 1920, mişcările sindicale de stânga au pregătit proteste ample, incluzând greve, manifestații de protest, demonstrații revendicative şi conflicte cu forțele de ordine. Subinspectoratul General de Siguranță din Transilvania a arestat, la 20 octombrie 1920, un curier al Partidului Socialist care avea asupra lui instrucțiunile pe care trebuia să le înmâneze liderilor sindicali din regiune cu privire la organizarea unei greve generale. Pe baza informațiilor şi analizelor de risc furnizate de serviciile de informații, regele Ferdinand a semnat, la 21 octombrie 1920, Decretul Regal privind introducerea stării de asediu în Bucureşti şi a cenzurii în toată țara[423].

Succesul cel mai important al acțiunii teroriste bolşevice în România s-a petrecut la 8 decembrie 1920, când a avut loc un atentat în Senatul României[424]. Autorii – Max Goldstein[425], Saul Osias, Leon Liechtblau – erau agenți CEKA şi avuseseră mai mulți complici. Explozia bombei a provocat trei morți – Dumitru Radu[426], episcop greco-catolic de Oradea-Mare, Dimitrie Greceanu[427], ministrul Lucrărilor Publice şi senatorul Spirea Gheorghiu, preşedintele Sfatului Negustorilor – şi 14 răniți, printre care şi generalul Constantin Coandă, preşedintele Senatului. Max Goldstein a fugit din România în Bulgaria, fiind arestat în noiembrie 1921, la Rusciuk, pe când intenționa să intre în România cu 15 kg de explozibil. În procesul care i-a fost intentat

[423] Decretul Regal a fost publicat în *Monitorul Oficial* nr. 4685 din 21 octombrie 1920.

[424] Mai multe detalii despre organizarea şi desfăşurarea atentatului, în: Ioan Scurtu, *De la bomba din Senat la atentatul din Gara Sinaia*, în revista *Dosarele Istoriei* nr. 6/1999, p. 40; Emanuel Bădescu, *Max Goldstein aplică la Bucureşti teroarea bolşevică*, în revista *Dosarele Historia* nr. 2/ aprilie 2002, p. 20–27; Florian Tănăsescu *„Omul cu cârlig" loveşte Senatul României*, în revista *Magazin Istoric* nr. 6/2004, p. 43–47; Alin Spânu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919–1945*, Editura Demiurg, Iaşi, 2010, p. 94 şi urm.

[425] Max Goldstein (n. 1898, Bârlad–d. 1925, penitenciarul Doftana) a încercat, în noiembrie 1920, să-l asasineze pe Constantin Argetoianu, ministru de interne, însă bomba a explodat la un capăt de vagon, iar ținta se afla în partea opusă, astfel că nu a fost nici măcar rănit.

[426] Episcopul greco-catolic Dumitru Radu (n. 26 octombrie 1862, Rădeşti-Alba–d. 8 decembrie 1920, Bucureşti) a deținut funcția de episcop al Lugojului (1897–1903) şi apoi de Oradea-Mare (1903–1920).

[427] Dimitrie Greceanu (n. 10 august 1859, Iaşi–d. 10 decembrie 1920, Bucureşti) a intrat în politică alături de Partidul Conservator, devenind deputat, prefect de Iaşi (1900), ministru de Justiție (15 iunie 1906–12 martie 1907), primar al municipiului Iaşi (6 ianuarie 1911–30 aprilie 1912). În timpul neutralității s-a înscris în Partidul Conservator-Democrat, fiind cooptat ministru al Lucrărilor Publice (11 decembrie 1916–26 ianuarie 1918, 13 iunie–16 noiembrie 1920) şi al Justiției (16 noiembrie–8 decembrie 1920).

a fost condamnat la închisoare pe viață (28 iunie 1922) şi încarcerat la Doftana, unde a decedat, în octombrie 1925, după 60 de zile de greva foamei. Trei zile după atentatul de la Senat, Subinspectoratul General de Siguranță de la Chişinău a înaintat un raport privind modificarea tacticii în privința acțiunilor întreprinse de inamicul din est. Astfel, de la propagandă şi agitații de masă s-a trecut la escaladarea acțiunilor violente până la terorism. La 21 noiembrie 1920, în sala Teatrului Național din Chişinău, au fost descoperite materiale explozive care trebuiau să producă un scurt-circuit, iar acesta să declanşeze un incendiu devastator. Spionajul militar sovietic, deşi reprimat dur la jumătatea aceluiaşi an, a reînceput să activeze, fiind caracterizat cu „o mare întindere"[428] în regiune. Totodată, agenții de propagandă inamici au primit misiunea „să întreție şi să alimenteze"[429] asperitățile interetnice, mai ales cele dintre români şi populația rusofonă.

În 1921, la trei ani după încheierea războiului mondial, agresivitatea bolşevică a luat forme din ce în ce mai violente[430], de la manifeste lipite pe ziduri sau aruncate în locuri publice la atacuri armate în plină zi asupra locuitorilor, instituțiilor publice (bănci, oficii poştale, biserici, primării ş.a.) şi organelor administrativ-militare (posturi de jandarmi, cazărmi militare, prefecturi, primării, judecătorii), toate având ca scop intimidarea populației, instaurarea panicii şi, în perspectivă, o răsturnare a regimului politic existent.

2. Evoluția Serviciului de Informații al Armatei[431]

La a doua mobilizare a armatei române (28 octombrie/10 noiembrie 1918), structurile de informații s-au divizat: la MCG şi-a reluat activitatea Secția II-a Informații, iar la Marele Stat Major a rămas în continuare Secția a IV-a Informații. Prin *Înaltul Decret Regal nr. 1579*/18 aprilie 1919, în baza raportului ministrului de resort, general Artur Văitoianu, regele Ferdinand a aprobat modificarea şi completarea Legii de organizare a Ministerului de Război. În noua organizare, Marele Stat Major a fost alcătuit din două di-

[428] Florian Tănăsescu, Gheorghe Neacşu, Ion Iacoş, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. III, p. 270.

[429] *Ibidem.*

[430] Două studii de caz pe această temă: Cristian Troncotă, *Siguranța şi spectrul revoluției comuniste*, în revista *Dosarele Istoriei* nr. 4/2000, p. 18–22; Ludmila Rotari, *Sovieticii şi „spionajul activ" din România*, în revista *Historia* nr. 56/august 2006, p. 22–26.

[431] Pentru mai multe detalii privind organizarea, funcționarea şi activitatea serviciului de informații al armatei după Primul Război Mondial, a se consulta: Alin Spânu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații...*, p. 117-153.

viziuni, care gestionau activitatea a opt secții. În Cadrul Diviziunii a II-a își desfășura activitatea Secția V-a Informații și Contrainformații, cu două birouri: Biroul 1 Informații, cu patru subbirouri[432] și Biroul 2 Contrainformații cu două subbirouri[433]. Organizarea structurii, atribuțiile, încadrarea și fondurile necesare pentru buna desfășurare a activității au fost elaborate la începutul anului 1919 de către colonelul Condeescu, iar în martie 1919 au fost aprobate de Marele Stat Major (*Anexa 14*).

În martie 1920, a mai fost adăugată un nou birou, cel al cifrului, care a completat activitatea structurii informative militare. Din 1919, șeful Secției a fost numit colonelul Constantin Bălăcescu, iar șeful Biroului 1, maiorul Ioan Stoicescu, urmat de locotenent-colonel A. Dimitrescu. În scurt timp, Biroul 1 și-a completat organigrama[434] cu necesarul uman și a trecut la îndeplinirea obiectivelor trasate. Noutatea acestei noi organizații a constat în subordonarea atașaților militari direct Secției Informații. În 1919, România a avut reprezentanți militari la Roma, Paris, Londra[435], Washington, Praga, Varșovia și Belgrad, iar în anul următor au mai fost deschise noi oficii la Bruxelles, Viena, Tokio, Budapesta, Sofia, Berlin, Constantinopol și Atena. La data respectivă, armata română a avut misiuni militare și ofițeri de legătură la Berlin, Budapesta, Sofia, Varna, Constantinopol[436], Praga, Viena și Varșovia,

---

[432] Acestea erau: Subbiroul 1 – studiul armatelor din Balcani (sud); Subbiroul 2 – studiul armatelor din vest; Subbiroul 3 – studiul armatelor din est, Germania și Austria; Subbiroul 4 – studii (elaborarea de lucrări, studii, buletine de informații/contrainformații etc.).

[433] Acestea erau: Subbiroul 1 – culegerea de date din străinătate prin agenți; Subbiroul 2 – serviciul de contrainformații, contraspionaj, propagandă și cenzură.

[434] Împărțirea și atribuțiile personalului au fost structurate astfel: studiul armatelor cehoslovacă și ungară: mr. Georgescu F. și slt. Drăghici I. (cunoștea limbile ungară și germană); studiul armatelor rusă și polonă: mr. Niculescu Gh. și cpt. Ichim I. În perioada 1 noiembrie 1920–31 octombrie 1921, aici și-a desfășurat activitatea și maiorul Aurel Racovițză, care s-a ocupat de „studierea armatei bolșevice și ținerea la curent a situației generale din Rusia" (Alexandru-Cristian Racovițză, Ioana-Andreea Pânzar, *Generalul de brigadă Aurel Racovițză*, Editura Flondor, Rădăuți-Cernăuți, 2007, p. 48); studiul armatelor engleză, franceză și americană: cpt. Othon Soutzo (cunoștea limbile engleză și franceză); studiul armatelor germană, italiană și austriacă: cpt. Bădulescu H.; studiul armatelor bulgară, sârbă, turcă și greacă: cpt. Popescu I. (cunoștea limba bulgară); analiza situației politice: funcționar civil Popescu V. (cunoștea limbile engleză, franceză, spaniolă și italiană); expediția Buletinului Informativ lunar: slt. Dobrescu I.; șeful echipei de translatori și al tipografiei: cpt. Berechet Șt. (cunoștea limbile rusă și polonă).

[435] Un studiu de caz pe acest subiect: Constantin Dinulescu, *Colonelul Radu R. Rosetti – ataşat militar la Londra (1919–1920)*, în volumul *Omagiu istoricului Valeriu-Florin Dobrinescu* (coord. Horia Dumitrescu), Editura Pallas, Focșani, 2003, p. 235–266.

[436] Pe larg despre activitatea desfășurată la Constantinopol, în: Andrei Nicolescu, *Misiunea militară de la Constantinopol în perioada 1919–1933*, în volumul *Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu*, Editura Empro, Focșani, 1999, p. 381–392.

activitatea acestora fiind, de asemenea, coordonată de Secția Informații. Alți ofițeri de legătură existau la Lemberg şi Kamenetz -Podolski, însă aceştia se aflau subordonați Diviziei 8 Infanterie, aflată în compunerea Grupului general Alexandru Lupescu[437].

Maiorul Țăranu s-a aflat la conducerea Biroului 2 Contrainformații, cu următoarea componență:

– Serviciul de spionaj (maior Alexandru Bursan), format din două subbirouri[438], care a coordonat agenții secreți, ataşații militari, ofițerii de legătură (agenți convenționali) şi agenții benevoli.

– Serviciul de contraspionaj (maior Gheorghe Mihail[439]), organizat în trei subbirouri[440], care s-a ocupat cu măsurile preventive de contraspionaj şi a reprezentat instituția la procesele de spionaj, în calitate de expert.

Trecerea definitivă a armatei pe picior de pace, hotărâtă prin *Înalt Decret Regal nr. 897*/1921, a condus la desființarea sau reducerea numerică a unor comandamente, mari unități şi a efectivelor acestora, ceea ce a creat anumite probleme sociale[441]. În pofida reducerii de personal, Secția a V-a şi-a continuat activitatea, reorganizându-se în conformitate cu noile realități. Astfel, secția a cuprins patru birouri – Biroul 1 Informații, Biroul 2 Contrainformații,

---

[437] General Alexandru Lupescu (n. 24 februarie 1867, Botoşani–d. 1952, închisoarea Sighet) a urmat Şcoala fiilor de militari, Şcoala de Ofițeri (1882–1884), Şcoala de artilerie şi geniu din Bucureşti (1884–1886) şi Şcoala Superioară de Război (1895–1897). Avansat general de brigadă (1915), în timpul Războiului de Întregire Națională a fost şef de stat-major al Armatei I (1916), subşef de stat-major la Marele Cartier General (1916–1918), comandantul Comandamentului Trupelor din Est (1919), ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice în guvernul general Arthur Văitoianu (27 septembrie–30 noiembrie 1919) şi subşef al Statului Major General (1923–1927). După trecerea în rezervă, a devenit senator de drept şi primar al Sectorului I Galben din Bucureşti.

[438] Acestea erau: Subbiroul informații militare, condus de cpt. Nestorescu; Subbiroul informații generale şi starea de spirit în exterior, condus de locotenentul Turtureanu.

[439] General Gheorghe Mihail (n. 13 martie 1887, Brăila–d. 2 februarie 1982, Sinaia) a deținut mai multe funcții militare şi politice în perioada interbelică şi imediat după 23 august 1944. Pe larg despre viața şi activitatea sa a se consulta: *Şefii Marelui Stat Major Român 1941–1945. Destine la răscruce* (coord. general-colonel Dumitru Cioflină), Editura Militară, Bucureşti, 1995, p. 175–214; Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944–1964)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997, p. 183–190; *Şefii Statului Major General român (1859–2000)*, p. 216–222.

[440] Acestea erau Subbiroul controlul străinilor, circulație, paşapoarte, control la frontieră, siguranța comandamentelor şi anchetele de spionaj: cpt. Constantinescu şi lt. (r) Ştefănică; Subbiroul privind starea de spirit internă, mişcări sociale şi cenzura: lt. Amira şi cpt. (r) Periețeanu, respectiv Subbiroul fişe.

[441] Pentru mai multe detalii a se consulta: Petre Otu, *Armata în statul român întregit*, în revista *Dosarele Istoriei*, an VIII, nr. 11 (87)/2003, p. 39–43.

Biroul 3 Propagandă şi Biroul 4 Cifru – în care „o puternică încadrare"[442] a fost afectată Birourilor 1 şi 2.

2.1. Întărirea componentei contrainformative

Nemulțumirile sociale datorate lipsurilor de după încheierea conflagrației mondiale, influența revoluției bolşevice, unele din revendicările minorităților au degenerat în acțiuni care au atentat la siguranța statului. Aceste manifestări de nemulțumire sau revendicative au atins, izolat, şi mediul militar, care a reacționat prin întărirea măsurilor contrainformative[443]. Rezultatele au fost monitorizate şi transpuse în diferite buletine informative/contrainformative sau au fost elaborate noi norme în domeniu pentru întărirea acestui segment.

La începutul anului 1920, Biroul mensual din Biroul Contrainformații al MCG a elaborat un material privind starea de spirit a populației, a militarilor, evoluția mişcării socialiste şi sindicaliste, diferite incidente, toate acestea fiind structurate pe cele patru regiuni – Vechiul Regat, Bucovina, Basarabia şi Transilvania. În concluzii s-a menționat că situația în armată este, în general, satisfăcătoare, că socialiştii „se agită"[444], însă nu au reuşit să câştige o aderență semnificativă nici în mediul rural şi nici în armată, iar propaganda ungară continuă să evolueze, fiind ajutată „de o presă prea liberă"[445]. Biroul mensual a propus ca agitatorii care, la întrunirile publice, vorbesc „cu elogii şi cu nădejde"[446] despre situația din URSS să fie arestați.

Buletinul evenimentelor interne – elaborat de Biroul Contrainformații la 27 februarie 1920 – a semnalat că la Balcic, la 8 februarie 1920, a avut loc o întrunire la care au participat circa 250 de persoane, unde Boris Ştefanov, oratorul principal, a afirmat că Basarabia a fost alipită la România „cu forța"[447], iar Transilvania şi Bucovina, care sperau la un statut autonom, au devenit „încătuşate"[448] de guvernul de la Bucureşti. Sursele informative externe au semnalat că noile autorități de la Budapesta i-au eliberat din închisori pe

[442] *Direcția Informații Militare între Ficțiune şi Adevăr* (coord. col. Ion Dohotaru), *op. cit.*, p. 72.

[443] Mai multe detalii despre acest subiect, în: Dan Prisăcaru, *Aspecte relevante din istoria activității structurilor de contrainformații militare*, revista *Infosfera* nr. 3/2011, p. 52–59.

[444] Florian Tănăsescu, Gheorghe Neacşu, Ion Iacoş, Marin C. Stănescu, Nicolae Tănăsescu, *Ideologie şi structuri comuniste în România, vol. III (1 ianuarie 1920–3 februarie 1921)*, *op. cit*, p. 26.

[445] *Ibidem.*

[446] *Ibidem.*

[447] *Ibidem*, p. 51.

[448] *Ibidem.*

comunişti cu condiţia de a activa ca spioni şi propagandişti în Transilvania şi Banat, în mediile militare şi ale infrastructurii feroviare.

Evenimentele externe şi interne cu relevanţă pentru securitatea naţională au condus la elaborarea de către MCG – Serviciul Măsurilor Excepţionale, în martie 1920, a *Instrucţiunilor generale pentru prevenirea şi aplanarea grevelor şi dezordinelor interne*[449]. Armata a fost considerată „scutul ţării contra pornirilor şi afară şi a dezordinelor dinăuntru", iar pericolul principal la data respectivă îl reprezenta posibilitatea de întrerupere a transporturilor şi a comunicaţiilor, mai ales pe timp de război. Inamicii externi au intenţionat ca prin „puternica otravă azvârlită în rândurile claselor muncitoare" să destabilizeze intern orânduirea de stat, mai ales prin greve şi sabotaje, iar apoi să declanşeze o ofensivă militară prin care să desăvârşească nimicirea României. *Instrucţiunile...* aveau următoarea structură: I. Măsuri de ordine pentru asigurarea liniştii interne în centrele mari, în regiuni contaminate de spiritul anarhiei, precum şi pe întreg teritoriul român; A. Paza fixă; 1. Centrele mari; 2. Centrele mici; B. Apărarea internă mobilă; II. Măsurile de aprovizionare ale tuturor oraşelor; 1. Pâinea; 2. Carnea; 3. Lemnele; 4. Diferite alimente; 5. Luminatul şi apa; III. Transportul şi reparaţia şoselelor; IV. Măsuri pentru asigurarea legăturilor.

La 1 aprilie 1920, generalul Constantin Christescu, şeful Marelui Stat Major, a semnat *Instrucţiunile relative la formarea în fiecare garnizoană a unui birou de informaţii* (*Anexa 15*), care trebuia înfiinţat „imediat". Scopul acestei structuri era de a culege date asupra inamicului „dinlăuntru", a semnala şi a preveni propaganda subversivă în rândurile militarilor. Mediul de unde trebuiau culese aceste date îl reprezentau stabilimentele industriale şi întrunirile publice, legale sau nu, dar cu accent pe cele electorale. Misiunea agenţilor de informaţii militari trebuia să fie „o veghe asiduă, neadormită" pentru a preveni ca influenţele anarhice promovate de diverse curente politico-sociale să nu ajungă în cazărmi.

Cei care îşi puteau desfăşura activitatea în acest domeniu erau recrutaţi dintre militarii dovediţi „că nutresc sentimente curate de buni români", serioşi şi discreţi, inclusiv din rândurile ofiţerilor invalizi, care puteau fi trimişi să acţioneze în mediul rural. Erau evitaţi, din start, cei petrecăreţi, flecarii care se lăudau cu locul de muncă şi erau indiscreţi, ofiţerii însuraţi „care au obiceiul de a comunica secrete soţiilor", militarii care aveau legături cu oamenii politici sau participă „în mod ascuns" la viaţa politică.

Birourile de informaţii aveau obligaţia să colaboreze cu structurile locale ale Siguranţei, pentru a face schimburi de date asupra indivizilor/ac-

[449] *Ibidem*, p. 79–84.

ţiunilor subversive şi pentru a colabora la urmăririle persoanelor suspecte, cu comandamentele din gări, care creau cadrul propice pentru agenţi să activeze în zona infrastructurii feroviare. Cu acest prilej se urmăreau starea de spirit a populaţiei în general şi faţă de militari, în special, descoperirea şi identificarea militarilor care se exprimau critic în mod public la adresa conducerii statului, a armatei şi a intereselor naţionale. De asemenea, şefii sindicatelor naţionale puteau fi contactaţi şi, la nevoie, recrutaţi de către structura contrainformativă locală. Nu în ultimul rând, în cazărmi şi în afara lor trebuiau urmăriţi soldaţii meseriaşi şi cei minoritari, deoarece în majoritatea lor aceştia „nutresc" idei care afectau siguranţa naţională.

Una dintre metodele de combatere a propagandei antinaţionale o reprezenta susţinerea de conferinţe, săptămânal, cu subiecte naţionale sau de educaţie morală. Accentul era pus pe rolul de „reclădire socială" a armatei, pe exemplificarea acţiunilor desfăşurate de mişcările sindicale din Rusia, Ungaria şi Bulgaria, care au condus la suferinţe mari ale populaţiei. În România, acţiunile sindicatelor „roşii" au avut ca efect scumpirea „atât de îngrozitoare" a traiului zilnic, deoarece muncitorii, incitaţi de propagandişti, au cerut salarii „exorbitante", dar în schimb lucrau puţin sau deloc.

Rezultatele obţinute de agenţii de contrainformaţii militari erau adunate la biroul de informaţii al garnizoanei, de unde datele erau analizate şi sintetizate. Săptămânal se elabora o dare de seamă asupra stării de spirit a militarilor şi din judeţ, iar zilnic, dacă era cazul unor informaţii valoroase sau care necesitau luarea unor măsuri urgente, se expediau la Marele Stat Major – Biroul Contrainformaţii.

Schimbul de date dintre Secţia Informaţii a Marelui Stat Major şi structurile regionale ale DPSG au fost benefice pentru apărarea ordinii şi siguranţei publice, dar şi pentru neutralizarea anticipativă a acţiunilor subversive. O informare a DPSG către Marele Stat Major a atestat noi mijloace şi metode de propagandă a socialiştilor, inclusiv în rândurile militarilor.

La 9 noiembrie 1920, Marele Stat Major a informat Comandamentul Trupelor de Est (*Anexa 16*) despre intenţia socialiştilor de a face propagandă în armată lăsându-se recrutaţi şi încorporaţi. Ulterior, cu sprijinul liderilor socialişti din localităţile unde se aflau cazărmile, socialiştii ar fi introdus în unităţi materiale de propagandă. Pentru combaterea acestei acţiuni Marele Stat Major a dispus măsuri de identificare a simpatizanţilor socialişti sau a celor cu rude în această mişcare şi analiza activităţii acestora în ultimii trei ani. Recruţii suspecţi care erau învoiţi în oraş trebuiau urmăriţi în colaborare cu Biroul Siguranţei locale pentru a verifica dacă au contacte cu reprezentanţi ai stângii politice şi/sau primesc materiale de propagandă. În cazul

unor dovezi indiscutabile, militarii erau supuşi unor sancţiuni disciplinare. Tot pentru limitarea posibilităţilor de acţiune, recruţii nu puteau fi luaţi pentru servicii personale de către ofiţeri decât după finalizarea ciclului de instrucţie. De asemenea, recruţii trebuiau să fie cazaţi separat de ciclurile anterioare, împreună cu educatorii şi instructorii desemnaţi şi nu se neglija „niciun mijloc care să le asigura bunul trai". Conferinţele de promovare a adevărului istoric şi a luptelor pentru emancipare, independenţă şi unitate naţională erau dublate de cele privind „gelozia" vecinilor faţă de bogăţiile solului şi subsolului din arealul nostru. Un accent deosebit trebuia pus pe activităţile subversive, pe aspecte provocate de „o mână de fii ai ţării noastre, însă mai niciunul român de origine, din păcate vânduţi străinilor", care „caută să urmeze pilda Rusiei anarhice, unde sărăcia, boala şi moartea domnesc peste milioanele de suflete" etc.

2.2. Organizarea şi activitatea Biroului de Informaţii al Diviziei 9 Infanterie la graniţa de est (noiembrie 1918–iunie 1919)

Deşi Basarabia s-a unit cu România la 27 martie/9 aprilie 1918, totuşi, situaţia din zonă era una nesigură şi plină de ameninţări, atât la adresa autorităţilor cât şi la adresa populaţiei..

Pe de o parte, existau grupuri care nu acceptau unirea cu România şi acţionau în consecinţă, pe de altă parte, Basarabia a devenit un teren de luptă între ruşii albi, bolşevici şi naţionalişti ucraineni, fiecare considerând că regiunea îi aparţine. În acest context, identificarea anticipativă a pericolelor îndreptate împotriva ordinii publice, a siguranţei statului şi a cetăţenilor, a devenit un obiectiv prioritar, iar armata, principalul factor de menţinere a stabilităţii, a primit ordin să acţioneze în acest sens. În Basarabia a acţionat Corpul 5 Armată, alcătuit din două mari unităţi, Diviziile 9 şi 10 Infanterie, care au avut misiunea de a apăra graniţa de est, dar şi de a organiza un serviciu de informaţii eficient. Deşi nou mobilizate cele două mari unităţi au acţionat încă de la început, din mers, pentru a transpune în practică sarcinile primite. Lipsa de experienţă şi, mai ales, de personal calificat în domeniul informativ a demonstrat unele sincope, remediate în perioada următoare.

La decretarea mobilizării armatei române, Biroul de Informaţii al Diviziei 9 Infanterie a fost alcătuit dintr-un personal „foarte restrâns"[450], patru persoane, acţionând mai mult pentru executarea serviciului de birou, prin

[450] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 43.

strângerea informațiilor de la posturile de observație, analiza acestora și întocmirea raportului informativ care era destinat eșalonului superior, Corpul 5 Armată[451]. După numai o lună, la începutul lunii decembrie 1918, informațiile de peste Nistru au relevat o propagandă intensă în Ucraina pentru ocuparea Basarabiei, precum și mobilizarea de trupe bolșevice și ucrainene, care se executa în puncte ca Smerinka, Balta, Slobotka ș.a. Pentru verificarea acestor date, s-a dispus ca ofițerii basarabeni de la unități – „oameni de încredere și cu frumoase sentimente"[452] – să fie trimiși în Ucraina, în cadrul unor recunoașteri informative. Au fost recrutați patru ofițeri care, în urma îndeplinirii misiunii, au adus „știri precise"[453] asupra forțelor inamice și asupra acțiunilor de propagandă antiromânească. Misiunea acestora s-a limitat însă la localități riverane Nistrului, ca Moghilev, Iampol, Kamienka, Râbnița, Dubăsari ș.a. În paralel cu activitatea acestor ofițeri, s-a organizat un sistem eficient al posturilor de observație, care se dovediseră „slab îndrumate"[454], în principal din cauza lipsei de efective. Pentru fiecare sector cu mai multe posturi de observație a fost alocat câte un ofițer care a adunat știrile și a coordonat fluxul informativ primit din teritoriul inamic.

În continuare, unitățile și subunitățile diviziei au început să recruteze grade inferioare, cunoscătoare de limba rusă, care au fost instruite să devină agenți speciali pe teritoriul ucrainean, cu misiunea de a aduce știri și presă din localitățile pe unde treceau. Rezultatele au fost pozitive, datele aduse de agenți fiind apreciate la eșaloanele superioare. Având în vedere periculozitatea misiunilor, s-a decis ca, pe timpul deplasărilor dincolo de Nistru, agenții să primească solda și norma de hrană întreit față de serviciul obișnuit.

Până la 1 ianuarie 1919, Biroul de Informații al Diviziei 9, deși s-a confruntat cu o lipsă de personal și mijloace materiale, a desfășurat următoarele activități:

– a elaborat buletinele informative privind acțiunile de pe front;

– a efectuat interogatorii și s-a ocupat de internarea prizonierilor sosiți din Ucraina;

– a supravegheat circulația în Basarabia, conform ordinelor în vigoare;

– a urmărit persoanele suspecte, la ordinul Marelui Cartier General sau al Corpului 5 Armată.

---

[451] Prin *Instrucțiunile secrete privind mobilizarea armatei pe timpul ocupației Munteniei și Olteniei de către Puterile Centrale*, emise de Marele Cartier General la 9 noiembrie 1918, a fost constituit și Corpul 5 Armată, cu aria de acțiune exclusiv pe teritoriul basarabean. Acesta avea în subordine Diviziile 9 și 10 Infanterie și era comandat de generalul Ion Pătrașcu.

[452] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 43.

[453] *Ibidem.*

[454] *Ibidem.*

La începutul lunii ianuarie 1919 au fost declanşate ostilităţile de către elemente bolşevice şi ucrainene, care s-au confruntat cu trupele române. Astfel, la 7 ianuarie 1919, câteva bande au trecut Nistrul şi au atacat, uneori în colaborare cu populaţia locală, unităţile române din zonă[455]. Cu această ocazie, generalul Stan Poetaş[456], comandantul Brigăzii 21 Infanterie, respectiv al sectorului în care s-a produs atacul, s-a deplasat imediat în zonă, însă a fost surprins de bandele atacatoare şi omorât. Ulterior, s-a constatat că populaţia autohtonă din judeţele Hotin şi Soroca a fost „pregătită din punct de vedere moral şi material de către propagandişti secreţi"[457], care au avut rezultate „de succes"[458] în incitarea locuitorilor contra armatei române. O analiză informativă a constatat că trei ofiţeri britanici aflaţi în zonă – maiorul MacLaren, căpitanul Johnson şi locotenentul Boxhall –, teoretic aliaţi ai României, au avut relaţii foarte bune cu ucrainenii şi evreii din regiune, însă, în paralel, „denigrau autorităţile şi armata română, victimizând, în acelaşi timp, trupele bolşevice, ucrainene şi populaţia neromânească"[459]. Informaţiile au avut darul să provoace stupoare la nivelul conducerii armatei române şi, în consecinţă, generalul Nicolae Petala, comandantul Corpului 4 Armată, a fost însărcinat să efectueze o anchetă pentru a confirma/infirma datele iniţiale. La finalul cercetării a fost elaborat un material în care, printre altele, s-a afirmat că „transpiră îndoiala asupra bunei credinţe – faţă de noi – a ofiţerilor englezi"[460], astfel că aceştia au fost retraşi de pe linia frontului şi retrimişi în ţara lor natală.

---

[455] Pe larg despre agresiunea petrecută la începutul lunii ianuarie 1919, a se consulta: *Ideologie şi structuri comuniste în România, vol. II, 9 decembrie 1918–31 decembrie 1919* (coord. Florian Tănăsescu), INST, Bucureşti, 1997, p. 126–128; Ludmila Rotari, *Mişcarea subversivă din Basarabia în anii 1918–1924*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2004, p. 93–113 (*Evenimentele de la Hotin din ianuarie 1919*).

[456] General Stan Poetaş (n. 5 decembrie 1870–d. 7 ianuarie 1919, Atachi) a comandat Brigada 17 Infanterie la intrarea României în Războiul de Întregire Naţională, cu care s-a afirmat în confruntările din Dobrogea şi apoi în bătăliile de pe Neajlov şi Argeş. A luat parte şi la bătălia de la Mărăşeşti, după care a fost numit comandant de sector în Basarabia, pentru a întări securitatea zonei. Pe larg despre acest caz, în: Gheorghe Eminescu, *Asasinarea generalului Stan Poetaş*, în *Dac-B* nr. 1/1996, p. 3; nr. 2/1996, p. 3; Ion Varta, *Doi martiri ai Basarabiei: generalul Stan Poetaş şi Simion Murafa*, în *Ţara*, 17 iulie 1998; Lavinica Iacob, *Consideraţii privind viaţa generalului Stan Poetaş*, în *Restituiri. Studii şi comunicări (Sesiunea de comunicări ştiinţifice 26 iulie 2002, Piteşti)*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2003, p. 143–147.

[457] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 44.

[458] *Ibidem.*

[459] Ion Giurcă, *Ofiţeri englezi implicaţi în evenimentele de la Hotin în ianuarie 1919*, în revista *Document* nr. 2–4/2001, p. 15.

[460] *Ibidem.*

După încheierea luptelor şi respingerea forțelor agresoare din Hotin şi Soroca, în care armata română a pierdut un general, doi ofițeri şi 156 de soldați, s-a luat decizia de a da „o dezvoltare mai mare"[461] Biroului de Informații, care a fost organizat şi profesionalizat în mai multe direcții de acțiune (*Anexa 17*). Una din acestea a fost permanentizarea trimiterii în Ucraina, lunar, a doi-trei agenți pe anumite itinerare. Aceştia au adus informații „precise"[462] despre inamic şi propaganda bolşevică prin presă. La rândul lor, aceste date au fost confirmate „prin oameni de încredere"[463], care s-au deplasat prin aceleaşi zone. Fiecare batalion din cadrul diviziei a primit un ofițer informator, cu scopul de a iniția sisteme informative eficiente între posturile de observație din sectorul respectiv. De asemenea, s-au dat dispoziții ca fiecare unitate să recruteze şi să exploateze agenți informatori, care să culeagă ştiri din zona afectată, fie personal, fie de la populație.

În luna februarie 1919, conducerea diviziei a inițiat organizarea unei şcoli de agenți, însă lipsa de personal calificat (instructori) a condus la abandonarea acestei idei. Totuşi, regimentele, după instrucțiunile Comandamentului, au primit sarcina să-şi formeze propriii agenți informatori, astfel că fiecare batalion şi-a creat câte doi asemenea agenți, iar regimentele câte patru. La rândul său, comandamentul diviziei a reuşit să dispună de şase agenți secreți. Prin crearea de cadre specializate în culegerea de informații s-a încheiat o altă fază a evoluției Biroului de Informații, a cărui activitate a fost axată pe:

– trimiterea de agenți în Ucraina, în recunoaşteri speciale;

– trimiterea de persoane de încredere în Ucraina, spre a verifica datele agenților;

– organizarea Biroului de Informații la nivel de grup şi batalion;

– completarea efectivului la posturile de observație:

– menținerea ordinei în sectorul diviziei, prin publicarea de ordonanțe cu noile prevederi legale, ceea ce a condus la instaurarea siguranței publice, marcată anterior de necunoaşterea legilor şi „spiritul recalcitrant"[464] existent în rândul populației.

În ziua de 1 martie 1919, agenții diviziei au găsit, în mai multe sectoare, un manifest intitulat „Ajutați", trimis de românii din Ucraina către cei din Basarabia. Având în vedere importanța acestuia, comandantul di-

[461] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 44.

[462] *Ibidem.*

[463] *Ibidem.*

[464] *Ibidem.*

viziei, generalul Alexe Anastasiu[465], a dispus multiplicarea sa în mai multe mii de exemplare şi distribuirea către populaţia din zonă. Rezultatul a fost cel aşteptat, manifestul având „un mare ecou"[466] în rândul locuitorilor, iar mulţi dintre aceştia, care se manifestaseră împotriva românilor, după ce au citit suferinţele de dincolo de Nistru, „au devenit cetăţeni adevăraţi români"[467].

Din punct de vedere contrainformativ, au fost înfiinţate, în fiecare sat, comitete de siguranţă, compuse din fruntaşii acelei localităţi, cu misiunea de a avea grijă de starea de spirit a populaţiei şi a semnala eventuale succese ale propagandei inamice. Au fost instituite premii în bani pentru locuitorii care au denunţat pe bolşevicii propagandişti sau veniţi cu misiuni subversive pe teritoriul românesc. În plus, a fost înfiinţată la Bălţi societatea „Liga basarabeană contra bolşevicilor", sprijinită de guvern, care a promovat prin mijloace materiale şi propagandistice „aproape suficiente"[468] adevărul asupra situaţiei de dincolo de Nistru.

Profesionalizarea Biroului de Informaţii a continuat prin completarea şi dotarea posturilor de observaţie cu materiale şi echipamente, iar ofiţerii cu sarcini informative de la batalioane şi grupuri erau aleşi dintre cei buni şi „cu practică pentru acest serviciu"[469]. Totodată, au apărut primele succese, astfel că au început a fi recrutate persoane „serioase de mare încredere"[470], care au fost trimise în Ucraina, cu următoarele însărcinări:

---

[465] General Alexe Anastasiu (n. 4 octombrie 1865–d. ?) ofiţer de stat-major, profesor la Şcoala de Subofiţeri de la Bistriţa, la Şcoala de Ofiţeri şi profesor-inspector la Şcoala Superioară de Război. În septembrie 1917, a fost avansat general de brigadă, apoi a preluat comanda Diviziei 9 Infanterie. După război, a intrat în politică, fiind ales senator de Bălţi (1920) şi preşedinte al Uniunii Ofiţerilor de Rezervă. Calităţile literare le-a cultivat prin colaborări în ziarele: „Lumea ilustrată", „Jiul", „Veteranul", „Lupta", „Dreptatea", „Unirea", „Sfatul", „Ţara Nouă", „Seara", „Vremea Nouă", „Adevărul", „Straja" şi „Universul". A fost membru al Societăţii Regale de Geografie, membru fondator şi redactor, timp de 7 ani, la „Revista Infanteriei" (din ianuarie 1897). A lăsat o bogată bibliografie de specialitate, dintre care menţionăm: *Bătălia de la Călugăreni*, Bucureşti, 1907 şi 1928; *Instrucţiunea la corpurile de trupă*, 1910; *Pod peste Dunăre la Hârşova*, 1914; *Noile curente politico-sociale şi armata*, 1922; *Congresul de la Londra*, 1925, *Majestăţii Sale Regelui Carol II*, 1931; *Dinastia regală şi poporul român*, f.a.; *Alba Iulia* (în colaborare), 1922; *Manevra strategică: studiu bazat pe documentări şi exemple din războaiele trecute, din războiul mondial (1914–1918) şi din războiul României (1916–1919)*, Editura ziarului „Universul", Bucureşti, 1937.

[466] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 44.

[467] *Ibidem.*

[468] Afirmaţia aparţine generalului Anastasiu, într-un memoriu din 1921. Documentul a fost editat în: Corneliu-Mihail Lungu, *Făuritori ai Marii Uniri. Mărturii documentare*, p. 248-252.

[469] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 45.

[470] *Ibidem*, f. 44.

– obținerea de ştiri şi, eventual, a dispozitivului forțelor inamice bolşevice;

– identificarea organizării şi a elementelor de propagandă contra României.

Datele obținute au confirmat valoarea celor recrutați, aceştia aducând informații „precise"[471] asupra forțelor inamice, concomitent cu altele „şi mai precise"[472] asupra organizării propagandei bolşevice contra României. Astfel, propaganda împotriva românilor şi în favoarea anexării Basarabiei la Ucraina se efectua „pe o scară întinsă"[473] şi după un program „bine stabilit"[474]. A fost identificat un comitet revoluționar, condus de Cristian Racovski, susținut financiar de basarabeni nemulțumiți ca A. K. Schmidt[475], A. N. Krupenski[476], N. Secară[477] ş.a., care au alcătuit un guvern provizoriu la Odesa. Pentru dezvoltarea propagandei, comitetul dispunea de două tipografii, una la Odesa, cealaltă la Kiev, care publicau broşuri româneşti, „toate tendențioase şi incendiare"[478], în favoarea unei acțiuni în Basarabia. Dintre autorii acestor

[471] *Ibidem*, f. 45.

[472] *Ibidem.*

[473] *Ibidem.*

[474] *Ibidem.*

[475] Aleksandr K. Schmidt (n. 18 noiembrie 1879–d. 1937), avocat, primar al Chişinăului (1917–1918), deputat în Sfatul Țării din partea Dumei orăşeneşti. După actul de la 27 martie 1918, a devenit un adversar al Unirii şi a plecat la Paris pentru a-şi promova ideile. A publicat, împreună cu A. N. Krupenski, lucrarea *Bessarabie et Roumanie*, Paris, 1918.

[476] Aleksandr N. Krupenski (n. 1861–d. 12 mai 1939, Paris) era reprezentantul unei vechi familii din Moldova, de origine poloneză, care a ajuns maestru al curții imperiale țariste şi mareşal provincial al nobilimii din Basarabia (1914–1918). A publicat lucrarea *Nobilimea Basarabiei (1812–1912)*, Chişinău, 1912. După unirea cu România, a condus Comitetul Salvării Basarabiei de la Paris, unde a întreprins o furtunoasă agitație antiromânească. A afirmat, printre altele, că, în 1920, Basarabia era alcătuită din 48,2% moldoveni şi „doar" 21% români. A publicat lucrarea *L`Occupation roumaine en Bessarabie. Documents*, Paris, 1919. Pe larg despre activitatea sa în capitala Franței în Ion Pelivan, *Amintiri de la Paris: renegații A. N. Krupenski şi A. K. Şmidt*, în revista *Viața Basarabiei* nr. 3–4/1943, p. 49-54.

[477] Nicolae Secară (n. 9 mai 1894, Rudi, Soroca–d. 24 februarie 1942, Penza, gulagul sovietic) licențiat al Facultății de Agronomie din Iaşi, profesor la Facultatea de Agronomie din Chişinău, inspector-agronom la Directoratul Agriculturii şi Domeniilor din Basarabia. A organizat comitetele moldovene militare dislocate la Odesa şi pe frontul român, a fost ales deputat în Duma rusă, ca membru al Partidului Socialist-Revoluționar Naționalist. În Sfatul Țării de la Chişinău, ca deputat, a reprezentat interesele Comitetului de la Odesa. În perioada 13 decembrie 1917-8 ianuarie 1918 a deținut funcția de subsecretar de stat la Ministerul de Război şi de Externe al Republicii Democratice Moldoveneşti. Pe larg despre activitatea sa în Iurie Colesnic, *Sfatul Țării. Enciclopedie*, Editura Museum, Chişinău, 1998, p. 270–271.

[478] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 45.

broşuri au fost identificaţi Al. Nicolau[479] (*Revoluţia socială în Rusia*), N. I. Buharin[480] (*Programul Comuniştilor*) şi I. Pellin[481] (*Adevărul*).

Mijloacele de propagandă utilizate de bolşevici au fost identificate de agenţii diviziei, care le-au structurat pe cele două spaţii:

1. În Ucraina:

a. întruniri, în oraşele mari, cu caracter socialist-comunist „cât se poate de incendiar";

b. manifeste şi ordonanţe în acest sens, afişate în toate localităţile;

c. agenţi de propagandă care „corup poporul cu bani"[482] şi distribuie, în acelaşi timp, broşuri, manifeste etc.;

d. teroarea contra acelora care le sunt duşmani pe faţă, luându-le toate rezervele de hrană şi lăsându-i muritori de foame;

e. înrolarea de tineri în armata bolşevică, atrăgându-i prin salarii mari, banii neavând nicio valoare, fiecare bandă scoţându-şi banii proprii spre a plăti pe cei angajaţi.

2. În Basarabia:

a. agenţi care, travestiţi în diferite uniforme, efectuau propagandă împărţind manifeste prin oraşele şi localităţile din regiune;

b. aruncarea de manifeste din Ucraina, de pe malul stâng al Nistrului pe malul românesc;

c. soldaţii bolşevici tentau soldaţii români, prin diferite promisiuni, pentru a dezerta şi a trece de partea lor;

d. societăţi secrete de propagandă în Basarabia, compuse din basarabeni rusofili, având o reţea întinsă de agenţi propagandişti şi spioni;

e. sprijinul evreilor din Basarabia care, se pare, le ofereau concursul prin următoarele mijloace:

---

[479] Alexandru Nicolau (n. 1889–d. 1937) a fost unul din liderii bolşevici români din Rusia, care a iniţiat Comitetul de Acţiune Social-Democrat Român de la Odesa, în iunie 1917. Ulterior, a condus unul din batalioanele româneşti în apărarea Revoluţiei din Octombrie şi în timpul războiului civil din Rusia (1918–1920). În 1920, s-a reîntors în România, a fost arestat şi depus la Jilava, de unde a evadat şi a emigrat în Italia, Franţa şi URSS. A desfăşurat o vie activitate antiromânească în cadrul Cominternului.

[480] Nikolai I. Buharin (n. 27 septembrie 1888, Moscova–d. 15 martie 1938, Moscova) intelectual şi revoluţionar rus, a fost redactor la ziarul „Pravda", membru în Biroul Politic al C.C. al P.C. (b) din Rusia, membru în Comitetul Executiv al Internaţionalei Comuniste. În 1925, împreună cu Rîkov, l-a ajutat pe Stalin să se dispenseze de Zinoviev şi Kamenev. În 1937 a fost arestat, judecat în „procesul celor 21" (martie 1938) şi condamnat la moarte. A fost executat de NKVD.

[481] I. Pellin reprezintă un pseudonim general, utilizat pentru literatura bolşevică de propagandă, cfm. *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. II, p. 398.

[482] AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 45.

– menținerea speculei la produsele alimentare pentru populație, în detrimentul intereselor României, promovând ideea că, de când se află românii acolo, Basarabia este săracă;

– contrabanda pe Nistru cu diferite mărfuri, odată cu acestea aducând şi manifeste antiromâneşti;

– spiritul ostil contra românilor, aceştia criticând peste tot ceea ce este românesc.

În urma analizei datelor obținute, efectuate la nivelul comandamentului, a fost inițiată o campanie de contrapropagandă pe întreg teritoriul afectat Diviziei 9 Infanterie. Au fost elaborate şi publicate „o mulțime de manifeste cu caracter patriotic"[483], care au fost distribuite atât populației din Basarabia, cât şi în Ucraina (lansate din avioane). Scopul acestora a fost acela de a linişti populația şi a o îndemna la calm şi ordine, să nu mai dea crezare neadevărurilor promovate de bolşevici şi, evident, de a nu mai provoca posturile militare sau locuitorii cu „tentațiuni inoportune"[484].

2.3. Serviciul de Informații Politice şi Propagandă şi analiza situației din Banat (începutul anului 1919)

În urma referatului nr. 650 din 29 octombrie 1918 elaborat de Secția Informații, Marele Stat Major a aprobat înființarea Serviciului de Informații Politice şi Propagandă, a cărui activitatea s-a desfăşurat, cu precădere, în Transilvania şi Bucovina. Noua structură a fost încredințată căpitanului Octavian Codru Tăslăuanu, unul dintre patrioții ardeleni care au s-au dedicat cu trup şi suflet unirii cu România.

Octavian Codru Tăslăuanu[485] s-a născut la Bilbor, ca fiu al preotului Ioan Tăslăuanu, a absolvit liceul la Blaj, facultatea la Universitatea din Bucureşti

[483] *Ibidem*, f. 46.

[484] *Ibidem.*

[485] Octavian Codru Tăslăuanu (n. 1 februarie 1876, Bilbor–23 octombrie 1942, Bucureşti) a fost căsătorit cu Adelina Olteanu, soră cu viitorul general Marcel Olteanu, dar care a decedat la scurt timp din cauza unei boli incurabile. Cea de-a doua soție a fost Fatma Sturdza, cu care a avut o fată, Dafina, aceasta fiind mama lui Gelu Voican-Voiculescu. Tăslăuanu este considerat unul dintre primii romancieri de război, el publicându-şi experiențele de pe frontul galițian înainte de intrarea României în război (*Hora obuzelor; scene şi icoane din război*, Bucureşti, 1916). Mai multe despre viața şi activitatea sa, în: Octavian C. Tăslăuanu, *Spovedanii* (ediție îngrijită de Gelu Voican-Voiculescu), Editura Minerva, Bucureşti, 1976; Idem, *Din vârtejul războiului* vol. I-III (ediție îngrijită de Gelu Voican-Voiculescu), Editura Rao, Bucureşti, 2001; Ilie Şandru, *Pe urmele lui Octavian C. Tăslăuanu*, Editura Nico, Târgu-Mureş, 2012.

(1902), a fost secretar la Consulatul României din Budapesta (1902–1906), a condus revista „Luceafărul" şi s-a implicat în conducerea societăţii ASTRA. Este mobilizat în armata austro-ungară şi participă la luptele din Galiţia (1915), apoi trece munţii pentru a se alătura mişcării unioniste. În acest scop, încă de la intrarea României în război de partea Antantei şi împotriva Imperiului austro-ungar (15 august 1916), fiul preotului din Bilbor s-a oferit voluntar armatei române să lupte contra opresorilor congenerilor săi de peste munţi. Iniţial a fost utilizat cu statut de civil în Regimentul 2 Infanterie Vâlcea, pentru traduceri de materiale şi translaţii. A urmat apoi propunerea de a lupta „pe uşa din dos", în spatele inamicului, căruia să-i dezorganizeze transporturile, depozitele şi comandamentele, dar această acţiune nu s-a mai finalizat. Din octombrie 1916, a fost transferat la Divizia 7 Infanterie, aflată la Comăneşti, comandată de generalul Ion Istrate (august-noiembrie 1916) şi colonelul Aristide Lecca (noiembrie-decembrie 1916), unde a primit sarcina să se ocupe de interogatoriile militarilor luaţi prizonieri pentru a-i exploata informativ.

De la începutul anului 1917, pe fondul reorganizării armatei şi a evidenţierii competenţelor pe baza rezultatelor, a fost numit şef al Biroului Informaţii din Corpul 4 Armată, aflându-se sub comanda generalilor Eremia Grigorescu (ianuarie-august 1917), Gheorghe Văleanu (iunie-august 1917) şi Artur Văitoianu (august-decembrie 1917). Rezultatele obţinute în domeniul informativ/contrainformativ nu au rămas nerecompensate, astfel că, la 17 iulie 1917, a devenit cetăţean român (*Monitorul Oficial* nr. 72), iar în octombrie acelaşi an a fost primit în armata română cu vechimea din noiembrie 1916.

Anul 1918 a fost unul plin de realizări pentru Octavian Tăslăuanu: a fost avansat la gradul de căpitan (4 februarie 1918) şi mutat în Corpul românilor ardeleni voluntari, tot cu misiuni informative/contrainformative. La conducerea nou-înfiinţatului Serviciu de Informaţii Politice şi Propagandă, căpitanul Tăslăuanu a devenit un manager al datelor culese de agenţii de informaţii militari, a coordonat activitatea acestora şi a elaborat diferite materiale – note, rapoarte, buletine etc. – către beneficiarii legali.

La sfârşitul Războiului de Întregire Naţională, s-a înscris în gruparea politică a lui Octavian Goga, care s-a alăturat generalului Alexandru Averescu, în Liga Poporului. A deţinut portofoliul Industriei şi Comerţului (martie–noiembrie 1920) şi Lucrărilor Publice (noiembrie 1920–ianuarie 1921) în guvernul condus de fostul comandant al Armatei 2. Ulterior, a fost ales senator în mai multe legislaturi, iar din 1932 îl părăseşte pe Goga şi se înscrie în Partidul Naţional Ţărănesc.

La finalul anului 1918, situația cea mai dificilă a românilor se înregistra în Banat, unde foștii aliați – sârbii – au ocupat regiunea și se comportau cel puțin la fel de urât ca și predecesorii lor, ungurii. Pentru o imagine reală și obținerea unor dovezi ale samavolniciilor la adresa românilor, șeful Serviciului de Informații Politice și Propagandă a dispus ca agenții acoperiți cu indicativele numerice 32, 39 și 46 să efectueze trasee de documentare și observare directă prin care să confirme/infirme datele existente.

Datele furnizate de agenții de informații 32 și 46 au fost introduse în *Buletinul de informații* din 3 ianuarie 1919, care au confirmat că trupele sârbe au continuat „cu aceeași vehemență atrocitățile"[486] asupra populației române și au dat ca exemplu bătaia administrată tuturor bărbaților din comuna Nadăș, sub pretextul stricăciunilor provocate în zilele Unirii cu România. Preotul Bartolomeu din comuna Vramiņ a fost bătut „crunt"[487] pentru că a sfințit tricolorul românesc, învățătorul din comuna Petrilova a primit ordin să predea copiilor români în limba sârbă, iar dr. Cornel Țeicu din Oravița, redactorul revistei *Țara*, a fost obligat să se refugieze la Sibiu pentru a nu fi arestat. Un număr de 23 de intelectuali români din Cenad, Câlnic, Jidovin, Șeica-Mare, Sarafolea, Oravița și Serebenți au fost arestați și întemnițați la Belgrad, în cazarma Regimentului 12 Infanterie, pentru că au participat la Adunarea de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918 și au arborat steagul național în localități. La nivel de zvon, a circulat informația că sârbii aveau intenția să oprească lucrul la fabricile din Reșița și Anina pentru a demonta utilajele și a le transporta în Serbia.

O lună mai târziu, în *Buletinul de informații* elaborat pe baza datelor expediate de agenții 39 și 46 s-a concluzionat că „cele mai mari mizerii"[488] le îndură populația românească din zona Reșița–Bocșa–Oravița–Seasca-Montană–Iam, unde administrația locală ungară și armata sârbă au aplicat metode de intimidare și teroare. Țăranii au fost spoliați de bani, fie pentru cauze fictive, fie pentru a scăpa de arestare și deportare, fie pentru pretinse daune produse unor persoane sau societăți maghiare. Numai comuna Socolar din plasa Iam a plătit un milion de coroane, iar un singur țăran a fost obligat să plătească 40 000 de coroane pentru o cantitate de lemne care nu valora mai mult de 1 000 de coroane.

Ziarele românești au fost interzise, atât tipărirea cât și distribuția celor aduse din afara regiunii, cu excepția cotidianului „Înainte" din Timișoara, care a criticat situația din România și a promovat o politică antidinastică. Se-

[486] AMR, fond MCG, dosar 2895, f. 136.
[487] *Ibidem*, f. 36.
[488] *Ibidem*, f. 80.

diul redacției a fost documentat ca un loc de întâlnire pentru adepții ideilor social-bolşevice. Trupa de teatru ungar din Timişoara a fost înlocuită cu una sârbă, a fost înființat un inspectorat minier pentru regiunea Caraş-Severin, un inspector sârb a verificat didactic şi administrativ şcolile româneşti, iar militarii sârbi din regiune „iau în râs"[489] ştirile despre evacuarea Banatului. Nu în ultimul rând, românii erau desconsiderați în ansamblu, fiind numiți în mod „consecvent"[490] țigani. Abuzurile au continuat prin arestări de români, trimişi la închisoare tocmai la Belgrad şi bătăi „până la sânge"[491] aplicate, în special, intelectualilor din mediul rural, sub pretexte din cele mai diverse. În comuna Docnecea populația germană a denunțat autorităților militare sârbe că românii ar avea arme ascunse. Deşi la percheziții nu s-a găsit nimic, ofițerul care a condus acțiunea a cerut soldaților să-i bată pe țărani. Bătaia a fost „atât de straşnică"[492] încât soldații, la un moment dat, au refuzat să continue. La Bocşa, „celebrul"[493] locotenent Mişici a organizat un spectacol în seara de Crăciun, obligând românii să presteze un program național sârb, sub amenințarea cu deportarea la Elbasan.

Societatea sud-ungară a căilor ferate, sub pretextul unor pagube de masă lemnoasă, a impus prin militarii sârbi „biruri grele"[494] asupra populației locale. Conform analizei elaborate de Serviciul de Informații Politice şi Propagandă această societate, care a reprezentat până în 1918 „cea mai mizerabilă unealtă politică în mâna tuturor guvernelor maghiare şi un greu jug economic"[495], a încercat să se răzbune asupra celor care au visat şi au acționat pentru a înfăptui România Mare. În mod deosebit activitatea firmei s-a dovedit „duşmănoasă şi păgubitoare"[496] pentru toți cetățenii români din Banat. Prin reintegrarea administrației ungare au revenit în funcțiile deținute toți notarii alungați de români, care au inițiat acțiuni de răzbunare[497]. La polul opus s-a situat minoritatea şvabă din Banat care s-a arătat favorabilă alipirii la România. Motivul principal a fost antipatia față de sârbi, considerați „nemuncitori, luxoşi şi, în genere, decadenți"[498], dar şi bogățiile subsolului, care le ofereau multiple posibilități de exprimare economică.

[489] *Ibidem*, f. 79.
[490] *Ibidem*, f. 70.
[491] *Ibidem*, f. 79.
[492] *Ibidem*.
[493] *Ibidem*, f. 80.
[494] *Ibidem*.
[495] *Ibidem*.
[496] *Ibidem*.
[497] *Ibidem*, f. 80-82.
[498] *Ibidem*, f. 80.

Nemulțumirile populației româneşti, care s-a văzut, din nou, la cheremul funcționarilor imperiali şi asuprită de armata sârbă, au fost aduse la cunoştința aliaților prin „Memoriul românilor din cele trei departamente (comitate) bănățene: Caraş-Severin, Timiş şi Torontal către domnul general Berthelot, în chestia abuzurilor comise de trupele de ocupație sârbeşti contra populației române din Banat"[499], cu sprijinul Secției Informații. Printr-o formulare plastică, semnatarii au arătat că, în pofida unei lupte comune împotriva oprimării austro-ungare până în 1918, după aceea „arma lor s-a prefăcut aici în prietena duşmanilor ei şi a duşmanilor noştri de ieri şi în duşmana noastră de astăzi"[500]. Memoriul nu a omis nici reacțiile populației româneşti care, sătulă de teroare şi nedreptăți, a început să-şi facă singură dreptate. Astfel, în comuna Vermeş, județul Caraş-Severin, într-o duminică, locuitorii l-au ucis cu pietre pe locotenentul Joțo Georgevici care, cu prilejul unei cercetări efectuate în interesul unei familii de evrei din Timişoara, „a maltratat pe săteni"[501] cu cele mai josnice şi barbare metode. Autorii petiției au cerut înlocuirea trupelor sârbe cu cele ale Antantei, în vederea manifestării libere a opiniilor şi exercitării drepturilor recunoscute legal.

Ulterior, într-un amplu material analitic al Secției Informații, un capitol a fost intitulat „Abuzurile comise de trupele sârbeşti". Acesta cuprinde o sinteză a materialelor anterioare, cu adăugirile de rigoare şi evidențiază tendința sârbilor de a stăpâni întreg Banatul, sens în care terorizează populația română, maltratează şi arestează intelectualii, pe cei care au participat la Adunarea de la Alba-Iulia, au promovat ataşamentul față de regele Ferdinand sau au arborat tricolorul. Spre exemplu, preotul militar Axente Țăran din Hunedoara, aflat în vizită la Vârşeț, a fost arestat pentru că „purta tricolorul românesc la pălărie"[502]. Un alt preot, Frățilă din Glinboca, „a pomenit"[503] la liturghie de regele Ferdinand şi drept pedeapsă a fost pălmuit de locotenentul Sveici, fost calfă de zidar. Evaluările întocmite de analiştii aflați în subordinea căpitanului Tăslăuanu au fost înaintate decidenților politici şi, probabil, au avut un rol important în negocierile care au trasat granița între România şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Reglementarea situației dintre România şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven pe tema Banatului s-a produs la masa tratativelor de la Paris, care s-au finalizat cu

[499] *Ibidem*, dosar 2950, f. 29-31.
[500] *Ibidem*, f. 29.
[501] *Ibidem*, f. 31.
[502] *Ibidem*, dosar 2895, f. 79.
[503] *Ibidem*, f. 80.

semnarea unui act la 13 iunie 1919, prin care a fost stabilită frontiera dintre cele două state[504].

Deşi Serviciul de Informaţii Politice şi Propagandă şi-a dovedit viabilitatea atât prin acţiunile informative, cât şi prin analizele întocmite, la jumătatea anului 1919 a fost desfiinţat. După dispariţia acestei structuri, activitatea de propagandă naţională şi culegere de date din mediile politice a înregistrat un regres, considerându-se, probabil, că atingerea obiectivelor politico-militare naţionale nu mai impune o continuitate pe acest palier.

În 1920, a fost întocmită o analiză a rezultatelor obţinute de Secţia Informaţii şi, printre altele, s-a constatat lipsa unui serviciu al presei pentru propagandă în ţară şi în străinătate. Sarcinile pe acest linie de acţiune erau îndeplinite de două substructuri din Biroul 2 Contrainformaţii: compartimentul 2 din Serviciul de spionaj, care avea în atribuţii obţinerea de informaţii generale şi monitorizarea stării de spirit în diferite spaţii din afara României, respectiv compartimentul 2 din Serviciul de contraspionaj, cu misiunile de a supraveghea starea de spirit internă, mişcările sociale şi a efectua cenzura presei.

Conducerea *intelligence*-ului autohton, pe baza învăţămintelor şi a necesităţilor, a luat în calcul înfiinţarea unei structuri de propagandă şi contrapropagandă. În nota de fundamentare a Secţiei a V-a Informaţii s-a luat în calcul că „forţele morale sunt factorii cei mai puternici în propăşirea individului ca şi a naţiunii, atât în viaţa de toate zilele cât, mai cu seamă, în vremurile grele ale unui război. Ele învie mijloacele materiale, domină hotărârile conducătorilor şi înflăcărează faptele tuturora"[505]. Au fost avute în vedere, în primul rând, moralul militarilor, urmat de cel al populaţiei, care să fie „cât mai înălţat posibil"[506]. La îndeplinirea obiectivului trebuiau să concureze educaţia primită în familie, în biserică, în şcoală, în armată şi societatea în general. Propaganda, la modul general, era „un puternic stimulent"[507] pentru educaţie şi se întindea peste hotare, printre congeneri, „pentru menţinerea spiritului de interes comun, precum şi pentru renaşterea şi dezvoltarea acestui simţ acolo unde ar fi amorţit"[508]. Acţiunea peste hotare mai avea ca scop şi susţinerea aspiraţiilor „încă nesatisfăcute"[509] şi atragerea/câştigarea opiniei publice străine în favoarea intereselor României.

---

[504] Mai multe despre revenirea Banatului la România, în: Teodor Pocol, *Instaurarea administraţiei româneşti în Banat*, în revista *Clio* an VIII, nr. 3/2008, p. 34.

[505] AMR, fond MCG, dosar 2895, f. 260.

[506] *Ibidem*.

[507] *Ibidem*.

[508] *Ibidem*.

[509] *Ibidem*, f. 261.

Pe timp de război, planul a prevăzut o propagandă în rândurile inamicului. „Serviciul secret de informații – a menționat materialul – va mai avea şi scopul de a slăbi moralul trupelor şi populației inamice răspândind ştiri false şi exagerate, care produc deprimare"[510]. Aici au fost încadrate formarea şi susținerea unor curente pacifiste, acțiuni politice antirăzboinice sau favorabile încheierii ostilităților, penetrarea armatei pentru a difuza „germenul descompunerii"[511] şi a încuraja dezertarea, defetismul, insubordonarea, rebeliunea etc.

Noua structură – Biroul 4 propagandă şi contrapropagandă – avea în subordine trei servicii, cu următoarele atribuții:

A. Serviciul propagandei:

a) Studiul situației naționale şi social-politice în interior şi în străinătate, mai cu seamă în statele vecine;

b) Propuneri cu privire la propaganda ce trebuie făcută prin viu grai şi prin scris în interior (armată şi populație), prin conferințe, serbări, petreceri, şezători, articole în presă, manifeste, broşuri, filme etc.; elaborarea unor lucrări proprii în această direcție sau răspândirea lucrărilor întocmite de autori români sau străini; îndrumarea reprezentațiilor teatrale şi cinematografice cu caracter patriotic, astfel ca ele să aibă loc mai ales în regiunile în care elementele străine sunt preponderente;

c) Propuneri cu privire la propaganda prin fapte, semnalându-se factorilor competenți administrativi (prin autoritatea militară superioară) felul şi locul unde se găsesc lipsuri sau suferințe pentru a le înlătura sau cel puțin a le uşura;

d) Propuneri cu privire la propaganda în străinătate pentru susținerea aspirațiilor şi intereselor statului român;

e) În timp de război elaborarea de ordine pentru formarea şi funcționarea echipelor speciale de propagandă la comandamente, corpuri şi servicii, care duc propaganda la duşman (în populație şi în armată); veghează la combaterea propagandei inamice în rândurile proprii, în colaborare cu Biroul 2 Contrainformații.

B. Serviciul de contrapropagandă:

a) Urmărirea propagandei subversive în interior şi propune măsurile de contrapropagandă; în amănunt se va urmări presa care, sub masca libertății şi dreptății, propagă sentimente antidinastice şi anarhice;

b) Urmărirea propagandei ostile României în străinătate şi propunerea măsurilor de contrapropagandă;

[510] *Ibidem.*

[511] *Ibidem.*

c) În timp de război elaborarea de ordine pentru formarea şi funcţionarea echipelor de propagandă şi contrapropagandă.

C. Serviciul de pregătire a ordinelor şi instrucţiunilor necesare pentru organizarea şi funcţionarea serviciului de propagandă şi contrapropagandă la comandamente, corpuri şi servicii.

Analizele preliminare au estimat că pentru a funcţiona la parametri normali Biroul 4 avea nevoie de un buget anual de 300.000 lei.

2.4. O acţiune contrainformativă la graniţa de vest: complotul de la Oradea Mare (1919)

Unirea tuturor românilor într-un singur stat, visul de secole transpus în realitate de Mihai Viteazu la 1600, s-a finalizat la 1 Decembrie 1918, când Transilvania, Banatul Crişana şi Maramureşul s-au alipit de bună voie cu România. După euforia iniţială, au apărut şi problemele legate de ordinea publică şi siguranţa naţională în noul teritoriu, fostă parte componentă a Imperiului austro-ungar. Perioada următoare a fost caracterizată de o instabilitate şi insecuritate a populaţiei române, în care bande mai mult sau mai puţin organizate au atacat, jefuit şi ucis civili nevinovaţi.

Pe de altă parte, guvernul de la Budapesta a violat şi eludat, constant, condiţiile de armistiţiu impuse de aliaţi, iar propaganda bolşevică a avut succes pe fondul situaţiei politice incerte şi economice grele. Pe fondul frământărilor existente în societatea ungară, la 24 noiembrie 1918 a fost înfiinţat Partidul Comunist Ungar, iar la 21 martie 1919 acesta a preluat puterea politică proclamând Republica Sovietică din Ungaria. Preşedinte şi primministru a fost numit Sandor Garbai (21 martie–31 iulie 1919), dar puterea reală a aparţinut lui Bela Kun[512], comisar al poporului pentru afacerile străine. Declaraţiile politice belicoase şi tensiunea militară acumulată în zona de demarcaţie dintre cele două armate a arătat că posibilitatea unui atac din partea ungară este foarte probabil. Pentru a preveni un atac neprovocat, MCG, condus de generalul Constantin Prezan, a emis, la 10 aprilie 1919, Ordinul secret de operaţii nr. 231, prin care a prevăzut, în cazul unui atac

[512] Bela Kun (n. 1866–m. 1939), membru al Partidului Social-Democrat din Ungaria (1902), director al asigurărilor muncitoreşti din Cluj, participant la primul război mondial şi prizonier în Rusia (1914–1918), fondator al ziarului „Gazeta Roşie" şi al Partidului Comunist din Ungaria (1918), comisar al poporului pentru afaceri externe în timpul republicii Sovietice Ungare (martie-august 1919), emigrat în Austria şi URSS, unde a devenit membru în Comitetul Executiv al Internaţionalei Comuniste (1921). În perioada epurărilor staliniste a fost deportat în Siberia, unde a murit în condiţii neclare.

ungar, o ofensivă inițială a trupelor române pe linia Hust–Satu-Mare–Carei–Oradea–Salonta–Beiuş–Sebiş, iar ulterior o dezvoltare până pe aliniamentul Szeged–Orosbaza–Debreţin–Vasarosnameny. În acest sens, la 11 aprilie 1919, s-a constituit Comandamentul Trupelor din Transilvania, organizat, inițial, de generalul Traian Moşoiu[513] şi pus, ulterior, sub conducerea generalului Gheorghe Mărdărescu[514]. Noul comandant şi-a dispus trupele din subordine în două grupuri: Grupul de Nord–Diviziile 6, 7, 16 Infanterie, 2 Cavalerie şi Detaşamentul „General Marcel Olteanu"[515] (Brigada 5 Roşiori şi unități din Regimentele 14 Infanterie, 81 Infanterie şi 4 Artilerie) – comandat de generalul Traian Moşoiu şi Grupul de Sud – Diviziile 1, 2 Vânători şi 18 Infanterie, sub conducere personală.

La 15 aprilie 1919, trupele ungare au atacat, fără declarație de război, unitățile române din zona Munților Apuseni. După numai o zi, ofensiva ungară a fost stopată şi a fost inițiat contraatacul trupelor române care, în două zile, a obținut înfrângerea adversarului şi retragerea acestuia dincolo de Tisa. Generalul Moşoiu a intrat, la 20 aprilie 1919, în Oradea, ocazie cu care a declarat autorităților şi populației ieşite în întâmpinare: „Cu ziua de astăzi, regele Ferdinand al României a pus stăpânire asupra acestui oraş şi a județului Bihor. De azi încolo sunteți cetățeni ai României Mari. Sunteți alipiți la trupul țării româneşti pe vecii vecilor !"[516].

---

[513] Traian Moşoiu (n. 2 iulie 1868 Bran, Braşov–m. 29 iulie 1932, Bucureşti) a urmat Şcoala Militară din Viena (1889), de unde a absolvit sublocotenent (1891-1893), iar din 1 aprilie 1893 a fost încadrat în armata română. A fost avansat colonel (1 aprilie 1916), general de brigadă (ianuarie 1917) şi general de divizie (1919). În Primul Război Mondial a comandat Regimentul 2 Infanterie „Vâlcea", Grupul „Lotru", Diviziile 20, 23 şi Brigada 26 Infanterie. În fruntea Diviziei 12 Infanterie s-a distins în bătălia de la Oituz, iar în campania din 1918-1919 a comandat Divizia 7 Infanterie, Comandamentul Trupelor din Transilvania, Grupul de Nord şi Gruparea de Manevră. A fost numit Guvernator al Ungariei, Comandant al Corpului Vânătorilor de Munte şi Guvernator al Basarabiei. A intrat în politică, ca deputat (1922) şi senator de drept, alături de Partidul Național Liberal şi a deținut portofoliile Ministerului de Război (2–13 martie 1920), Ministerul Comunicațiilor (24 ianuarie 1922–30 octombrie 1923) şi Ministerul Lucrărilor Publice (30 octombrie 1923–27 martie 1926).

[514] General de corp de armată Gheorghe D. Mărdărescu (n. 4 august 1866, Iaşi–m. 5 septembrie 1938, Neuheimbad, Germania) a fost şef de Stat Major al Armatelor 3 (august–septembrie 1916) şi 2 (septembrie 1916–ianuarie 1918), inspector tehnic al Infanteriei (februarie 1918–aprilie 1919), comandantul Comandamentului Trupelor din Transilvania (1919–1920) şi ministru de Război în cabinetul Ion I. C. Brătianu (25 martie 1922–30 martie 1926).

[515] General de brigadă Marcel Olteanu (n. 4 mai 1872 Craiova–m. 1943), teoretician militar şi nuvelist, s-a evidențiat în luptele purtate în Primul Război Mondial pe Olt şi Siret, la Grozeşti şi Coşna, pe linia Nistrului şi în Ungaria. A publicat *Deprinderi tactice pentru tineri ofițeri din toate armele*, Bucureşti, 1910, *Husarul negru*, Bucureşti, 1915 şi *Manevra de aripă*, f. a.

[516] Constantin Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916–1919*, vol. II, ed. cit, p. 559.

În urmărirea inamicului, Divizia 2 Cavalerie, comandată de generalul Alexandru Constantinide[517], a obținut capitularea Diviziei de Secui (29 aprilie 1919), condusă de colonelul Kratochwill, una dintre unitățile de elită ale armatei ungare. Pentru a evita o înfrângere umilitoare şi ocupația țării, Bela Kun a înaintat României, la 2 mai 1919, propuneri de pace, în care a arătat că „recunoaşte fără nicio rezervă toate pretențiile teritoriale naționale ale românilor"[518] în schimbul încetării ostilităților şi neamestecului în treburile interne. Guvernul român a luat act de această propunere şi, până la definitivarea graniței româno-ungare de către Conferința de Pace de la Paris, a stopat operațiile militare. În scopul prevenirii unui nou atac neprovocat din partea inamicului, la 23 iunie 1919, generalul Moşoiu a fost numit în funcția de guvernator al zonei militare dintre Tisa şi frontiera română, iar unitățile aflate în zonă au fost denumite Grupul „Tisa".

Intenția lui Bela Kun a fost o stratagemă, utilă pentru câştigarea de timp şi reorganizarea armatei în scopuri ofensive. Declanşarea atacului contra trupelor române s-a produs la 20 iulie 1919 şi ofensiva a durat 4 zile[519]. Grupul Moşoiu (Diviziile 2 Cavalerie, 1 şi 6 Infanterie) au inițiat contraatacul la 24 iulie 1919 şi, peste două zile, au atins linia râului Tisa. După 3 zile de pregătiri, râul a fost trecut de 3 grupuri de armată – general Ştefan Holban[520] (Diviziile 1 şi 2 Vânători), general Moşoiu (Diviziile 1 şi 6 Infanterie) şi general Demetrescu (Diviziile 2 Cavalerie şi 7 Infanterie) – care au surprins inamicul şi i-au interceptat liniile de retragere. La 3 august 1919, a avut loc capitularea armatei ungare şi intrarea primelor unități în capitala Ungariei, fiind capturați 1 235 de ofițeri şi 40 000 militari, plus 348 tunuri, 332 mitraliere, 52 000 puşti, 87 aeroplane ş.a.. A doua zi trupele române în frunte cu generalul Mărdărescu au defilat în Budapesta, unde au rămas trei luni. Predarea capitalei ungare către reprezentanții comisiei interaliate s-a petrecut la 16 noiembrie 1919, după care teritoriul ocupat a fost evacuat treptat, până în prima parte a anului următor.

[517] General de divizie Alexandru Constantinide (n. 3 ianuarie 1867 Tămăşeşti-Vlaşca–m. ?), a comandat, din 1916, Regimentul 8 Călăraşi Roman cu care a luptat în Transilvania şi în trecătorile munților Carpați, Brigada 6 Roşiori (din ianuarie 1917), Brigada 5 Roşiori (din aprilie 1917) şi Divizia 2 Cavalerie (din 1 aprilie 1918).

[518] Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 565.

[519] Pentru mai multe detalii despre acțiunile militare din perioada respectivă a se consulta Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari...*, passim.

[520] General de divizie Ştefan Holban (n. 15 mai 1869 Vaslui–m. 2 decembrie 1939 Bucureşti), a fost, succesiv, comandant al Etapelor Armatei din Dobrogea, al Diviziilor 9 şi 19 Infanterie (13 octombrie 1916–10 ianuarie 1917) şi al Diviziei 6 Infanterie (din iunie 1918).

În perioada cât armata română s-a aflat în Ungaria, la Oradea a fost pus la cale un complot contra administrației civile şi militare române[521]. Acesta a fost dejucat de organele de siguranță naționale, prin colaborarea Secției Informații din MCG cu Serviciul de Siguranță Oradea-Mare, subordonat Direcțiunii Siguranței Generale din DPSG.

La 2 octombrie 1919, şeful Serviciului Special de Siguranță Oradea-Mare, Moise, a informat Divizia 17 Infanterie că deține date privind o „revoluțiune bolşevistă în Ardeal, pe ziua de 15 Octombrie 1919"[522]. Aceasta trebuia să izbucnească printr-o grevă generală a muncitorilor şi să continue prin distrugerea podurilor, tunelelor şi căilor ferate. Agenții de siguranță români au descoperit, în urma cercetărilor, că la acest complot participă ofițeri unguri şi saşi, alături de angajații minoritari de la poştă, căile ferate şi alte instituții publice. Pentru coordonarea mişcării subversive au fost luate măsuri de corespondență prin curieri speciali – preoți, învățători – şi au fost create depozite de arme şi muniții în cimitire şi „în alte locuri ferite de bănuială"[523]. Totodată, Moise a informat şi despre o posibilă revoltă a secuilor, organizată de „fostul comandant ungur Kratocvill"[524].

Evident, o asemenea informație a trezit interesul eşaloanelor superioare ale armatei, care au decis deschiderea unor măsuri informative pentru identificarea acțiunilor antiromâneşti din Ardeal. Printr-un referat elaborat de Marele Cartier General, Secția Informații, Biroul II, s-au propus următoarele măsuri:

„1. A nu se mai elibera niciun prizonier sau internat decât numai în cazuri excepționale;

2. A se da de urma tuturor acelor eliberați, a se urmări activitatea lor şi îndată ce vor fi găsiți că lucrează contra intereselor noastre să fie din nou internați, definitiv;

3. Să se aplice strict şi fără toleranță, contra celor găsiți vinovați, măsurile prevăzute în angajamentele scrise ce parte din aceşti ofițeri şi-au luat în momentul eliberării lor;

4. Toți ungurii şi saşii care sunt originari din Ardeal să fie trimişi la urma lor;

---

[521] Unele documente privind acest complot au fost editate în: Constantin Moşincat, *Iredenta maghiară la granița de vest a României (1920–1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2011, p. 34–63.

[522] AMR, fond MCG, dosar 2897, f. 3.

[523] *Ibidem.*

[524] *Ibidem.*

5. Funcționarii de origine unguri sau saşi care, deşi au dĕpus jurămîntul [de credință față de România, *n.a.*], totuşi uneltesc contra noastră, să fie destituiți şi internați"[525].

Generalul Traian Moşoiu, comandantul Grupului „Tisa", a trimis la Ministerul de Război un raport informativ privind complotul de la Oradea-Mare şi din întreg Ardealul. De la început, materialul a precizat că propaganda subversivă „câştigă teren din zi în zi"[526] şi are două direcții de acțiune:

1. Formarea unui curent de opinie pentru menținerea integrității Ungariei şi, implicit, pentru recâştigarea Ardealului – „pierderea cea mai dureroasă pentru unguri"[527];

2. Recrutarea de soldați, subofițeri şi ofițeri din Ardeal care să se înroleze în armata amiralului Miklos Horthy.

Propaganda a constat din multe acțiuni, unele paşnice dar abile, altele violente, însă toate cu acelaşi scop – revenirea Transilvaniei în granițele statului ungar. Principalii agenți de propagandă au fost foştii ofițeri din fosta armată austro-ungară, dintre care peste 200 se aflau în Oradea. Conducerea acestei acțiuni în regiunea Bihor o avea căpitanul Mocsan, care primea ordinele de acțiune şi fondurile de la Biroul de propagandă de la Budapesta. Ofițerul avea şi misiunea de a recruta cadre pentru armata lui Horthy, a le stipendia şi a le asigura trecerea în Ungaria.

În perioada 1–4 septembrie 1919, la Oradea, în legătură cu Mocsan, s-a aflat un ofițer ungur – Geza Resz – îmbrăcat în uniformă franceză şi cu permis de călătorie pe numele Anton Rech (Ress). Misiunile acestui ofițer au constat în:

– organizarea unui serviciu regulat de propagandă cu centre şi subcentre în Debrețin, Cluj, Braşov, Tg. Mureş, Arad, Sătmar, Sighetul Marmației şi Sibiu, lucru pe care acesta l-a realizat;

– recrutarea unor foşti ofițeri unguri, reținuți de armata română, pentru încadrarea în armata ungară. Resz a reuşit să trimită la Siofok, tabăra militară a amiralului Horthy, circa 200 de ofițeri, aceştia devenind „cei mai înverşunați luptători contra românilor"[528] şi, evident, pentru recucerirea Ardealului. Unul dintre aceşti ofițeri, Wertheimstein – „cumnat cu un Rothschild din Londra"[529] –, a devenit şeful unui birou de informații care se ocupa de Ardeal.

[525] *Ibidem*, f. 5.
[526] *Ibidem*.
[527] *Ibidem*, f. 17.
[528] *Ibidem*.
[529] *Ibidem*.

În spatele armatei române de la granița de vest a fost înființat un serviciu de spionaj cu centre la Timişoara, Arad, Beckescsaba, Oradea, Püspökladány şi Debreţin. Centrul de la Oradea era condus de doi dezertori români – Rosescu Riseanu şi căpitan Olănescu –, care locuiau la Hotelul „Panonia". Aceştia şi-au recrutat ca agente „două dame foarte frumoase"[530], Tamara Nusi Szasz şi Matilda Berger, pe care le dirijau cu scop informativ pe lângă ofiţerii români din zonă. Centrul de la Beckescsaba avea în frunte pe un oarecare Galli, cunoscut ca fiind în serviciul bolşevicilor unguri, care a fost reţinut de Serviciul de Siguranţă al Grupului „Tisa". Trimis sub pază spre Braşov, unde trebuia confruntat cu membrii unei organizaţii de spionaj, a sărit din tren şi s-a refugiat la Szegedin. În perioada cât a fost supravegheat, Galli a fost văzut foarte des în compania sublocotenentului Cațianu din Regimentul 1 Vânători, staționat la Gyula, care locuia în casa familiei Galli. Acest ofițer i-a procurat date despre efectivele armatei române, asupra dislocării şi asupra trupelor de rezervă.

Un renegat român cu numele Silviu sau Silvan, devenit Szilvasy, conducea centrul de informații din Debrețin. Anterior, în timpul Primului Război Mondial, acesta a activat în favoarea serviciului de informații german din Bucureşti, unde a lucrat la secția de spionaj pentru Moldova şi Basarabia. S-a retras odată cu trupele germane şi s-a stabilit la Debrețin, unde s-a angajat secretar la un birou din cadrul Primăriei, după care a intrat în Serviciul Siguranței române din Ardeal devenind „un agent foarte prețios al ungurilor, care-l plătesc bine"[531]. Una din legăturile sale era un fost ofițer ungur, Prater, care, în timpul ocupației României (1916–1918), a fost supraveghetor al morilor din Ploieşti. Deşi a fost arestat de poliția locală, a fost eliberat la intervenția unui germanofil, Lache Marinescu, mare proprietar ploieştean.

Căpitanul Mocsan a avut în coordonare şi un grup de propagandişti, toți aflați în Oradea: un fost preot de regiment, domiciliat în strada Kuros nr. 12; doi frați Buzas, foşti ofițeri în armata ungară; frații Olasz, domiciliați pe strada Kossuth nr. 12; doi frați Olariu, foşti ofițeri în armata ungară; căpitan Balogh – „unul dintre cei mai periculoşi"[532] – beneficia, culmea, de protecția unor autorități civile şi militare române.

Toți aceştia au avut întrevederi cu locotenentul de husari Csapo, care a venit de la Budapesta însoțit de colonelul american Yates, cu intenția de a-l susține ca ofițer de legătură pe lângă Comandamentul Trupelor române.

[530] *Ibidem*, f. 18.
[531] *Ibidem*.
[532] *Ibidem*.

Acțiunea n-a reușit, Csapo nefiind acceptat de partea română și obligat să se întoarcă la Budapesta. În cadrul consfătuirilor de taină, Csapo a avut o întrevedere și cu episcopul catolic Szecseny din Oradea. Printre altele, acesta a adus și distribuit o circulară secretă[533], semnată de Horthy, care a

[533] *Ibidem*, dosar 2697, f. 35-37, Documentul nr. 1, intitulat „Scopul și intenția organizării interne", unde se precizează: „Scopul organizării este de a înființa o Ungarie independentă cu vechile hotare. Datoria organizării interne este de a organiza bărbații creștini, care au servit în fosta armată austro-ungară, pentru a-i pregăti ca să facă parte din armata națională care urmează a se înființa, precum și prepararea iredentei pe baza realizării integrității țării și liberării ei de sub jugul străin. Comandamentul din fiecare district va numi în fiecare comitat câte un conducător care va asuma conducerea militară a comitatului și a partizanilor cauzei ungare. Dacă nu s-ar găsi persoane militare pentru acest serviciu, se vor numi persoane civile cărora li se vor atașa câte un ofițer tânăr destoinic. Conducătorii comitatelor se vor sfătui personal cu conducătorii partizanilor din comitat asupra organizării amănunțite a comitatului. Conducătorul comitatului va pune în capul fiecărui cerc câte un conducător, iar acesta, la rândul lui, va numi în fiecare comună, câte un conducător, ofițer sau gradat, după mărimea comunei. Conducătorul comunei va cerceta pe toți foștii militari și va organiza pe cei apți pentru serviciu, în companii de câte 100 de oameni; fiecare companie va fi împărțită în 3 plutoane a 30 de oameni și o patrulă de asalt compusă din 10 oameni. În ceea ce privește recrutarea oamenilor, se recomandă cea mai mare precauție: nu vor fi primiți decât foștii militari creștini, care să fie persoane de absolută încredere, necontaminate de bolșevism. Se vor lua, în primul rând, țăranii și lucrătorii câmpului, iar numai în cazuri extreme, și atunci aleși cu atenție, lucrătorii din fabrici și industriașii. Conducătorul cercului trebuie să cunoască pe fiecare comandant de companie (conducător de comună), iar comandantul de companie trebuie să cunoască pe fiecare om din unitatea lui. Comandantul de companie, ajutat de oamenii din patrula de asalt, este și conducătorul moral al oamenilor încredințați lui. Le va inspira simțul național și dragostea de patrie, convingându-i că organizarea servește un scop nobil și înalt și că este o distincție a face parte din ea. Dispozițiile luate de conducătorul cercului vor servi de bază unităților comunale. Când ar fi oportun, se poate forma din trei companii de aceeași comună un batalion și s-ar strânge la un loc trei batalioane pentru a forma un regiment. Batalioanele și regimentele trebuie, neapărat, comandate de ofițeri. Primul factor răspunzător este comandantul de companie, care trebuie să fie bine informat asupra oamenilor din compania lui și asupra gradului lor de instrucție. Comandantul de companie trebuie să aibă în vedere pregătirea specială a fiecărui om; va instrui servanți pentru mitralieră și tun. Conducătorul centrului va centraliza rapoartele despre mersul organizării, înaintându-le conducătorului comitatului. Odată cu recrutarea oamenilor, vor trebui inventariate armele și muniția de care se dispune. Acestea vor trebui să fie ținute ascunse la particulari, iar comandanții să fie bine informați la ce persoane sunt arme și muniții și câte anume. Dacă în zona cercului s-ar afla tunuri îngropate, trebuie să se formeze baterii din oamenii care au instrucția la artilerie. Fiecare conducător comunal și de cerc va înainta imediat, după terminarea organizării, un raport amănunțit cu date precise. Fiecare conducător de comitat va raporta la zi întâi a fiecărei luni datele asupra organizării, starea politică, numele persoanelor care desfășoară o muncă asiduă în interesul neamului și, eventual, numele persoanelor de neîncredere. Conducătorul comitatului este dator să verifice dacă datele primite sunt adevărate. Comitatul organizat va primi ordine de la comandament relative la timpul când urmează ca oamenii să fie la dispoziția sa, precum și la scopul la care vor fi întrebuințați. Se ține foarte mult ca, în interesul scopului urmărit, existența organizărilor să fie strict secretă".

nominalizat în toate orașele ardelene, primarii, prefecții și comandanții de garnizoană care să preia puterea după ce armata ungară va declanșa o ofensivă militară. În Oradea, locotenent-colonel Cserey a fost destinat ca șef de garnizoană, iar autorităților române au luat măsura internării acestuia.

Al doilea procedeu de propagandă s-a exercitat prin ziare, broșuri și manifeste tipărite la Budapesta și trimise în Ardeal. Scopul acestora era ridicarea sentimentului național ungar, prezentarea Ungariei ca o victimă și „o martiră care a salvat civilizația Europei"[534] oprind invaziile barbare. În urma analizei efectuate, agenții români au înaintat următoarele propuneri privind o acțiune de contrapropagandă eficientă în noile teritorii alipite:

– organizarea unui grup de conferențiari, alcătuit din preoți și învățători, care să efectueze turnee în localități și unități militare, prin care să arate oamenilor consecințele și suferințele pe care le-ar îndura sub unguri, mijloacele de propagandă ale inamicului și posibilitatea combaterii acestora. Necesitatea unor asemenea manifestări era necesară pentru „a se da în vileag"[535] procedeele subversive, considerate „foarte meșteșugite"[536], pe care populația nu le înțelegea la justa lor valoare;

– elaborarea unor articole prin care să se răspundă, documentat și justificat, „tuturor injuriilor ungare"[537]. Totodată, să se arate că speranțele și promisiunile acestora sunt „zadarnice și neputincioase"[538], iar crearea unei armate ungare care să fie capabilă să lupte cu succes contra trupelor române reprezintă o imposibilitate;

– organizarea unor serbări populare în toate localitățile unde sunt cantonate trupe române. Acestea trebuiau începute printr-un discurs susținut de un ofițer sau un preot, urmate de o producție literară română și de dansuri naționale. Acest mijloc de contrapropagandă era considerat „unul dintre cele mai eficace"[539] în unirea sufletească a românilor;

– organizarea unor cinematografe militare, în care să ruleze filme de război, filme cu familia regală română și filme de prezentare a unor orașe din Muntenia, Oltenia, Dobrogea sau Moldova. În plus, din încasările obți-

---

Documentul nr. 2, „Decret de numire": „Din ordinul forurilor competente, se însărcinează dl. locotenent-colonel Cserey Vilmos cu conducerea lucrărilor organizației interne militare a Oradiei Mari și comitatul Bihor. Budapesta, 8 Decembrie 1919. Șef de Stat Major /ss/ Locotenent-colonel Tokos și /ss/ maior Simonfalvy".

[534] *Ibidem*, dosar 2897, f. 19.

[535] *Ibidem.*

[536] *Ibidem.*

[537] *Ibidem.*

[538] *Ibidem.*

[539] *Ibidem.*

nute, trebuiau să beneficieze familiile soldaților „prea săraci”[540], lucru care ar arăta interesul statului pentru nivelul lor de trai;

– eliminarea însemnelor civile şi militare care aminteau de Imperiul Austro-Ungar, deoarece s-a constatat că are „o influență colosală”[541] asupra populației. Prin păstrarea acestor simboluri se acredita ideea că soarta Ardealului nu este, încă, decisă, precum şi posibilitatea ca Ungaria să rămână în granițele imperiale. De asemenea, în termen de 15 zile trebuiau schimbate denumirile străzilor ungare cu denumiri româneşti, iar negustorii, autoritățile, fabricile să-şi schimbe firmele în limba română. Au fost luate în calcul şi protestele „care, însă, vor trece repede”[542], dar efectul final va fi schimbarea aspectului oraşelor ardelene şi, evident, va „micşora puterea de influență a propagandei ungare”[543].

Un alt procedeu propagandistic descoperit de acțiunile informative române a fost teroarea exercitată de agenții unguri infiltrați în toate localitățile şi în administrația civilă şi militară, mai ales în rândurile unităților compuse din ardeleni. Aceştia, inițial, au căutat că corupă şi să îndemne spre nemulțumiri fățişe, anarhie şi dezordini sociale. Apoi a urmat partea a doua a planului, prin care au promovat ideea că românii nu sunt decât „în mod trecător”[544] în Bihor, după care se vor retrage pe linia Mureşului. Pentru întărirea celor afirmate au fost distribuite diverse ziare din Ungaria şi au arătat numărul mare de funcționari maghiari, inclusiv în poliție, ceea ce reprezenta, în opinia lor, dreptul autorității maghiare asupra zonei.

Coruperea organelor administrative şi de poliție, al patrulea procedeu subversiv, era exercitată de „ovrei, unelte ale propagandei”[545], care au îndemnat funcționarii români la abuzuri prin oferirea unor sume colosale. Abuzurile, odată făptuite, au fost comunicate şi răspândite în rândurile populației maghiare, arătate administrației române şi au evidențiat că noii funcționari sunt „oameni fără scrupule”[546]. Prin asemenea metode se pierdea încrederea şi apărea descurajarea în rândul populației româneşti din Transilvania. Ancheta a scos la iveală câteva cazuri de acest gen, dintre care a exemplificat unul. Dumitru Rusu, polițist în Arad, „face un adevărat scandal”[547] la percheziția călătorilor din trenurile care aveau ca destinație Budapesta. Acesta avea

[540] *Ibidem.*
[541] *Ibidem*, f. 20.
[542] *Ibidem.*
[543] *Ibidem.*
[544] *Ibidem.*
[545] *Ibidem*, f. 21.
[546] *Ibidem.*
[547] *Ibidem.*

un detectiv, Raicu, care este „pregătitorul șantajelor"[548]: controla legitimațiile călătorilor și pe cei mai bogați sau fricoși îi amenința că nu trec în Ungaria pentru că sunt în neregulă cu actele. În urma lui veneau 2–]3 agenți care propuneau celor amenințați să plătească o anumită sumă pentru a le înlesni trecerea peste Tisa. Acest lucru era un abuz și, în plus, era în contradicție cu ordinele în vigoare, ca numai organele militare ale Diviziilor 20 și 21 Infanterie să efectueze controlul la graniță, iar orice polițist surprins în asemenea ipostază să fie arestat.

Cercetările Grupului „Tisa" au scos la iveală un mijloc ingenios utilizat de propagandiștii unguri – răspândirea zvonurilor false. Acestea, o dată lansate, au produs panică în rândurile românilor, care au început să-și vândă casele, pământurile și cerealele de teama evenimentelor. Zvonurile cele mai des lansate au fost de genul: românii au primit ordin de a se retrage pe linia Mureșului; pregătirea unei ofensive militare a amiralului Horthy contra României cu o armată de 200 000 de militari; guvernul ungar a înșelat pe aliați și intenționează să refacă regatul Sfântului Ștefan etc.

O acțiune de subminare a autorității românești a fost depusă de funcționarii minoritari de la căile ferate. Aceștia au provocat, intenționat, întârzieri de trenuri, atât civile cât și militare, pentru a justifica, ulterior, că de vină este administrația românească. La măsurile justificate de represiune, aceștia au jucat „rol de martiri naționali"[549] și au pus în evidență situația favorabilă existentă sub vechiul regim imperial. Pentru neutralizarea unor asemenea aspecte a fost propusă măsura ca orice întârziere a unui tren să fie cercetată și să fie pedepsit șeful gării sau impiegatul de serviciu pentru neglijență sau rea credință. De asemenea, curățenia trenurilor și a gărilor a intrat în atribuțiile comandanților militari sau șefilor de stații. Pedepsele drastice, o dată aplicate, ar fi condus „cu siguranță"[550] la îndreptarea neajunsurilor semnalate și la reducerea propagandei subversive care „încurajează și susține spiritul șovinist al funcționarilor unguri, ridicându-le moralul"[551].

În finalul raportului informativ – semnat de generalul Traian Moșoiu și locotenent-colonelul Negulescu, șeful de stat major al Grupului „Tisa" – au fost propuse câteva măsuri pentru eficientizarea acțiunilor de contraspionaj, contrasabotaj și contrapropagandă, astfel: detașarea unui ofițer „destoinic"[552]

[548] *Ibidem.*
[549] *Ibidem*
[550] *Ibidem.*
[551] *Ibidem*, f. 22.
[552] *Ibidem.*

de la Biroul Informații din MCG şi a doi agenți „dintre cei mai buni"[553], precum şi alocarea unui fond informativ lunar de 20.000 lei pentru Grupul „Tisa" şi câte 10 000 lei pentru Diviziile 20 şi 21 Infanterie. Necesitatea organizării şi dezvoltării unui serviciu de informații a impus „un sacrificiu neapărat atât financiar cât şi la oameni"[554], mai ales în cadrul unităților compuse din ardeleni – „lipsite de personal capabil"[555] în acest domeniu. Autorii au avertizat eşaloanele superioare extrem de pertinent că *„orice economie în materie de informații ne poate cauza neplăceri mari şi chiar surprinderi dureroase, iar dacă fondurile nu se vor da din vreme, ci numai în momentul din urmă, când va fi, poate, imposibil a le utiliza, atunci nu vom putea atinge scopul ce urmărim, adică combaterea cu succes a propagandei duşmane"*[556] (*subl. ns.*).

Lucrurile au evoluat, mai ales după ce ziarul „Patria" a publicat o serie de articole referitoare la complotul antiromânesc descoperit de autorități la Oradea Mare. La 23 decembrie 1919, Comandamentul Trupelor din Transilvania a transmis către MCG, Secția Informații, un amplu raport referitor la evoluția acestei probleme. Astfel, Corpul 6 Armată, aflat în subordinea Comandamentului, a urmărit, după apariția primelor zvonuri, încă din luna octombrie 1919, acțiunile subversive antinaționale. După ce „a pus mâna pe firul acestei afaceri"[557], a declanşat perchezițiile şi arestarea persoanelor implicate, care au fost deferite Curții Marțiale. In esență, complotul a avut două direcții de acțiune:

1. Încurajarea funcționarilor minoritari să nu depună jurământul de credință față de România şi să susțină „că aici se vor înapoia ungurii"[558];

2. Cumpărarea presei pentru propagandă şi speculareа tuturor informațiilor „fantastice"[559] relative la România.

Pentru atingerea acestor scopuri au fost inițiate acțiuni de spionaj, propagandă, sabotaj care au avut un dublu rezultat: pe de o parte, amiralul Horthy şi-a întărit armata pe care „în adevăr, a ajuns să o organizeze prea bine în cadre, material şi moral"[560], iar, pe de altă parte, soldatul român din Transilvania a fost slăbit moral, deoarece propaganda i-a inoculat ideea „că războiul s-a terminat, că demobilizarea generală trebuie să se facă, că el este

[553] *Ibidem.*
[554] *Ibidem*, f. 23.
[555] *Ibidem.*
[556] *Ibidem*, f. 22.
[557] *Ibidem*, dosar 2697, f. 12.
[558] *Ibidem*, f. 12.
[559] *Ibidem.*
[560] *Ibidem*, f. 14.

prost îmbrăcat, hrănit şi tratat şi că familia sa îl aşteaptă acasă de mulți ani, îndurând mizeriile cele mai mari"[561], ceea ce, în parte, era adevărat.

Materialul a propus înființarea unei brigăzi de siguranță la Oradea, încadrată cu agenți „aleşi dintre cei mai buni"[562], fonduri, mijloace de locomoție „fără niciun fel de economie"[563]. Măsurile represive contra vinovaților au constat în internarea „elementelor compromise şi cei în bănuială"[564] şi instrumentarea cazurilor de către cei mai buni judecători de instrucție şi procurori. Totodată, au fost aprobate măsurile propuse de raportul informativ al generalului Moşoiu, printre care eliminarea uniformelor cu caracter, însemne şi simboluri ungare, înlocuirea firmelor şi a străzilor cu denumiri româneşti. „Măsurile trebuie să fie radicale – a menționat generalul Henri Cihoski, subşeful Statului Major General al Armatei – singurele care pot influența, în mod decisiv, asupra maselor. Jumătăți de măsură sau încercări de apropiere dau aparența că administrația este slabă sau timidă"[565]. Evident, deciziile luate în perioada următoare au anihilat acțiunile subversive antistatale şi au promovat interesul național al României. În acelaşi timp, acțiunile antiromâneşti inițiate la Budapesta au continuat[566], însă organele de siguranță națională au luat măsuri preventive şi represive descurajând asemenea procedee.

2.5. Serviciul de spionaj militar bolşevic în România (1920)

Revoluția bolşevică din Rusia a preluat, odată cu puterea politică, şi comanda serviciilor de informații cărora nu le-au schimbat obiectivele externe moştenite de la defunctul regim țarist. Mai mult, structurile informative s-au înmulțit, atât ca număr dar şi ca personal, între aceştia din urmă regăsindu-se comunişti fanatici, prizonieri, foşti membri ai armatei, jandarmeriei sau poliției secrete (Ohrana[567]) Tânărul stat bolşevic s-a dovedit extrem de viguros pe tărâmul informativ, lupta din ilegalitate fiind o experiență utilă noilor

[561] *Ibidem.*

[562] *Ibidem*, f. 15.

[563] *Ibidem.*

[564] *Ibidem.*

[565] *Ibidem*, f. 16.

[566] Pentru mai multe detalii a se consulta Mihaela Orjanu, *Activitatea informativă ungară la sfârşitul primului război mondial*, în volumul *Pietre de Hotar*, vol. 5 (coord. Constantin Moşincat, Dan Poinar), Editura Tipo MC, Oradea, 2005, p. 82–105.

[567] Ohrana (Departamentul pentru Apărarea Securității Publice şi Ordinii) a fost înființat în 1880 şi a funcționat până la căderea regimului țarist (1917).

conducători de la Moscova. Unul din principalele obiective ale serviciului de informații sovietic l-a reprezentat România, stat vecin şi „imperialist", dar şi „beneficiarul" unui teritoriu rusesc – Basarabia.

Înfrângerea forțelor militare bolşevice din zona Nistrului (1918–1920), zdrobirea „fratelui" mai mic – Ungaria, condusă de Bela Kun (1919) – şi anihilarea germenilor comunismului în România au atras o mânie proletară care a condus la inițierea unui plan de infiltrare, subversiune şi dizolvare a autorității statului român, în scopul producerii unor nemulțumiri şi revolte prin care să poată fi preluată puterea politică sau, în cel mai rău caz, să se recupereze teritoriile pierdute. În acest scop, prima parte a planului trebuia susținută informativ, iar structurile specializate sovietice au avut la dispoziție masive mijloace materiale şi umane pentru aceste misiuni. Evident, în antiteză, structurile contrainformative din România au luat măsuri pentru preîntâmpinarea unor acte de sabotaj, propagandă şi spionaj, prin identificarea şi neutralizarea agenților sovietici.

În toamna anului 1920, Biroul Informații al Comandamentului Trupelor de Est a raportat[568] Ministrului de Război, Cabinetul Ministrului, despre identificarea serviciului de spionaj bolşevic în spatele frontului inamic, adică în spatele trupelor române (*Anexa 18*). Primul obiectiv al cercetării informative sovietice în spatele frontului inamic îl reprezenta cunoaşterea situației economice, politice şi militare, atât în zona de operații militare, cât şi în restul teritoriului. Pentru cunoaşterea acestor aspecte au fost trimişi în România, de către marile unități sovietice în colaborare cu autoritățile politice zonale, rezidenți şi agenți.

Rezidentul sovietic avea obligația să-şi stabilească reşedința în zona comandamentului sau corpului de armată, după care îşi trimitea agenții în localitățile unde se aflau dislocate diviziile şi brigăzile. În subordinea sa se afla o întreagă echipă de agenți specialişti, agenți secreți, informatori, terorişti, semnalizatori şi cercetaşi, toți fiind într-o strânsă legătură prin aparate TFF, curieri şi agenți de legătură. În atribuțiile rezidentului principal intrau cunoaşterea ordinelor operative ale armatei sau corpului de armată din zona sa, interceptarea legăturilor telefonice şi telegrafice, identificarea şi supravegherea nodurilor de comunicații din zona frontului. De asemenea, situația militară şi politică sau alte schimbări survenite brusc, care se petreceau în raza sa de activitate, trebuiau comunicate urgent eşalonului superior. De remarcat că un rezident principal nu putea fi recrutat decât „dintre aceia care au terminat şcoala de spionaj şi a lucrat mai mult timp în organizațiunile bolşevice"[569].

[568] AMR, fond MR-CM, f. 526.
[569] AMR, fond MR-CM, f. 529.

În subordinea rezidentului principal se aflau rezidenții diviziilor, care aveau un rol de coordonare a agenților de informații , dându-le acestora în supraveghere punctele militare cele mai importante şi încercând să-i plaseze, ca simpli lucrători, în comandamentele sau instituțiile române. Legătura dintre rezidentul diviziei şi agenți se efectua printr-un agent de legătură, necesar pentru compartimentarea muncii şi conspirativitate. În cazul când un agent a fost arestat, rezidentul „este dator de a ordona agenților săi teroriști ca să cumpere pe cei ce l-au arestat, iar în caz de nereuşită să-i omoare"[570]. Acest sistem era considerat de sovietici drept cel mai simplu şi uşor mod de a acționa fără să fie descoperiți, fapt care le permitea să-şi desfăşoare activitatea în spatele frontului inamic o perioadă cât mai îndelungată.

Organizarea unei agenturi sovietice la nivel de divizie cuprindea 5 agenți secreți, 2 agenți teroriști, 3 agenți legali, 3 cercetaşi, 3 de legătură şi 2 informatori. Agenții secreți se ocupau de culegerea de informații militare, agenții teroriști erau întrebuințați în asasinate, aruncări în aer etc., agenții legali erau cei angajați în diferite instituții civile sau comandamente militare, cercetaşii identificau locuri de trecere între dispozitivul trupelor române şi cele sovietice, curierii transmiteau informațiile de o parte şi de cealaltă a frontului, iar informatorii adunau şi comunicau ştirile preluate din zvonuri, gazete sau observații personale.

La brigăzile sau regimentele inamice (române) puteau fi trimişi atât rezidenți, cât şi agenți. De regulă, o brigadă era pusă în supraveghere de o echipă compusă din 2 agenți secreți, 3 curieri, 3 cercetaşi şi un informator. Aceştia nu se cunoşteau între ei, iar informațiile lor erau schematice, referitor la structura comandamentelor, organizarea şi dislocarea unităților pe linia frontului. În zona regimentelor se aflau agenți speciali şi agenți semnalizatori, recrutați, în majoritate, dintre locuitorii din zonă care cunoşteau bine regiunea şi dispozitivul trupelor române de pe front.

Agentul secret din spatele frontului inamic avea în obiectivele sale identificarea şi supravegherea comandamentelor de divizie, brigadă sau regiment din zona sa de acțiune. În cadrul acestora, agentul secret trebuia să afle ordinea de bătaie a marilor unități şi a unităților din subordine, înzestrarea lor de la artilerie (număr de piese, calibru, caracteristici tehnice, dispunere, tactici de luptă etc.) până la numărul şi tipul de puşti, pistoale, baionete şi săbii. Nu erau omise nici datele privind numărul recruților, anul de încorporare, ordinea de bătaie a ofițerilor (activi sau de rezervă), relațiile dintre soldați şi ofițeri, starea morală şi materială a militarilor, precum şi relațiile dintre populație şi armată.

[570] *Ibidem*, f. 528 .

Agenții cercetași nu se ocupau cu culegerea de informații, ci cu întocmirea de schițe dintr-o anumită zonă care să cuprindă: podurile din zonă (materialul din care sunt construite, paza lor, importanța militară ș. a.), apele (lacuri și râuri), locurile greu accesibile și identificarea locurilor de trecere peste acestea, pădurile (dese, rare, în zona de munte sau șes, cu poieni sau fără etc.). Căile ferate erau și ele în atenția cercetașilor, cu interes deosebit asupra liniilor duble sau triple, precum și importanța lor din punct de vedere militar (deserveau anumite unități, orașe, se aflau pe linia sau în apropierea frontului etc.) dar, în aceeași măsură, morile și fabricile din zonă trebuiau semnalate.

Așa cum s-a mai amintit, agenții teroriști se aflau la dispoziția rezidenților de la care primeau sarcini specifice și precise. Ei reprezentau brațul armat al întregii echipe de spioni sovietici, fiind utilizați în „diferite distrugeri și omoruri prin otrăvuri sau arme de foc"[571]. Printre sarcinile primite se numărau distrugerea unor depozite (cu alimente, muniție, armament), provocarea ciocnirii de trenuri, aruncarea în aer a liniilor ferate și telegrafice, precum și otrăvirea fântânilor.

Toți agenții sovietici aveau obligația să-și ascundă adevărata identitate și, în al doilea rând, să raporteze tot ce se întâmplă în zona lor de activitate fără a interveni personal în acțiuni care să-i pună în pericol. În cazul când trupele inamice se retrăgeau de pe aliniamentele deținute, rezidenții și agenții sovietici aveau misiunea să rămână cu unitățile pe lângă care erau atașați. Dacă trupele supravegheate informativ avansau, instrucțiunile prevedeau ca rezidenții să rămână pe loc, în timp ce agenții „se mișcă înainte, odată cu trupele inamice"[572], după cum atestă raportul Biroului Informații.

La data respectivă, șeful Serviciului de spionaj sovietic de la Marele Cartier General al armatei sovietice era Piatcov, iar locțiitorul său, Efreimov. Comandamentul Frontului de sud, condus de generalul Egorov și în raza căruia intra și granița cu România, avea în fruntea biroului de spionaj pe „tovarășul Bruno"[573]. Armata 14 sovietică, dispusă de-a lungul Nistrului, îl avea pe „tovarășul Achibalov"[574] în fruntea structurii informative, iar în sub-

[571] *Ibidem.*

[572] *Ibidem*, f. 532.

[573] *Ibidem.* „Tovarășul Bruno" apare în calitate de comisar militar al Frontului de sud, cu sediul la Harkov, într-o notă informativă din 1 aprilie 1920 referitoare la planurile bolșevice ucrainene și ruseți care vizau invadarea Poloniei și României, în Florian Tănăsescu și colaboratorii, *Ideologie și structuri comuniste în România,* vol. III, p. 86.

[574] Achibalov apare și ca Aghibulov, șef al Biroului de informații și contrainformații al Armatei a 14-a, în Florian Tănăsescu și colaboratorii, *op. cit.*, p. 86 (notă informativă din 1 aprilie 1920) și p. 129–130 (raport asupra mișcării bolșevice din România, iunie 1920).

ordinea sa se aflau şefii birourilor de la Diviziile 41 şi 45, Jelvis, ajutat de Cherson, respectiv Mihailov[575], ajutat de Costea.

Structurile contrainformative militare române s-au confruntat cu o adevărată hemoragie de spioni sovietici încă de la preluarea puterii politice de către bolşevici. Dovedind profesionalism, militarii români angrenați în descoperirea acțiunilor subversive au anihilat majoritatea actelor îndreptate împotriva tânărului statul național unitar. Identificarea organizării serviciului de spionaj bolşevic în spatele trupelor române a fost posibilă prin capturarea unui „agent bolşevic al Armatei a 14-a, trimis în Basarabia ca rezident principal"[576], dar anihilat „înainte de a pune în execuție însărcinarea sa"[577].

[575] Mihailov apare ulterior evenimentelor (5 ianuarie 1921) ca şef al Serviciului de informații şi spionaj militar al Armatei a 14-a, într-un raport al Subinspectoratului General de Siguranță din Barasarabia referitor la organizațiile comuniste teroriste cu centrul la Tiraspol, în Florian Tănăsescu şi colaboratorii, *op. cit.*, p. 299–305.

[576] AMR, fond MR-CM, f. 526.

[577] *Ibidem*.

Capitolul 5

COLONELUL NICOLAE CONDEESCU, ŞEFUL SECŢIEI INFORMAŢII DIN MARELE CARTIER GENERAL

Nicolae Condeescu a fost o personalitate marcantă în perioada Primului Război Mondial şi în cea interbelică, îmbinând armonios calităţile morale cu cele militare, care l-au condus spre cele mai înalte funcţii, sens în care se poate afirma că, din punct de vedere al analizei organizaţionale, a fost un manager de succes[578]. Născut la 27 februarie 1876 în localitatea Coşereni, comuna Mostiştea, judeţul Ialomiţa, fiul lui Grigore şi Maria, Nicolae Condeescu a urmat şcoala Militară de Ofiţeri (14 septembrie 1894–1 iulie 1896), la absolvirea căreia a fost repartizat, prin Înalt Decret nr. 3254, la Regimentul „Argeş" nr. 4, după care a trecut, la 30 octombrie 1898, în Regimentul „Mircea" nr. 32. Avansat locotenent (7 aprilie 1899), prin Înalt Decret nr. 1963, a fost ataşat Brigăzii 9 Infanterie pentru un an, după care a revenit la Regimentul „Mircea" nr. 32 (29 octombrie 1900). A urmat şcoala Superioară de Război (1 noiembrie 1903 – 1 noiembrie 1905), după care s-a reîntors la unitatea de bază. Detaşat la Marele Stat Major (1 aprilie 1906), a fost avansat la gradul de căpitan (Înalt Decret nr. 2298) în aceeaşi zi, 10 mai 1907, în care a fost mutat în Regimentul III „Dâmboviţa" nr. 22.

Calităţile dovedite până atunci nu au rămas neobservate de şefii săi, care l-au trimis la un stagiu în armata austro-ungară, în cadrul Regimentului de Infanterie Imperial şi Regal nr. 73 Albrecht Herzog de Wurttemburg[579] (1 ianuarie–22 octombrie 1908), după care a revenit în Marele Stat Major. Odată cu avansarea în gradul următor, la 1 aprilie 1913 (Înalt Decret nr. 2960), Nicolae Condeescu a fost detaşat la Regimentul nr. 6 „Mihai Vitea-

[578] Despre Nicolae Condeescu au mai publicat: *Revista Bibliotecii Naţionale a României*, an. V, nr. 1–2/1999, p. 13, an. VI, nr. 1/2000, p. 30; prof. dr. Ştefan Grigorescu, *Personalităţi ialomiţene: Nicolae Condeescu*, în bisăptămânalul de informaţie şi atitudine *Ialomiţa*, an IV, nr. 307/21 decembrie 2007.

[579] Regimentul Albrecht Herzog von Wurttenberg nr. 73 a fost înfiinţat la 1 februarie 1860, fiind una dintre unităţile de elită ale armatei imperiale. La data respectivă, regimentul era comandat de colonelul baron Karl von Lukas, care a deţinut funcţia între 1905 şi 1910.

zul", unde şi-a desfăşurat activitatea în următorii doi ani. La 1 aprilie 1915, a fost rechemat în Marele Stat Major, iar la 15/28 august 1916, ziua în care armata română a fost mobilizată pentru a intra în Primul Război Mondial de partea Antantei, a fost avansat locotenent-colonel (Înalt Decret nr. 832) şi trecut la Marele Cartier General. În perioada Războiului de Întregire Naţională, Nicolae Condeescu nu a deţinut comenzi operative, însă şi-a desfăşurat activitatea într-un domeniu pe cât de sensibil, pe atât de periculos – cel de *intelligence*, în speţă culegerea de date utile şi anticipative în favoarea propriilor trupe, respectiv identificarea şi anihilarea spionilor inamici.

La 1 iunie 1918, colonelul Condeescu (avansat la 1 aprilie 1917) a preluat comanda Regimentului 61 Infanterie, iar după o lună a fost trecut în fruntea Regimentului nr. 6 „Mihai Viteazul", pentru ca, la 1 noiembrie 1918, să fie rechemat în MCG şi ataşat pe lângă principele moştenitor Carol (15 noiembrie 1918), cu misiuni contrainformativ. De la această dată, cariera sa a fost strâns legată de cea a principelui – devenit mai târziu regele Carol II – şi de Casa Regală. În activitatea sa a cochetat cu masoneria naţională, fiind admis în Loja „România Unită"[580].

Prin Înalt Decret nr. 2120/920, Nicolae Condeescu a fost avansat la gradul de general de brigadă, a trecut la comanda Corpului 2 Armată (1 aprilie 1926), a fost apoi transferat în Statul Major Regal (5 iunie 1927) şi numit şeful Casei Militare Regale (1 aprilie 1928), an în care a fost avansat general de divizie (Înalt Decret nr. 810/928).

În perioada 14 aprilie 1930–18 aprilie 1931 a deţinut funcţia de ministru de război în guvernele conduse de Iuliu Maniu[581], George G. Mironescu[582], din nou Iuliu Maniu[583] şi, din nou, George G. Mironescu[584]. Ulterior, a devenit inspector general al Comandamentelor Teritoriale (1 iulie 1931), membru în Consiliul Superior al Armatei (1 octombrie 1931 şi 7 octombrie 1932–15

[580] Date despre activitatea sa ca mason în: Horia Nestorescu-Bălceşti, *Enciclopedia ilustrată a Francmasoneriei din România,* vol. I, Centrul Naţional de Studii Francmasonice, Bucureşti, 2005, p. 284.

[581] Generalul Condeescu a devenit ministru de război în guvernul Iuliu Maniu (care a funcţionat în perioada 10 noiembrie 1928–6 iunie 1930), în urma demisiei generalului Henri Cihoski.

[582] Guvernul George G. Mironescu a funcţionat în perioada 7–12 iunie 1930, fiind compus din aceeaşi membri ca guvernul anterior, excepând primul ministru. Scopul acestui cabinet a fost acela de a proclama rege pe principele moştenitor Carol, revenit ilegal în ţară.

[583] Al doilea guvern Iuliu Maniu a durat mai puţin de patru luni (13 iunie–9 octombrie 1930), din cauza divergenţelor apărute între regele Carol II şi şeful guvernului.

[584] Al doilea guvern George G. Mironescu a funcţionat în perioada 10 octombrie 1930–17 aprilie 1931.

octombrie 1934) și membru cu vot deliberat în Consiliul Superior al Armatei (15 octombrie 1934). În întreaga sa carieră a fost decorat cu: medalia jubiliară „Carol I" (Decret Regal nr. 5384/28 decembrie 1905), medalia jubiliară „Franz Josef" (Decret Regal nr. 4259/7 martie 1909), medalia „Avântul Țării" (Înalt Decret nr. 6247), ordinul „Coroana României" cl. V-a (8 mai 1913), ordinul „Coroana României" cl. III-a de război, ordinul „Regina Maria" cl. II-a, ordinul Bării în grad de comandor (Marea Britanie), ordinul Sf. Ana (Rusia), ordinul Sf. Vladimir (Rusia), Semnul Onorific pentru serviciul militar – 25 ani și Legiunea de Onoare în grad de ofițer (Franța).

În plan personal, s-a căsătorit, la 6 decembrie 1907, cu Virginia Petrescu din Târgoviște, cu care a avut un băiat, Dan, născut la 4 ianuarie 1911. A decedat la puțin timp după împlinirea vârstei de 60 de ani, în ziua de 11 iulie 1936, la moșia sa din Urlați (Prahova), lăsând în urmă amintirea unui om corect, dârz și care nu a făcut compromisuri în cariera pe care a ales s-o urmeze[585]. Puțini au știut atunci că generalul Condeescu a fost unul din „creierele" de la Marele Cartier General român din Primul Război Mondial, organizatorul serviciului de informații al armatei și autorul succeselor repurtate asupra inamicului pe „frontul invizibil".

Începând din 1 aprilie 1915 maiorul Condeescu a fost numit șeful Biroului 2 Informații din Marele Stat Major, activitate în care a dus „servicii neprețuite Secției III Operații"[586], ținând la curent mersul operațiunilor de război pe diferitele teatre de operații și, mai ales, „prin priceperea deosebită ce depune în a clasa, centraliza și verifica diferitele informații ce sosesc din multe izvoare, pentru a stabili adevărul asupra evenimentelor militare ce se desfășoară de diferitele fronturi operative"[587]. Activitatea sa a fost apreciată de șeful Secției III Operații, locotenent-colonelul Ioan Râșcanu[588], ca având

[585] Semnificativ în acest sens este portretul creionat de Constantin Argetoianu la aflarea decesului său: „A murit generalul Condeescu, fostul ministru de război care a urmat lui Cihoski, sub Maniu. Om cumsecade și simpatic, era tare bolnav de câtva timp. Șef al Casei Militare a Regelui Mihai, sub Regență, s-a purtat foarte frumos cu Principesa Elena și la începutul Domniei Regelui Carol a făcut ce a putut ca să împace pe cei doi disperați. De aceea a și fost îndepărtat de rege și dat la o parte", în Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. I (2 februarie 1935–31 decembrie 1936), ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1998, p. 398.

[586] AMR, fond Memorii bătrâni, dosar 12, f. 123.

[587] *Ibidem.*

[588] General Ioan Râșcanu (n. 4 ianuarie 1874, Cahul–d. 1952, închisoarea Sighet) a absolvit Școala Militară de Ofițeri (1893), Școala Specială de Artilerie și Geniu din București (1897) și Școala Superioară de Război (1900). A devenit cadru didactic militar (1903–1907), după care a fost trimis atașat militar la Berlin (1907–1911). Șef de cabinet al ministrului de război (1911–1912), șef de secție în Marele Stat Major, secretar general al Ministerului de Război (1

„roade neprețuite"[589] şi l-a propus la avansare, în mod excepțional, la gradul următor şi decorarea cu ordinul „Steaua României" cl. II-a.

Odată cu mobilizarea armatei române (15/28 august 1916), locotenent-colonel Condeescu a fost numit ajutor al şefului Serviciului de Informații din Marele Cartier General, având ca sarcini centralizarea ştirilor, studiul armatelor duşmane, redactarea ordinelor şi buletinelor de ştiri, organizarea şi desfăşurarea unor misiuni informative pe front. De la 12 decembrie 1916 şi până în iunie 1918, Nicolae Condeescu a fost şeful Serviciului de Informații al armatei române, legându-şi numele „în mod elogios"[590] de toate succesele din campania militară: o nouă organizare a serviciului de informații, care „aproape nu exista"[591] şi transformarea acestuia într-unul „din cele mai complecte şi rodnice servicii din Marele Cartier General"[592]. Sub îndrumarea sa, au fost organizate structuri informative şi contrainformative la comandamente şi în rândul trupelor, au fost elaborate, cu sprijinul Misiunii Militare franceze în România, instrucțiuni de organizare şi funcționare, iar el personal a organizat şi condus o şcoală pentru ofițerii destinați a încadra serviciile de informații la marile unități. Bătăliile de la Mărăşti şi Mărăşeşti „au consfințit valoarea muncii inteligente şi spornice"[593], prin care a fost cunoscută anticipat „cu claritate"[594] situația inamicului, ceea ce a permis obținerea rezultatelor pozitive cunoscute. Din punct de vedere contrainformativ, colonelul Condeescu a dobândit „un mare succes"[595], atât față de inamic, prin cunoaşterea detaliată a organizării trupelor şi planului strategic de acțiune în vara anului 1917, cât şi față de mişcarea bolşevică rusă, care a amenințat ordinea statului român, ceea ce a permis luarea la timp a contramăsurilor cele mai eficiente.

Pe un alt plan, colaborarea cu structurile similare aliate s-a dovedit intensă, iar şeful Serviciului de Informații a amplificat acest schimb „şi mai mult, şi mai bine"[596], astfel că MCG român a primit „mulțumirile Cartierului

---

decembrie 1918–27 septembrie 1919) şi ministru de război în guvernele general Arthur Văitoianu (27 septembrie–30 noiembrie 1919), Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919–2 martie 1920) şi general Alexandru Averescu (13 martie 1920–16 decembrie 1921). După război, a devenit deputat (1920), a ocupat diverse funcții guvernamentale şi a fost numit primar general al Capitalei (14 noiembrie 1942–23 august 1944).

[589] AMR, fond Memorii bătrâni, dosar 12, f. 123.

[590] *Ibidem*, f. 124.

[591] *Ibidem.*

[592] *Ibidem.*

[593] *Ibidem*, f. 124.

[594] *Ibidem.*

[595] *Ibidem.*

[596] *Ibidem.*

general englez"[597], iar colonelul Condeescu şi alţi ofiţeri au fost decoraţi „cu multe insigne"[598] de guvernul britanic. Chiar în condiţiile vitrege a încheierii armistiţiului cu Puterile Centrale, colonelul Condeescu a fost desemnat să participe la negocierile de la Focşani şi Brăila, unde a desfăşurat o activitate apreciată de superiori, deoarece a obţinut „cunoaşterea exactă a situaţiei inamicului"[599] şi intenţiile de a impune României condiţii extrem de înrobitoare[600]. Subşeful Marelui Cartier General, general Alexandru Lupescu, l-a caracterizat pe colonelul Condeescu drept „unul din principalii factori ai războiului nostru, care concretizează acel element de succes: informaţii exacte asupra inamicului, apărare contra spionajului inamic"[601].

Anticipând problemele de personal în domeniul informativ care vor surveni în urma demobilizării MCG (la 28 aprilie/11 mai 1918) şi a armatei române, colonelul Condeescu a înaintat un raport, prin care a propus ca în organigrama Marelui Stat Major să se acorde o atenţie sporită încadrării şi organizării Secţiei Informaţiilor, alcătuită din două birouri (Biroul 1 Informaţii, respectiv Biroul 2 Contrainformaţii), unde să fie încadraţi ofiţerii cu experienţă şi rezultate în domeniu. În plus, una din sarcinile importante ale structurii era cunoaşterea cu exactitate a detaşării personalului la alte unităţi sau domiciliul acestora, dacă erau demobilizaţi, în scopul rechemării, în cel mai scurt timp, la o nouă mobilizare. La 2 mai 1918, generalul Constantin Christescu, şeful Marelui Cartier General, a aprobat raportul, iar la 12 iunie 1918, prin Ordinul de Zi nr. 191, a luat fiinţă Secţia a IV-a Informaţii.

După demobilizarea armatei şi desfiinţarea MCG, şeful Serviciului de Informaţii a trecut la comanda Regimentului 61 Infanterie şi apoi a Regimentului 6 „Mihai Viteazul", în ultima unitate activând, cu ceva ani în urmă, timp de doi ani.

Prin (re)mobilizarea trupelor române, la 28 octombrie/10 noiembrie 1918, şi reînfiinţarea MCG, colonelul Condeescu a revenit la locul sau obişnuit, acela de şef al Biroului de Informaţii, iar din 15 decembrie 1918 a fost numit şeful Secţiei Informaţii din Marele Stat Major. Calităţile de manager eficient au fost evidenţiate de generalul Henri Cihoski, subşeful Statului Major General, care a apreciat „darul ce-l are de a şti să organizeze şi să conducă însărcinările ce i se încredinţează prin o serioasă discuţie, judi-

[597] *Ibidem.*

[598] *Ibidem.*

[599] *Ibidem.*

[600] Pe larg despre activitatea sa în această perioadă în: General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 239 şi 272.

[601] AMR, fond Memorii bătrâni, dosar 12, f. 124.

cioasă raportare a muncii şi întrebuinţarea fiecărui subaltern al său acolo unde cunoştinţele şi aptitudinile sale îl pun în măsura de a da cele mai bune rezultate"[602]. Ca un bun analist, colonelul Condeescu a lucrat anticipativ şi a elaborat un proiect de organizare a structurii de *intelligence* în noile condiţii geopolitice şi, mai ales, în perspectiva desfiinţării MCG. Tot în 1919, acesta a elaborat o nouă ordine de bătaie a Secţiei Informaţii, cu organizarea, atribuţiile şi încadrarea personalului existent, precum şi o notă estimativă privind fondurile necesare desfăşurării activităţii Serviciului Secret. De remarcat că din totalul sumei necesare de 700 000 lei, considerată „minimă"[603], aproape jumătate a fost alocată activităţilor informative desfăşurate pe Frontul de Vest (Ungaria, Austria, Germania şi Slovacia), 180.000 lei, respectiv Frontul de Est (Rusia, Ucraina, Polonia), 164.000 lei, de unde rezultă interesul pentru două zone din care puteau proveni atacuri împotriva României.

Din 1919, cariera colonelului Condeescu a intrat pe o altă orbită, una în care, în mod cert, profesionalismul dobândit şi dovedit în campania din 1916–1919 l-a ajutat să urce în ierarhia militară. A fost numit adjutant al principelui moştenitor Carol şi trimis, împreună cu acesta, într-o călătorie în jurul lumii[604].

Prin activitatea desfăşurată în timpul Primului Război Mondial, generalul Nicolae Condeescu s-a dovedit unul din artizanii victoriilor obţinute în anul 1917, însă numele său nu va apare niciodată pe un frontispiciu, acolo unde ar merita cu prisosinţă. Acesta este „preţul" plătit de adevăraţii profesionişti ai domeniului *intelligence*, mulţi şi necunoscuţi, care acţionează în favoarea intereselor statului în momente critice, după care sunt lăsaţi uitării şi se scufundă într-un nedrept anonimat.

[602] *Ibidem*, f. 130.

[603] AMR, fond MCG, dosar 315, f. 259.

[604] Detalii despre această călătorie, în: Costin Anghel, *Călătoriile lui Carol II*, în cotidianul *Jurnalul Naţional* din 12 februarie 2007.

Capitolul 6

INTELLIGENCE-UL ROMÂNESC ÎN ANALIZA INAMICILOR

1. Colonel Walter Nicolai: *„Serviciul de informații este o meserie nobilă"*

Şeful serviciului de informații de la Comandamentul Suprem al armatei germane, colonelul Walter Nicolai[605], a publicat în anul 1925 lucrarea „Puteri oculte. Spionajul internațional şi combaterea lui în războiul mondial şi astăzi", în care a prezentat, pe baza memoriei, acțiuni, succese şi eşecuri, spioni şi vânători de spioni din perioada Primului Război Mondial. Cartea a fost imediat procurată de Ministerul de Război de la Bucureşti şi tradusă de locotenentul Cristea Ieremia, din Marele Stat Major, datorită menționării unor acțiuni informative desfăşurate pe teritoriul României[606].

Conform amintirilor, anterior anului 1914, serviciul de informații al Imperiului german dispunea de posibilități informative în Rusia şi Franța, Imperiul Austro-Ungar spiona Rusia şi Italia, iar Bulgaria îşi supraveghea toți vecinii. Cât priveşte România, şeful spionajului celui de-al II-lea Reich a apreciat că, după ocuparea țării (decembrie 1916), „am aflat că, şi din această țară, pe timpul neutralității [septembrie 1914–august 1916, *n.n.*] şi înainte de război se îndrepta o acțiune informativă contra Puterilor Centrale, lucru care până atunci nu se ştia". După aprecierile sale, conducerea serviciului de informații al Antantei (Marea Britanie, Franța şi Rusia) în România era deținută de reprezentanții Imperiului țarist. Prin acțiunile desfăşurate împotriva celor două imperii – german şi austro-ungar – Rusia, sprijinită de organele informative/contrainformative româneşti, a spionat comunicațiile

[605] Walter Nicolai (n. 1 august 1873, Braunschwieg– d. 4 mai 1947, Moscova) a absolvit Şcoala Militară de Ofițeri (1896) şi Şcoala Superioară de Război (1904). Din 1906 a activat în serviciul de informații al armatei germane, pe care l-a condus în perioada Primului Război Mondial. La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial a fost capturat de armata sovietică şi dus la Moscova, unde a decedat.

[606] ANIC, fond MR–MStM, dosar 121.

dintre Germania şi Peninsula Balcanică, precum şi aprovizionarea cu trupe şi material de război către Imperiul otoman, aliatul său.

Colonelul Nicolai şi-a exprimat punctul de vedere faţă de calităţile celor care se aventurau să-şi desfăşoare activitatea în acest teren minat al domeniului informativ: „spirit cunoscător de oameni, iniţiativă ageră şi agilitate în mânuirea personalului". De asemenea, el a considerat că „serviciul de informaţii este un serviciu nobil", dar acesta nu va avea rezultate corespunzătoare „când va fi dat pe alte mâni", adică ale neprofesioniştilor în domeniu. Conducătorul unei structuri informative „trebuie să se poată menţine în toate ocaziile deasupra nivelului agenţilor, căci altcum nu va porunci el, ci agenţii, cu proprietăţile lor reduse", ceea ce va schimba caracterul analizei şi exploatării informaţiilor obţinute.

În finalul aprecierilor sale, colonelul Nicolai a subliniat că „spionii nu trebuie întotdeauna disprețuiți", mai ales atunci când acționează în folosul naţiunii lor şi sunt mânaţi de sentimente patriotice.

2. Secretele spionajului austro-ungar

Generalul de brigadă Max Ronge[607] a fost şeful serviciului de spionaj şi contraspionaj al Imperiului austro-ungar, conducându-l în ultimii 12 ani ai monarhiei (1906–1918). După încheierea conflagraţiei mondiale, generalul Ronge a publicat un volum – „Spionajul de război şi industrial – 12 ani în serviciul de spionaj" (1922), traducere de maior Gheorghe Baloşin pentru Ministerul de Război[608] – în care se îmbinau memoriile cu activităţile desfăşurate de-a lungul carierei. Pe baza experienţei, Ronge a ajuns la concluzia că organizarea unui serviciu de informaţii nu se poate efectua peste noapte şi,

[607] Generalul Maximilian Ronge (n. 9 noiembrie 1874, Viena–d. 19 septembrie 1953, Viena), a intrat în 1907 în serviciul de informaţii al armatei austro-ungare (Evidenzbureau) şi în 1913 l-a demascat pe colonelul Alfred Redl, fost şef al structurii de contraspionaj, ca agent în favoarea Rusiei. Din 1917, şef al Evidenzbureau, iar după 1918, în Austria, director adjunct al Oficiului pentru prizonierii de război. În 1932, s-a retras din activitate, dar a fost rechemat şi numit la conducerea Biroului Special al Poliţiei Secrete, însă nu a reuşit să prevină asasinarea cancelarului Engelbert Dollfuss de către nazişti (25 iulie 1934). A refuzat colaborarea cu serviciile de informaţii germane după anexarea Austriei (1938), fapt ce i-a adus deportarea la Dachau pentru câteva luni. După Al Doilea Război Mondial, a pus bazele unui nou serviciu de informaţii austriac, însă a decedat înainte de înfiinţarea oficială a acestuia.

[608] Ulterior, după accederea comuniştilor la putere, lucrarea a fost publicată cu un regim de circuit închis, fiind tradusă din limba rusă: Max Ronge, *Spionaj şi contraspionaj (Spionajul militar şi industrial)*, Editura Direcţiei Generale Politice M.A.I., Bucureşti, 1955.

pentru a deveni eficient şi util, acesta are absolută nevoie de sprijinul colectivității. „Totuşi, a apreciat generalul Ronge, după cum negustorul din toate timpurile, chiar şi când îi merge rău, se ține la curent asupra «concurenței», tot aşa şi Statul nu trebuie să neglijeze să se țină la curent asupra forțelor vecinului, inamicul său probabil"[609].

În opinia sa, pentru perioada 1914–1916, România a reprezentat doar o țară de tranzit, unde Imperiul habsburgic şi cel țarist îşi puneau la cale acțiunile şi îşi pregăteau agenții pentru a se spiona reciproc. În anul 1914, a fost arestat, pe teritoriul austru-ungar, spionul rus Epiphan Kurutz, şi, astfel, s-a descoperit că Centrul de informații Odesa „lucra contra Ungariei prin România"[610]. Colonelul Semenow, ataşatul militar rus la Bucureşti, a fost supravegheat în călătoria pe care a făcut-o în Transilvania (mai 1914) şi s-a tras concluzia că sud-estul imperiului era în sarcina sa informativă, „ceea ce se confirmă în timpul războiului"[611].

Dar şi ataşatul militar al habsburgilor la Bucureşti, maiorul Randa, avea o misiune asemănătoare, aceea de a supraveghea sudul Rusiei, însă întâmpina mari dificultăți deoarece colonelul Semenow „lucra pentru Rusia, ca şi când ar fi fost la el acasă. Nu numai că-şi câştigase concursul organelor polițieneşti şi vamale române, dar instala chiar în fața locuinței ataşatului nostru militar un fel de corp de gardă pentru detectivi, spre a observa în permanență activitatea acestuia"[612].

Tot în timpul neutralității României, agenții austrieci au încercat să arunce în aer calea ferată rusă la Nowosielica (spre Cernăuți)[613], însă au eşuat, fiind chiar prinşi pe teritoriul românesc. Şeful grupului risca să primească o sentință aspră, dar „din fericire, s-a putut cumpăra cu 300 de coroane eliberarea lui"[614], după cum notează Ronge.

După afirmațiile generalului Ronge, serviciul său a anunțat din timp intrarea României în război contra Puterilor Centrale şi, mai ales, contra Austro-Ungariei. Căpitanul de stat-major A. Czibur era şeful serviciului de spionaj ofensiv contra României şi, la începutul anului 1916, a organizat în Bucureşti un centru de informații, subcentre la Iaşi şi Galați, iar pe Prut, mai ales în zona de nord, a trimis ofițeri observatori. Principalele semne ale unei apropiate intrări în război a României le-au constituit importul de ma-

[609] ANIC, fond MR–MStM, dosar 119, f. 2.
[610] *Ibidem*, f. 80.
[611] *Ibidem*.
[612] *Ibidem*, f. 114.
[613] În româneşte: Noua Suliță. În text este dată denumirea poloneză.
[614] *Ibidem*, f. 167.

teriale de război, dislocarea trupelor la frontieră şi efortul de a ridica forţa armatei prin recrutări revizuiri, organizarea celui de-al patrulea batalion de infanterie, înfiinţarea batalioanelor de miliţii , precum şi formarea unor noi unităţi de artilerie de câmp.

În februarie 1916 colonelul Semenow a fost înlocuit cu colonelul Tatarinow, care, „sub masca de afemeiat, jucător de cărţi şi om de viaţă, care nu se interesa de chestiuni militare, şi-a putut îndeplini în mod cu totul discret misiunea"[615], aceea de a stabili un acord cu guvernul de la Bucureşti privind condiţiile intrării în război de partea Antantei, lucru „scăpat" din vederile agenţilor austrieci la Bucureşti, probabil din cauza viciilor ofiţerului rus. Totuşi, la 20 mai 1916, spionii austro-ungari au aflat că generalul Averescu s-a exprimat într-un cerc restrâns, după citirea unui raport al ataşatului militar român din Petersburg, că Rusia pregăteşte o mare ofensivă şi „muscalii se vor răzbuna pentru faptul că Puterile Imperiale îi socoteau incapabili de o astfel de acţiune"[616]. În context, s-a dedus că Rusia se bazează pe atragerea României în conflict de partea Antantei şi să sprijine o viitoare ofensivă ţaristă.

Studiul organizării, dotării şi dislocării armatei române se afla în primplanul preocupărilor Puterilor Centrale astfel că, la sfârşitul lunii iunie 1916, se cunoşteau efectivele militare deţinute de România – 288 batalioane, 88 escadroane şi 255 baterii de artilerie –, precum şi dispunerea lor: la graniţa austro-ungară 107 batalioane, 11 escadroane şi 56 baterii de artilerie, contra Bulgariei 76 batalioane, 10 escadroane şi 50 baterii de artilerie şi în garnizoane 105 batalioane, 67 escadroane şi 149 baterii de artilerie. Tot în acea perioadă, agenţii imperiali au aflat că, de la începutul lunii august 1916, concediile de odihnă ale militarilor români vor fi suspendate, iar concentrările generale au ca scop un atac prin surprindere în Transilvania. O confirmare definitivă a venit la jumătatea lunii iulie 1916 din partea unui ofiţer român, „care se găsea în solda noastră"[617], acesta indicând şi data prezumtivului atac: jumătatea lunii august.

Generalul Ronge se consideră iniţiatorul interceptărilor emisiunilor transmise prin eter. Decriptarea radiogramelor româneşti a fost, iniţial, „o muncă penibilă"[618] dar, la 14 septembrie 1916, „prinserăm ordinul precis pentru contraatacul Armatei de Dobrogea, întărită cu trupe din Transilvania"[619], iar la 16 septembrie 1916 au fost comunicate Armatei 1 austro-ungare, cu

[615] *Ibidem*, f. 276.
[616] *Ibidem*, f. 270.
[617] *Ibidem*, f. 277.
[618] *Ibidem*, f. 283.
[619] *Ibidem*.

sediul la Cluj, primele telegrame decriptate privind armatele române din Transilvania. Bătălia pentru Bucureşti a pus Puterile Centrale într-o superioritate clară obținută prin interceptări – „radio devenise iarăşi vorbăreț"[620] –, dar şi prin capturarea, la 1 decembrie 1916, a unui ofițer din Statul Major al Diviziei 8 infanterie care avea asupra sa un ordin „din care se putea cunoaşte precis contraatacul proiectat"[621].

Odată cu retragerea în Moldova şi stabilizarea frontului, armata română a fost reorganizată cu ajutor francez. Astfel, la sfârşitul lunii martie 1917, informatorii austro-ungari au comunicat puterea de luptă armatei române: 15 divizii de infanterie, 5 brigăzi de vânători de munte, 2 divizii şi 2 brigăzi de cavalerie, precum şi o brigadă de grăniceri. Pentru a afla desfăşurarea evenimentelor din Iaşi, agenții imperiali au instalat din nou posturi de ascultare pe linia frontului, fapt care le-a adus multe satisfacții. Una din „sursele foarte bogate"[622] o reprezentau radiogramele cifrate ale însărcinatului de afaceri grec din Iaşi, care era la curent cu politica şi negocierile duse de România şi nu se sfiia să le transmită, telegrafic şi necifrat, la Atena.

Reorganizarea militară a făcut din România „un inamic mai periculos ca la începutul războiului"[623] şi, deşi se încheiaseră negocierile de la Buftea (1918), ratificarea tratatului se amâna necontenit. Chiar şi politicienii români favorabili Puterilor Centrale erau supravegheați cu atenție, iar Alexandru Marghiloman, devenit prim-ministru, nu făcea excepție, „deşi la Bucureşti făcea altă figură decât la Iaşi"[624], ceea ce arată neîncrederea serviciului de informații imperial față de persoanele considerate filogermane. Una dintre ultimele informații obținute de subalternii generalului Ronge, în toamna anului 1918, a fost aceea a pregătirii de mobilizare a armatei române: 7 divizii de infanterie puteau fi gata de marş în 6 zile iar 8 divizii de infanterie, vânători de munte şi cavalerie în 10 zile.

Interesant este că unii din oamenii de bază din serviciul de spionaj al Imperiului habsburgic erau de origine română: căpitanul Dumitru Ciobanu a condus o perioadă serviciul de spionaj contra Serbiei şi Muntenegrului, maiorul Boldescu a fost numit, după război, în conducerea serviciului de informații polonez, iar la grupa de cifru de război se aflau căpitanii Constantin Savu şi Ioan Băleanu.

---

[620] *Ibidem*, f. 286.

[621] *Ibidem*. Cel mai cunoscut caz este al căpitanilor Epure şi Barcan, care au greşit drumul şi au nimerit în liniile inamice, asupra lor găsindu-se planurile de atac ale armatei române.

[622] *Ibidem*, f. 435.

[623] *Ibidem*, f. 434.

[624] *Ibidem*, f. 436.

Agenții de informații români

Cealaltă preocupare a serviciului condus de generalul Ronge a reprezentat-o anihilarea rețelelor informative străine de pe teritoriul imperiului. Rețeaua informativă a României era condusă de căpitanul Traian Stârcea, ataşat militar la Viena, şi funcționa dinainte de ruperea relațiilor diplomatice. Ştefan Alexandru Iorga, student la şcoala superioară tehnică şi prieten intim cu căpitanul Stârcea, a atras atenția organelor de contrainformații austriece, fiind arestat. La începutul lunii octombrie 1917, el a mărturisit că lucra informativ, din mai 1915, efectuând spionaj pentru ataşatul militar român, dar că „naționaliştii români îl forțaseră prin amenințări"[625] să le presteze aceste servicii „în care, probabil, că relațiile sale anormale cu Stârcea jucau un rol important"[626], după cum comentează Ronge. Iorga a declarat că se întâlnea cu circa 50 de spioni, recrutați adesea din cercuri naționale (L. conte Firmiari, V. Benuzzi, M. Rensi ş.a), iar după intrarea României în război, Stârcea a predat organizația de spionaj secretarului de legație Fernando Aninat, de la Legația statului Chile.

În octombrie 1916, a fost arestată Theresa Kolhen din Viena, sub acuzația de spionaj în favoarea României. Ea fusese recrutată la Berna de V. Candiani, ataşatul comercial român de la ambasada din Viena, dar retras în Elveția, iar informațiile obținute de ea erau transmise la Bucureşti tot prin Aninat.

Pentru spionaj în favoarea României au fost condamnați, între 1915–1918, un număr de 17 persoane. Primul a fost soldatul German Jefta, care a fost condamnat la 20 de ani închisoare în 1915, urmat în 1916 de Franz Göniorin şi Iohann Kubinyi, care au primit câte 5 ani de închisoare, dar este regretabil că ei au fost descoperiți abia după consultarea documentelor din arhiva DPSG din Bucureşti care, din neatenție, lipsă de vigilență şi inconştiență, n-a fost nici transferată, nici distrusă. În anul 1917, au fost condamnați la moarte, pentru spionaj în favoarea României, Boca Koloman, Boiti Spiridon, Romulus Cristoloveanu, Ion Coman, Dan Pompilius, Ioan Mudroi, dr. Zaharia Munteanu, George Neagovici, David Pop şi Victor Pop, iar la ani mulți de temniță grea, pentru aceeaşi vină, Dumitru Giescan, Nicolae Hamza şi Romulus Popescu. Ultimul condamnat pentru serviciile informative aduse României a fost Dumitru Mircan care, în 1918, a primit 15 ani de închisoare.

[625] *Ibidem*, f. 357.
[626] *Ibidem*.

CONCLUZII

Înființarea structurilor de informații românești a avut loc pe fondul dezvoltării acestui segment de activitate la nivel continental – atât prin prisma cunoașterii intențiilor vecinilor și/sau potențialilor inamici, cât și pentru o protecție a secretelor naționale, fie ele politice, militare, economice sau de altă natură.

Conflictele din prima jumătate a secolului al XIX-lea au arătat rolul extrem de important al serviciilor de informații în obținerea și exploatarea unor date cruciale, iar acest lucru a fost conștientizat de liderii politico-militari români care au luptat pentru unitatea națională. Astfel, imediat după Unirea din 1859 a fost creat cadrul necesar înființării primei structuri de informații – Secția a II-a – în cadrul Statului Major General. Cea de-a doua structură – Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale (DPSG) – a luat ființă la începutul secolului XX, pe fondul cristalizării unor blocuri politico-militare, care au început să se confrunte pe tema obținerii de teritorii, implicit resurse, a resurecției unor mișcări anarhiste și, nu în ultimul rând, a răscoalei țărănești din 1907, care a relevat lipsuri grave în privința unei acoperiri informative a teritoriului național.

Până în 1908 munca de informații externe s-a efectuat exclusiv de către Biroul Informații din Marele Stat Major, prin atașații militari, ofițeri trimiși în străinătate, agenți recrutați etc. După înființarea DPSG această structură a preluat în scurt timp supremația în domeniu, iar rezultatele au confirmat buna organizare și coordonare a acțiunilor informative/contrainformative, precum și obiectivele de interes pentru statul român. În ansamblu, România s-a situat la un nivel egal cu statele naționale din regiune și la un nivel apropiat față de imperiile multinaționale din apropierea etnicului național. Succesele deosebite obținute pe latura contrainformativă au ridicat calitatea DPSG și au dovedit implicarea profesionistă și patriotismul celor implicați. Meritul pentru obținerea rezultatelor îi revine lui Ion Panaitescu, cel care a gândit organizarea acestei structuri, a încadrat-o cu un personal bine ales,

pe care l-a profesionalizat într-un timp scurt prin trimiterea la cursuri de specialitate în străinătate. La „şcoala" lui Ion Panaitescu s-au format viitorii lideri ai *intelligence*-ului autohton din perioada interbelică. Dacă numele lui va rămâne ca un creator şi doctrinar în domeniul siguranţei naţionale, mormântul de la cimitirul Bellu nu mai poate fi identificat....

Funcţionarii DPSG şi cadrele militare din Biroul Informaţii al Marelui Stat Major au acţionat, uneori în comun, în îndeplinirea sarcinilor specifice, indiferent dacă era pace sau război. Pentru aceştia declanşarea ostilităţilor la 15/28 august 1916 nu a reprezentat o schimbare de profil sau de intensitate, ci o continuitate a activităţilor specifice. Unii şi-au dat viaţa în îndeplinirea sarcinilor, alţii au împărtăşit aceeaşi soartă cu camarazii militari din unităţile unde au fost repartizaţi să organizeze reţele informative sau de contraspionaj.

Biroul Informaţii şi-a păstrat nucleul de bază, în frunte cu colonelul Nicolae Condeescu, şi are meritul de a fi profesionalizat în domeniul culegerii de date, analizei şi exploatării, într-un interval foarte scurt, la începutul anului 1917, un personal care şi-a arătat valoarea indiscutabilă în pregătirea şi desfăşurarea bătăliilor şi campaniilor următoare.

Analiza documentelor atestă că fondurile puse la dispoziţia celor două structuri pentru îndeplinirea sarcinilor au fost suficiente şi, de câte ori a fost nevoie, bugetul a fost suplimentat. Din acest punct de vedere, atât conducerea Marelui Stat Major, cât şi a Ministerului de Interne, nu au făcut economii şi au găsit întotdeauna resurse pentru ducerea la bun sfârşit a unor acţiuni informative în interesul naţional. Însuşi premierul Ion I. C. Brătianu s-a dovedit un bun cunoscător al puterii informaţiilor, fiind la curent cu toate acţiunile desfăşurate în afara ţării de agenţii români, dar şi cu evoluţia cazurilor de contraspionaj din interiorul ţării. Mai mult, Brătianu şi-a dovedit măiestria în arta dezinformării, intoxicându-şi adversarii cu ştiri, multe şi diverse, astfel încât adevăratele sale intenţii au rămas necunoscute până în ultima clipă.

La finalul Războiului de Întregire Naţională funcţionarii şi ofiţerii de informaţii au avut un destin asemănător: unii au rămas în sistem şi au activat în continuare pe aceleaşi coordonate profesionale, iar alţii fie şi-au schimbat profilul profesional dar au rămas în cadrul departamentului, fie au părăsit definitiv acest sector de muncă pierzându-se în anonimat. În România, spre deosebire de alte state, cei care au acţionat în serviciile de informaţii din perioada menţionată nu şi-au scris memoriile, astfel încât istoriografia naţională are, însă, sincope pe acest palier.

România a fost unul dintre primele state care s-a confruntat cu acţiunile subversive bolşevice, de la propagandă şi până la terorism, trecând prin spionaj şi sabotaj, atât economic cât şi militar. Deşi Primul Război Mondial s-a încheiat în toamna anului 1918, România a continuat încă un an să lupte cu bolşevicii unguri şi, în acelaşi timp, să răspundă atacurilor subversive sovietice la graniţa de est. Armata română a fost demobilizată prin ÎDR nr. 1162/18 martie 1920, în aceeaşi zi fiind emise de Marele Stat Major şi *Instrucţiunile relative la demobilizarea armatei*, iar la 25 martie 1920 a fost transmis Ordinul de Zi nr. 10, prin care s-a dispus ca până la 31 martie 1920 să fie demobilizaţi toţi rezerviştii. Totuşi, structurile informative/contrainformative au avut din ce în ce mai mult de lucru, fiind obligate să prevină sau să reacţioneze la toate tipurile de ameninţări la adresa securităţii naţionale, fie acestea unele clasice, perpetuate din perioada antebelică, fie cele asimetrice, noi apărute pe eşichierul infracţionalităţii.

Acţiunile de forţă la adresa statului se vor intensifica după înfiinţarea Partidului Comunist din România (8 mai 1921), deoarece sub masca apărării drepturilor sociale şi a revendicărilor profesionale, Moscova a încercat să-şi impună dominaţia politice prin exacerbarea nemulţumirilor şi, eventual, erupţia unei revoluţii sociale. Punctul culminant al agresiunilor la adresa României va fi atins în 1924, prin „revolta" de la Tatar-Bunar, ceea ce va aduce, în urma reprimării şi analizelor asupra serviciilor de informaţii/contrainformaţii, schimbări de doctrină şi redimensionări organizatorice în *intelligence*-ul autohton.

Putem stabili câteva concluzii referitoare la activitatea informativă desfăşurată de serviciile de informaţii/contrainformaţii autohtone în perioada premergătoare şi în timpul Războiului de Întregire Naţională. În primul rând, informaţiile obţinute au dovedit o perfectă cunoaştere a tematicilor de interes pentru siguranţa statului, fiind în egale măsură reale şi pertinente. În al doilea rând, activitatea informativă – de la monitorizarea surselor deschise şi până la infiltrarea în mediile de interes – a condus, pe baza datelor furnizate şi verificate, la elaborarea unor materiale analitice extrem de utile, pe baza cărora s-au luat măsurile necesare anihilării inamicilor statului român. În al treilea rând, merită a fi lăudată calitatea umană existentă în aceste structuri, începând de la conducere şi continuând cu toţi şefii de servicii, de birouri şi agenţii de teren implicaţi în culegerea de informaţii şi colaborarea reciproc avantajoasă, în scopul unei informări cât mai corecte şi eficiente către conducerea statului. Colaborarea DPSG cu serviciul de informaţii al armatei a fost strânsă şi permanentă, continuând şi în perioada următoare încheierii ostilităţilor. Din acest motiv, acţiunile antistatale au fost

neutralizate din faşă în cea mai mare parte, iar cele care au reuşit să fie puse în practică (cazul atentatului de la Senat) au fost analizate cu atenţie şi s-au luat măsurile necesare pentru preîntâmpinarea altora de acelaşi tip.

Nici anii care au urmat Războiului de Întregire Naţională, în pofida succesului, nu i-au făcut pe agenţii de informaţii români, de la managerii de structuri la elementele de execuţie, să iasă din anonimat în luminile rampei pentru a se lăuda cu succesele dobândite. Cei care au scris în perioada interbelică au auzit despre faptele de eroism şi vitejie ale unora sau au asistat, în plan secundar, la desfăşurarea unor evenimente de profil. Cazurile publicate au devenit clasice (cazul Mariei Bălan, alias Agentul B-9), fiind preluate ulterior, constant, de cercetătorii în domeniu.

Concluziile unor materiale informative trebuie analizate cu răbdare şi foarte mult discernământ. În arhive se află un tezaur documentar extrem de puţin valorificat, care prezintă, printre altele, acţiuni desfăşurate de organele de securitate naţională în diverse etape istorice, în care se regăsesc acţiuni de culegere de date, infiltrare, intoxicare, influenţă ş.a. ce nu au fost niciodată scoase la lumină. Timpul şi cercetătorii vor aduce la suprafaţă alte acţiuni informative/contrainformative de mare valoare, în care s-au îmbinat profesionalismul, patriotismul şi, evident, succesele obţinute pe acest front „invizibil", acela al informaţiilor.

Desigur, timpul aşterne uitarea peste multe evenimente, mai ales peste cele neplăcute. După mulţi ani, cercetarea aduce elemente de repunere în drepturi a celor merituoşi, dar nu mai poate schimba opinia încetăţenită şi cultivată ani de zile. Luptele celor nedreptăţiţi au avut, rareori, puterea de a schimba câte ceva în mentalul colectiv. Generalul Anastasiu, combatant de marcă şi autor al unor scrieri remarcabile, a constatat cu amărăciune cum sunt răstălmăcite faptele la care el însuşi participase, iar elogiile le-au primit alţii: „Şi când ne gândim că se scriu asemenea lucruri abia după 20 de ani de la fapte, ce va fi în scrierile de după 50 de ani, când nu vor mai fi în viaţă martorii faptelor!"[627].

[627] General Ioan Anastasiu, *op. cit.* p. 335.

ABSTRACT

One of the structures which had an important role before, during and after the War of Reunification (1916-1919) was the Intelligence Service. This structure appeared at the end of 1916 combining harmoniously the human and material resources of the Intelligence Service of the Army and the Directorate of Police and General Security (DPSG) from the Ministry of Internal Affairs in order to win the information war.

The volume includes a history of the Romanian information structures, focusing on the War of Independence (1877-1878) and the further organizational and functional evolutions until the beginning of World War I. During neutrality (1914-1916) Romania represented the theater of combat for the intelligence agents of the actors who were in conflict but also a target for the combatants. Meanwhile, the actions in which was involved the Romanian Foreign Intelligence Service, penetrated the most important environments (eg. The general headquarters of the Austro-Hungarian army), the counterintelligence and counterespionage structures carefully watching all intelligence organizations. Some of them were informed all the time, other constantly misinformed and in some cases they were deconstructed having their agents expelled.

Romania's Informative Directive (created during 1914-1916) was one of the most professional structures at those times, especially in what concerned the opponents of our country. The subsequent evolutions – related with the events happened on the battlefield and co-operation with allies – have perfected the specific rules of this area, being still valid a decade after The Great Union.

The important victories in the summer of 1917 were due also to the intelligence/counterintelligence results that this structure has provided by obtaining forward-looking data from occupied territory and annihilating the enemies who were on the Romanian-Russian lines. The persons who assigned the intelligence/counterintelligence structures were ones who did very well their duty, achieving notable progresses on this level.

Romania was one of the first countries which faced the Bolshevik subversive actions, from propaganda to terrorism, passing through espionage and sabotage, both economically and military. Although World War I ended in the autumn of 1918, Romania continued another year to fight with the Hungarian Bolsheviks and

in the same time responded to Soviet subversive attacks on the eastern border. The Romanian army was demobilized in March 1920 but the intelligence/counterintelligence structures had increasingly more work to do, being enforced to prevent or react to all types of threats to national security (those classical perpetuated during prewar or the asymmetric ones referred to infractionalities).

The military actions taken against Romanian state will increase after the establishment of the Romanian Communist Party (May 8, 1921) because under the guise of social rights protection, Moscow has tried to impose its political domination by exacerbating its complaints.

The climax of aggressions against Romania will be reached in 1924 by Tatar-Bunar rebellion which will bring doctrinal changes in the autochthon intelligence.

Finally, we could establish some conclusions regarding the informative activity developed by the autochthon intelligence/counterintelligence services before and during The War of Reunification. Firstly, the obtained information showed a perfect knowledge of the most important problems for the interest and security of our country, being equally real and relevant. Secondly, the informative activity was deeply infiltrated in the interest backgrounds and on the basis of provided and verified data, there have been prepared analytical materials extremely useful which helped to annihilate Romania's enemies. Thirdly, the human quality existing in those structures deserves to be praised, starting from management and continuing with all heads of services together with the field agents involved in collecting the information. This mutually advantageous cooperation was made as to inform correctly and efficiently the Romanian government. DPSG cooperation with The Intelligence Service of the Army was strong and permanent, continuing during the period following the end of hostilities. For this reason the actions against our country were neutralized in the bud for the most part and those that were able to be put in practice (the case of bombing the Senate) have been analyzed carefully being taken measures to prevent other similar events.

The great success of those who worked on this level is that they left media to promote the idea that Romania was not so well prepared in terms of information and was "overrun" by foreign agents, especially those of the Central Powers. Despite the success achieved in the years following the War of Reunification, the Romanian intelligence agents did not to go out of obscurity in order to praise their achievements. People who wrote in the interwar period have heard about the heroically and audacious actions of some agents or watched in the background the unfolding of the events.

The conclusions of the information materials must be analyzed with much patience and discernment. The archives are like a treasure consisting in a least highly valued documentary, showing actions undertaken by national security agents in different historical stages and in the same time it is the place in which you could find information regarding data collection activities, infiltration, intoxication, influence and other things which were never found out by the others.

Of course, time brings oblivion over many events, especially over the bad ones. After many years, the activity of researching gives well deserved rights to those who

have done it but it cannot change opinions rooted and cultivated for years. Those who were fighting against injustices did not manage to change something in the collective mind.

Time and researchers will bring to the surface other valuable intelligence/ counterintelligence actions in which professionalism and patriotism will always be combined successfully on this "invisible" field of information.

ANEXE

● 1877 aprilie 16. Ordinul de Zi pe Armată nr. 3, care cuprinde instrucțiuni privind obținerea de informații asupra inamicului

Marele Cartier General al Armatei

Ordin de Zi pe Armată nr. 3

Pentru executarea celor cuprinse la art. 16, aliniatul al treilea, din ordinul de zi pe armată nr. 1, d-nii. comandanți ai corpurilor de armată şi divizii active vor înainta Marelui Cartier General descoperirile făcute în recunoaşterile ordonate şi informațiile atingătoare de poziția, de mişcările inamicului sau de topografia terenului ce el ocupă, conform celor ce se prescriu mai jos.

Art. 1. Rectificare a Cartei şi Crochiuri. Carta distribuită corpurilor este aceea lucrată pe scala 1/57.600. Statele majore ale marilor unități sunt îndatorate a rectifica deosebirile ce vor constata între arătările cartei şi realitate. Pentru deosebirile relative la înființări sau desființări de sate, de şosele, de căi ferate, de accidente remarcabile, Statele majore vor înainta şi Marelui Cartier General un crochiu lucrat pe pânză de calc şi pe aceeaşi scală ca carta (sic!), care să conțină detaliile solului astfel cum sunt ele actualmente. Pe aceste crochiuri ca însemna, prin semnele convenționale din Atlasul topografic şi trupele ce s-ar afla în acele părți. Lucrările speciale ordonate de diferiți şefi relative la recunoaşterea inamicului şi a poziției sale, a resurselor sale de tot felul, a mijloacelor sale de apărare artificiale sau a obstacolelor ce are a învinge, se vor trimite Marelui Cartier General în fiecare săptămână.

Crochiurile terenului pe care a avut loc o luptă se vor înainta o dată cu raportul care relatează acea luptă. Ele vor fi lucrate pe o scală de patru ori mai mare decât aceea a cartei, adică de 1/14.400. Celelalte schițe trebuincioase la lucrările de recunoaşteri vor putea fi lucrate pe scala de 1/28.800. Toate crochiurile vor fi făcute pe pânză de calc.

Art. 2. Itinerarii. Se va adopta ca regulă generală ca fiecare porțiune de trupă ce merge în recunoaştere sau ca detaşament spre amic, să facă întotdeauna itinerarul drumului ce parcurge, să noteze pe dânsul mai cu seamă accidentele terenului care pot fi favorabile sau defavorabile în timpul retragerii, precum şi terenurile a căror capacitate de rezistență va trebui crescută prin lucrări artificiale, care să servească într-un marş retrograd.

Aceste itinerarii vor fi lucrate pe scala de 1/28.800 şi după in model simplu cuprinzând trei coloane. Cea din mijloc va conține terenul drumului şi forma terenului executat cu mâna liberă, iar cele de pe margini observații generale şi particulare relative la starea de viabilitate a căilor paralele, la accidentele mai depărtate, la gradul de securitate al trupei şi aprecieri militare din punctul de vedere general şi particular, totdeauna în supoziția că ar putea deveni terenul unei acțiuni.

Articolul 3. Informațiile. În starea de repaus, serviciul de siguranță al trupei va aduna toate relațiile căpătate direct sau indirect asupra pozițiilor ocupate de ina-

mic, efectivele sale, starea sa morală şi proiectele sale. Aceste relaţii se vor transmite şi Marelui Cartier General când pot avea o importanţă imediată. În tot cazul, ele vor fi păstrate la arhiva diviziilor sau corpurilor de armată.

Descoperirile al căror scop se raportează la aflarea forţelor inamicului, dispoziţiilor sale de luptă în care se va căuta, mai cu seamă, a preciza locul ocupat de cavaleria, artileria şi parcurile inamicului, se vor comunica imediat şi Marelui Cartier General.

Dat la Marelui Cartier General al Armatei, în Bucureşti, 18 aprilie 1877.

Şef de Stat Major,
/ss/ col. Slăniceanu

(ANIC, fond MR – Corpul 2 Armată central, dosar 6/1877, f. 25)

Anexa nr. 2

● 1877 iulie 4. Ordinul de Zi pe Armată nr. 23, cu instrucţiuni asupra măsurilor de siguranţă, recunoaşterilor în teritoriul inamic, modul de comportare cu negociatorii, prizonierii şi dezertorii.

Marele Cartier General al Armatei

Ordin de Zi pe Armată nr. 23

Pentru a completa şi regula în mod definitiv şi uniform oarecare amănunte privitoare serviciului de siguranţă al armatei, se ordonă următoarele:

1. La fiecare 30 zile secretul va fi comunicat de către Marele Cartier General comandanţilor de corp de armată pentru toată armata. Aceştia îl vor comunica, pe calea ierarhică, şefilor de corp sau de detaşament care, în fiecare zi, îl vor trimite avanposturilor, astfel ca să le ajungă înainte de noapte. Şefii de trupe operând în parte sau detaşamente izolate, prea depărtate pentru ca să poată primi secretul la timp sau cărora, din vreo împrejurare neprevăzută, nu ar fi parvenit, îl vor da înşişi, făcându-l cunoscut cât mai neîntârziat sau de-a dreptul, sau pe calea ierarhică Marelui Cartier General, corpurilor de armată şi mai cu deosebire trupelor vecine.

La cazuri urgente şi de absolută trebuinţă, precum [şi] în cazuri când secretul ar fi descoperit de către inamic, şeful avanposturilor şi chiar acela al unei gărzi mari, poate schimba secretul, făcându-şi asemenea cunoscut pe dată avânposturilor vecine şi corpului sau detaşamentului din care face parte, astfel ca toate subîmpărţirile armatei până la Marele Cartier General să fie treptat înştiinţate, în cel mai scurt timp putincios. Se va arăta cauza ce a nevoit schimbarea.

2. Trecerea peste linia santinelelor, în afară sau înăuntru, nu se face decât pe la punctul hotărât, unde este aşezată trupa de examinare. Oricine ar vrea să treacă linia în alt punct este oprit prin strigătul „Stai!" şi îndreptat pe dată, fără altă cercetare, pe drumul trupei de examinare. Santinela din acest punct îl opreşte prin strigătul „Stai, dă parola". Dacă parola este dată bine, santinela dă răspunsul şi apoi cheamă pe şeful trupei de examinare care se conformează prescrierilor serviciului în campanie şi ordinelor speciale ce a primit. Se dă foc asupra oricărui om care dă un secret fals, care nu se opreşte pe dată la comanda „Stai!" sau care nu se supune consemnului santinelei. Parola şi răspunsul se dau cât se poate de încet. Când, în vederea unor împrejurări deosebite s-a ordonat ca trecerea peste linia santinelelor să se poată face în orice punct al liniei, fiecare santinelă se conduce astfel precum s-a spus pentru santinela postului de examinare, afară numai că, după ce a dat răspunsul, ea încercetează (*sic!*) şi pe acel care voieşte să treacă. Când se înfăţişează o trupă mai numeroasă, compusă din doi, trei sau mai mulţi oameni, santinela, după ce i-a oprit, strigă „Unul înainte" şi când acesta a înaintat câţiva paşi [strigă] „Stai, dă parola", apoi se conduce după cum s-a spus mai sus. Trupele de schimb şi patrulele de rond sunt recunoscuţi ziua fără ca santinela să strige. Noaptea, unul din oameni se apropie de santinelă şi se face cunoscut printr-un semn convenit dinainte. San-

tinela îl opreşte, strigând cu glas încet: „Stai, dă parola", după care urmează după cum s-a spus. Dacă santinela a zărit trupa înainte ca un om să fi înaintat singur, se va conduce după cum s-a arătat la aliniatul precedent.

3. Patrulele şi recunoaşterile se conduc, când se întâlnesc, unele către altele ca un om izolat sau o trupă faţă cu o santinelă. Trupa care zăreşte întâi pe cealaltă se opreşte şi strigă „Stai", iar după ce trupa cealaltă s-a oprit [strigă] „Un om înainte, dă parola", însă şi ea dă apoi răspunsul.

4. Parlamentarii fiind trimişi de la o oştire la alta cu deosebite însărcinări, trebuie să li se arate totdeauna cea mai deplină curtenie. Aceştia au ca semn de recunoaştere un steag alb şi sunt însoţiţi de către un trompet. Pe dată ce un parlamentar înaintează spre lanţul santinelelor sau vedetelor, el este îndreptat la postul de examinare. Santinela de la acest post îl opreşte la 100 metri de lanţ, unde trimisul stă împreună cu trompetul, cu faţa în afară, până la sosirea comandantului gărzii mari, care se înştiinţează pe dată. Orice comunicare cu parlamentarii este interzisă santinelelor şi vedetelor. şeful gărzii mari sosind, recunoaşte pe parlamentari, dă chitanţă de primirea depeşelor, le trimite pe dată comandantului avanposturilor şi acesta Cartierului General, şi porneşte pe parlamentari înapoi. În principiu, un parlamentar nu trece niciodată peste linia santinelelor. Totuşi, dacă el cere a face o comunicare verbală şi dacă comandantul armatei a dat ordin înadins pentru primirea lui, şeful gărzii mari îl leagă la ochi şi-l trimite Cartierului General însoţit de către un ofiţer. Trompetul, asemenea legat la ochi, aşteaptă la garda mare întoarcerea parlamentarului. Trebuie oprite convorbirile îndelungate cu parlamentarii sau cu oamenii care îi însoţesc şi depărtaţi toţi acei care prin cuvintele lor ar putea dezvălui ceva. Sunt cazuri în care un parlamentar poate să fie vremelnic reţinut, spre a nu preda când a putut culege stări ce trebuie ascunse inamicului sau când a surprins armata asupra executării unei mişcări însemnate. Se poate, câteodată, executa înadins oarecare mişcări greşite, astfel ca parlamentarul să fie înşelat asupra scopurilor, poziţiilor sau puterilor noastre. Parlamentarul este condus înapoi în acelaşi mod în care a fost adus.

5. Când o santinelă sau vedetă zăreşte pe un soldat care caută să dezerteze, îl urmăreşte până la vreo 200 metri şi, dacă nu-l poate ajunge, trage asupra lui. În caz contrar îl trimite sau îl conduce la garda mare. Dacă dezertori inamici se înfăţişează, santinela de la postul de examinare îl opreşte la 100 metri, le porunceşte să depună armele, să lege sau să deschinge caii şi să se depărteze la câţiva paşi. Dezertorii sunt apoi conduşi la garda mare. Caii şi armele sunt aduse sau prin oameni trimişi înadins sau prin santinelele şi vedetele schimbate de la post. Dacă numărul dezertorilor este prea mare, nu li se încuviinţează trecerea decât treptat.

Comandantul gărzii mari îi cercetează în scurt asupra numărului comandamentului, brigăzii şi diviziei din care fac parte, asupra celor din urmă poziţii, precum şi cunoştinţe ce pot avea şi alte amănunte privitoare la arma din care fac parte. În timpul nopţii, comandantul gărzii mari le hotărăşte un loc anume unde să stea sub pază, iar la ziuă îi trimite comandantului avanposturilor. Trebuie a se feri de dezertori falşi, care ar putea fi trimişi înadins de inamic spre a răspândi ştiri neadevărate.

6. Prizonierii făcuți la avanposturi sunt pe dată trimişi la garda mare, unde sunt cercetați şi apoi trimişi la Cartierul General.

7. Toate întrebările şi răspunsurile dezertorilor şi prizonierilor sunt trimise în plic pecetluit la Cartierul General spre a sluji de control la întrebările ce li se va mai face în urmă.

8. Putându-se întâmpla ca oamenii izolați sau detaşamente chiar să se întâlnească noaptea, fără ca, din oarecare împrejurări să aibă cunoştința secretului. Este de trebuință ca aceştia să se poată recunoaşte printr-un cuvânt de recunoaştere permanent. Acesta va fi „România".

Dat în Poiana, la Marele Cartier General al Armatei, la 4 iulie 1877.

Din Înalt Ordin
Şef de Stat Major
/ss/ col. Barozzi[628]

(ANIC, fond MR – Corpul 1 Armată, Divizia 2 activă, Brigăzile 1 şi 2 Cavalerie, dosar 3/1877, f. 298–299)

[628] General de divizie adjutant Constantin Barozzi (n. 14 octombrie 1833, Bucureşti–d. 15 aprilie 1921, Bucureşti) a urmat Şcoala Militară de Ofițeri (1854–1856), Institutul Geografic al Armatei din Viena (1856–1857), avansat căpitan, comandant al Batalionului 2 Geniu, profesor la Şcoala Militară de Ofițeri (1862), maior (1864) şi locotenent-colonel (1867). Colonel, şef de stat-major al Diviziei 4 Infanterie şi şef al Depozitului de Război, unde se afla Serviciul Geografic al armatei (1870). În timpul campaniei din 1877–1878 a fost subşeful Statului Major General al Armatei (aprilie–august 1877) şi şeful Statului Major General al Armatei (august–octombrie 1877). General de brigadă (1883), va conduce Ministerul de Război (1888) şi Marele Stat Major (1895–1898). Specialist cartograf recunoscut pe plan internațional şi membru al Academiei Române (1905), a lăsat o bogată biografie de specialitate. Pe larg despre viața şi activitatea sa în lucrarea: *Şefii Statului Major General român 1859–2000*, p. 19–22.

Anexa nr. 3

● 1877 iulie 6. Ordinul de Zi pe Armată nr. 26, care prevede mijloacele şi metodele utilizate pentru a se obţine date utile asupra armatei otomane, în principal prin prizonieri, dezertori, locuitori, spioni şi „alte indicii".

Marele Cartier General al Armatei

Ordin de Zi pe Armată nr. 26

Având în vedere însemnătatea ce au informaţiile exacte asupra mişcărilor şi situaţiei inamicului, se prescrie mai la vale mijloacele cele mai obişnuite întrebuinţate pentru a dobândi asemenea ştiri, precum şi un sumar de chestiunile principale ce se adresează prizonierilor, dezertorilor şi locuitorilor. Pe cât este de mare însă însemnătatea informaţiilor exacte, cu atât este de primejdios de a regula întreprinderile sale după informaţii false sau inexacte. Când avem doar cel mai mic cuvânt de a bănui izvorul lor, este mai prudent a le privi ca nule şi totdeauna mai bine, în asemenea împrejurări, a întemeia mişcările sale pe propria sa inspiraţie. Mijloacele principale întrebuinţate în campanie spre a dobândi ştiri asupra inamicului sunt, afară de patrule şi recunoaşteri:

1. Prizonierii;
2. Dezertorii;
3. Locuitorii;
4. Spionii;
5. Deosebite alte indicii.

Afară de acestea, se mai pot încă dobândi ştiri prin interceptarea scrisorilor şi a telegramelor sau controlarea acestora din urmă, aşezând un aparat telegrafic pe parcursul liniilor telegrafice inamice.

I. Prizonieri. Adesea va fi foarte greu a dobândi de la dânşii, mai cu seamă în primele momente vreo ştire. Ei trebuie întrebaţi, îndeosebi, unul câte unul, cu blândeţe, întrebuinţând dibăcia nu violenţa.

II. Dezertori. Aceştia, dimpotrivă, vor fi mai totdeauna gata a spune tot ce ştiu, dar trebuie a se deosebi cu luare aminte pe acei care ar fi dezertat din ordin spre a răspândi înadins ştiri false. Principalele întrebări ce se adresează prizonierilor şi dezertorilor sunt următoarele:

1. Numărul regimentului sau batalionului, brigăzii şi diviziei;
2. Numele comandanţilor acestor părţi de trupă;
3. Unde sunt Cartierele Generale;
4. Dacă trupele sunt în tabere, cantonamente sau bivuacuri;
5. Ce măsuri de siguranţă s-au luat şi dacă acest serviciu este bine făcut. Dezertorii vor fi întrebaţi asupra chipului în care au străbătut linia de siguranţă, atât a armatei din care făceau parte, cât şi a celeilalte;

6. Dacă sunt întăriri;

7. Ce trupe se aflau în dreapta şi în stânga trupelor lor. Depărtarea la care se găseau, numărul şi poziția lor;

8. Dacă corpul său era în poziție sau în marş şi în ce direcție;

9. Cum sunt formate coloanele şi din ce arme;

10. Sunt mulți recruți şi remonte. Armata aşteaptă întăriri sau nu;

11. Dacă sunt mulți bolnavi şi răniți, cai şi oameni.

12. Dacă soldații iubesc pe ofițerii lor. Cum stă disciplina;

13. Unde sunt magaziile şi depozitele, parcurile de artilerie şi de geniu;

14. Dacă hrana şi furajul sunt de ajuns. Ce s-a dat trupelor şi cailor în cele din urmă zile. Se aşteaptă convoaie sau nu. De unde şi când trebuie să sosească. Modul de aprovizionare;

15. Care erau cele din urmă ordine, precum şi cele din urmă zgomote răspândite în oştire. Se vor face apoi câteva întrebări privitoare în special armei sau serviciului din care face parte prizonierul sau dezertorul.

a) **pentru infanterie**: starea armamentului şi a muniției de război; starea îmbrăcămintei şi a încălțămintei;

b) **pentru artilerie**: starea armamentului şi a muniției de război; calibrul tunurilor; dacă sunt mitraliere; numărul tunurilor în baterii, a bateriilor în divizii şi corpuri de armată; starea cailor şi a harnaşamentului; unde sunt parcurile;

c) **pentru cavalerie**: starea cailor şi a harnaşamentului;

d) **pentru geniu**: ce serviciu de geniu se află la armată; de ce material dispune; unde şi cum este întrebuințat; unde sunt parcurile.

III. **Locuitori**. Dintre locuitorii unei comune se vor alege pentru a-i întreba pe cei mai deştepți şi mai în stare de a ne da lămuriri, precum capul comunei sau primarul, dascălul, preotul, şeful poştei şi pe acei care ar fi slujit de călăuze inamicului. Principalele întrebări sunt:

1) Unde este inamicul; când a trecut prin comună; în ce număr era; din ce arme se compunea trupa; de unde venea;

2) Ce măsuri de siguranță lua în timpul marşului precum şi în timpul opririlor;

3) În ce stare era; dacă soldații şi caii păreau obosiți; în ce stare era îmbrăcămintea, încălțămintea, harnaşamentul;

4) Dacă erau trupe din armata regulată sau neregulată, sau din miliții;

5) Dacă inamicul se opreşte în bivuacuri; ce recunoaşteri trimite; ce cercetează aceste recunoaşteri; dacă sunt dese sau nu; dacă vin regulat;

6) Ce drum duce la inamic; dacă sunt mai multe şi în ce direcție merg; starea lor; starea drumului urmat de inamic şi stavilele ce pot întâlni: păduri, râpe, ape , poduri, defileuri;

7) Dacă a rechiziționat ceva; mijloacele de trai ce înfățişează localitatea şi ce se poate găsi de-a lungul drumului.

Aceleaşi întrebări se pot face călătorilor. Aceştia mai pot încă spune greutățile ce au întâmpinat pentru a străbate liniile sau coloanele inamice. De aceea este bine obişnuit a nu lăsa pe călătorii care merg spre inamic să treacă înaintea coloanelor.

IV. **Spioni**. Prin spioni se poate, adesea, avea multe ştiri asupra inamicului, dar întrebuinţarea lor este foarte anevoioasă, căci aproape toţi făcând această meserie pentru bani, nu înfăţişează decât prea puţine garanţii de încredere. Ei sunt aleşi obişnuit printre cei care pot fi mai puţin bănuiţi, precum: preoţi, negustori şi printre oameni care au mai mult obiceiul unor asemenea întreprinderi, precum sunt contrabandiştii. Spionii trebuie să fie necunoscuţi unii altora, astfel ca spusele lor să poată fi controlate şi chiar ei supravegheaţi unii prin alţii. Sunt adesea spioni plătiţi de amândouă părţile. Aceştia sunt cei mai buni, dar trebuie multă dibăcie pentru a se sluji de dânşii. Spionii trebuie pe atât de bine răsplătiţi când aduc ştiri bune, pe cât de aspru pedepsiţi, chiar împuşcaţi, pe dată ce sunt dovezi că sunt trădători. Nu li se încredinţează decât treptat însărcinări din ce în ce mai grele, după încrederea ce putem avea în ei şi înţelepciunea ce arată. Instrucţiunile adevărate sunt totdeauna date verbal. În scris nu se dau decât instrucţiuni false, menita a înşela pe inamic. Se recomandă soldaţilor a se feri de oameni care ar încerca să-i facă să vorbească asupra unor amănunte privitoare la oştire şi a păstra totdeauna tăcerea în această privinţă.

V. **Deosebite alte indicii**. Afară de aceste mijloace, sunt alte indicii care ne pot da, cel puţin, oarecare presupuneri asupra mişcărilor şi intenţiilor inamicului. Astfel, distribuţia de încălţăminte, curăţarea armelor pot dovedi pregătire de marş. Haine noi găsite pe un câmp de luptă ne arată obişnuit sosire de trupe nou venite. Adunare de provizii pe un punct oarecare, dovedeşte scopul de a strânge trupe acolo. Dacă lemne şi luntre sunt strânse adunate pe o apă, într-un punct oarecare, se pregăteşte o trecere sau o demonstraţie; dimpotrivă, dacă asemenea material este distrus, dovadă de retragere. După focurile unui bivuac se poate socoti aproximativ puterea trupei ce-l ocupă, socotind de la 4 la 6 oameni de fiecare foc. Dacă focurile sunt însă numeroase, mici, şi puse astfel ca să fie văzute, dovadă că inamicul este slab şi se pregăteşte a se retrage. Se poate socoti, [de] asemenea, puterea unei trupe tăbăruite după numărul corturilor, socotind după mărimea lor, de la 6 la 12 oameni de fiecare. Trebuie a se ţine cont însă că armata turcă, din cauza slabelor sale efective, profită de aceste indicaţii spre a induce pe inamici în eroare. Praful ce ridică o coloană în marş ne poate arăta direcţia marşului şi chiar trupele din care este formată coloana: astfel, dacă coloana este de infanterie, praful se ridică la o înălţime mică, iar dacă coloana este de cavalerie, praful, dimpotrivă, se ridică sus; dacă coloana este compusă din trăsuri, înălţimea la care se ridică praful se schimbă, în unele locuri mai mare, în altele mai mică. Direcţia trupelor se poate judeca după strălucirea armelor, care este mai mare dacă trupele inamice sunt cu faţa, mai mică dacă ele sunt cu spatele la noi. Dacă pe drumul urmat de o coloană se văd multe urme de sânge, cârpe sângerânde [este o] dovadă că sunt mulţi răniţi; dacă sunt multe arme, răniţi ş.a. aruncate, [este o] dovadă că trupa este obosită şi moralul ei slăbit.

Aceste reguli generale se pun în vederea ofiţerilor şi trupei spre a le servi de normă în cea mai mare parte din cazurile ce se prezintă în companie. Aceasta nu

împiedică ca fiecare, după caz, să caute a ghici şi a se pătrunde bine, prin toate mijloacele ce inteligenţa şi priceperea pun la dispoziţia sa, spre a descoperi adevărul.

Dat în Poiana, la Marele Cartier General al Armatei, la 6 iulie 1877.

Din Înalt Ordin
Şef de Stat Major General
/ss/ col. Slăniceanu

(ANIC, fond MR –Divizia 1 Cavalerie, Brigada 1 Cavalerie, dosar 7/1877, f. 33–36)

Anexa nr. 4

● 1916. Marele Cartier General, *Instrucțiuni pentru funcționarea Biroului Informații pe timpul operațiunilor*

Marele Cartier General

INSTRUCȚIUNI
pentru funcționarea Biroului Informații pe timpul operațiunilor

I. Îndatoririle biroului

Biroul Informații din Marele Cartier General are ca misiune:

a) De a procura Comandantului de căpetenie informații asupra inamicului, ca: dislocări, studiul forțelor, ordinea de bătaie, variațiile ce suferă.

b) De a lucra hărțile, schițele şi buletinele relative la situația inamicului.

c) A strânge date privitoare la natura teatrului de operație, asupra comandanților, resurselor locale, organizații militare şi civile în teritoriul ocupat, a ține la curent datele statistice şi hărțile regiunii.

d) Urmărirea operațiunilor armatelor aliate şi în special acelea care au direct legătură cu operațiile armatei noastre. Lucrarea schițelor necesare.

Dintre aceste îndatoriri, cea care trebuie să predomine şi să preocupe pe toți ofițerii care intră în compunerea acestui birou este procurarea informațiunilor şi exploatarea lor. Acest serviciu, de regulă, prezintă trei faze distincte şi anume:

a) Căutarea informațiunilor;
b) Centralizarea şi clasarea informațiunilor;
c) Exploatarea sau utilizarea informațiilor clasate şi verificate.

Fiecare din aceste trei faze constituie pentru birou trei grupe distincte de activitate, ce vor fi încredințate pentru executarea lor la anumiți ofițeri. Această distincție între ofițeri nu este decât pentru specializarea şi pentru ca responsabilitățile să fie împărțite, după nevoie, ei însă trebuie să concure şi la celelalte îndatoriri ale biroului. şi pentru ca serviciul să nu dea naştere la frecături inutile, ofițerii trebuie instruiți şi puşi la curent cu toate lucrările ce intră în atribuțiile acestui birou.

II. Compunerea biroului şi însărcinări (a se vedea Tabelul nr. 1)[629]

III. Executarea însărcinărilor şi mijloacele de execuție

1. Căutarea informațiilor

Direcția acestui serviciu în zona operațiunilor cât şi relațiile de căpătare a ştirilor din zona interioară o va avea locotenent-colonel[ul] Nicoleanu Eracle, şeful Biroului. În această sarcină va fi ajutat de interpreții principali şi de un ofițer adjutant, dacă este posibil ofițer absolvent al Şcolii de Război sau al cursului de Coman-

[629] Nu se publică.

dament. Pentru executarea serviciului va întrebuinţa toate mijloacele, stimulând şi utilizând în acelaşi timp toate energiile şi iniţiativele. În alegerea mijloacelor se vor distinge două faze:

a) În faza mobilizării organele întrebuinţate pentru căutarea ştirilor vor fi:

– grupele de acoperământ, care trebuie să aibă îndatorirea de a înainta ştirile lor direct Marelui Cartier General şi comandanţilor respectivi din zona de acoperire sau corpurilor de armată, făcându-li-se cunoscut aceasta;

– recunoaşteri strategice prin mijlocul escadrilelor aeriene;

– ştirile culese de diviziile de cavalerie prin escadroanele de descoperire şi recunoaşterile de ofiţeri;

– autorităţile militare teritoriale şi cele civile de lângă frontiere;

– refugiaţii civili, locuitori;

– dezertorii şi prizonierii;

– ofiţerii trimişi în misiuni;

– agenţii secreţi;

– publicaţii;

– schimb de informaţii între armatele aliate.

b) **În cursul operaţiunilor** se vor căpăta ştiri de la armate, de la marile unităţi aflate în contact cu inamicul, de la prizonieri, din corespondenţa oficială şi particulară capturată de pe teritoriul inamic etc. Atât în faza întâi cât şi în faza a doua elementele asupra cărora trebuie să impulsioneze în mod direct şeful Biroului sunt: recunoaşterile strategice şi tactice prin ajutorul avioanelor, agenţii secreţi, serviciul de căpătare a ştirilor din zona interioară, autorităţile militare şi civile din anumite zone (frontiere), ofiţerii trimişi în misiuni şi, în fine, prin serviciul de informaţii organizat pe lângă fiecare cartier general de armată (biroul de informaţii) sau mari unităţi independente. Dintre aceste elemente cel mai principal în faza a doua este serviciul de informaţii de pe lângă armatele care sunt în contact direct cu inamicul, căci armatele sunt dotate cu organe speciale pentru căpătarea ştirilor. Ele trebuie să aibă un serviciu secret, să dispună de detaşamente de recunoaştere, cavalerie, escadrile de avioane etc.

La cartierele armatelor se centralizează toate ştirile primite de la marile unităţi ce intră în compunerea lor, căci corpurile de armată şi diviziile au pe timpul acţiunii un sector limitat şi nu-şi pot da seama de ansamblu. Acest ansamblu trebuie să-l creeze armatele pentru zonele lor de acţiune şi prin buletine de informaţii îl aduce la cunoştinţa comandamentelor inferioare, precum şi Marelui Cartier General, care va crea ansamblul informaţiilor pentru toată zona operaţiunilor.

Pentru ca impulsurile şefului Biroului de Informaţii să dea roade folositoare, este necesar să ia zilnic directivele şefului Secţiei, să întocmească apoi planul informaţiilor ce trebuie căpătate şi prin ce mijloace: a selecţiona informaţiile ce sunt dubioase şi care trebuie urmărite şi verificate din nou; să prepare diferite instrucţiuni ce trebuie trimise pentru execuţie; să multiplice necontenit mijloacele şi sursele de informaţii. Se va conduce întotdeauna de principiul că toată activitatea organelor de informaţii să fie îndrumată în vederile şi intenţiile comandamentului.

Întrebuințarea mijloacelor

Mijloacele ce se vor întrebuința pentru căpătarea ştirilor sunt cele arătate mai sus şi după principiile regulamentare. Cum însă pentru recunoaşterile aeriene şi întrebuințarea agenților secreți nu avem nimic regulamentat, vom da câteva norme de avut în vedere:

1. Ştirile culese de recunoaşterile aeriene

Aceste recunoaşteri sunt strategice sau tactice, după scopul urmărit şi după situația respectivă a adversarilor. Ele se vor face prin escadrilele cu care sunt dotate armatele şi Marele Cartier General. Recunoaşterile aeriene se vor ordona zilnic în baza directivelor şefului de stat-major, care se vor comunica Biroului de Informații de către şeful Secției Operații.

Pe baza acestor directive Biroul Informații stabileşte planul primelor recunoaşteri ce trebuie trimise a doua zi. Acesta plan, bazat pe situația şi intențiile presupuse ale inamicului şi scopul urmărit de noi, trebuie să cuprindă numărul şi direcțiile recunoaşterilor aeriene, precum şi amplitudinea lor (distanța la care vor fi trimise). Comandamentul şi Direcția tehnică a aviației o va avea şeful acestui serviciu, care se va găsi la Marele Cartier General şi va depinde direct de şeful Secției Operații, aflându-se sub ordinele imediate ale şefului Biroului Informații. Recunoaşterile se vor face de către ofițerii observatori ai escadrilelor ataşate direct Marelui Cartier General care, pe timpul cât nu vor executa recunoaşteri, vor lucra la Biroul Informații, ținându-se astfel la curent cu situația.

Cum experiența a probat că este foarte avantajos a centraliza serviciul recunoaşterilor aeriene în mâinile unui ofițer de stat-major, de aceea şeful Biroului Informații va avea conducerea directă a acestui serviciu în ceea ce priveşte serviciul de stat-major, fiind ajutat zilnic pentru combinarea planului de recunoaşteri, trimiterea şi centralizarea ştirilor primite de căpitan Bereşteanu. La cartierele generale de armate se va proceda în acelaşi mod cu escadrila ataşată direct armatei.

Executarea recunoaşterilor

Recunoaşterile aeriene nu vor fi dublate, ci eşalonate. Din experiențele făcute în alte armate s-a arătat că trimiterea în acelaşi timp şi pe acelaşi itinerar a două aeroplane trebuie înlăturată. Din contră, experiențele recomandă a se eşalona în timp, pe acelaşi circuit, două sau mai multe aeroplane, astfel ca să se realizeze o continuitate de observație. Misiunile recunoaşterilor se vor da sub formă de ordin scris, redactate pe formularele după modelul de la anexa 2[630].

Înainte de plecare ofițerii observatori vor fi orientați prealabil de şeful Biroului Informații asupra situației şi anume:

– situația generală a inamicului;
– situația trupelor amice;
– ultimele ştiri culese.

În ceea ce priveşte misiunile aeriene se va proceda astfel:

a) Se va indica observatorilor ca itinerarul de dus şi de întors, un circuit jalonat pe direcțiile probabile de marş ale coloanelor inamice. Procedând astfel, o singură recunoaştere aeriană va putea supraveghea două comunicații.

[630] Nu se publică.

b) Se va comunica observatorilor supozițiile stat-majorului asupra direcțiilor presupuse de înaintare ale coloanelor inamice şi trecerea probabilă ale acestora la unele puncte şi sectoare. Aceste supoziții trebuie verificate de ofițerii observatori stabilind realitățile. şeful serviciului aviație va amenaja un teren de aterisaj, pentru aeroplane, în apropierea imediată a Marelui Cartier General. Pe acest teren binecunoscut de toți piloții şi observatorii vor ateriza toate aeroplanele trimise în recunoaştere. De îndată ce Marele Cartier General se va deplasa şi apoi instala în alt loc, se va recunoaşte şi jalona un nou teren de aterizare.

La terenul de aterizare se va găsi în fiecare zi căpitanul Bereşteanu sau, în lipsa acestuia, un ofițer destinat de şeful Biroului Informații, care este la curent cu situația generală şi cu intențiile Comandamentului. Ofițerul va avea un adăpost sub un cort sau un adăpost improvizat, va avea la dispoziție hărți, un caiet cu situația generală la zi şi multiple mijloace de comunicații, automobile, motociclete, telefoane etc. Ofițerul va primi toate ştirile observatorilor, le va trece într-un caiet de informații, le va controla, compara şi le va comunica de urgență şefului de stat-major prin Biroul Informații. În cazuri urgente, când o ştire importantă trebuie verificată de urgență, ofițerul trimite de urgență informațiile, puse în ordine, cerând o nouă recunoaştere aeriană în regiunea ocupată.

2. Pentru culegerea ştirilor se utilizează foarte mult spionii, agenții secreți şi elementele de spionaj.

Pentru ca acest serviciu să dea roadele ce se aşteaptă de la el, trebuie să funcționeze în două zone şi anume: în spatele frontului inamicului, adică în interiorul teatrului de război şi în zona operațiunilor, adică pe linia fronturilor. Pentru fiecare din aceste zone se destinează din timp un anumit personal, care trebuie instruit şi condus pentru a se completa unul pe altul.

Cel din spatele frontului are ca misiune ca să intre în sufletul populației în care trăieşte, să-i cunoască gândurile, să-i strecoare descurajarea cu privire la soarta războiului, să afle datele militare ce interesează armata amică, culegând ştiri cu privire la pregătiri şi lucrări militare de tot felul, deplasări de trupe, ridicări de noi contigente, disponibilități de oameni, materiale de toate categoriile, fabricații de arme şi muniții şi, în fine, starea socială, economică şi politică a inamicului.

Agenții din zona operațiilor au, în schimb, misiunea de a lucra în legătură zilnică cu operațiunile în curs, deci şi întrebuințarea lor s eva face progresiv cu dezvoltarea operațiunilor, pentru a contribui la căutarea ştirilor şi combaterea spionajului.

În raport cu rolul pe care trebuie să-l joace agenții în cele două zone trebuie să se facă organizarea serviciului în modul următor:

a) Organizarea spionajului în spatele inamicului trebuie făcută din timp de pace. Pentru aceasta încă din vreme se procedează la alegerea personalului, se destinează însărcinările, se face repartiția lor pe zone, puncte, se stabilesc mijloacele de legătură şi transmisiunea ştirilor în timp obişnuit şi mijloacele la care vor trebui să recurgă pentru a transmite ştirile pe timpul războiului.

b) În zona operațiunilor agenții secreți sunt repartizați prin lucrările de mobilizare pe lângă Marele Cartier General, cartiere de armate, corp de armată, divizii şi la nevoie chiar pe lângă detaşamentele izolate. Pe lângă aceste cartiere, aceşti agenți

vor fi întrebuințați pentru a îndeplini serviciul poliției secrete de campanie, manifestându-se în două direcții:

– combaterea spionajului;

– culegerea ştirilor militare, organizând spionajul şi recrutând elementele necesare.

Pentru ca aceştia să-şi poată îndeplini cu succes serviciul, vor trebui să aibă legătură zilnică cu şeful Biroului Informații de la cartiere, de la care vor primi directive de ce anume trebuie să facă pentru a împiedica inamicul să afle mişcările de trupe proiectate şi ce părți din programul căpătării ştirilor ar putea fi îndeplinite de agenții secreți şi auxiliarii lor. În perioada războiului de mişcare agenții secreți trebuie azvârliți la avangarde, pentru ca cei întâi să ia contactul cu populația, să afle ştirile, să se strecoare deghizați cât mai mult în zona operațiunilor, să recruteze oameni locali pentru a fi trimişi înainte ca spioni. Ei se vor transporta şi îmbrăca cu mijloace locale sau acelea ce comandamentele respective le vor pune la dispoziție.

Ca să se poată stimula spionajul, şeful Biroului Informații de la Marele Cartier General va avea asupra lui fonduri secrete, ca prin agenții respectivi să răsplătească imediat aceste servicii, singurul mijloc şi cel mai eficace pentru recrutarea elementelor. Fondurile secrete vor fi compuse din moneda poporului unde se operează şi de toate valorile, atât în hârtii cât şi în argint. În această ordine de idei şeful Biroului Informații de la Marele Cartier General va cere din timp fondurile care să se pună la dispoziția birourilor de informații de la cartierele armatelor şi corpurilor de armată sau marilor unități independente. Administrarea fondurilor se va face după formularul de la anexa 3[631].

Pe lângă considerațiile de mai sus mai este necesar, dacă este posibil, ca agenților secreți să li se procure „bilete de liberă circulație", pe care armata inamică le dă persoanelor ce trebuie să circule în spatele trupelor şi din zona operațiilor, având pe ele aplicată ştampila respectivă. Se va observa regula ca spionii să nu aibă asupra lor niciun bilet de identitate sau semn de recunoaştere şi e bine ca aceştia să-şi schimbe adeseori îmbrăcămintea. Dacă se trece de la perioada războiului de mişcare la perioada războiului de tranşee, agenții de spionaj vor mai trebui să-şi îndeplinească misiunea prin noi mijloace asupra cărora se va aviza la timp.

Îndatoririle şefului Biroului Informații pe timpul operațiunilor fiind foarte multiple şi variate, pentru conducerea agenților secreți, impulsionarea lor la lucru, la repartiția însărcinărilor şi la centralizarea lucrărilor lor, acesta va fi ajutat de maiorul în rezervă Popescu Grigore.

Lucrări zilnice ce mai trebuie să execute şeful Biroului Informații. Raportul zilnic

Pe lângă îndatoririle de mai sus, şeful Biroului mate are următoarele obligații:

a) Toate ştirile primite le cercetează prin ajutoarele sale şi dă la o parte acelea ce nu prezintă importanță, face să fie secționate pe sectoare şi le predă maiorului Condeescu Nicolae pentru a executa prin agenții săi înregistrarea, calificarea şi centralizarea lor.

[631] Nu se publică.

b) ştirile importante ce primeşte le prezintă imediat şefului de stat-major, şefului Secției Operații şi Biroului Operații.

c) La ora raportului trebuie să asiste obligatoriu şi trimite delegați pentru a primi ordine sau preda corespondența. Tot la ora raportului dă şefului de stat-major, Secției Operații şi trimite armatelor Buletinul de Informații cu datele primite sau căpătate în ultimele 24 de ore. În intervalul de la apariția unui buletin de informații la altul va face ca ştirile ce reprezintă importanță imediată pentru operațiunile în curs să fie expediate de urgență şi armatelor, şi direct unităților ce le privesc.

d) În raport cu directivele primite pentru operațiile ce urmează întocmeşte planul căpătării informațiilor, stabileşte o tabelă de mijloacele de comunicații terestre şi aeriene ce trebuie să i se pună la dispoziție, fie pentru a trimite recunoaşteri, fie pentru a trimite ordine grabnice la mari distanțe în vederea executării unor anumite recunoaşteri de organele dependente de Marele Cartier General (divizii de cavalerie). Această tabelă aprobată de şeful sau subşeful de stat-major se va da Biroului de Comunicații, care va pune la dispoziția personalului mijloacele cerute care, pe timpul întrebuințării lor în serviciul Biroului Informații, intră sub ordinele şefului acestui birou.

e) Orice ordin dat telegrafic, cu caracter secret, va fi cifrat; cifrate vor fi şi rapoartele mai însemnate. Ordinele date prin telegrafie vor fi trimise şi în scris. Dicționarele cifrate şi celelalte instrucțiuni de cifrat vor fi păstrate de căpitanul în rezervă Ghica, care se însărcinează ca să îndeplinească în permanență la birou această funcție. Totuşi, ofițerii biroului chemați a face serviciul de 24 de ore vor fi obligați să cunoască în perfecție mijloacele de cifrat şi descifrat, pentru ca să poată înlocui în lipsă pe ofițerul sus-numit.

f) În fine, şeful Biroului se asigură zilnic de mersul lucrărilor care incumbă în sarcina biroului respectiv, dă directivele necesare în toate direcțiile serviciului şi controlează toate lucrările executate de ofițerii de sub ordinele sale. Deşi toți ofițerii sunt răspunzători de secretul corespondenței sau lucrărilor ce execută, totuşi, acest lucru nu dispensează pe şeful Biroului de a se asigura în permanență că această regulă este păstrată şi la nevoie acționează pentru îndreptarea răului.

Atribuțiile subşefului de Birou

Atribuțiile subşefului de Birou vor fi următoarele:

– a înlocui pe şeful Biroului în cazul lipsei acestuia în atribuțiile sale;
– prin îngrijirea sa se execută centralizarea şi clasarea informațiilor;
– a hotărî utilizarea lor;
– a stabili situația generală zilnic, cu ținerea la curent la hărții dislocărilor;
– redactarea buletinelor de informații;
– a cere şefului de Birou urmărirea ştirilor ce mai trebuie a fi verificate;
– a face să se țină la curent ordinea de bătaie a armatelor inamice;
– a centraliza şi utiliza datele statistice, informațiile logistice cu privire la teatrul de operații.

Aceste atribuții sunt încredințate maiorului Condeescu Nicolae, care va fi ajutat de maiorul Georgescu Constantin. Pentru ca să execute aceste însărcinări şi să le poată ține la curent, va proceda după următoarele norme:

1. Centralizarea şi clasarea informaţiilor

Toate ştirile ce se primesc de la şeful Biroului le cotează cu valoarea lor şi apoi pune să se treacă în carnetele de informaţii. Trecerea în carnete se va face pentru armata bulgară, turcă şi, eventual, trupa austro-germană în Peninsula Balcanică de către căpitanul Păunescu Gheorghe şi translatorul său, locotenentul Berechet Ştefan. Cele privitoare la armatele austro-ungare, prin căpitanul Dumitrescu Alexandru, ajutat de translatorul său, locotenentul de rezervă Popovici Virgiliu.

Ştirile trecute în carnete vor fi cotate cu un semn convenţional care va indica valoarea lor şi anume: S – informaţie sigură, P – informaţie probabilă, N – informaţie nesigură (îndoielnică). Formularul de la anexa 4[632] va servi ca model pentru stabilirea unui carnet de informaţii. ştirile nu au valoare decât prin comparaţie şi prin juxtapunere, în timp şi în spaţiu. De aceea, ştirile care nu au valoare se vor înlătura, iar acelea care sunt îndoielnice se vor verifica. ştirile sigure şi probabile vor fi selecţionate mai întâi pe sectoare de armate (grupuri izolate), apoi centralizate şi aranjate în ordinea cronologică; se vor compara şi controla unele cu altele. Din acest studiu comparativ şi de control vor reieşi o serie de certitudini şi de probabilităţi.

Metodă, linişte şi multă pătrundere se cere pentru această importantă operaţiune, care făcută în grabă poate avea influenţe dăunătoare, deoarece în baza informaţiilor considerate ca sigure sau mult probabile Comandantul va lua hotărâri de cea mai mare importanţă.

2. După terminarea centralizării ştirilor după metoda arătată mai sus, ofiţerii destinaţi a urmări dislocările armatelor inamice şi, după indicaţiile maiorului Condeescu Nicolae, vor începe utilizarea ştirilor. Nu se va face uz decât de ştirile sigure şi probabile, care se vor trece pe graficele de informaţii.

Aceste grafice, având formularul arătat la anexa 5[633], se vor face câte unul pentru fiecare din marile unităţi care, cu toată probabilitatea, intră în compunerea armatei sau armatelor inamice ce operează contra noastră. Pentru fiecare corp de armată, divizie sau divizie de cavalerie din armatele inamice se va lucra câte un grafic care, împărţite pe sectoare, va fi ţinut la curent cu mişcarea lor. Pe aceste grafice se trec zilnic informaţiile clasate ca sigure şi probabile asupra diferitelor corpuri de trupă sau servicii. Prin această metodă se poate urmări în mod foarte plastic deplasările zilnice ale unităţilor, statelor majore inamice, stabilindu-se în mod continuu poziţia lor în timp şi spaţiu, astfel că, prin extindere, vom putea stabili situaţia generală zilnică a forţelor duşmane.

3. Prin ajutorul graficelor se va stabili situaţia generală zilnică, care se va pune pe harta generală a dislocărilor şi pe care biroul trebui s-o ţină necontenit la curent. Situaţia stabilită va putea fi lucrată pe calc cu o anexă scrisă asupra detaliilor ce nu se pot vedea pe calc. Un calc nu va cuprinde decât o singură situaţie. Dacă situaţia generală de război va necesita, Biroul va stabili în acelaşi 1 – 3 calcuri în care să se vadă situaţia dimineaţă, seara şi, eventual, la amiază. Aceste calcuri cu notele

[632] Nu se publică.

[633] Nu se publică.

anexe vor fi prezentate, de către şeful de stat-major, Comandantului de căpetenie, pentru a servi la luarea hotărârilor. Pentru ca această operațiune să funcționeze regulat se va proceda astfel: căpitanul Păunescu şi căpitanul Dumitrescu, cărora li se repartizează desenatorii Popaion şi Cârlănescu, după centralizarea, valorificarea şi stabilirea utilizării ştirilor, vor trece informațiile pe hărțile respective ale sectoarelor ce urmăresc. Acestea, completate, vor fi date maiorului Georgescu pentru a le trece pe harta cu situația generală, iar maiorul Condeescu Nicolae hotărăşte dacă avem o situație nouă, care trebuie scoasă imediat pe calc. Aceste lucrări terminate le prezintă şefului de Birou pentru a le da celor în drept.

4. În timp ce se lucrează la scoaterea calculului, maiorul Condeescu, ajutat de maiorul Georgescu şi căpitanul Bereşteanu, vor redacta *Buletinul de Informații* zilnic.

Repartiția Buletinului. Situația generală zilnică a forțelor inamice nu trebuie cunoscută numai de Comandantul de căpetenie şi de ofițerii statului-major din Marele Cartier General. Din contră, este de cel mai mare interes ca aceste situații să fie cunoscute şi de primele organe de colaborare ale comandamentelor de căpetenie şi anume: de comandanții de armate, de corpuri de armată şi ai diviziilor de cavalerie. Pentru aceasta Marele Cartier General va trimite zilnic (când situația se schimbă) armatelor, diviziilor de cavalerie sau marilor unități sau detaşamente ce ar depinde direct de el, buletine de informații. La rândul lor armatele scot buletine de informații bazate pe datele primite de la Marele Cartier General, verificate în ceea ce priveşte sectorul lor şi din rapoartele asupra ştirilor primite de la corpurile de armată şi unitățile inferioare ce depind de ele. Aceste buletine de trimit de armate *în sus* Marelui Cartier General şi *în jos* unităților inferioare din comandamentul lor.

Unitățile inferioare sunt datoare să trimită autorităților superioare în loc de buletin de ansamblu, ca mai sus, dări de seamă asupra ştirilor căpătate din sectoarele lor, după principiile regulamentare:

a) un raport detaliat pentru informațiile căpătate în ultimele 24 de ore şi la ora fixată de autoritățile superioare;

b) un raport sumar la sfârşitul zilei, transmis prin mijloace rapide (buletin zilnic);

c) rapoarte eventuale, transmise prin mijloace rapide, pentru toate evenimentele importante.

Scopul buletinului. Buletinul are, în primul rând, scopul de a îndruma executarea operațiunilor ordonate în vederea intențiilor Comandamentului. El va cuprinde în momentul considerat tot ceea ce se ştie despre inamic în ceea ce priveşte poziția, repartiția şi natura forțelor sale, făcând să reiasă părțile sigure, cele probabile şi cele îndoielnice, precum şi probabilitatea de întâlnire cu inamicul ale diferitelor corpuri ale armatei inamice.

De aceea, buletinul Marelui Cartier General va fi debarasat de detaliile prea mărunte, de multe ori nesigure şi care au dezavantajul că fac să se piardă ansamblul unei situații. În buletin se va specifica întotdeauna dacă faptele ce se indică sunt sigure şi verificate sau simple deducții pe care Statul Major a putut să le stabilească

dintr-o serie completă de fapte importante. Oricare ar fi stilul şi forma buletinului de informaţii un lucru este esenţial şi anume: ofiţerul care va citi acest buletin să nu ia drept realitate ceea ce nu este decât presupunere sau să fie indus a considera ca fapt pozitiv o indicaţie care are nevoie să fie confirmată sau verificată.

Buletinele se vor grupa în dosare, pe perioade distincte ale unei campanii, vor servi cu mult folos la redactarea ulterioară a istoriei războiului.

5. Pentru ţinerea la curent a ordinii de bătaie a armatelor inamice se vor însărcina aceeaşi ofiţeri care studiază dislocările acestor armate. De aceea, fiecare la decretarea mobilizării va lua de la birou: broşura cu informaţii asupra armatei adverse şi va înfiinţa *dosarul nr...* relativ la organizarea şi efectivele armatei inamice. Tot în acest dosar se vor trece şi acele lucrări ce se referă la cunoaşterea teatrului de operaţiuni. Toate datele relative la ordinea de bătaie a armatelor inamice vor fi date şi armatelor pentru a se urmări şi la aceste cartiere dislocarea lor, formaţiunile noi etc.

6. O lucrare destul de însemnată care trebuie lucrată de acest birou în campanie este **adunarea tuturor ştirilor cu privire la natura şi resursele teatrului de operaţie, comunicaţii de tot felul, lucrări de fortificaţii, date statistice** etc. Aceste date, pe măsură ce se strâng, se trec în fişele respective, se centralizează şi când se capătă informaţia completă şi sigură se utilizează, trecându-se pe părţi, comunicându-se celor interesaţi.

Fişele cu privire la toate pregătirile teritoriale, comunicaţii, fortificaţii se ţin de ofiţerii ce urmăresc armatele inamice respective, ajutaţi de interpreţii lor, iar cu lucrările statistice se însărcinează dr. Vasile Meruţiu, ce va îndeplini şi funcţia de translator.

Urmărirea operaţiunilor armatelor aliate

La Marele Cartier General se vor urmări operaţiunile armatei aliate care va opera în legătură directă cu noi aşa după cum se vede în *anexa nr...* şi cu care se însărcinează locotenentul Ullea Octav. Pentru aceasta ofiţerul va lua asupra lui lucrurile următoare: ordinea de bătaie şi dislocările armatei ruse, hărţile necesare pentru urmărit operaţiunile şi toate datele ce posedă asupra acestei armate.

În ceea ce priveşte urmărirea operaţiunilor celorlalte armate aliate, acestea vor fi urmărite de Biroul de Informaţii de la Partea Sedentară a Marelui Stat Major, care va trimite săptămânal Marelui Cartier General un număr de buletine cu schiţele respective.

Dosare ce mai trebuie înfiinţate la partea activă a Biroului:

– Dosarul O – concentrări şi operaţiuni inamice probabile;
– Dosarul P – buletine zilnice şi ştiri;
– Dosarul Q – interpreţi, călăuze;
– Dosarul R – informatori (agenţi secreţi);
– Dosarul fişelor – cu toate pregătirile făcute de inamic pe teatrele de operaţii;
– materialele pentru tipografie şi litografie;
– dosare cu hărţile necesare pentru urmărirea operaţiunilor armatelor aliate;
– hărţile necesare pentru punerea situaţiilor zilnice.

Personalul inferior de la Birou
Desenatori:
– Cârlănescu Ioan, pentru teatrul de operații de Nord;
– Popaion Ştefan, pentru teatrul de operații de Sud.
Arhiva: elev administrație cl. II-a Mihăescu Nicolae.
Scriitori: elevii administrație cl. II-a Curelaru Iordache şi Moisiu Constantin.

Şeful Biroului Informații
Locotenent-colonel /ss/ E. Nicoleanu

(AMR, fond MStM, dosar 315, f. 7-15)

Anexa nr. 5

● 1916 decembrie 27. Dare de seamă a agentului de siguranță (asimilat sublocotenent) Gheorghe Jovin, care a desfășurat acțiuni informative și de contraspionaj în favoarea Diviziei 1 Infanterie și a Grupului „Cerna" în perioada septembrie-noiembrie 1916.

Ministerul de Interne – Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale
Sublocotenentul Gheorghe Iovin
către
Biroul Informații al Marelui Cartier General

Fiind numit de către Marele Cartier General al Armatei ca informator și detașat pe lângă Divizia I-a cu servicii de spionaj și întreprinderi de acțiuni ofensive în dosul frontului inamicului, am plecat pe 18 Septembrie a.c. [1916] din București la Târgu Jiu, unde m-am prezentat d-lui colonel Anastasiu, comandantul Diviziei I-a. De aici am fost detașat pe lângă Grupul „Cerna", care opera în regiunea Orșova, unde cunoșteam bine poziția locului și aveam chemarea a dezvolta o acțiune cât de intensivă în interesul armatei.

Înainte de a pleca din Târgu Jiu, la Cereș au sosit reprezentanții ziarelor străine spre a vizita frontul Tîrgu Jiu-Orșova. Între aceștia ziariști pe unul care se numește Braun, de profesie inginer, care niciodată nu a fost ziarist. Știu bine că acest individ avea legături cu contele Sapari (Szapary), un spion maghiar, care locuia în București la [hotelul] Athenee Palace. Imediat am atras atenția d-lui maior Grozeanu de la Divizia I-a, care era detașat de către Comandamentul Armatei I-a cu conducerea ziariștilor, să urmărească cu atenție pe acest domn Braun. Dl. căpitan Mitilineu cerându-mi detalii asupra numitului ziarist, spunea că-l va urmări. Am plecat împreună cu dânșii la Cereș, unde eram așteptați de dl colonel Demetriade, comandantul Grupului „Cerna", căruia i-am prezentat hârtiile pe care le aveam de la Marele Cartier General. Imediat după aceea, am plecat cu ziariștii spre a vizita poziția muntelui „Cocoșul". De aici, dânșii au plecat la Orșova. Notez că două zile după ce ziariștii au părăsit frontul, am pierdut orașul Orșova și pe întregul front Orșova-Târgu Jiu ofensiva inamicului a devenit foarte aprigă.

A doua zi intru în biroul d-lui colonel Demetriade pentru a stabili ramura de activitate a serviciului pentru care eram trimis. În același timp intră în birou inginerul acestui grup, care și-a prezentat raportul. După ce ieșise din birou, dl colonel îmi adresează următoarele cuvinte: „D-le. Jovin, te rog ai grijă de acest om să-l urmărești, fiindcă e fratele de dincolo". Am rămas foarte îngrijorat auzind aceste cuvinte și întreb pe dl colonel de știe ceva concret asupra acestui om. Îmi răspunde că, pentru dânsul, orice persoană de dincolo trebuie să fie bănuită. Cum și eu sunt refugiat din Banat, nu puteam să ascund acest lucru și aduc la cunoștința d-lui colonel că și eu cad în categoria inginerului. Atunci, dl colonel exclamă: „Ah, atunci m-ai mâncat fript!". După aceasta, am rugat să mi se aprobe plecarea la Baia de

Aramă, pentru a recruta elementele necesare care să-mi facă legătura cu preotul din Bogâlteni, care avea să-mi dea o mână de ajutor pentru operațiunile necesare în dosul inamicului. Am şi făcut această legătură. După trei zile, mă întorc la comandament şi raportez d-lui colonel Demetriade că ar fi bine să aruncăm în aer tunelul dintre Mehadia-Bogâlteni şi că pentru această operație am toate elementele necesare. Acest plan a fost imediat aprobat de către dl colonel, la stăruința d-lui căpitan Cornicioiu, şeful Statului Major al Grupului „Cerna". Dl. colonel rus Ratmanoff din Turnu Severin, comandantul comitagiilor, mi-a promis 8 oameni cu experiență pentru această lucrare. Pentru a mi se da aceşti oameni, trebuia să am o autorizație în scris de la dl colonel. Când am cerut această autorizație, dl colonel, deşi a aprobat planul în chestie, m-a refuzat spunându-mi că nu are niciun ordin pe baza căruia să-mi poată da vreo autorizație. Planul aprobat a rămas, deci, neexecutat.

A doua zi soseşte la Comandament o petiție a locuitorilor din Toplița, comună ocupată de noi. Această petiție era semnată de către primar şi 24 locuitori, care cereau, în numele populației din acea comună, a li se permite strângerea nutrețului de pe câmp, care se întindea mult în dosul frontului nostru. Mai cereau voie pentru aducerea lemnelor din pădure, iarna fiind aproape, iar nutrețul pentru vite, precum şi lemnele de foc, lipsindu-le cu desăvârşire. S-a ordonat, din partea d-lui colonel, ca toți aceşti 24 [de] oameni să fie aduşi la Grup[ul „Cerna"], unde, tot din ordinul d-lui colonel, le-am luat interogatoriu, la care am anexat şi raportul meu, în care menționam că nu am nici cea mai mică bănuială față de aceşti oameni, care erau [cu vârste] între 60-70 [de] ani. Cu toate acestea, dl colonel a trimis pe aceşti oameni, îmbrăcați numai în cămaşă, desculți şi flămânzi, prin zăpadă la Turnu Severin şi de aici la Craiova, la Armata 1-a.

În aceeaşi zi, după amiază, au sosit la Grup[ul „Cerna"] şapte turci din Ada-Kaleh, unde s-a observat noaptea, în diferite rânduri, semnalizări cu lanterna către trupele inamice din Orşova şi care, la aceste semne, bombardau pozițiile noastre. Cu ocazia interogatoriului, percheziționând pe primarul insulei, am găsit la dânsul un contract prin care era însărcinat cu livrarea mai multor lucruri necesare armatei inamice. Am mai găsit 3.000 coroane, precum şi adresele mai multor persoane din Ungaria. Vinovăția acestuia era absolut întemeiată. Am găsit, în total, la cei şapte turci, 8.000 coroane, făcând un inventar de toate obiectele găsite la dânşii. Actele împreună cu raportul meu l-am înaintat d-lui colonel, care mi-a dat ordin ca a doua zi dimineață să plec la Turnu Severin cu aceşti oameni. Seara, la masă, dl colonel mi-a spus că cei şapte turci, din cauza timpului rău, să plece cu automobilele sanitare. Am ripostat, spunând că să plece şi ei pe jos, cum au plecat [şi] cei 24 [de] români. Dimineața, automobilele fiind înghețate [şi] neexistând alte mijloace [pentru] a-i transporta, au trebuit să pornească pe jos. Conform ordinului, am plecat la Turnu Severin împreună cu sublocotenentul Hagi-Gogu, fără însă a primi hârtiile şi banii găsiți la turci. Aşa cred că oamenii au fost predați Prefecturii de către automobilistul Gărdeanu.

Noaptea, la ora 12, aflu de ordinul retragerii noastre care, după un ceas, a fost revocat. Aici primii ordin să plec la Baia de Aramă. Înainte de plecare mi s-a dat să citesc un ordin al comandantului Diviziei I-a prin care se cerea să se ia toate măsuri-

le de precauție pe frontul Baia de Aramă-Târgu Jiu, făcându-se întărituri cu sârmă ghimpată etc. Se mai cerea un aprig serviciu de spionaj, în care scop se menționa să nu se cruțe nicio sumă. Cum eram lipsit de bani, neprimind până atunci nici solda, spun şi arăt d-lui colonel că nu am la mine decât un singur franc, aşa că nu numai că nu am cu ce plăti cheltuielile de spionaj, dar îmi lipseşte şi strictul necesar existenței mele.

Îl rog să mi se dea un avans din soldă şi speze în interes de serviciu. Mi-a refuzat net, spunându-mi că în restaurantul în care voi mânca să liberez bon. A trebuit să plec la Baia de Aramă fără bani şi fără a avea putința să angajez elemente pentru serviciul de spionaj. La sosirea mea la Baia de Aramă mi se comunică că dinspre Târgu Jiu–Celeiu vin patrule de cavalerie germană. Am plecat într-acolo împreună cu sublocotenentul Hagi-Gogu şi doi călăreți. La podul dintre Celeiu şi Baia de Aramă întâmpinăm patrula germană, compusă din 20 [de] călăreți. Deschizând foc, am pus patrulele pe fugă, omorând trei soldați germani [şi] au rămas în mâinile noastre 3 cai şi 8 lănci. De aici am plecat la Tismana, unde întâlnim doi ofițeri germani, pe unul l-am omorât, iar pe altul l-am rănit, luându-le două motociclete. După aceste fapte m-am înapoiat din nou la Baia de Aramă, raportând d-lui colonel cele întâmplate.

După amiază am primit ordinul de retragere [şi], cu această ocazie, am luat motocicletele, precum şi două care cu tutun de la oficiul poştal, pe care le-am dus până la Balta, unde țăranii, din cauza retragerii prea repezi, nu erau în stare să ne urmeze, aşa că toate aceste lucruri au rămas acolo. Sublocotenentul Hagi-Gogu împreună cu mine am continuat drumul spre Halângul, unde am întâlnit Grupul „Cerna". Aici am aflat că grupul nostru a primit ordinul de a reocupa oraşul Turnu Severin, pe care inamicul l-a ocupat cu 300 [de] oameni cu mitraliere şi două tunuri. În ordinul dat se spunea ca să luptăm până la ultimul cartuş şi să terminăm prin baionetă. Ulterior, ni s-a transmis un alt ordin, cerându-ni-se a bombarda oraşul şi a-l reocupa cu orice preț. Oraşul a fost bombardat de către obuzierele noastre, care au fost aşezate la Jideskița, fără rezultat, pierzând în total 900 de oameni, dintre care 600 morți şi 300 răniți. Odată cu ordinul nostru de retragere avea să ne urmeze vreo 60-70 soldați jandarmi rurali care, în retragere, s-au desfăşurat galopând, din cauza inamicului care era în apropiere, spre grosul armatei care era la Cernenți. Dl. colonel Stavrichi neputând distinge bine pe aceşti jandarmi a început să strige „Fugiți că vine cavaleria germană!". La acest strigăt s-a produs panică, soldații au părăsit pozițiile, au aruncat armele luând-o la fugă. În acelaşi timp, în capul coloanei care se retrăgea în dezordine, o trăsură cu grenade face explozie, în urma căreia s-a acreditat că bulgarii încearcă a ne tăia retragerea. Panica devine şi mai mare ca la început şi toată lumea părăseşte trăsurile şi chesoanele împrăştiindu-se pe câmpie. Abia târziu, noaptea, s-a putut pune coloana în ordine. În dimineața zilei următoare coloana a pornit spre Palota sub conducerea d-lui colonel Olteanu. În drum spre Valea Palotei am avut o mică hărțuială de patrule, iar de aici am mers liniştiți până la Rogova, unde am poposit peste noapte. A doua zi, orele 2 p.m., am continuat drumul spre Roşiori.

Altfel, garda noastră, care era sub conducerea d-lui colonel Tăutu, a avut la Rogova un angajament serios cu inamicul, care ne urmărea de la Turnu Severin. Dl. colonel Tăutu, care a fost în continuă luptă cu detașamentul său, a rugat, cerând la telefon d-lui colonel Demetriade, care în acest timp se afla în comuna Roșiori, să schimbe ariergarda extenuată de oboseală, că în caz contrar este hotărât a se sinucide. Dl. colonel [Demetriade] a dat răspunsul următor: „Împușcă-te și să mă anunți și pe mine!" Ariergarda a fost schimbată.

Moralul soldaților a fost foarte scăzut, părăsind mulți dintre ei armata [și] retrăgându-se în comunele lor natale, unde au îmbrăcat haine civile.

La Risipiți am primit ordinul să plec în recunoaștere spre Băileşti, dându-mi-se doi jandarmi și doi călărași, aceasta în urma zvonului că în aceste părți s-ar fi ivit patrule bulgare. În drumul nostru am întâlnit, la Moțăței, pe dl căpitan Grabovschi cu 30 [de] călărași, având ordinul să ocupe comuna Băileşti. Dl. căpitan mi-a spus că cu un număr așa de restrâns de oameni nu crede că va putea face față inamicului și, ca urmare, a rămas la Moțăței. A doua zi, eu am plecat spre Băileşti, iar până acolo nu am putut lua nicio informație asupra inamicului. Locuințele de la periferia comunei erau, toate, goale, iar locuitorii erau adunați la Primărie. În întreaga comună nu se vedeau decât zdrențe și batiste albe, iar locuitorii adunați la Primărie, văzându-ne pe noi fără a ne putea distinge cine suntem, au început să strige „trăiască Bulgaria!". Văzându-ne că suntem români, toată lumea era consternată, fapt care m-a surprins. Găsesc aici pe primar și administratorul plasei, maior Popescu, în tovărășia unui domn Knilling, mecanicul prințului Ştirbey, care avea însărcinarea să predea orașul. Am oprit pe administrator, care se pregătise să părăsească comuna, dându-i ordin de a merge la Primărie pentru a liniști populația, iar femeile să aducă hrana pentru soldații noștri care urmau să sosească. Patrulele bulgare care erau în jurul comunei nu îndrăzneau să intre în oraș. Toată noaptea am rămas în comună, luând măsurile de pază, recrutând 24 [de] oameni dintre civili și repartizându-i pe la periferia comunei. A doua zi trupele noastre au sosit în comună, unde au și cantonat peste noapte. În ziua următoare am părăsit comuna pe la ora 8 a.m. Înainte de a mă retrage din comună, inamicul, care venea dinspre comună și ne aștepta pe linia ferată Craiova-Băileşti, a deschis focul artileriei asupra coloanei noastre, luându-ne 40 [de] trăsuri. La Boureni iar ne-a așteptat un alt detașament al inamicului, răpindu-ne din nou [trăsuri] din coloană. De aici și până la Zavalu am avut liniște. La Zavalu, care e pe malul drept al Jiului, am sosit la 3 p.m. Deși puteam, în aceeași zi, să trecem Jiul ca să scăpăm armata de un obstacol serios, totuși am cantonat aici. În acest punct am găsit în râul Jiu și în comună aproape toate tunurile, munițiile, automobilele, trăsurile de ambulanță, medicamente etc., părăsite de dl colonel Văitoianu. D-sa avea ordin să ne aștepte la Băileşti, unde trebuia să facă joncțiunea cu Grupul „Cerna". Nimeni au a putut să-și dea seama de ce dl colonel Văitoianu nu ne-a așteptat la Băileşti și *de ce a părăsit și aruncat tot armamentul atunci când dânsul nu avea niciun angajament cu inamicul și a plecat înainte spre Olt, fără arme și muniții.*

După o ședere de două ore în Zavalu, inamicul deschide focul artileriei sale asupra noastră. Lumea fuge în dezordine. Noaptea am trecut Jiul pe la Gângiova, până la Sadova. Aici am avut a doua zi de dimineață lupte mari cu inamicul, ale

cărui trupe pe flancul drept erau compuse din bulgari, iar pe flancul stâng din germani. Domeniul coroanei Sadova era devastat de germani, ridicând toată mobila pe care au găsit-o acolo, luând administratorului şi banii pe care-i avea şi anume, după spusele dânsului, vreo 60.000 lei. Aceşti bulgari, care erau în număr de 200, au fost făcuţi prizonieri de către 30 de călăraşi.

De aici eu am plecat în recunoaştere spre Olt şi, în drum la Domeniul Coroanei Ocolna, am întâlnit pe dl colonel Văitoianu. Intru în camera d-lui colonel, pe care-l găsesc jucând cărţi cu două dame, iar afară un domn maior medic plângea văzând dezastrul în care a ajuns. Fac cunoscut d-lui colonel că grupul nostru se află la Sadova şi cer informaţii asupra inamicului. Fiind timpul mesei, sunt invitat la masă. În fruntea mesei stă dl colonel Văitoianu, la dreapta d-sale un ofiţer german, la stânga eu şi lângă mine doi subofiţeri germani. Întreb pe dl colonel cum au ajuns aceşti oameni aici şi-mi răspunde că au căzut cu aeroplanul pe moşia Domeniului Coroanei, făcându-i prizonieri. La masă au avut un singur pahar de vin, pe care l-au împărţit cu aceşti trei germani. În timpul mesei, dl colonel este poftit afară de un locotenent, care face cunoscut că inamicul se află la Vădastriţa, 8 km de noi, cu artilerie şi cavalerie. Făcându-mi-se cunoscut acest lucru, am voit să aduc la cunoştinţa d-lui colonel Demetriade, dar am fost oprit de către dl colonel Văitoianu, spunându-mi că va trimite două companii spre inamic, iar înspre seară se va retrage spre Olt. După o oră, voind a culege unele informaţii de la dl colonel, am căutat să intru în biroul d-sale, dar am fost oprit de un soldat, care avea ordinul să nu primească pe nimeni a intra în timpul când dl colonel doarme. Retrăgându-mă, întâlnesc pe dl căpitan Aslan de la Regimentul 2 Călăraşi şi pe medicul maior, cărora le spun cele întâmplate, mirându-mă că dl colonel poate, în astfel de împrejurări, să dea ordin a nu se deranja din somn. Dânşii spun: „Uite aşa ne-a nenorocit tot timpul, când eram mai îngrijoraţi de soarta noastră nu era permis să-l deranjăm din somn". Dl. căpitan mi-a spus că va face raport contra d-lui colonel. Văzând că nu am posibilitatea de a vorbi cu dl colonel, am trimis un călăreţ la dl colonel Demetriade raportând cele întâmplate, iar eu am plecat cu un călăreţ şi 3 agenţi de siguranţă spre Vădastriţa, unde se spunea că ar fi inamicul. N-am găsit pe inamic, am trecut Oltul pe la Cilieni şi, din comuna Mândra, am trimis un raport Grupului „Cerna". Inamicul fiind înaintea mea, am dezbrăcat uniforma pe care am lăsat-o, împreună cu 5 cai, proprietarului din Mândra cu numele de Ştefănescu. Aici am aflat de la populaţie că germanii ar fi împărţit în Craiova, al cărui primar este un evreu, anume Mendel, bani şi cereale populaţiei sărace. Ţăranii, la auzul acestora, spuneau că acum au scăpat de ciocoi şi acum vor primi pământ de la germani. La început, de astfel de apucături s-au folosit germanii pentru a câştiga încrederea şi simpatia populaţiei româneşti. Văzând că înaintarea lor se face vertiginos, fără multă rezistenţă, au început cu devastările şi represaliile.

În comuna Lada sunt făcut prizonier împreună cu tovarăşul meu, Ion Marcu, agent de siguranţă, de către doi husari maghiari. Am fost închişi într-o cameră în care mai erau vreo 20 [de] soldaţi români. La orele 9 seara, am evadat împreună cu tovarăşul meu prin fereastra care dădea în grădina casei. După multe peripeţii, am ajuns la Bucureşti, unde am stat 8 zile într-o pivniţă şi numai în trei seri am ieşit

în oraş. Oraşele erau luminate, tramvaiele circulau, iar pe străzi nu se auzea decât limba germană şi maghiară, românii parcă dispăruseră cu totul. Patrule germane circulau pretutindeni, la care erau ataşaţi jandarmii şi gardiştii români, în uniforma noastră.

Am trimis pe soţia mea la dl general Mustaţă, împreună cu toate actele ce le posedam, pentru a-mi elibera un certificat de identitate pe un alt nume, în scopul de a mă putea sustrage de sub supravegherea germanilor. Fiind refugiat din Banat, dezertor din armata germană, nu puteam să mă folosesc de actele ce le posedam. Dl. general a refuzat liberarea certificatului. Ducându-mă la dl Titu Maiorescu în persoană, în acelaşi scop, am fost refuzat, cu toate că i-am arătat toată situaţia mea, precum şi intenţia ce o am, de a trece frontul inamicului şi a raporta Marelui Cartier General toate cele văzute şi auzite de mine. D-sa mi-a spus că cel mai bun sfat ce-mi poate da este să mă predau autorităţilor germane. De aici [de la Titu Maiorescu] încerc a scoate un carnet de student, ducându-mă la dl rector Bogdan, care mă trimite la dl colonel Verzea. Nu m-am dus, însă am încercat a-mi face rost de un paşaport grecesc, ducându-mă la o nepoată a d-lui Fleva. Dl. Fleva îmi trimite răspunsul că un astfel de paşaport nu mi-ar putea folosi, deoarece Grecia este pe cale să declare război Germaniei.

Din cele ce am văzut în Bucureşti, ţin a aminti următoarele:

Casa d-lui Take Ionescu a fost devastată de către germani. Toată mobila a fost împărţită unguroaicelor şi evreicelor din Capitală, iar la una din ferestre s-a arborat un drapel german de 5 metri. Casa d-lui ministru Costinescu se spune că ar fi fost, la fel, devastată.

În Bucureşti apare ziarul „Bukarest Tageblath" în patru pagini: două scrise în limba română şi două în cea germană. Tipografia o are la ziarul „Adevărul". Mai apare şi ziarul „Ziua".

Librarul Stănciulescu din bulevardul Carol a fost denunţat de către un evreu că în tot timpul războiului ţinea în vitrină harta României mari şi caricaturi germane. Pentru aceste motive a fost arestat şi urmează a fi executat. Acest lucru l-am auzit de la dl I. Popescu, redactor şef al ziarului „Universul", precum şi de la alte persoane.

Nu este adevărat că la Bucureşti viaţa este ieftină şi se trăieşte bine. Se colporta că zahărul s-ar vinde cu 80 de bani kg, pe când, în realitate, lipseşte cu totul. Pâinea, de asemeni, nu era suficientă, iar cine voia să o cumpere trebuia mai întâi să aştepte până când se distribuia unguroaicelor şi evreicelor, care veneau anume în acest scop cu soldaţi germani şi austrieci, şi numai ce rămânea era vândută populaţiei româneşti. Preţul cărnii nu-l cunosc, dar ştiu că era foarte puţină, neavând orişicine fericirea de a o cumpăra. şi aici se făcea deosebire în ceea ce priveşte naţionalitatea.

Pe ziua de 16 decembrie a.c. s-a anunţat sosirea autorităţilor civile germane şi se vorbea de sosirea fratelui M. S. Regelui nostru ca guvernator al teritoriilor ocupate. În Palatul Regal din Calea Victoriei şi-a stabilit domiciliul generalul von Mackensen, iar Cartierul General era în Palatul Ministerului Lucrărilor Publice. Parcul de aviaţie era la Băneasa.

În ziua de 14 decembrie am părăsit Bucureştiul luând drumul spre Buzău, via Rădulești–Ciorani–Boldeşti. În Boldeşti, ţăranii au devastat conacul moşiei d-nei.

Georgescu, scoțând până şi uşile din balamale cu ajutorul soldaților germani. Au ridicat cerealele pe care le-au găsit în magazii, sfătuindu-se cum vor împărți, la vară, recolta pe care o vor obține de pe moşia ciocoilor. Aceste lucruri mi le-a spus soția şefului de post de jandarmi din localitate.

La intrarea mea în Buzău mă găsesc, la un moment dat, față în față cu aviatorul german de la Ocolna, pe care dl colonel Văitoianu îl făcuse prizonier. Fiind deghizat, nu am fost recunoscut. Peste noapte am găsit adăpost la un domn Rădulescu, în str. Constantinescu, care m-a obligat a-i păzi peste noapte porcul, ca să nu fie furat de către soldații germani. Din cauza nurorii d-sale, care era de origine germană, am fost silit de a părăsi această casă, găsind adăpost la dl N. Cristescu, comerciant, unde m-am angajat ca băiat de prăvălie. D-na Cristescu plângea, spunând că germanii i-au devastat prăvălia, luându-i şi 16.000 lei numerar, precum şi toată rufăria pe care o ascunsese în pivniță. În urma rugăminții mele a primit şi pe tovarăşul meu de drum, Ion Marcu, agent de siguranță. Am stat la aceşti oameni 8 zile care, după ce le-am spus cine suntem, au făcut tot posibilul ca să nu ne simțim străini în casa lor. Evreilor din localitate le spuneau, ca să nu le părem suspecți, că suntem nepoții lor. A treia zi de la sosirea noastră au intrat în prăvălie vreo 30 de soldați germani, un locotenent de cavalerie maghiar şi alți doi sublocotenenți austrieci. Soldații, cu toții, au început a căuta prin rafturi furând tot ce au găsit, iar la plecare cerându-le parale îmi răspund că nu au luat nimic. Căutând pe unul în buzunar scot pachetele de ceai. Ofițerul, care a văzut această scenă, a făcut aspre observații soldaților, că de ce s-au lăsat să fie căutați în buzunare de un valah. Întorcându-se la mine mă înjură şi nu scap de bătaie [decât] numai după ce am spus că sunt evreu nenorocit în urma atâtor devastări. În interval de 7 zile, cât am stat la dl Cristescu, prăvălia a fost devastată în zece rânduri, atât ziua cât şi noaptea, fără a avea putința de a reclama. Patrulele care erau chemate în ajutor nu veneau niciodată.

Luptele se desfăşurau pe la Râmnicu Sărat. În casă cu noi erau mai mulți soldați germani artilerişti, de la care am aflat că au pierderi grozav de mari, spunându-mi că multe din companiile lor au rămas cu 15 până la 20 [de] oameni. Răniți vedeam zilnic venind cu sutele. Îmi mai spuneau că au primit ordin ca o parte din artileria lor să plece pe frontul italian şi pe frontul macedonean. De la soldații cu care am stat de vorbă în Buzău am aflat că sunt aduşi de pe fronturile Verdun, Galiția şi Caucaz. Întrebându-i dacă nu sunt obosiți de război, îmi spuneau că da, sunt obosiți şi doreau să se întoarcă la vetrele lor. Când îi întrebam de ce nu se predau, îmi spuneau că au să termine repede, repede cu România şi, pe urmă, puterile celelalte vor fi forțate să încheie pacea. Acesta era crezul lor. Un soldat mi-a spus că vine de la Florica, unde a locuit 3 zile în casele d-lui Brătianu. Întreaga casă a fost devastată de ei, punând până şi mobilierul pe foc.

Ca străin de localitate nu îndrăzneam să umblu prea mult şi aceasta mai mult de teama ovreilor, care erau în serviciul germanilor, atât la Poliție cât şi la Comandament. Totuşi, am putut afla că parcul de aviație îl au instalat lângă gară, în 6 hangare de pânză.

Zilnic erau aduşi 300–400 prizonieri români şi tot atâția ruşi. Am vorbit cu mulți dintre prizonierii români, care spuneau că s-au predat auzind că satele lor sunt

ocupate de germani, aşa că nu mai au pentru ce lupta. Atât prizonierii români cât şi cei ruşi erau aduşi la făcut de tranşee spre Râmnicu Sărat, de dimineața şi până seara. Ca hrană li se da o pâine pentru 6 oameni pe zi. Văzând tratamentul prost al germanilor, [prizonierii români] spuneau că vor să treacă frontul inamicului pentru a intra, din nou, în rândurile armatei noastre.

În ziua de 19 Decembrie s-a prezentat d-lui Cristescu un țăran de la periferia oraşului, arătându-i un bon liberat de germani pentru un porc, întrebându-l dacă bonul este valabil. Pe bon era scris: *Ein Schwein im werth von drei ohrfeigen, Leisseko-mandatur* (un porc pe preț de trei palme, Comandamentul păduchilor). În aceeaşi zi, după prânz, vine la mine un soldat german cu un cal de munte, bine făcut, cu şea şi cu frâu nou, întrebându-mă dacă n-aş voi să-l cumpăr. Cerându-mi 40 lei, i-am oferit 20 lei, mi l-a dat şi cu acest preț, însă neavând ce face cu el nu l-am cumpărat. Ceva mai târziu, un sergent german intră în prăvălie şi mă forțează să-i cumpăr ca-fea prăjită. Mi-a cerut pentru 11 kg cafea 40 lei pe care, în aceeaşi zi, am vândut-o cu 220 lei. Acelaşi sergent mi-a adus, după o jumătate de oră, o pereche de cizme noi, pe care mi le-a vândut cu 40 lei.

În ziua următoare, 20 Decembrie, la orele 4 dimineața, am părăsit oraşul Bu-zău, împreună cu tovarăşul meu Marcu. La Verneşti am dat peste depozitul de muniții al inamicului. La Cândeşti am aflat că o femeie a fost împuşcată numai pentru faptul că a voit să ascundă o gâscă. Alte două femei, una în Cândeşti şi alta în Pleşcoi, au fost împuşcate pentru simplul motiv că nu s-au lăsat a fi violate. În cătunul Trestioara am dat peste 20 de fete ascunse în mărăcini, care plângeau şi se văicăreau de teama germanilor.

La Beciu am tras la notarul acestei comune, C. Rădulescu, care ne-a primit cât se poate de prost şi, pentru a ne face să plecăm cât mai repede din casa lui, ne spunea că e în aşteptarea unei patrule germane. Indignați de această purtare, am insistat să rămânem, chiar cu riscul de a da patrula peste noi. Ne-a fript un pui, pentru care am plătit 4 lei, iar pentru o pereche de ciorapi vechi am dat 2 lei.

Zile întregi am, umblat prin păduri şi munți, căutând cărările ascunse până la Nerejul Mare, de unde se auzeau focuri de armă, mitraliere şi tunuri. Credeam că ne-am apropiat de front. În marginea satului întâlnim doi băieți, cam de 19 ani, care ne dau informații asupra inamicului. Având şi ei dorința de a trece frontul inamic, în dimineața zilei următoare, am pornit patru inşi la drum. De fapt, lupte-le se dădeau în jurul satului Spulberul, iar noi am luat drumul la nord, lăsând în dreapta comunele Spulberul, Prisaca şi Valea Sării, iar la stânga Paltinul, Nistoreşti şi Vasui. În cătunul Vasui, țăranul Anghel Gheorghiță ne-a arătat un bon primit de la germani pentru o iapă, pe care era scris: „Gott straffe England und hilfe dem armen Valah, preis 100 Mark" (Dumnezeu să pedepsească Anglia şi să ajute bietului român, preț 100 mărci). Peste noapte dăm peste satul Spineşti, fără să ştim unde ne găsim. Trimit un băiat în sat pentru a lua informații. Bătând la fereastra unei care, îi răspunde un soldat german, [iar] băiatul o ia la fugă spre noi. Mergând pe [la] marginea satului, aud la o casă tuşind un om. Era ora 1 noaptea. Trimit băiatul să vadă dacă e vreun țăran acolo. Abia se apropie şi omul, care era o santinelă germa-nă, îl opreşte. Băiatul îl roagă să-i dea voie a se încălzi şi a-i spune care este drumul

spre Nerejul Mare, [el] rătăcind drumul. [Soldatul] i-a arătat băiatului direcția Nerejului şi l-a alungat. O luăm iar la drum pe câmp, până la râul Putna, pe care l-am trecut. La trecerea râului am dat peste firul de telefon german, pe care l-am tăiat în două locuri. La o cotitură a râului întâlnim o santinelă germană, care se plimba de-a lungul râului, având în mână o lampă electrică. Lăsând santinela la dreapta trecem, din nou, [râul] Putna. Înaintea noastră, pe munte, zărim multe focuri. Mi s-a spus, de către țăranii noştri din Vaslui, că acolo unde vom vedea focuri multe, vom întâlni armată rusească. O luăm spre focuri şi, la ora 6 dimineața, ajungem în comuna Colacu, fără a ne întâlni cu patrule sau santinele ruseşti. În curtea unei case dăm peste mai mulți cazaci în jurul unui foc. Am vorbit cu ei ruseşte, ne-au dat de mâncare şi am cerut un soldat să ne conducă la Vidra, unde era comandamentul lor. Ne-au satisfăcut rugămintea. În Vidra am întâlnit pe dl colonel Anastasiu, comandantul nostru de la Divizia I-a din Târgu Jiu. Văzându-mă, împreună cu ceilalți domni ofițeri care erau acolo, mă primesc cu mare bucurie. Mă credeau pierdut. Dl colonel mă întreabă ce s-a făcut cu Grupul „Cerna". Îi spun de lupta şi ordinul pe care l-am primit la Cernenți, Turnu Severin. A rămas foarte mirat de acest ordin, deoarece d-sa nu ne-a dat un asemenea ordin. I-am povestit tot ce am întâmpinat, după care m-a rugat a-i face, până a doua zi dimineață, un memoriu. După prânz s-a dat ordin ca trăsurile popotei şi a cartierului Diviziei să plece la Crucea de Jos. Dl. sublocotenent Sava, care avea ordinul de a pleca cu coloana, mă invită apleca cu dânşii, deoarece [mă] voi putea odihni mai liniştit acolo. Am plecat cu coloana. Pe drum, în comuna Lipiceşti, una din trăsuri stricându-se, s-a oprit întreaga coloană. Cum eram ud până la piele, m-am văzut silit, pentru a nu răci, să urmez drumul înainte, pe jos, despărțindu-mă şi de tovarăşul meu de drum, Marcu, care pornise mai înainte într-o brişcă cu dl sublocotenent Sava. În drum, lângă cantonul comunei, am întâlnit un soldat român, pe care îl întreb de drumul care duce la Panciu. Abia fac o sută de metri şi soldatul mă opreşte, somându-mă să stau. Îmi spune că un sergent rus, care face poliție în acest punct, unde se lucrau tranşee, vrea să ştie cine sunt. Neavând hârtii de identitate m-a condus la un locotenent rus. Am spus cine sunt. Acest ofițer a chemat pe dl sublocotenent Enescu de la Regimentul 32 [Infanterie], pe care îl rog să mă ia în primire, făcându-mi cercetările necesare. D-sa. a refuzat, cu toate că l-am rugat să nu mă lase pe mâna ruşilor şi să mă înainteze d-lui colonel Anastasiu, care mă cunoaşte şi unde mă puteam legitima. Refuzându-mi-se această rugăminte, am fost trimis sub escortă din post în post până la Mărăşeşti. Aici am fost dus înaintea d-lui colonel Mătăsaru, care a dat ordin a fi dus la Panciu, pentru a mă legitima înaintea d-lui general Văitoianu. Am pornit la gară cu un jandarm, de unde trebuia să luăm trenul spre Panciu. În gară la Mărăşeşti am întâlnit pe dl Moldovanu de la Marele Cartier [General] care, recunoscându-mă, m-a luat pe a sa răspundere în primire, plecând împreună la Bârlad, unde m-am prezentat d-lui colonel Condeescu.

Ca concluzie [*sic!*], țin să arăt că am putut observa că toate liniile ferate şi podurile au fost reconstruite [şi pe acestea] nu circulă decât numai trenuri militare, cu care se transportă toate cerealele şi vitele în Germania. Toate casele, aproape fără excepție, şi mai cu deosebire cele părăsite sunt cu totul devastate. La sate nu

există o singură biserică care să nu fie transformată în grajd pentru caii germanilor. Toate altarele sunt dărâmate şi icoanele puse pe foc. Populația este expusă să moară de foame. Totul se ridică şi se transportă fără a se plăti sau măcar a se da bonuri în regulă. Cele ce se dau sunt numai o bătaie de joc şi nu sunt eliberate de către autoritățile militare. La sate, gardurile sunt neexistente, fiind puse pe foc de către soldații germani.

Toți evreii sunt în serviciul germanilor. Toți interpreții şi informatorii de la comandamentele armatei sunt evrei în uniformă românească. Poliția civilă, de asemenea, este compusă din evrei care nu cruță casele româneşti. Atât în Bucureşti, cât şi în Buzău, am văzut foarte mulți evrei de aceştia care, dezertând din armata română, aduc astăzi servicii germanilor.

În Buzău s-au lipit afişe prin care se aduce la cunoştința populației că toți bărbații, de la vârsta de 18 până la 46 [de] ani, fără excepție, dacă au făcut sau nu armata, să se prezinte autorităților militare germane. Se zice că vor fi transportați în Germania, pentru a înlocui bărbații care vor fi trimişi pe front. Acest lucru l-am auzit chiar de la ofițeri germani.

Mai amintesc că la ofițerul german pe care l-am împuşcat la Tismana am găsit o scrisoare în care mama celui căzut îi scrie, printre altele, că în Germania s-a dat ordin ca toate fetele să se prezinte înaintea autorităților de la CFR pentru a face serviciul de frânar. Cel căzut se numea Richard Alleman, din Ludwigstadt, Divizia 151.

Bârlad, 27 Decembrie 1916
/ss/ slt. Gheorghe Iovin

(ANIC, fond DPSG, dosar 882/1916, f. 2-18)

Anexa nr. 6

● 1917 ianuarie 4. Marele Cartier General, Secția I, Biroul Informații, *Procedeele întrebuințate de spionii germani pentru transmiterea informațiilor culese și relativ la prizonierii germani*

Marele Cartier General
Secția I-a, Biroul Informații

4 ianuarie 1917

Domnule Director,

Am onoare a vă înainta, pentru a D-voastră știință alăturat un exemplar din *Procedeele întrebuințate de spionii germani pentru transmiterea informațiilor culese și relativ la prizonierii germani.*

Din Ordin
Șeful Biroului Informațiilor
/ss/ Lt. col. Condeescu

Marele Cartier General
Biroul Informații

Procedee întrebuințate de spionii germani pentru a-și transmite informațiile culese:

1. Se ascund plicurile în materiale de pansament sau igienice, aparente sau neaparente (spionul Malherbe ascundea plicurile destinate agenților ficși în interiorul unui pansament aplicat pe un ulcer varicos la picior).

2. Se transmit la intermediarii din Elveția diferite jurnale pe marginea cărora sunt scrise cu cerneală de alaun (piatră acră) informațiile adunate (Malherbe adresa astfel informațiile sale: „Lutz" Isleinstrasse, 108, à Bâle).

3. Prin ajutorul unui cod alcătuit în limbaj comercial, raportându-se la profesiunea reală sau presupusă a agentului (Condojanis, negustor de bureți și V. Metalurgist).

4. Scrierea cu creion de copiat sau cu cerneală pe talpa picioarelor.

5. Luare de note pe mici bucăți de hârtie, ușor de ascuns în căptușeala vestmintelor, în cravată sau în încălțăminte, precum și în găurile cheilor (Drude).

6. Adnotații pe indicatoarele căilor ferate (mersul trenurilor). În dreptul orașelor, unde spionii stau și observă lucruri interesante se notează cifre destinate a le reaminti în urmă numerele regimentelor care au staționat precum și efectivele lor (Drude).

7. Scrieri cu urină pe jurnale în care se găsesc spații lăsate în alb în articolele cenzurate. Apariția se obține încălzind și înnegrind hârtia la flacăra unei lămpi fără sticlă.

8. Scrisori scrise cu cerneală simpatică (invizibilă) și adresate la intermediari în Elveția.

9. Semne convenționale sau cu cerneală simpatică (invizibilă) pe bilete de bancă aflate asupra spionilor.

10. Scrieri înăuntru gulerelor şi manşetelor.

11. Anunțuri în limbaj comercial publicate în jurnale.

12. Timbrarea scrisorilor pentru străinătate cu 5 timbre a 5 centime (tariful poştal fiind 25 centime) şi scriind pe locul acoperit de timbre informațiile de trimis.

13. Monede sau săpunuri tăiate în două şi golite, astfel ca în cavitatea obținută să intre aurul sau informațiile scrise pe foițe. Cele două părți sunt în urmă lipite şi tăietura ascunsă.

14. Se scrie cu creion pe o foiță de țigară, cu litere mici, informațiile de transmis. Se scrie şi se semnează cu un nume închipuit o scrisoare adresată unei aşa-zise rude sau amic şi se pune această scrisoare într-un plic zis „de siguranță", adică format din două plicuri, cel interior fiind de hârtie subțire de culoare închisă. Se vâră apoi foița de țigară între cele două plicuri, între căptuşeală şi plicul propriu-zis, ascunzându-se. Se adresează scrisoarea la o adresă convenită şi nu se închide în scopul de a-i uşura trecerea la cenzură.

15. Se scrie pe fâşii de hârtie subțire care se ascund pe dosul plicului sub unghiuri de hârtie lipite în diagonală; se pune apoi pe acele unghiuri cinci ştampile mari de ceară, după cum se face la scrisorile de valoare. Cenzura deschide plicul pe una din muchii, lăsând intacte ştampilele şi, deci, părțile lipite ale plicului care ascund corespondența secretă.

16. Se scriu informațiile pe partea rezervată adresei a unei cărți poştale ilustrate obişnuită şi se acoperă toată suprafața cu o foaie de hârtie de mărimea exactă a cărții poştale, lipită uşor, pe care se scrie adresa destinatarului şi câteva cuvinte pe margine. Trebuie făcut un examen cu multă atenție pentru a descoperi înşelăciunea. E de ajuns a se umezi cât trebuie cartea poştală pentru a se putea ridica foaia de hârtie lipită şi am lua cunoştință de informațiile rămase perfect citeț.

17. Se aplică pe o scrisoare cu un text oarecare de expediat o hartă cadrilată transparentă, pe care fiecare pătrat reprezintă un cuirasat, un torpilor sau un submarin, în port, pe mare sau sosind în port. Pentru a transmite o indicație se înțeapă cu un ac, în aşa fel ca să străbată scrisoarea, pătratul de pe hartă corespunzător indicației de transmis. Pentru a descifra, ajunge de a aplica pe scrisoarea primită o hartă cadrilată identică.

18. Bastoane, mânere şi capete de umbrelă goale.

19. Bucăți de pânză cu notițe scrise, ascunse în gură.

Marele Cartier General
Biroul Informații

Relativ la prizonierii germani

Notă pentru Statele Majore ale armatelor, corpurilor de armată şi diviziilor

Soldații din anumite corpuri de armată germane au primit instrucțiuni precise să dea indicații false în cazul când ar fi făcuți prizonieri.

Aceste indicații învățate dinainte conduc la concluzii periculoase, mai ales atunci când sunt scoase din interogatorii luate în grabă; ele expun însă pe prizonieri la măsuri de rigoare, pentru motivul că, dacă regulamentele militare dau dreptul de a nu răspunde la chestiunile care le sunt puse, nu le dau deloc dreptul de a înşela în mod intenționat. Pentru a putea scoate maximul de informații de la prizonierii bănuiți că vor să înşele intenționat pe cei ce le iau interogatoriul, se recomandă următorul procedeu:

Prizonierul este închis, singur, cu un agent care joacă rolul de „ispititor" şi care se poate îmbrăca la fel cu prizonierul ce are de ispitit, în ținută de simplu soldat, subofițer sau chiar ofițer-aspirant. Este de ajuns să se găsească uniforma şi omul care să poată ispiti.

Relativ la uniforme, fiecare Birou de Informații poate să-şi constituie o colecție suficientă pentru toate trebuințele. În ceea ce priveşte omul, trebuie să cunoască perfect limba germană, modul de a trăi şi puțin expresiile sau dialectul soldatului; să aibă oarecare lustru în maniere, în cazul când trebuie să joace rolul unui subofițer sau pe cel al unui ofițer aspirant.

S-ar putea, de asemenea, întrebuința un interpret care ar consimți să stea încarcerat un timp determinat cu prizonierul. Se pune „falsul camarad" la curent cu condițiile locale şi cu ordinea de bătaie a regimentului din care prizonierul face parte. Nu este nicio dificultate ca prizonierul să-l primească ca tovarăş de suferință, mai cu seamă dacă acesta a fost ținut izolat o zi sau două. Prizonierul face şi mai repede destăinuiri dacă a fost pus, mai întâi, la o dietă serioasă şi dacă falsul camarad ce i se dă i-ar spune că şi el a fost pus la acelaşi regim şi pentru acelaşi motiv.

Niciodată nu trebuie să se destăinuiască prizonierului că a fost pus în fața unui camarad fals.

(ANIC, fond DPSG, dosar 16/1917, f. 1-3)

Anexa nr. 7

● 1917 februarie 20. Marele Cartier General, *Instrucțiuni asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații*

Marele Cartier General
Secția I-a
Biroul Informații

20 februarie 1917

Se aprobă
/ss/ General Prezan

INSTRUCȚIUNI
asupra organizării şi funcționării Serviciului de Informații

I. Scop

Scopul serviciului de informații este de a procura toate informațiile necesare stabilirii situației inamicului, punând astfel pe Comandantul, pe lângă care serviciul funcționează, în măsură de a lua hotărâri în cunoştință de cauză.

Cu cât un comandant, oricare ar fi el, în momentul luării unei hotărâri, va fi mai bine şi mai complet informat asupra inamicului, cu atât îşi va atinge scopul mai sigur, mai repede şi cu sacrificiile cele mai mici.

În general, un serviciu de informații, pentru a corespunde cât mai bine scopului său, trebuie să dispună de:

1. Mijloace cât mai multe, pentru a aduna informații asupra inamicului;
2. Un personal pregătit, care să centralizeze şi să exploateze informațiile adunate, în profitul operațiilor;
3. Mijloace de legătură, pentru asigurarea transmiterii informațiilor celor interesați;
4. Mijloace care să împiedice pe inamic de a aduna ştiri asupra trupelor proprii (Serviciul de contraspionaj).

II. Organizarea Serviciului de Informații

1. La Comandamente, Serviciul de Informații se compune:

a) *La Marele Cartier*: 1 şef de birou; 1 ofițer ajutor, care face şi legătura cu serviciul aeronautic; 3 ofițeri pentru *studiul* armatelor inamice care luptă pe frontul nostru şi *centralizarea* informațiilor; 1 ofițer pentru legătură (schimb de informații cu cartierele aliate); 5 interpreți; 1-2 ofițeri pentru conducerea serviciului secret şi de contraspionaj); 1 ofițer de poliție; 5 agenți secreți; 2 desenatori; 1 secție fotografie; 2-3 automobile.

b) *La comandamente de Armate*, organizarea serviciilor s-a lăsat de Marele Cartier General să se facă de aceste comandamente, după cum cred necesar. Totuşi, suntem de părere ca birourile de informații, pentru a corespunde cerințelor, trebuie să fie dotate minimum cu următorul personal: 1 şef de birou (ofițer de Stat Major); 1 ofițer ajutor, care să facă şi legătura cu serviciul aeronautic; 2 interpreți, care să cunoască limba inamicului şi 1 pentru legătura cu trupele aliate (limba rusă); 1 ofițer,

bine ales şi cu calităţi speciale pentru conducerea serviciului secret şi de contraspionaj; 1 ofiţer de poliţie (de la Siguranţa Generală); 5 agenţi secreţi (de la Siguranţa Generală); 1-2 desenatori; 2 automobile.

c) *La Corpurile de Armată*: 1 şef de birou (ofiţer de Stat Major); 1 ajutor; 1 interpret; 3 agenţi (de la Siguranţa Generală); 1 automobil (de este posibil şi, mai ales, în timpul operaţiilor).

d) *La Divizii*: 1 ofiţer, şef de birou (pe cât se poate ofiţer de Stat Major); 1-2 interpreţi; 2 agenţi (de la Siguranţa Generală); 1 automobil (de este posibil şi, mai ales, în timpul operaţiilor).

e) *La Brigadă*: adjutantul brigăzii, ajutat de un gradat bine ales; interpreţii necesari (luaţi de la trupă).

2. *La corpurile de trupă. La Regiment*: adjutantul regimentului, ajutat de un ofiţer sau un gradat bine ales; interpreţii necesari (luaţi de la trupă).

III. Atribuţii

În principiu, *şefii de Stat Major* de la Armate, Corpuri de Armată, Divizii, precum şi comandanţii de Brigăzi, de Regimente şi Batalioane, conduc organizarea şi funcţionarea serviciului de informaţii respectiv, precum şi a unităţilor din subordine, în care scop sunt datori:

a) A asigura obţinerea informaţiilor, impulsionând şi dând directivele sau ordinele necesare;

b) De a le exploata în mod judicios;

c) A stabili sau a face să se stabilească buletinele de informaţii, asigurând trimiterea lor la timp autorităţilor superioare, trupelor vecine şi unităţilor subordonate;

Şefii de Stat Major de la Comandamente, fără a se amesteca în chestiunile de proceduri tehnice, îşi exercită influenţa lor, asigurând legătura între diferitele servicii (artilerie, aeronautică etc.), întrunind ori de câte ori găseşte nimerit pe reprezentanţii acestora. Aceste întruniri n-au numai de scop de a tratat chestiuni de organizare şi funcţionare a serviciului, dar şi a discuta în comun informaţiile provenind din diferite surse.

Şeful Biroului de Informaţii asigură funcţionarea serviciului după instrucţiunile pe care le primeşte de la şeful de Stat Major şi, dacă e cazul, după nevoile ce arată şeful biroului de operaţii asupra operaţiilor în curs sau în proiect. El dă, în consecinţă, instrucţiunile necesare; primeşte, *exploatează* şi transmite rezultatele obţinute. El coordonează eforturile diferitelor organe însărcinate de a culege informaţiile, compară, controlează şi centralizează pe acelea primite de la unităţile subordonate, de la artilerie, de la aeronautică, agenţii etc. Prin pretori, ofiţerii de poliţie şi agenţii Comandamentului său exercită supravegherea asupra persoanelor suspecte, împiedică spionajul din partea inamicului, reglementează circulaţia şi controlează executarea măsurilor ordonate în acest scop, pe zona unităţilor respective. Repartizează însărcinările personalului biroului cum va crede mai nimerit şi îl formează astfel ca lipsa temporară a unuia să nu influenţeze asupra bunului mers al serviciului.

Diferitele informaţii întrunite şi clasate în birourile de informaţii ale Armatelor, Corpurilor de Armată şi Diviziilor trebuie să permită a pune la curent Comandamentul, în orice moment, mai ales asupra următoarelor puncte:

a) Activitatea inamicului;

b) Ordinea lui de bătaie, zilnic pusă pe hartă, efective, armament, poziții, rezerve parțiale, rezerve generale, valoarea presupusă a trupelor, Comandament etc.;

c) Mişcările inamicului pe căile ferate;

d) *Detalii* asupra organizării defensive a inamicului (pozițiile succesive de 1-a, 2-a, 3-a .... linie, organizațiile defensive în zona dinapoi);

e) hărți, încontinuu ținute la zi, trebuie să permită a-şi da seama, într-un interval dat, asupra progreselor realizate de organizarea defensivă a inamicului, cum şi de scopul presupus al lucrărilor întreprinse;

f) Lucrări de mine;

g) Obiective de bombardat de către artileria noastră sau de către avioane: uzine, şantiere, noduri de căi ferate, gări sau puncte de reaprovizionare, adăposturi de muniții, parcuri diferite, terenuri de aterisaj etc.; repartiția acestor obiective între executanți;

h) Locul bateriilor inamice şi grafice asupra activității acestei artilerii (stabilite prin ajutorul informațiilor date de către artilerie, informatorilor şi fotografiilor aeronautice, observatorilor tereştri şi indicațiilor furnizate zilnic de către infanterie);

i) Locul şi importanța instalațiilor aeronautice inamice. Activitatea aviației inamice în liniile noastre şi în liniile sale. Activitatea artileriei contra avioanelor;

j) Situația materială şi morală a regiunilor invadate, precum şi a teritoriilor inamice;

k) Date privitoare la natura teatrului de operații, comunicații de orice fel etc. Comandanții de Brigăzi, Regimente şi Batalioane se vor ține la curent din chestiunile de mai sus, cu acele care sunt în legătură cu operațiile unităților respective. Ei vor trebui să cunoască, în orice moment şi cât mai în *detaliu*, părțile din aceste chestiuni, care privesc sectoarele unde unitățile lor operează.

Când diversele informații obținute succesiv asupra unei chestiuni *permit un studiu de ansamblu a chestiunii*, acest studiu este făcut de către birourile de informații de la Comandamente şi de personalul respectiv al corpurilor de trupă, comunicându-se Comandamentului superior în întregime, iar comandamentelor şi unităților în subordine în măsura judecată necesar de Comandamentul respectiv. Aceste studii trebuie să vizeze, în special:

a) Modificările importante a organizării pozițiilor inamice şi, în particular, ale grupării artileriei;

b) Variațiile activității acestei artilerii;

c) Modificările aduse în ordinea de bătaie şi gruparea forțelor inamice, precum şi dispariția de unități;

d) Organizarea armatelor inamice, punerea în serviciu de noi materiale, instrucțiunile Comandamentelor etc.

În fiecare sector, corespunzător, în principiu, unei Divizii, se stabileşte un *dosar de informații* asupra inamicului. Acest dosar, în caz de înlocuire a unei trupe, se va preda celeia care pi ia locul. El va cuprinde indicațiile necesare asupra:

a) Ordinea de bătaie a inamicului;

b) Felul şi efectivele trupelor sale;

c) Locurile bateriilor, calibrele, modul şi gradul lor de activitate;

d) Organizarea defensivă a inamicului.

Dosarul va cuprinde, în special:

a) Un carnet de informaţii un de sunt trecute, în mod metodic, indicaţiile date mai sus;

b) Fotografiile aeriene relative la sector;

c) Carnetele de tir ale sectorului.

Birourile de informaţii sunt însărcinate să întrunească informaţiile necesare formării şi ţinerii la curent a acestor dosare, cerându-le diferitelor servicii. Experienţa războiului a demonstrat necesitatea ca *cea mai strânsă legătură să existe între Biroul de Operaţii şi cel al Informaţiilor*. În principiu, şeful Biroului Operaţii trebuie să facă cunoscut Biroului Informaţii operaţiile proiectate, cerând informaţiile necesare. Astfel orientat, şeful Biroului Informaţii va comunica Biroului Operaţii rezultatele căpătate. *Şefului de Stat Major îi incumbă datoria de a face ca cea mai strânsă legătură să existe între aceste două birouri*. Schimbul de informaţii, între zona de operaţiuni şi zona interioară, se va face respectiv prin Biroul Informaţii [al] Marelui Cartier General şi Biroul Informaţii [al] Marelui Stat Major Partea Sedentară.

IV. Mijloace

Mijloacele pentru obţinerea informaţiilor sunt:

1. Recunoaşteri de cavalerie şi infanterie;
2. Observatorii de infanterie şi ofiţerii informatori de la corpurile de trupă;
3. Posturile de ascultare telefonice;
4. Serviciul de Informaţii al artileriei;
5. Serviciul de Informaţii al aeronauticii;
6. Interogatoriul prizonierilor, dezertorilor şi refugiaţilor;
7. Studiul documentelor găsite asupra inamicului;
8. Presa străină;
9. Serviciul Secret;
10. Informaţii de la autorităţile superioare şi unităţile vecine.

1. Recunoaşteri de cavalerie şi infanterie

Se execută conform serviciului în campanie.

2. Observatorii de infanterie şi ofiţerii informatori de la corpurile de trupă

Observarea inamicului este una din sursele principale de informaţii; ea trebuie organizată în permanenţă la toate eşaloanele.

În luptă, orice Comandant de unitate alege un post de observaţie care să-i permită a urmări, pe cât posibil, din *vedere* evenimentele în zona sa de acţiune. Comandantul asigură *permanenţa* observării. El repartizează misiunile între observatori astfel încât supravegherea să fie continuă atât în timp cât şi în spaţiu.

O bună observare se va face atunci când nu va putea fi descoperită de inamic; prin urmare, observatorii trebuie să se ascundă prin toate mijloacele. Pe locurile de observare, ei trebuie prevăzuţi cu toate cele necesare observării: binocluri, fanioane de semnalizare, carnete, creioane etc. Observatorii trebuie nu numai să ştie să vadă, dar să aibă stăruinţă şi răbdare în observare. Ei îşi împart terenul de supravegheat,

observând mişcările inamicului, mişcările trupelor amice, semnele şi semnalele care se fac etc. şi țin la curent o schiță cu toate obiectivele inamice în sectorul pe care îl observă. Însărcinările observatorilor, în general, vor fi următoarele:

– De a semnala, de îndată, orice indiciu care ar da de bănuit o preparație de atac din partea inamicului;

– A însemna şi raporta orice manifestare de activitate constatată la inamic (lucrări pe care inamicul le face din nou, noi apărări accesorii, mişcări de trupe pe poziția inamică, înlocuirea de trupe din linia I-a în rezervă şi invers etc.);

– Determinarea pozițiilor mitralierelor, pieselor de flancare, poziția observatorilor etc. Aceste din urmă informații sunt indispensabile a le cunoaşte mai ales în caz de atac din partea noastră – eventualitate pe care trebuie totdeauna să o prevedem;

– Un consemn particular trebuie să hotărască pentru fiecare observator:

a) Sectorul încredințat pentru supraveghere;

b) Căror puncte trebuie să le dai o mai mare atenție.

Rezultatul observării, centralizat la Batalion, se va înainta Regimentului prin buletin zilnic. Fac excepție toate acele ştiri care, prezentând o importanță deosebită, vor fi aduse imediat la cunoştința celor în drept. Instrucției observatorilor i se va da o importanță specială, deoarece prin ei, în mod *permanent,* se culeg ştiri asupra inamicului, mai ales în perioada războiului de tranşee.

3. Posturile de ascultare telefonice

Sunt prevăzute cu aparate telefonice speciale[634], care se instalează în liniile cele mai înaintate ale tranşeelor, al căror scop este de a prinde toate convorbirile şi ordinele care se dau de către inamic.

Se va da o specială atenție locului unde ele urmează a se instala, pentru a prinde în bune condiții convorbirile, cum şi faptului de a nu putea fi descoperite de duşman. Fiecare post trebuie prevăzut cu personal suficient[635] care să permită schimbări dese, necesitate de extrema încordare la care e supus personalul pe timpul funcționării lui. Fiecare post dispune şi de interpreții necesari.

4. Serviciul de Informații al Artileriei

Acest serviciu dispune de: Observatori tereştri de artilerie; Informațiile observațiilor aeriene. şefii de Stat Major iau toate măsurile necesare pentru ca orice informație interesând tirul bateriilor şi activitatea artileriei inamice, să fie comunicată artileriei în timpul cel mai scurt şi cu toate detaliile căpătate.

Serviciul de Informații al artileriei e dator să comunice statului-major respectiv (Biroul informațiilor) toate informațiile pe care le culege şi care pot fi folositoare.

---

[634] Instrucțiuni asupra compunerii şi modului de întrebuințare se vor da la momentul oportun.

[635] Compunerea unui post de ascultare german: un locotenent, şef de post; un plutonier; doi operatori de telegraf [sistem] Morse; doi telegrafişti însărcinați a întreține şi veghea la buna funcționare a comunicării. Noaptea, ca şi ziua, se găsesc în permanență la aparat: un operator [sistem] Morse şi un interpret. Durata serviciului ca şi a repaosului: două ore. Echipa este schimbată de o alta, la fel, după fiecare 4 zile.

5. Serviciul de Informații al Aeronauticii

Acest serviciu este organizat conform instrucțiunilor speciale asupra întrebuințării aeronauticii. Ordinele relative la căutarea informațiilor sunt date Comandantului Grupului Aeronautic al Armatei sau Comandantului escadrilei Corpului de Armată prin şeful de stat-major sau şeful Biroului Informații, conform instrucțiunilor date de General. Aceste ordine vizează, în special, mişcările trupelor inamice, locul şi activitatea bateriilor, supravegherea drumurilor, căilor ferate şi fluviale, localităților şi bivuacurilor, instalațiilor şi activității aviației, organizării defensive etc.

În ceea ce priveşte căutarea şi supravegherea obiectivelor artileriei, ordinele necesare sunt date de către comandanții de artilerie şefilor de escadrile sau observatorilor, pe care aceştia îi trimit ca legătură cu artileria. În regulă generală, pentru căpătarea informațiilor, prin avioane se cere aviației recunoaşterea obiectivelor sau controlarea datelor de care are nevoie, lăsând acestora toată libertatea în alegerea mijloacelor şi a condițiilor tehnice de execuție.

6. Interogatoriul prizonierilor sau dezertorilor

Un interogatoriu dibaci luat prizonierilor şi *cât mai curând după capturarea lor*, este o sursă foarte bună de informații. În acest scop, ori de câte ori caracterul operațiilor va permite, interogatoriul se va lua începând cu unitățile cele mai mici; oricum însă s-ar desfăşura operațiunile, interogatoriul lor va trebui să fie luat neapărat la Comandamente de Divizii. De aici se selecționează cei care prezintă cel mai mare interes şi, mai ales, acei din corpurile care au apărut pentru prima dată în acel sector şi se trimit mai departe pentru interogare la Corp de Armată şi chiar la Marele Cartier General. Când unitățile superioare vor să se informeze *cât mai iute* asupra unor date ce le interesează (exemplu: lămurirea unei situații asupra căreia au puține date, informațiile prizonierilor că noi unități au apărut pe front etc.) vor trimite în întâmpinarea lor, prin *mijloace rapide*, ofițerii şi translatorii de la Birourile de Informații pentru a proceda la interogatoriul lor.

Însuşi faptul prinderii unui dezertor este un indiciu că în acel loc se găseşte o anume unitate inamică. În acest scop, toate unitățile, începând cu Compania, sunt datoare să ia prizonieri cât mai des posibil şi mai cu seamă când se bănuieşte o înlocuire a unităților inamice pe poziție sau când se crede că noi întăriri au sosit în sectorul respectiv. Pentru ca declarațiile cât şi actele găsite asupra prizonierilor să poată fi folosite imediat chiar de micile unități, interogatoriul lor se va lua atunci când împrejurările permit, chiar de la Batalion. Când, însă, caracterul operațiunilor nu va permite aceasta, se va judeca care e unitatea unde această operațiune se poate face în bune condiții şi care, în orice caz, va trebui să fie Divizia. Diferitele unități vor interoga pe prizonieri asupra chestiunilor care le interesează în cercul lor de acțiune.

Când se iau prizonieri din unități care se semnalează pentru prima oară într-un anume sector sau se găsesc morți a căror uniformă şi documente găsite asupra lor ar indica acelaşi lucru, va trebuia ca, în aceeaşi zi, aceasta să fie adusă la cunoştința Armatei precizându-se următoarele:

a) Cărui batalion şi regiment aparține?

b) Cărei Divizii şi compunerea ei;

c) Când şi unde au fost capturaţi;

d) De unde au venit;

e) Itinerarul pe care l-a urmat;

f) Ce alte trupe au văzut în drum până acolo: în acea zi; în ajun; în zilele precedente; înainte; înapoi; la dreapta; la stânga.

La fel se va face cunoscut şi atunci când se constată dispariţia sau înlocuirea unora din unităţile inamice avute în faţă. La interogare trebuie să se ia următoarele precauţii:

a) Să se interogheze fiecare prizonier separat;

b) Să se dea interogatului a înţelege că noi ştim tot ce se întâmplă la inamic pentru a-l face să fie sincer; în acest scop este destul să ştim numele Comandanţilor şi câteva date asupra unităţii lor;

c) Interogatoriul se va începe cu date bine cunoscute de noi, pentru a-i verifica sinceritatea;

d) Interogatoriul se va lua având în faţă harta întrebuinţată de inamic, când interogatoriul se ia departe de front; când e pe front se vor lua şi arătările lui pe teren;

e) La interogatoriu să nu asiste alte persoane străine;

f) Interogatoriul se va face conform cu caracterul prizonierului. Obligatoriu se va începe cu o purtare atrăgătoare (li se va da ţigări etc.); se va recurge, însă, la un tratament aspru dacă declaraţiile lui sunt mincinoase şi dacă atitudinea şi răspunsurile lui cer aceasta. În statul de vărsarea prizonierilor unităţii superioare, se va trece la coloana observaţii, în dreptul fiecăruia, dacă a fost sau nu interogat şi numărul Buletinului de informaţii cu care s-a înaintat rezultatul interogării lui. De la Comandamente de Divizii în sus, odată cu prizonierii ce se trimit comandamentelor superioare, se vor înainta şi copii de pe interogatoriul acelor ale căror declaraţii prezintă o importanţă deosebită, indicându-se şi acei care dau declaraţii mai cu plăcere. *Prizonierii care vor fi în măsură a da declaraţii importante asupra organizării armatei, disponibilul în oameni etc., vor fi înaintaţi Comandamentelor superioare şi chiar marelui Cartier General, pentru a se aduna materialul necesar şi ţine la curent broşura cu organizarea armatei respective.*

Informaţii asupra celor ce se petrec în spatele inamicului pot da îndeosebi: ofiţerii, subofiţerii, intendenţii, telefoniştii, agenţii de legătură, soldaţii de la convoaie, ordonanţele, cei care au avut misiuni pe la serviciile etapelor etc. Întotdeauna trebuie a se specifica bine sursa informaţiei, deosebindu-se ceea ce a văzut de ceea ce a auzit (în acest din urmă caz, de la cine a auzit). Dacă s-au luat de la prizonieri documente care au o oarecare însemnătate, vor fi totdeauna examinate înainte de a se proceda la interogatoriul lor.

Pentru a se *împiedica* comunicare reciprocă între prizonieri, în scopul de a ne induce în eroare, se vor ţine izolaţi pe cât posibil în localuri separate; în orice caz însă, ofiţerii şi subofiţerii se vor ţine separaţi de celelalte grade inferiore. Când se capturează un număr mai mare de prizonieri, se vor grupa pe regimente şi batalioane, interogându-se dintre ei acei mai deştepţi şi care ar da declaraţii mai comple-

te. Prizonierii asupra cărora se găsesc proclamații către trupele sau poporul nostru, sau gloanțe dum-dum, vor fi dați în judecata Curților Marțiale. Prizonierii n-au voie să aibă asupra lor mai mult de 20 mărci (coroane sau lire); ceilalți bani se vor înainta odată cu ei și actele de vărsare taberei respective spre păstrare.

Pe aceleași baze se va lua interogatoriul și fugarilor. Din moment însă se naște bănuiala că aceștia ar fi spioni anume trimiși de inamic, li se va aplica imediat regimul închisorii și măsuri severe în luarea interogatoriului.

La interogatoriul locuitorilor din zona de operațiuni se va da o specială atenție asupra celor veniți din partea inamicului și asupra celor care, după felul lor de activitate, pot să dea cele mai bune informații asupra inamicului, precum: birjari, negustori și, mai cu seamă, vânzători ambulanți, factori poștali, prostituate, cârciumari etc.

7. Documente și obiecte găsite asupra inamicului

În afară de observarea inamicului, luare de prizonieri și interogarea lor, informații sigure și importante se capătă din examinarea cu atenție a documentelor și obiectelor aparținând inamicului, ca: biletele de identitate, documente, ordine, rapoarte, scrisori, plicuri (cu pecetea și nr. poștei), hărți, scheme, carnete personale, semnele după uniformă, armament, diferite obiecte de armament (rachete luminoase, scuturi, instrumente de măsurat, sârmă), matricolul de pe crupa calului, inscripțiile de pe căruțe și trăsurile convoiului, inscripțiile de pe crucile morților etc. Dacă obiectele nu pot fi transportate, vor fi fotografiate, desemnate și descrise (obiecte cu caracter de defensivă descoperite pentru I-a oară, adăposturi etc.). Toate documentele și obiectele luate de la prizonieri și de la morți, precum și cele găsite, se leagă separat sau se pun în plic, înaintându-se imediat stat-majorului Armatei, notându-se pe fiecare *unde, când, de la cine* și *de cine* au fost luate sau găsite. Fără notarea exactă a acestor date nu vor putea servi la stabilirea unei informații de valoare.

Toți ofițerii și gradele inferioare trebuie să fie pătrunși de nevoia și folosul prezentării autorităților superioare a cele mai mici bucăți de hârtie care ar aparține inamicului și care, la prima vedere, ar părea că nu are nicio însemnătate. Nimănui nu-i este permis a le arunca sau lua pentru sine ca amintire.

Prizonierii, în special ofițerii, subofițerii, agenții de legătură, telefoniștii, vor fi percheziționați imediat după capturare. Toate documentele vor fi luate (cărțile de rugăciuni și fotografiile familiale, pe care nu sunt însemnări, pot fi lăsate) și, după ce se va nota pe ele cum s-a prescris mai sus, vor fi înaintate Comandamentului superior. La fel trebuie percheziționate și cadavrele inamice. Pozițiile și satele părăsite de inamic trebuie percheziționate cu atenție. Toate documentele, însemnările, bandele de jurnale, gazetele, scrisorile se vor cerceta; de asemenea, inscripțiile făcute în cantonament, pe case, uluci etc. Îndeosebi localitățile unde au funcționat Statele Majore și diferitele servicii se vor percheziționa foarte riguros; asemenea și locurile unde s-au predat prizonierii, pentru a descoperi obiectele aruncate sau ascunse de ei înaintea predării. Benzile telegrafice pot da indicii prețioase; de asemenea condicile de la gări asupra transporturilor de trupe și materiale.

8. Presa străină

Acest mijloc de informații cade în atribuțiile directe ale Biroului de Informații de la Marele Cartier General şi care va aduce şi la cunoştința Comandamentelor subordonate informațiile cele mai importante.

9. Serviciul Secret (S.S.)

Serviciul Secret este dirijat la Marele Cartier General de către un ofițer de Stat Major, care este şeful serviciului. Acest ofițer depinde direct de şeful Biroului de Informații, de la care primeşte instrucțiunile pentru serviciul său special.

În atribuțiile ofițerului şef al serviciului [de] informații secrete la Marele Cartier General intră toate chestiunile serviciului de spionaj propriu-zis, cât şi acele ale serviciului de contraspionaj – în zona armatelor. Acest ofițer dispune pentru serviciul său de un personal special şi de fonduri speciale puse la dispoziția sa de către şeful Biroului [de Informații], cu aprobarea subşefului de Stat Major.

În fiecare Armată, serviciul informațiilor secrete (spionaj şi contraspionaj) este dirijat, ca şi la Marele Cartier General, de un ofițer de Stat Major (sau un ofițer de la trupă, format pentru acest serviciu) ataşat la Biroul Informații din Statul Major [al] Armatei respective. În principiu, atribuțiile ofițerilor de la Armate sunt, cu privire la spatele frontului inamic şi în zona armatei proprii, aceleaşi ca ale şefului se serviciu de la Marele Cartier General. El dispune, de asemenea, pentru executarea serviciului de un personal special şi de fonduri speciale, care îi sunt puse la dispoziție de către şeful Biroului de Informații cu aprobarea şefului de Stat Major al Armatei respective. şeful de Stat Major primeşte aceste fonduri de la Marele Cartier General.

Un serviciu al informațiilor secrete (S.S.) poate să fie organizat pe anumite puncte ale teritoriului cu deosebire indicate, situate fie în zona armatelor, fie în zona interioară; acest serviciu va fi atunci condus de către un ofițer desemnat special de către Biroul de Informații din Marele Cartier General, de care el va depinde direct; acest ofițer primeşte instrucțiuni tehnice de la serviciul informațiilor secrete (S.S.) din Marele Cartier General. El trebuie să dispună de personal şi fonduri speciale.

Asupra organizării şi funcționării în detaliu a acestui serviciu la Marele Cartier General, la Armate şi în interior vor urma instrucțiuni speciale, care vor fi date la timp şi personal-secret ofițerilor însărcinați cu conducerea serviciului informațiilor secrete, la Marele Cartier General, la Armate şi pe anumite puncte ale teritoriului.

V. Funcționarea Serviciului de Informații

Studiul informațiilor, redactarea şi comunicare buletinului de informații

Fiecare unitate, începând cu Batalionul, va trimite zilnic unității superioare un buletin (raport) de informații. Acesta însă, nu trebuie să lase a se înțelege că o ştire importantă şi urgentă nu trebuie *adusă imediat şi prin mijloacele cele mai repezi la cunoştința celor îndrept; complectată apoi cu toate datele, va fi trimisă şi prin buletin.* În numărul acestui fel de ştiri, cu caracter extra-urgent, intră:

a) După orice luptă sau încăierare se va raporta imediat: unitățile inamice cu care au avut de a face, obiectivele atinse de ele sau în ce direcție s-au retras;

b) Descoperirea de noi unități inamice;

c) Dispariția unităților care până atunci operau pe front;

d) Schimbarea trupelor de pe poziţiile liniei I-a cu altele din rezervă;

e) Întăririle primite în artilerie, poziţiile ocupate;

f) Retragerea inamicului dintr-un anumit sector;

g) Incendiile mari din spatele apropiat al inamicului şi, mai cu seamă, dacă ele au început deodată în câteva puncte, acesta fiind întotdeauna indiciul începerii unei retrageri;

h) şi altele, când se va judeca că este cazul.

Toate ştirile de la punctele b, c, d, e, f, g, h, *trebuie ca, în aceeaşi zi, să ajungă şi la cunoştinţa Comandamentului Armatei care, judecând importanţa, le raportează Marelui Cartier General.* Toate ştirile şi buletinele sosite astfel în Statele Majore ale Comandamentelor, după ce sunt apreciate, clasate, coordonate, constituie datele care vor servi de bază la alcătuirea Buletinului de Informaţii. Ştirile primite în Statul Major se împart după gradul lor de încredere în: *sigure*, *probabile* (din care se pot scoate concluzii de presupunere) şi *nesigure*. Ca bază la alcătuirea buletinelor trebuie să servească datele sigure. Ele se completează cu ştirile probabile, cu indicarea gradului lor de încredere după ce, mai întâi, au fost puse în legătură cu datele căpătate din alte izvoare. ştirile date de agenţii secreţi se pun în buletin după gradul lor de probabilitate ştirile nesigure se introduc numai în cazuri speciale, dar totdeauna însoţite de explicaţiile necesare. Oricărei ştiri trebuie să i se arate izvorul de unde se deţine. Buletinele de informaţii până la Corpul de Armată (inclusiv) se vor mărgini a expune faptele şi datele astfel cum s-au produs, fără a fi însoţite de comentarii sau trage concluzii. Buletinele vor fi redactate sub o formă scurtă, clară şi precisă. Părţile care au nevoie de o expunere mai largă se vor pune ca anexe. O dată pe săptămână sau atunci când situaţia inamicului suferă schimbări mai pronunţate, se va trimite o dată cu buletinul din acea zi şi o schiţă cu arătarea în detaliu a forţelor inamice. Schiţa va fi însoţită de un tabel, arătând detaliat gruparea pe sectoare şi compunerea fiecărei unităţi (ordinea de bătaie).

Buletinele se trimit la orele ordonate:

– Unităţii superioare, celor inferioare şi *unităţilor vecine* oricare ar fi numărul şi valoare informaţiilor primite până la acea oră;

– Când informaţii importante sosesc după trimiterea buletinului, ele se comunică imediat la unităţile de mai sus;

– Unitatea care trimite buletinul este datoare să se asigure că a ajuns la destinaţie, iar unităţile care trebuie să-l primească sunt oblicate *a-l cere imediat ce văd că nu a fost primit la ora hotărâtă*;

– Când, însă, din cauze diferite, unitatea căreia îi este adresat buletinul a dispărut, se va *înmâna unităţii imediat superioare căreia aparţine dânsa*. Nu se admite ca unitatea căreia i se trimite buletinul să nu fie găsită, căci aceasta ar însemna pierderea legăturii, ceea ce este o crimă de neiertat.

Ofiţerii trebuie să cunoască perfect cuprinsul informaţiilor din buletine referitor la raza lor de acţiune, iar acele ştiri despre inamic, care se judecă necesar, se vor aduce şi la cunoştinţa soldaţilor în unităţi (efective slăbite, trupe epuizate, moral scăzut etc.).

Anexa nr. 8

● 1917 aprilie 15. Marele Cartier General, *Instrucțiuni asupra măsurilor ce trebuie luate în Statele Majore, servicii sau corpuri de trupă pentru a evita indiscrețiile și a ne păzi de spionajul inamicului*

Marele Cartier General
Biroul Informații
No. 51

15 aprilie 1917

INSTRUCȚIUNI
asupra măsurilor ce trebuie luate în Statele Majore, servicii sau corpuri de trupă pentru a evita indiscrețiile şi a ne păzi de spionajul inamicului

Organizarea lucrului şi organizarea materială a Statelor Majore şi a serviciilor se vor regula după principiile următoare, care vor fi puse în aplicare sub răspunderea personală a comandanților de unități şi a şefilor de servicii, imediat după primirea prezentei note.

1. Ofițerii şi oamenii de trupă nu vor lucra niciodată în aceeaşi cameră; camera ofițerilor va fi despărțită de aceea a gradelor inferiore printr-un perete plin şi o uşă cu cheie. Pentru a da diferite instrucțiuni scriitorilor, ofițerii, de preferință, se vor duce ei în camera subofițerilor în loc de a aduce pe aceştia în propriile lor birouri.

Hărțile de operațiuni vor fi puse la adăpost de privirile indiscrete acoperindu-se cu o hârtie opacă cu care vor fi acoperite tot timpul cât hărțile nu sunt necesare. Documentele secrete şi dicționarele de cifrat vor fi păstrate în dulapuri sau cufere solide sau, mai bune, în casa de fie. Documentele nu vor fi niciodată lăsate în mâinile oamenilor de trupă şi vor trebui încuiate ori de câte ori ofițerul nu se serveşte de ele, mai ales în timpul nopții şi în timpul mesei. Hârtiile care au servit de ciornă, note nefolositoare, ciornele de cifrat telegrame vor fi arse de însuşi ofițerii, treptat şi pe măsură ce ele nu vor mai servi. Aparatele telefonice vor fi aşezate într-un aşa loc şi în aşa fel încât convorbirile să nu poată fi auzite de persoanele care nu le privesc. Instrucțiunile, ordinele şi documentele secrete vor fi redactate şi scrise la maşina de scris de către însuşi ofițerii.

Întrebuințarea maşinii de scris face parte din cunoştințele indispensabile ofițerilor de stat-major. Învățarea de a scrie la maşină cere foarte puțin timp şi este inadmisibil de a da gradelor inferioare să copieze instrucțiuni secrete, mai ales acelea care se referă la operațiuni, pentru motivul că ofițerii de stat-major nu sunt capabili de a face acest lucru ei înşişi. Documentele secrete de expediat vor fi puse în plic de însuşi ofițerii, astfel că, până în momentul expedierii lor, să rămână necunoscute de secretari, plantoane etc., care nu trebuie să le cunoască. Accesul în birourile statelor majore şi serviciilor trebuie să fie absolut interzis persoanelor străine acelor state majore sau servicii. Se vor da instrucțiuni, în consecință, plantoanelor însărcinate cu paza birourilor. De altfel, est un mare interes de a organiza la fiecare Cartier Ge-

neral o cameră de recepție, care să servească de vorbitor şi în care ofițerii să poată primi persoanele care vin să-i vadă în interes de serviciu. Intrarea în Biroul Operații va putea fi interzisă chiar şi personalului din Statul Major al aceluiaşi Cartier, străin Biroului Operații.

2. Gradele inferioare şi, eventual, funcționarii civile vor trebuie să fie obiectul unei supravegheri constante din partea comandantului Cartierului respectiv sau a şefului serviciului, în ce priveşte lumea şi localurile ce le frecventează, deplasările şi corespondența lor. Va fi cazul de a trimite imediat la trupă acei oameni care nu ar fi de o siguranță încercată în ceea ce priveşte sentimentele lor naționale. Ofițerii se vor abține cu rigurozitate de a vorbi despre operațiuni sau despre organizarea militară în fața scriitorilor, ordonanțelor, soldaților care servesc la popotă, automobiliştilor etc. De altfel, se va reaminti ofițerilor şi oamenilor de trupă că le este interzis de a vorbi despre operațiunile militare în curs sau proiectate, în afară de serviciu.

3. Comunicațiile făcute prin plicuri, telegrame sau telefon se pretează, în starea actuală de funcționare a serviciului, la numeroase indiscreții, pe care serviciul inamic de spionaj nu poate să le scape şi să nu le exploateze. Pentru remedierea acestui lucru se vor lua următoarele măsuri în toată armata:

a) Scrisorile, ordinele, instrucțiunile etc. vor purta ca timbru indicația unei singura unități (de unde provin acele scrisori, ordine etc.) şi nu indicația întregii scări a ordinii de bătaie. Ele vor purta data, dar locul de staționare al statului-major sau al corpului de trupă nu va fi niciodată menționat; aşa fiind, un antet nu va fi de exemplu astfel:

Armata 3-a
Răcăciuni 30/3/917
Corpul XXVII A./Divizia 41/Brigada 82-a/Regimentul 358 infanterie

ci va fi astfel:

Regimentul 358 infanterie 30/3/917

Adresele de scrisori scrise pe plicuri nu vor menționa niciodată locul staționării Cartierului General, serviciului sau al corpului de trupă destinatar, ci numai calitatea şi numărul statului major sau al corpului de trupă. Locul de destinație trebuie să fie indicat verbal curierului însărcinat cu transmisiunea plicurilor.

b) Comunicațiile telegrafice sau telefonice necesitând, prin forța lucrurilor, cunoaşterea pentru apelul destinatarului, a locului geografic al postului chemător şi al postului chemat, se va adopta următoarea regulă pentru adresa telegramelor şi a mesajelor telefonate: posturile care cheamă şi posturile chemate se vor defini numai prin calitatea lor şi prin locul de staționare şi niciodată prin numărul lor de ordine de bătaie. În modul acesta, o telegramă sau un raport telefonat nu se va da astfel:

M.C.G. [presupus la Tecuci] către Cartierul General al Armatei II-a, Buzău, ci în modul acesta: Statul Major Tecuci, către Statul Major Buzău,

nici: Cartierul General al C. V A. Focşani către Intendența 9-a, ci: Statul Major Focşani la Intendența R-Sărat;

şi nici: Comand. Reg. 115 Inf. Slobozia către Comand. Grupului 27 Art. la Făurei, ci: Comand. Inf. Slobozia către Comand. Art. Făurei etc.

Întrebuințarea telegramelor cifrate numai în parte sau cu adăugiri de silabe este interzisă. Telegramele ce se dau cifrate trebuie cifrate în întregime. În plus,

este cu totul oprit de a se scrie descifrarea unei telegrame pe însăşi acea telegramă. Descifrarea şi originalul trebuie să fie totdeauna scrise pe foi deosebite. După descifrare, originalul va fi totdeauna ars.

În statele-majore şi servicii se face un abuz inadmisibil de conversații telefonice, mai ales în ce priveşte durata lor. Aceste conversații au marele inconvenient de a fi bazate numai pe memoria corespondentului, de a deschide uşa la toate neînțelegerile sau echivocurile, de a nu lăsa nicio urmă, nici la expeditor, nici la destinatar, de a exprima prea arareori gândirea exactă a corespondenților. În afară de aceasta, ele acaparează pentru un timp nedefinit liniile unei rețele deja atât de restrânsă. Se recomandă, prin urmare, ca, afară de cazul unei necesități absolute, conversațiile telefonice vor fi înlocuite prin „rapoarte telefonate" (note telefonice) redactate în ce priveşte adresa şi textul ca şi telegramele şi dictate de către postul chemător, postului chemat. Autoritățile expeditoare şi destinatare sunt obligate de a ține într-un carnet „ad-hoc" copia rapoartelor şi ordinelor pe care le-a trimis şi primit. Conversațiile private în statele majore, servicii sau corpuri de trupă, fie cu militari, dar mai ales cu persoane străine armatei, sunt în mod formal interzise. şefii posturilor centrale telefonice vor primii de la şefii de stat-major şi de la şefii de servicii instrucțiuni speciale pentru a nu da sau a nu întrerupe comunicațiile despre care se vorbeşte aici mai sus.

4. Se vor lua toate precauțiilor în interiorul cantonamentelor pentru a face să dispară toate indicațiile care ar permite de a identifica şi de a număra trupa sau serviciul care ocupă cantonamentul; tabelele indicatoare, fanioanele distinctive a statelor majore vor fi scoase; se va ordona militarilor de a arde, în loc de a arunca, scrisorile sau plicurile de scrisori. Numărul corpurilor de armată, divizii, regimente, puse pe trăsuri vor fi mascate prin plăci de lemn sau de carton etc. Supraveghearea în cantonament a persoanelor străine militare sau civile va fi făcută cu cea mai mare rigoare.

5. Militarii trimişi în misiune pe fronturile de luptă sau în situații de a fi angajați într-o luptă (recunoaşteri de avioane, patrule, unități în linia I-a etc.) nu vor trebui să aibă asupra lor niciodată *note sau documente secrete susceptibile, în cazul când ar fi făcuți prizonieri, de a da inamicului indicații utile asupra situației militare sau asupra intenției comandamentelor.*

Fiecare om, în armata română, trebuie să fie instruit şi pătruns de datoria imperioasă ca fie din greşeală profesională sau neglijență, să nu lase inamicului posibilitatea de a-şi exercita primejdioasele sale investigații. Siguranța şi secretul operațiilor militare cer, din contra, concursul militarilor de orice grad. A nu se opune la o acțiune bănuită de spionaj din partea inamicului şi a nu o semnala, fără a întârzia, autorității superioare, înseamnă a comite, prin complicitate tacită, o crimă contra Patriei.

Din înalt ordin
şeful Stat Majorului General al Armatei
General de Corp de Armată Adjutant /ss/ Constantin Prezan

Anexa nr. 9

● 1917 august 24. Memoriu privind organizarea şi funcţionarea birourilor de informaţii de la marile unităţi aflate în componenţa Armatei 1 române

Marele Cartier General 24 August 1917
Biroul Informaţii

Memoriu

Conform ordinului nr. 973 din 18 august 1917 de a merge la comandamentele unităţilor de pe front pentru a vedea modul de funcţionare al serviciului translatorilor la Armata 1 şi 2, am plecat în ziua de 18 august 1917 cu automobilul, împreună cu căpitanul Bârzotescu, peste Bârlad, la Tecuci, urmând itinerariul liniei frontului Armatei 1, de la flancul stâng la flancul drept. În itinerariul urmat, trecând pe la toate birourile de informaţii ale diviziilor Armatei 1, am constatat următoarele lipsuri:

Divizia 2 Cavalerie are ca şef de birou a informaţiilor pe căpitanul Georgescu, ca interpreţi pe Viciu şi Zileriu, de limba germană şi ungară. Divizia ar mai avea nevoie de un interpret de limba bulgară. Serviciul de informaţii la această divizie este bine organizat şi pare a funcţiona foarte bine până la batalion.

Corpul de Cavalerie nu are birou de informaţii format. Şef de birou este maiorul Trandafirescu şi ajutor, locotenent Rigani. Biroului îi lipsesc interpreţi şi agenţii de siguranţă, precum şi detaşamentul de jandarmi, aşa că serviciul de siguranţă în spatele Corpului de Cavalerie nu există. şeful biroului pare a fi un om priceput în serviciul de informaţii, aşa că dacă i s-ar da mijloacele necesare ar forma, cu siguranţă, un bun birou de informaţii.

Grupul Arion nu are birou de informaţii format. Ar avea nevoie de un şef de birou, doi interpreţi, agenţi de siguranţă şi detaşament de jandarmi. Detaşamentul de jandarmi ar putea fi dat Corpului de Cavalerie, care ar repartiza la rândul lui o parte din jandarmi şi Grupului Arion. Divizia ar avea nevoie de un şapirograf şi cerneluri.

La Divizia 14 Infanterie, şef de birou la informaţii este maior Voinescu (foarte priceput), ajutor – locotenent Busnea, interpret – Tudoranu, Crăiniceanu nu a sosit la divizie! Şeful biroului propune ca Biroul de Informaţii să aibă fir telefonic direct de la regiment, deoarece în timpul operaţiunilor firul telefonic este aglomerat cu ordine operative. Tot aşa, lipseşte telefonul pentru observatorii batalionului. Serviciul de informaţii aici pare a fi bine organizat. Pretorul diviziei, bazându-se pe un ordin al Marelui Cartier General (Marele Pretor) cercetează şi percheziţionează el întâi prizonierii, din care cauză ar putea să se întârzie transmiterea ştirilor. Ar fi nimerit să se intervină pe lângă Marele Pretor ca acest ordin să se schimbe, în sensul ca şeful Biroului Informaţii să dispună el mai întâi asupra prizonierilor. Biroul ar avea nevoie de maşină de scris şi şapirograf. Biroul are doi agenţi buni.

La Divizia 5 Infanterie, şeful Biroului Informații este căpitanul de rezervă Cernătescu, fost pretor al fostei Divizii 22 Infanterie, unde ca atare a adus reale servicii diviziei în serviciul de spionaj organizat de D-sa încă din timpul neutralității, pe care l-a continuat şi în război, în regiunea Dragoslavele. El cere, în interesul serviciului, să se dea biroului un şef de birou ofițer de stat-major sau activ şi dânsul să rămână ca ajutor, deoarece nu are cunoştințele militare necesare unui şef de birou de informații. Ajutor are pe sublocotenentul de rezervă Ştefănescu (avocat). Interpret este Aurel Vlad, întrebuințat şi ca ofițer cu popota. Agenți de siguranță are divizia – 2 (buni).

Ajutorul şefului de birou şi agenții stau la eşalonul II (ar fi nimerit unul să stea la eşalonul II şi unul la postul de comandă). Interpretul ar trebui să stea la postul de comandă când sunt operațiuni în curs, tot aşa şi şeful de birou şi ajutorul său. Serviciul de siguranță este foarte bine organizat în spatele diviziei, dat fiind şeful biroului, om specializat în acest serviciu.

Divizia 16 Infanterie: şeful Biroului Informații este locotenentul de rezervă Jipescu Ion (fost financiar), om în etate şi miop. Ajutorul său este locotenent Țenescu Constantin, translator – locotenent de rezervă Horia Pipoş, întrebuințat şi ca ofițer cu popota. Ofițerul cu cenzura lipseşte, acest serviciu îl exercită un grad inferior. Biroul are doi agenți. Interpreți pentru limba bulgară sunt recrutați dintre românii dobrogeni (grade inferioare).

Biroul nu are planuri directoare suficiente (1/20.000) şi fluturi pentru determinarea coordonatelor, hârtie de scris, creioane colorate, cerneală, şapirograf, registru pentru fişe, iar maşina de scris (*Yost*) are nevoie de cercuri noi. Nu are telefoane şi sârmă pentru posturile de ascultare. Dl. şef de stat-major al diviziei, locotenent-colonel[ul] Dumitrescu, cere ca să i se pună la dispoziție un avion de recunoaştere şi unul de reglarea tirului artileriei, deoarece avioanele corpului de armată sunt mereu ocupate, aşa că nevoile diviziei nu pot fi satisfăcute niciând.

Divizia 13 Infanterie: şeful Biroului Informații, maiorul Mărgăritescu, este întrebuințat foarte mult la alte servicii, ofițerul ajutor, locotenent de rezervă Popescu, tot aşa, personalul de la regimente şi batalioane tot aşa. Actualmente, serviciul de informații la regimente şi batalioane este desființat din cauză că golurile ivite în oameni în luptele trecute au fost completate cu aceşti oameni specializați. Interpret are divizia pe Titus Fodor, agenți are doi. Ofițer cu cenzura este căpitanul de rezervă Cristache Tudor, ar fi mai bun la serviciul de informații dat fiind aptitudinile ce le are, după cât am fost informat de ofițerii diviziei. Divizia ar avea nevoie de o maşină de scris, şapirograf şi telefoane, precum şi de binoclu.

Ce mi-a bătut la ochi, ca lucru deosebit, a fost spiritul de cinste şi disciplina de fier ce domneşte la detaşamentul de jandarmi a acestei divizii, al cărui comandant este plutonierul Stichi (fost contabil în viața civilă, foarte inteligent), populația vorbeşte cu drag de cinstea exemplară a jandarmilor de sub comanda sa, care nu iau niciun bacşiş pentru a satisface mici cereri juste ale populației.

La Divizia 10 Infanterie şeful Biroului Informații este căpitan Chilian Tiberiu, ajutorul său este locotenent de rezervă Ionescu Pompeiu, interpreți sunt

Valerian Tatu (pentru ungară şi germană) şi elev-plutonier T.T.R. Spiridon Nicolae (pentru bulgară şi turcă), precum şi doi agenţi. La regimente personalul este întrebuinţat şi pentru alte servicii, astfel încât serviciului informativ nu i se dă cuvenita atenţie. Agenţii speciali nu sunt sprijiniţi de către jandarmii diviziei deoarece aşa au ordin de la comandantul lor, maiorul Popeanu.

Agenţii ar avea nevoie de diferite costume pentru a putea urmări deghizaţi. Ca materiale biroul ar avea nevoie de cerneală chimică, cea venită din Rusia este de calitate proastă. Divizia ar avea nevoie de maşină de scris, la regimente se găsesc, dar ele nu vor să le dea diviziei. Ar mai avea nevoie de creioane chimice, hârtie de calc, indigo şi gumă arabică, tutun pentru prizonieri etc., ca să-i facă mai comunicativi. Pâinea ce se serveşte la divizie este mucegăită, iar soldaţii se îmbolnăvesc de la ea.

Personalul biroului se găseşte în număr complet la postul de comandă, care până acum a trebuit să fie schimbat de trei ori din cauză că artileria inamică l-a bombardat mereu. Ar fi nimerit ca birourile să fie instalate adăpostite de artileria inamică pentru a putea lucra în linişte.

Divizia 9 Infanterie: şeful Biroului Informaţii este căpitanul Barbian, ajutor este sublocotenent de rezervă Popescu Tudor, interpreţi Băncilă (venit de la Corpul 1 Armată, Divizia 11 Infanterie, pentru limbile germană şi ungară) şi agentul Ganea (pentru bulgară şi rusă). Ofiţerii informatori de la regimente comandă actualmente plutoane, tot aşa gradele inferioare de la batalioane au umplut golurile, astfel că serviciul informativ nu funcţionează la unităţile din front.

Ca material lipseşte: maşină de scris, şapirograf, cerneluri, hârtie de calc, gumă arabică, binoclu şi ceasuri. Biroul Informaţii cu întreg personalul se găseşte la postul de comandă al diviziei, în liniile bateriilor noastre.

Divizia 11 Infanterie: şeful Biroului Informaţii este căpitanul Boierescu, ajutorul său – locotenent Vasilescu – nu corespunde şi s-a cerut un înlocuitor care să fie şi interpret de rusă şi germană. Există interpret de limba ungară. Agenţi: unul este Mişescu – neapt, al doilea nu s-a prezentat încă, este comisarul Bălaşu Octav, pe care îl aşteaptă de două săptămâni. Interpret de limba bulgară se găseşte la regimentele diviziei. Radiotelegrafişti nu sunt deloc la divizie, din care cauză două posturi T.F.F. sunt complet inutilizabile în operaţiuni, iar comunicatul oficial nu s-a primit de 5-6 zile. Biroul are nevoie de o motocicletă, şeful biroului fiind singurul motociclist. Serviciul de informaţii la brigăzi şi regimente este format. Biroul ar mai avea nevoie de un şapirograf şi fond de recompensă pentru luare de prizonieri. La divizie lipseşte un schimbător cu 6 telefoane.

În rezumat: În general, am observat un viu interes ce depun pentru serviciul informativ ofiţerii însărcinaţi cu conducerea acestor birouri. Toţi doresc să-l aibă cât mai complet şi mai bun. Ei îşi dau seama de importanţa acestui serviciu, exceptând unele cazuri în care comandanţii nu sunt încă pătrunşi îndeajuns de importanţa serviciului, făcând astfel dificultăţi în menţinerea şi formarea personalului necesar serviciului de informaţii. Aceste dificultăţi sunt uşor de înlăturat prin ordine repetate către divizie, atrăgându-le atenţia mereu asupra importanţei acestui serviciu.

Problema cea mai anevoioasă, care cere urgentă dezlegare, este insuficiența pregătirii ce o au majoritatea conducătorilor de birouri, din care cauză și personalul din subordine rămâne inactiv. Acest inconvenient se explică prin faptul că, actualmente, se găsesc pe la divizii mulți șefi noi de birouri, iar cei mai vechi sunt întrebuințați și la alte servicii, așa că nu mai au timp a se ocupa exclusiv cu serviciul de informații. Cele mai multe din divizii au pierdut instrucțiunile asupra organizării serviciului de informații, tot așa și modelele de interogatorii, așa că acestea ar trebui transmise de urgență diviziilor și în mai multe exemplare, deoarece ele nu au mijloace pentru scoaterea lor în mai multe copii.

Ofițerii interpreți din birourile de informații nu știu ce să lucreze în timpul când nu au prizonieri. Ei ar trebui să se ocupe cu instruirea personalului inferior de completare, care ar putea fi luat dintre răniții ușor de la primul post de ajutor și ai spitalului mobil cel mai apropiat. Ei ar putea să se ocupe cu combaterea spionajului din dosul frontului, cu recrutarea personalului pentru a-l trimite în spatele frontului inamic prin liniile frontului, cu cercetarea terenului din fața liniilor înaintate ale frontului, cu supravegherea și controlul personalului în serviciul informațiilor de la regimente și batalioane, cu propaganda patriotică în rândurile trupelor noastre și aliaților ruși (printre ruși sunt mulți basarabeni) pentru a le ridica moralul și pentru a combate propaganda germană, care nu-i slăbește deloc nici pe ruși, nici pe ai noștri. Mulți dintre ofițerii din front susțin că ar fi o absolută necesitate a lucra și la noi cu manifeste, slăbind moralul trupelor germane. Un fond special pentru a plăti oamenii însărcinați anume pentru propaganda națională ar fi necesar chiar și la divizii.

Ca serviciul la birourile de informații să funcționeze bine, șeful biroului de informații al armatei respective ar trebui să facă din când în când câte o inspecție pe la divizii pentru a constata la fața locului lipsurile. Afară de aceasta, ar trebui ținute cursuri de instrucție la armată la care să ia parte șeful biroului de informații de la divizie sau ajutorul lui. Tot așa, cursuri săptămânale ar trebui ținute la divizii cu personalul din subordine până la batalion. Instrucțiuni speciale pentru fiecare ramură a serviciului de informații ar fi absolut necesar (trimise în mai multe exemplare diviziilor). Șefii birourilor de la divizii ar trebui sesizați a raporta săptămânal experiențele lor câștigate din practica serviciului pentru ca Armata să le centralizeze și să le comunice la folosința tuturor celor interesați.

Altfel, moralul ofițerilor și al trupei este foarte ridicat, ei susțin că sunt invincibili, dar se plâng că pâinea este de o calitate proastă și mucegăită. Un efect demoralizator poate să exercite asupra moralului trupei faptul că din partea administrației civile nu s-au luat măsuri ca populația refugiată din satele evacuate să aibă hrana necesară. În Pădureni, de exemplu, zilnic mor 3-4 copii din cauză că se hrănesc numai cu fructe, porumb și castraveți. Kilogramul de carne este 6 franci. Friguri palustre bântuie în această regiune, iar femeile ca să-și poată hrăni copiii se dedau la prostituție pe bani, ceea ce face controlul sanitar civil insuficient și propagă morburile venerice aduse de ruși.

Revolta contra rușilor este mare, deoarece la ruși nu se simte nici acum o îmbunătățire a disciplinei în rândurile lor și acum mișună prin sate dezertori

ruşi, care jefuiesc fără să fie opriți de nimeni, aceasta numai în zona diviziilor ruseşti.

Apoi am plecat cu un automobil ocazionat la Tecuci, unde am raportat lipsurile constatate şi dlui maior Placă, întorcându-mă apoi cu trenul curier la Iaşi în ziua de 24 august 1917. Frontul Armatei 2 nu l-am putut vizita pentru a vedea şi acolo cum funcționează serviciile de informații, deoarece la 23 august 1917 am primit ordin telegrafic de a mă reîntoarce la birou.

Căpitan /ss/ Popovici

(AMR, fond MCG, dosar 315, f. 182-188.)

Anexa nr. 10

● 1917 octombrie 3. Marele Cartier General, Biroul Informații, *Observații relative la funcționarea Serviciului de Informații*

Marele Cartier General
Biroul Informații
No. 1149

3 octombrie 1917

OBSERVAȚII
relative la funcționarea Serviciului de Informații

Operațiunile ofensive şi defensive din această din urmă perioadă ne permit formularea următoarelor observații La începutul ultimei perioade mai active, armatele, diviziile, regimentele, posedau asupra inamicului informații care s-au adeverit în cursul operațiunilor. Aceasta a fost cea mai bună dovadă că serviciul de informații lucrase cu succes.

Însă, începând operațiunile, produsul acestui serviciu a scăzut mult. Pare că această lacună provine din faptul că gradele întrebuințate în serviciul de informații, care, înainte de perioada activă, lucrau în mod exclusiv la acest serviciu, au fost în ziua de luptă distrate de la serviciul lor, în profitul operațiunilor. Din acest mod de a proceda, rezultă foarte grave inconveniente. Când, de pildă, ofițerul de informații al unui regiment de infanterie încetează să se ocupe de misiunea sa, serviciul de informații este paralizat în sectorul acestui regiment, deoarece nimeni nu dirijează căutarea informațiilor şi nu condensează rezultatele obținute pentru a le supune comandantului regimentului şi comandamentului superior.

Dacă se întâmplă la fel în toate regimentele, şefii de toate gradele, de la regiment până la grup de armate, se găsesc în imposibilitatea de a lua hotărâri bune, căci nu cunosc situația, forțele şi intențiile inamicului; ei nu pot întrebuința deci, în mod judicios şi repede, rezervele lor.

Urmează de aci că şeful cel mai bine dotat cu calități militare riscă, în urma necunoştinței situației, să dea ordine care au tot atât de puțină valoare ca şi ordinele prescrise de şeful cel mai puțin capabil.

Dacă căutam o explicație a rezultatului slab al serviciului de informații pe timpul operațiunilor, trebuie să ne reamintim că, in campaniile anterioare, studiate cu cea mai mare îngrijire, situația trupelor concentrate pe un teatru de operațiuni nu se modifica aproape deloc, din cauza lipsei mijloacelor de transport şi că, pe câmpurile de bătaie de atunci, restrânse, şefii vedeau cu ochii lor dispozitivul inamicului, din care deduceau intențiile sale. şi, de aceea, serviciul de informații era relativ neglijat. Astăzi, căile ferate şi automobilele permit modificarea, în scurt timp, a forțelor armatelor şi a repartiției lor.

Pe de altă parte, pe câmpurile de bătaie întinse, întrebuințarea prafului de puşcă fără fum şi dispozitivele adoptate de trupe pentru a utiliza terenul, în acelaşi timp ca şi distantele mari pe câmpul de luptă, îngreunează foarte mult aprecierea forțelor inamicului, chiar cu ajutorul aviației.

Procedeul care permite să lumineze în mod clar comandamentul este *identificarea morților şi mai ales identificarea şi interogatoriul prizonierilor*, cu condiția ca toate aceste operațiuni să fie executate *repede şi bine*. În adevăr, grație muncii comune a birourilor de informații ale armatelor aliate, noi suntem constant la curent cu ordinea de bătaie inamică şi în special cu compunerea diviziilor sale. Dacă ofițerii exersați interoghează pe prizonierii capturați în diferitele puncte ale liniei de luptă, este uşor să se deducă numărul diviziilor sau regimentelor pe care le posedă inamicul, modul cum ele sunt repartizate şi, prin urmare, permite şefului să judece până la ce grad trebuie să fie prudent sau îndrăzneț.

Un front A–B, de 3 km întindere, poate fi ținut de inamic în numeroase feluri şi fără ca conturul aparent al inamicului să dea vre-o indicație serioasă. De pildă, schița de mai sus[636] arată frontul ținut de:

1. Un regiment având toate elementele sale în linie (formație defensivă).
2. O brigadă având o formație ofensivă în A–C şi o formație defensivă în C–B.
3. O divizie în formație de atac, având o densitate considerabilă în C–B.

Este evident că interogatoriul prizonierilor capturați în punctele A. B. C. va lumina complect comandamentul asupra forței şi intențiilor adversarului, arătând, cel puțin, numărul batalioanelor sau regimentelor de care dispune adversarul şi repartiția lor. De altfel, informațiile pe care le pot da prizonierii sunt foarte întinse şi acelea relativ la situația inamicului, la linia pe care o ocupă şi la lucrările pe care le-a executat, când pot fi obținute pe această cale, evită multe recunoaşteri costisitoare şi multe surprize. Însă este un punct principal: *pentru ca serviciul de informații să dea roade bune, el trebuie să fie îndeplinit în mod constant de un personal special, instruit, bine dirijat de Comandament şi avid de rezultate bune.* Mai este indispensabil ca *informațiile să sosească la timp* pentru a fi utilizate şi ca toate mijloacele de legătură: telegraf (fără şi cu fir, optic), telefon, agenți de legătură sau ştafete (cu motociclete, biciclete, călare, pe jos), să fie întrebuințate în mod intensiv (în alte armate se întrebuințează pe o scară largă porumbeii-călători şi câinii-ştafete).

Ca o concluzie, pentru ca şefii de toate gradele să fie bine luminați aşa cum trebuie pe timpul operațiunilor, *toată lumea trebuie să fie convinsă de importanța primordială a acestui serviciu, precum şi comandanții de toate gradele trebuie să fie responsabili de căutarea informațiilor, coordonarea şi transmiterea lor.* În special comandanții de divizii trebuie să dirijeze instrucția personalului specializat în acest scop şi să supravegheze activitatea sa.

[636] Nu se publică.

Aceste observații se înaintează Comandamentelor de Armate, Corp de Armată, Divizii, Brigăzi şi Regimente.

Din Înalt Ordin
şeful de Stat Major General al Armatei,
General de Corp de Armată Adjutant /ss/ Constantin Prezan

Şeful Biroului Informații,
Colonel /ss/ Nicolae Condeescu

(AMR, fond MCG, dosar 315, f. 109)

Anexa nr. 11

● 1918 ianuarie 20. Marele Cartier General, *Instrucțiuni cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informații*

Marele Cartier General
Biroul 2 Informații

20 ianuarie 1918

Se aprobă:
Şeful Stat Majorului General
însărcinat cu comanda Armatei Române
G-ral. de Corp de Arm. Adj. PREZAN

INSTRUCȚIUNI
cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informații
(urmare la Instrucțiunile din 20 februarie 1917)

În decursul războiului s-au făcut numeroase observații în ceea ce priveşte organizarea şi funcționarea serviciului de informații. Instrucțiunile de față au de scop de a preciza *rolul şi atribuțiile diferitelor eşaloane*, arătându-se pentru fiecare eşalon în parte:

I. Care sunt informațiile necesare Comandamentelor (la diferite eşaloane);

II. Personalul întrebuințat la căutarea şi aducerea informațiilor, cum şi mijloacele de care trebuie să se servească; Organizarea serviciului;

III. Dări de seamă şi rapoarte pe care le trimit unitățile inferioare unităților superiore şi instrucțiuni adresate de unitățile superiore unităților inferioare.

*
* *

În principiu, fiecare unitate trebuie să fie în mod exact informată atât asupra unităților inamice ce le are în față, cât şi asupra celor din fața unităților vecine. Acest rezultat se va putea obține numai atunci când fiecare regiment va căuta el însuşi informațiile care îi sunt în putere de a le obține şi dacă primeşte de la divizie informațiile ce-l interesează şi care au fost obținute de unitățile vecine sau de cele superioare prin organele lor de investigație, de care regimentul nu dispune. Comandamentele sunt răspunzătoare de acest lucru.

Unitățile inferioare trebuie să trimită toate informațiile ce au fost căpătate şi chiar pe acelea care li s-ar părea că sunt fără importanță, căci centralizarea şi compararea lor la Comandamentele superioare pot procura informații foarte prețioase. În principiu, unitățile inferioare, ori de câte ori au posibilitatea sau ori de câte ori li se prezintă ocazia, caută a obține informații cât mai amănunțite chiar şi asupra chestiunilor care nu le interesează direct, dar care pot fi de un folos oarecare fie unităților vecine, fie celor superioare.

I. Informații necesare Comandamentelor de la diferite eşaloane[637]

În general, pregătirea bătăliei, care vizează distrugerea forțelor organizate ale adversarului care ca Comandamentul să posede informații privitoare la:

1. Ordinea de bătaie: forțele inamice, numărul lor, valoarea lor (infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, aviație), repartiția lor, rezervele.

2. Organizațiile defensive ale inamicului: natura lor, valoarea lor.

3. Artileria inamică: importanța sa, repartiția sa pe teren, activitatea sa.

4. Aeronautica inamică: mijloacele sale, activitatea sa.

5. Intențiile inamicului.

A. **Informații necesare regimentelor**:

1. *Informații asupra trupelor inamice* (ordinea de bătaie etc.):

a) Numirea unităților (divizie, brigadă, regimente, batalioane, companii etc.); numele şefilor care le comandă; efectivul în ofițeri, subofițeri şi grade inferioare. A se face deosebire în ce priveşte efectivul unităților la hrană (raționări), combatanții şi efectivul de tranşee. Diferite categorii de ofițeri: activi, rezervă, *Landwehr* (honved), *Landsturm*, proveniența lor din subofițeri sau din tineri trecuți prin vre-o şcoală. Numărul specialiştilor din unitatea lor: mitraliori, puşcaşi (cu puşca-mitralieră), grenadieri, echipe de bombardieri etc. Numărul diferitelor materiale (piese) tehnice în fiecare companie, batalion, regiment. Trupe de asalt, compunerea lor; starea sanitară şi morală a trupei.

b) *Ocuparea terenului*: Cum este ocupată poziția în linie şi în adâncime; repartizarea plutoanelor în companie, a companiilor în batalioane, a batalioanelor în regiment. Sectoarele ocupate de unități (limitele între unități).

c) *Intențiile inamicului*: Planul de apărare al poziției (măsurile luate în caz de atac etc.).

d) *Activitatea inamicului*: Recunoaşteri de patrule; ce misiuni li s-a dat: a recunoaşte lucrările noastre, a captura prizonieri sau numai să împiedice mişcarea patrulelor noastre; ce efectiv şi încadrare au aceste patrule de recunoaştere; care este ora lor obişnuită de plecare şi de întoarcere; itinerarul obişnuit; în ce mod patrulele trec rețelele de sârmă, în ce loc şi forma lor. Ce ştie inamicul relativ la patrulele noastre; se teme de ele sau nu; se ocupă cu aranjarea de ambuscade pentru patrulele noastre? În ce loc şi care sunt procedeele întrebuințate. Cum este asigurat serviciul de pază noaptea şi ziua.

2. *Informații asupra organizării defensive şi asupra terenului (în special asupra terenului dintre poziția proprie şi cea inamică).*

Prima poziție inamică:

a) *Apărări accesorii*:

– rețele de sârmă (câte linii/benzi şi în fiecare linie câte rânduri de pari), depărtarea lor de tranşee, distanța între liniile de rețele; felul sârmei (simplă sau ghimpată); felul parilor (țăruşilor): de metal sau de lemn;

---

[637] În războiul de poziție, comandamentele diferitelor eşaloane (de la divizie până la companie sau baterie) țin la zi diferite dosare (hărți etc.) cuprinzând toate informațiile asupra inamicului, terenului etc.; în caz că unitatea respectivă este înlocuită, aceste dosare vor fi date şefului respective al unității care vine să-l înlocuiască (*Anexa* nr. 1, nr. 1 bis, nr. 2 şi nr. 4)

– abatize: felul de construcție (de ex. Arbori transportați sau doborâți pe loc și legați de trunchiuri, încâlciți cu sârmă ghimpată);

– gropi de lup (cu sau fără țăruși în fund); numărul de rânduri de gropi; depărtarea între ele (cu sau fără rețele de sârmă);

– garduri întărite cu rețele de sârmă; rețele electrizate.

Posturi de ascultare (înaintea sau înapoia rețelelor de sârmă, în primul caz, dacă sunt împrejmuite de rețele); dacă sunt legate cu prima linie de tranșee prin șanțuri de legătură înapoi; dacă sunt înarmate cu mitraliere sau puști-mitraliere; efectivul care ocupă aceste posturi de ascultare și dacă există un adăpost.

b) *Tranșeele*: traseul lor și sistemul flancării lor: prin traseu dințat sau bastionat; adâncimea și lărgimea lor; dacă au crenele sau banchete de tragere; dacă sunt făcute în pământ natural sau sunt făcute cu saci de pământ; dacă sunt căptușite cu cărămizi și scânduri (nuiele etc.). Traversele; distanța între traverse; lucrări de secare (cu pompa sau cu mâna) a apei infiltrate în tranșee.

c) *șanțuri de comunicație*: Numărul și amplasamentul (locul) lor; traseul, profilul, întrebuințarea lor; dacă sunt amenajate pentru a fi utilizate și ca șanțuri pentru trăgători.

d) *Adăposturi*: Unde se găsesc: în linia 1-a, în linia 2-a, între linii sau în șanțurile de comunicație; cum sunt construite: cu scânduri, săpate în piatră, betonate etc.; adâncimea lor; pentru ce anume efectiv.

e) *Mitraliere*: Dacă sunt așezate în caponiere blindate; unde? Dacă sunt amplasamente de mitraliere descoperite; câte amplasamente sunt pentru fiecare mitralieră; dacă sunt amplasamente pentru mitraliere în afară de tranșee, înainte sau înapoi și cum sunt amenajate aceste amplasamente în pozițiile care au mai multe linii de tranșee; care este repartizarea mitralierelor pe front și în adâncime.

f) *Bombarde* (*Minenwerfer*): calibrul și numărul lor; unde sunt așezate: în tranșee, în afară de tranșee sau în șanțuri de comunicație; numărul amplasamentelor și felul adăposturilor pentru depozitele de muniții; unde sunt aceste depozite.

g) *Posturi de observație*: Unde se găsesc ele? (în linia 1-a sau înapoi); cum sunt construite (adăposturile), ce vedere au; cum sunt ocupate? (în permanență sau temporal), de ofițeri de infanterie sau de artilerie?

h) *Posturi de comandamente*: Post de companie, de batalion, de regiment, locul lor; modul cum sunt construite; de care ofițeri sunt ocupate și cu ce efectiv de trupe.

i) *Depozite de muniții, de materiale, de alimente și apă*: Locul și felul cum sunt construite. Felul muniției sau materialului.

j) *Organe de legătură*:

– Posturi telegrafice și telefonice; posturi de telegrafie optică; cum sunt adăpostite aceste diferite posturi; posturi de T.F.F., de centre de porumbei voiajori, întrebuințarea lor; întrebuințarea câinilor;

– Posturi de ascultare telefonice; diferite instrumente pentru surprinderea convorbirilor noastre telefonice. Rezultatul obținut; în ce puncte s-au putut surprinde conversații.

Organizarea defensivă în adâncime[638]

Dacă prima poziție cuprinde mai multe linii de apărare, distanța între ele; dacă aceste linii sunt continue sau întrerupte; dacă linia 2-a are vedere (câmp de tragere) asupra celei 1-a sau dacă este contrapantă.

Dacă există sau dacă se execută o a 2-a poziție înapoia primei poziții; la ce distanță şi din ce elemente se compune. Dacă există între 1-a şi a 2-a poziție una sau mai multe centre de rezistență şi poziții de oprire (*Rigelstellungen*).

Asupra poziției a 2-a se va căuta a se obține aceleaşi informații, în ce priveşte traseul şi lucrările executate, ca şi cele care au fost arătate ca fiind necesare a se obține pentru poziția 1-a.

*

Comandamentul de Brigadă fiind intercalat între Regiment şi Divizie numai din punct de vedere al înlesnirii conducerii tactice, serviciul de informații la brigadă constituie un simplu eşalon de transmitere, utilizând bineînțeles informațiile ce interesează propriul său comandament.

*

B. Informații necesare diviziei

1. *Asupra artileriei inamice*[639]: amplasamentul bateriilor inamice şi gruparea lor; determinarea amplasamentelor pregătite dar neocupate (ar putea fi ocupate de baterii de ajutor); calibrul pieselor; locul şi importanța depozitelor de muniții; activitatea bateriilor; numărul de lovituri trase; calibrul proiectilelor; felul de muniții întrebuințate (obuze asfixiante, lacrimogene etc.); direcția generală de unde vin loviturile (dacă este posibil); zona bătută de artileria inamică. Căi de comunicație (drum sau cale ferată) servind la aprovizionarea bateriilor. Numărul amplasamentelor false preparate pentru fiecare baterie; ce fel de deplasare execută bateriile (cu întreaga baterie sau numai cu câte una sau două piese din bateria respectivă); locul bateriilor false; mijloace întrebuințate de artileria inamică pentru a ne înşela asupra locului bateriilor false (întrebuințează procedeul de a scoate bateriile din amplasamentul lor în timpul acțiunii, pentru a le pune să tragă în câmp liber?).

2. *Geniu*: trupe de geniu întrebuințate în sector; numărul unităților; organizarea şi efectivul lor; care este misiunea dată acestor trupe; se găsesc în sector aparate

[638] Căutarea şi gruparea informațiilor relative la a 2-a poziție vor cădea, în special, în sarcina Biroului 2 al diviziei; totuşi, regimentul va trebui să se silească de a culege el însuşi (interogatorii, observatori etc.) cât mai multe informații posibile cu privire la acest punct şi a le da mai departe unităților superioare.

[639] Se înțelege de la sine că informațiile care se referă la activitatea artileriei inamice să fie furnizate nu numai de observatoarele de artilerie, dar şi de regimentele de infanterie; Biroul 2 al diviziei, după ce a coordonat toate informațiile primite astfel, aduce la cunoştința tuturor regimentelor de pe front ansamblul informațiilor primite. Se recomandă întocmirea de hărți, indicând zonele cele mai des bătute de artileria inamică (culori diferite să arate intensitatea şi frecvența tirului în diferite puncte, părțile de teren rar bombardate să se lase în alb). Cunoaşterea regimului obişnuit al artileriei inamice permite evitarea pierderilor prin alegerea în consecință a itinerarelor, pe unde să se facă mişcările de trupe, pentru schimbul de poziție, pentru aşezarea rezervelor etc.

pentru emitere de gaze; unde sunt aşezate aceste aparate; numărul lor şi dispozitivul întrebuinţat pentru a le acoperi. Dacă sunt unităţi de aruncătoare de flăcări, numărul lor, materialul de care dispun ele.

3. *Reţele de comunicaţii*: drumuri utilizate pentru mişcări de trupe; drumuri sau poteci care au fost nou construite; data şi ora schimbului de oameni (a se nota bine ora inamicului care diferă de ora noastră); itinerarul urmat de soldaţii care fac schimbul; punctul unde se face distribuţia alimentelor şi a apei; ora pentru adunarea detaşamentelor de corvoadă; itinerarul lor. Toate acestea informaţii sunt necesare pentru ca artileria proprie să poată executa trageri de hărţuială.

4. *Studiul amănunţit al reţelei de legătură a inamicului*: prin telegraf, telefon, T.F.F., telegrafie optică (lampă) şi semnale, porumbei voiajori. Posturi centrale telefonico-telegrafice. Aparate întrebuinţate, efective şi repartizarea personalului.

5. *Aprecierile inamicului asupra acţiunii bateriilor noastre*: baterii care, de obicei, trag bine şi cele care trag rău; calitatea proiectilelor; insuficienţa calibrelor; întrebuinţarea de proiectile explozibile sau fuzante; rezultatul obţinut; cauza rezultatelor bune sau a celor rele; efectul tirului indirect.

6. *Observatoare inamice*: în particular observatoarele care nu pot fi văzute din poziţiile infanteriei noastre; locul, organizarea lor; personalul care le este afectat.

7. *Posturi de Comandament*: regiment, brigadă, divizie, corp de armată. Locul şi felul cum sunt organizate.

*

Corpul de Armată are nevoie de aceleaşi informaţii ca şi Divizia, comandamentul lui fiind intercalat între Divizie şi Armată numai în scopul înlesnirii conducerii tactice şi strategice. Întrucât un Corp de Armată va fi detaşat, operând independent, serviciul său de informaţii va trebui să aibă în vedere şi cele arătate la Capitolul C – „Informaţii necesare armatelor".

*

C. Informaţii necesare armatelor[640]

1. *Asupra trupelor*: Completarea informaţiilor asupra trupelor inamice din faţa armatei. Ansamblul rezervelor parţiale. Completările sau întăririle sosite, mişcările lor (în special în timpul bătăliei). Pierderile suferite de inamic în timpul luptei.

2. *Efective*: Variaţii succesive în efectivul unităţilor; proporţia diferitelor contigente dând, în special, atenţie contigentelor tinere pentru activi şi rezervă şi contigentelor mai vechi pentru *Landsturm*; proporţia revizuiţilor, aptitudinea lor de luptă (categoria?); proporţia răniţilor şi a bolnavilor (vindecaţi); proporţia oamenilor pe naţionalităţi (alsacieni, loreni, polonezi, cehi, români, italieni etc.) în fiecare unitate; organizarea seriilor de permisionari; numărul de oameni învoiţi de unităţi; oameni luaţi din unităţi pentru serviciul la uzine sau reintraţi la unităţi din acest serviciu.

3. *Tunuri de infanterie, puşti-mitraliere, mitraliere, puşti-aruncătoare de grenade, grenade de mână*: toate informaţiile tactice şi tehnice care privesc acest material. Amă-

[640] În sarcina Biroului 2 al armatelor cade, în special, verificarea tuturor informaţiilor date de eşaloanele inferioare şi studiul amănunţit al lucrărilor inamice.

nunte speciale asupra proiectilelor cu gaze asfixiante întrebuințate de artilerie sau de infanterie (obuze, bombe, grenade etc.).

Aparate pentru producerea valurilor de gaze. Unde face inamicul pregătirea pentru atac: locul, numărul aparatelor, frontul ocupat, personalul întrebuințat, felul gazelor; cât intră în fiecare vas. În particular sunt mai multe feluri de gaze ce se vor întrebuința (succesiv sau simultan?) Măsuri preventive pentru a se proteja contra gazelor. Felul măştilor întrebuințate de artilerie, infanterie, detaşamente de asalt; trupe speciale; procedeul întrebuințat pentru intrarea în adăposturi; măsuri luate pentru a anunța trupele în caz de atac cu gaze.

4. *Tancuri*: numărul tancurilor care se găsesc pe front, locul lor, caracteristica trăsurilor, armamentul lor, aparate care există pentru a fi întrebuințate sau care sunt pentru experiență (automobile blindate).

5. *Instrucția*: ofițerilor, subofițerilor, oamenilor; cât timp este consacrat infanteriei; ce fel de instrucție; ce manevre trebuie să facă.

6. *Centre de instrucție*: Ce fel de instrucție; instruirea recruților: de mitralieriști, puşcaşi-mitralieriști, grenadieri; semnalizatori, agenți de legătură, observatori (diferite aparate). şcoli pentru ofițeri şi subofițeri. Cadrele de instrucție: numărul elevilor, durata instrucției, metodele şi procedeele de instrucție. Îndeosebi pentru şcolile de instrucție de recruți a căuta clasele şi categoria cărora aparțin recruții: soldații tineri, revizuiții, răniți vindecați, valoarea combativă a acestor diverse categorii.

7. *Aviația şi aerostația*: centre de aviație inamice (locul şi în ce mod sunt organizate); câte aparate se găsesc la fiecare centru (câte disponibile, câte în reparație); felul de aparate întrebuințate; caracteristica lor; armamentul lor (mitraliere, tunuri, puşti-mitraliere şi rachete contra baloanelor); întrebuințarea aparatelor TFF pe aparate (aparate de transmisie şi recepție).

Informațiile ce se cunosc asupra aparatelor în construcție (aparate de încercare); numărul piloților şi al observatorilor; cum este organizat comandamentul; numele personalului; şcoala de piloți şi de observatori; cum sunt organizate aparatele pentru lupta aeriană; tactica de luptă; felul misiunilor ce se dau; impresia piloților şi observatorilor inamici cu privire la aviația noastră; informații asupra felului cum trag bateriile noastre antiaeriene.

Balon captiv: locul, felul balonului, personalul, misiunea, armament, modul cum sunt apărate.

Baterii antiaeriene: locul, calibrul pieselor, felul de trageri efectuate, valoarea tragerilor bateriilor; metode întrebuințate pentru corectarea tragerii; aparate utilizate.

Fotografia: aparate şi metode întrebuințate; cinematografia?

8. *Informații privitoare la spatele frontului*:

a) *Rezervele*: locul şi forța lor; ultimele deplasări; cum sunt adăpostite: cantonament, barăci sau bivuacuri.

b) *Rețelele de comunicații inamice*: starea liniilor vechi, linii noi, intensitatea traficului, drumuri de fier, paza căilor ferate, itinerarul utilizat pentru transportul trupelor, organizarea secțiilor de autocamioane; starea căilor ferate utilizate de inamic

pentru transportul trupelor de pe frontul nostru pe alte fronturi sau invers; durata parcursului.

c) *State Majore*: locul (cu cea mai mare precizie şi detaliu posibil), constituirea lor.

d) *Depozite de muniţii şi materiale*: (cu precizie) reţele de drumuri utilizate pentru transportul muniţiilor, în ce stare se găsesc, reparaţii făcute şi construiri noi, linii decauville[641] şi funicular.

e) *Serviciul telegrafiei fără fir*: în ce loc se găsesc posturi de transmisiuni şi recepţie; activitatea şi indicativele lor.

9. *Starea morală a trupei*: raportul legăturilor dintre soldaţii aliaţi; noutăţi venite din interiorul ţării, situaţia ţărilor inamice.

10. *Spionajul inamic*: care sunt agenţii inamici (dacă cel de la care se primeşte informaţia i-a văzut); cum se face instruirea agenţilor; în ce loc; ce personal este întrebuinţat la aceasta; numărul elevilor; în ce loc trec agenţii liniile; procedeele întrebuinţate pentru a trece liniile; dacă agenţii au înţelegere cu trupele noastre pentru a le permite trecerea; misiuni ce se cer agenţilor; dacă inamicul transportă cu avionul agenţi înapoia liniilor noastre; care sunt punctele alese de preferinţă ca teren de aterizare; procedeele întrebuinţate de aceşti agenţi pentru a trimite informaţiile; agenţi de legătură, porumbei călători, semnale luminoase, optice; dacă se servesc de presă pentru a comunica informaţiile lor.

Inamicul cunoaşte tentativele noastre de spionaj? Câţi din agenţii noştri au fost arestaţi? Dacă s-a dat ordin trupelor pentru a pândi trecerea agenţilor printre linii; există înapoia frontului un serviciu de supraveghere?

11. *Serviciul de propagandă*: organizarea serviciului, personalul, instruirea, misiunea.

Rezultatul obţinut de către propaganda noastră: jurnalele şi manifestele au ajuns ele la destinaţie? Au cauzat ele discuţii printre soldaţi sau ofiţeri?

12. *Studiul corespondenţei şi documentelor luate de la inamic*: din acestea se caută informaţii privitoare la inamic (efective), la lucrări şi la intenţiile lui, precum şi la procedeele sale de luptă. În special, din corespondenţă se va căuta adresa trupelor şi a statelor majore, făcând să reiasă pentru fiecare adresă data căreia corespunde. Orice informaţie privitoare la starea morală a trupei şi naţiunii; numerele poştale de campanie etc.

II. Personalul întrebuinţat la căutarea şi aducerea informaţiilor şi mijloacele de care trebuie să se servească. Organizarea.

În principiu, Biroul 2 al diferitelor eşaloane şi, în special, cel de la Marele Cartier General (M.C.G.) şi de la armate, cuprinde următoarele servicii:

a) Serviciul ştirilor directe (obţinute prin toate mijloacele prevăzute prin instrucţiunile din 20 februarie 1917);

b) Serviciul de Informaţii Secret – S.S. (agenţi „acoperiţi", spionajul);

[641] Décauville, inginer francez, al cărui nume – în româneşte decovil – este purtat de calea ferată îngustă, temporară, realizată din panouri înşiruite direct pe pământ.

c) Serviciul de Contra-Spionaj – C.S. propriu-zis (controlul străinilor, cercetare, reglementarea circulației, permise, controlul rețelei telefonice şi telegrafice etc.);

d) Serviciul Cenzurii (controlul corespondenței etc.).

Serviciile arătate la „b" şi „c" este de preferat să fie conduse de acelaşi ofițer, care să aibă şi controlul asupra executării Serviciului cenzurii.

Organizarea serviciului la diferite eşaloane:

A) **La Regiment**, Serviciul Informații este dirijat de un ofițer (cu gradul de locotenent sau sublocotenent) numit ca ofițer informator. Ofițerul informator este ajutat de un interpret[642] şi, în plus, în fiecare batalion de un subofițer, care se consacră cu totul acestei funcții speciale[643]. Misiunea acestui ofițer constă în a-şi procura direct sau a cere diviziei toate informațiile care privesc unitățile inamice din fața sectorului său (şi a unităților vecine), contra cărora va fi chemat să lupte regimentul său. Mijloacele de informații de care el dispune sunt: interogatoriile prizonierilor, dezertorilor şi prizonierilor amici evadați din captivitate de la inamic; dările de seamă ale observatorilor; dările de seamă ale patrulelor[644].

În rezumat, rolul ofițerului-informator va consta în a provoca, a culege şi a coordona informațiile de orice gen care privesc inamicul; el se va sili de a face să pătrundă în unitățile din regiment ideea că cooperarea tuturor este indispensabilă pentru a se putea obține se la Serviciul Informații cele mai bune rezultate şi că toate indiciile ce privesc inamicul trebuie să fie în mod serios căutate şi transmise cu îngrijire.

În luptă: el este acela care are misiunea de a informa comandamentul asupra situației inamicului, treptat şi pe măsură ce acțiunea se desfăşoară.

Interogatoriul unui dezertor sau prizonier care priveşte organizările defensive ale inamicului va da un rezultat bun dacă este executat de către ofițerul informator al regimentului chiar pe poziție însăşi (într-un observator sau în tranşee), astfel ca prizonierul să poată arăta pe teren punctele asupra cărora face declarații. Este, de asemenea, sarcina ofițerului informator de a procura statului major al diviziei *toate informațiile relative la teren, care privesc poziția noastră şi terenul între cele două poziții: amică şi inamică* (terenul ocupat de inamic care nu ar fi arătat/identificat pe planul director); va transmite, de asemenea, toate informațiile relative la lucrările noi executate, *fie de noi*, fie de inamic.

*

---

[642] Acest interpret va putea fi schimbat, eventual, prin îngrijirea diviziilor sau armatelor, după felul naționalității inamicului care se găseşte în fața regimentului: germani, unguri, bulgari sau turci.

[643] Acest subofițer primeşte o instrucție specială de la secția Topografică a Diviziei (pentru ridicări topografice).

[644] Pentru ca activitatea patrulelor să dea bune rezultate, trebuie să se dea patrulelor misiuni precise, care se vor referi:

[a)] La observarea activității inamicului;

[b)] La întreprinderi contra posturilor inamice (posturi de ascultare);

[c)] Ambuscade contra patrulelor inamice, în scop de a face prizonieri;

[d)] Recunoaşterea terenului şi a organizării defensive inamice.

Brigada, din punct de vedere al serviciului de informații, fiind numai un eşalon de transmitere, ofițerul de brigadă primeşte, coordonează şi utilizează – în măsura în care interesează propriul comandament – informațiile care trec pe la brigadă, îngrijind apoi imediata lor transmitere eşaloanelor superioare sau inferioare, după caz.

*

B. **La Divizie**, Serviciul de Informații este condus de către Biroul 2 al diviziei. şeful biroului este un ofițer (ajutat de unul sau mai mulți interpreți), care are însărcinarea de a culege şi coordona, pentru a fi utilizate, toate informațiile care sunt furnizate de trupe (infanterie, cavalerie, artilerie şi geniu), referitoare la ordinea de bătaie şi la lucrările inamicului care se află în fața diviziei şi de a le transmite eşalonului superior. Acest ofițer va trebui să aibă un ofițer ca ajutor, care îl înlocuieşte când el lipseşte.

Biroul 2 al diviziei primeşte de la eşaloanele superioare informații privitoare la trupele inamice din fața sectoarelor vecine şi informațiile ce provin de la aviație, spionaj, T.F.F., din interogatoriile complementare ale prizonierilor şi dezertorilor şi din studiul documentelor şi corespondenței luate de la prizonieri etc.; din acestea el extrage ceea ce este necesar pentru a fi cunoscut de trupe. şeful Biroului 2 are şi misiunea de a face instrucția ofițerilor informatori de la regimente, trimițându-le note, instrucțiuni şi făcând vizite pe front la fiecare unitate. El trebuie să ia măsuri ca în tot momentul să existe în fiecare regiment un al doilea ofițer capabil de a înlocui ofițerul informator al regimentului (în caz când acesta dispare). În afară de aceasta, are la dispoziția sa un oarecare număr de agenți secreți, pentru serviciul de contraspionaj, pentru supravegherea cantonamentelor şi a drumurilor sau căilor ferate.

Cenzura: La fiecare divizie, depinzând de Biroul 2 şi sub controlul său, funcționează un serviciu al cenzurii, dirijat de un ofițer numit special pentru acest serviciu. Cenzura diviziei controlează toată corespondența personalului de la comandament, de la corpurile şi serviciile ce intră în compunerea diviziei sau care intră provizoriu sub ordinele sale. Corespondența suspectă va fi trimisă serviciului de cenzură al armatei. Serviciul cenzurii semnalează comandamentului infracțiunile produse asupra regulamentului cenzurii (în corespondență), pentru ca acesta să se poată pronunța asupra măsurilor ce urmează a se ia.

Secția Topografică şi Secția de Observație. Aceste secții nu depind de Biroul 2; în cele ce urmează se arată spre ştiință misiunea lor, precum şi necesitatea strânsei legături ce trebuie să existe între ele şi acest birou (pentru amănunte a se vedea instrucțiunile speciale asupra organizării şi funcționării serviciului geografic). La divizie, serviciul stabilirii şi redactării planurilor directoare şi al organizării tirului artileriei este asigurat prin:

1. O Secție Topografică;
2. O Secție de Observație (de artilerie).

1. *Secția Topografică* are misiunea:

a) De a restitui în mod precis fotografiile aeriene şi de a prepara planurile directoare pentru zona unității pe lângă care este ataşată;

b) De a distribui tuturor trupelor materialul topografic şi materialul observațiilor, dat de către Secția Geografică a armatei;

c) De a redacta rectificările ce sunt necesare pentru planul director şi crochiurile sau planurile speciale cerute de către şeful de stat-major;

d) De a distribui tuturor unităților hărți şi planuri directoare;

e) De a da instrucțiunile tehnice topografice necesare infanteriei (instruirea subofițerilor topografi de la batalioane).

Secția Topografică se găseşte sub ordinele directe ale şefului de stat-major, în ceea ce priveşte întrebuințarea ei. Ea trebuie să țină o strânsă legătură cu birourile de stat-major şi în special cu Biroul 2. Pentru orice lucrare referitoare la trupele amice, Secția Topografică ia relații de la Biroul Operații, iar pentru cele referitoare la inamic ea va lua neapărat avizul Biroului 2, care trebuie ținut la curent cu lucrările ce se execută. Din punct de vedere tehnic (întrebuințarea procedeelor cartografice, în măsura necesară pentru unificarea lucrărilor armatei), şeful Secției Topografice primeşte directive de la şeful Secției Geografice al armatei.

2. *Secția de Observație* are misiunea:

a) De a procura comandamentului artileriei, de care depinde, toate informațiile precise care-i sunt necesare pentru executarea misiunilor ce-i sunt încredințate (ea face şi toate propunerile necesare în ceea ce priveşte legătura pentru observațiile de ansamblu);

b) De a participa la prepararea şi executarea tragerilor, întocmind toate instrucțiunile topografice necesare şi punând să se facă ridicări noi dacă este nevoie;

c) De a coopera cu toate celelalte organe de informații, pentru a procura comandamentului tabloul cel mai exact posibil asupra a tot ce este cunoscut din forțele inamice, din organizările sale ofensive şi defensive etc.

d) Ea este însărcinată de a stabili şi de a ține la zi:

– fişele şi listele obiectivelor;
– harta organizării tragerii;
– harta organizării observațiilor;
– harta rețelei telefonice;
– harta activității bateriilor inamice;
– harta punctelor sensibile (obiective importante);
– buletinul de informații al artileriei.

Secția de Observație este sub ordinele directe ale comandantului artileriei sectorului căreia ea este ataşată pentru tot ceea ce priveşte întrebuințarea ei. În acelaşi timp, ea va păstra o strânsă legătură şi cu Biroul 2, căruia va trebui să-i furnizeze direct şi imediat toate datele ce va obține asupra inamicului, cerându-i şi avizul asupra oricărei lucrări referitoare la inamic. Din punct de vedere tehnic însă (întrebuințarea procedeelor fotografice etc.), ea depinde de şeful Secției Geografice a armatei.

*
* *

C. La Corpul de Armată serviciul informațiilor este dirijat de un ofițer care este şeful Biroului 2. El are la dispoziția sa câțiva interpreți. Misiunea acestui ofițer este, pe deoparte, de a coordona informațiile furnizate de către divizii, serviciul ae-

ronautic şi unităţile de artilerie grea, iar pe de altă parte, de a primi de la unităţile superioare informaţii care privesc ordinea de bătaie, lucrările inamicului etc. şi de a le transmite apoi la eşaloanele inferioare, în măsura în acre le primeşte. Agenţii secreţi puşi la dispoziţia Biroului 2 al corpului de armată sunt întrebuinţaţi de serviciul de contra-spionaj în zonele din spatele diviziilor şi pentru a întări, dacă este nevoie, serviciul de contra-spionaj al diviziilor.

Cenzura: La fiecare corp de armată funcţionează pe lângă Biroul 2 al corpului de armată un serviciu al cenzurii, dirijat de un ofiţer numit special de comandament, de la corpurile şi serviciile neîndivizionate şi de la acele aflate, în mod provizoriu, sub ordinele corpului de armată şi care nu sunt repartizate unei divizii. Observaţiile care sunt prevăzute pentru serviciul cenzurii de la divizie sunt aplicabile şi pentru serviciul cenzurii de la corpul de armată.

*

D. La Armată. La armată, serviciul de informaţii este dirijat de către *Biroul 2 al armatei*, care are ca personal: un ofiţer superior şef de birou, un ofiţer ajutor şi un număr oarecare de interpreţi. Misiunea acestui birou este de a culege, a verifica şi a coordona, pentru a fii utilizate, toate informaţiile care privesc ordinea de bătaie a inamicului, lucrările, activitatea inamicului pe frontul armatei şi, în sfârşit, toate informaţiile care-i sunt furnizate de către eşaloanele inferioare. În afară de aceasta, el însuşi culege, prin propriile sale mijloace, informaţiile de toate categoriile, cercetează toate documentele care sunt trimise imediat şi direct de către eşaloanele inferioare (armata este singurul eşalon care este capabil să le *utilizeze*), completează interogatoriul prizonierilor, dezertorilor etc., căutând a culege noi amănunte în toate direcţiile şi în special în ce priveşte organizarea armatei inamice, transporturile de trupe etc.

Armata mai primeşte informaţii prin: *serviciul aeronautic* (a se vedea mai jos capitolul special: fotografia aeriană), rapoartele de la baloane (în cazuri speciale), rapoartele de la recunoaşterile aeriene (care privesc, în mare parte, recunoaşterile la mari distanţe), rapoarte furnizate de serviciul T.F.F. şi secţia geografică a armatei, de la Marele Cartier General, precum şi de la armatele vecine.

Biroul 2 al armatei redactează toate lucrările prin care, pe deoparte, se aduc la cunoştinţa eşaloanelor inferioare, tuturor organelor şi serviciilor armatei, informaţiile ce le pot fi utile, iar pe de altă parte, le aduc la cunoştinţa M.C.G. Şeful Biroului are grija instrucţiei personalului birourilor de la divizii, prin note, conferinţe şi inspecţii personale şi ia toate măsurile ca să existe un personal disponibil pentru a se putea face înlocuirile atunci când nevoia ar cere (în caz de lipsă a unuia din organele biroului atât la armată, cât şi la celelalte eşaloane).

Biroul de Informaţii dispune încă de *Serviciul Secret*, care cuprinde personalul următor:

– un ofiţer, şef al serviciului;
– un ajutor;
– un ofiţer de poliţie şi un număr oarecare de agenţi.

Serviciul Secret cuprinde: Serviciul de Informaţii şi Serviciul de Contra-Spionaj. Misiunea Serviciului de Informaţii (secret) este:

a) A recruta, a instrui şi a trimite agenți pentru executarea misiunilor speciale;

b) A prepara mijloacele pentru transmiterea informațiilor.

Misiunea Serviciului de Contra-Spionaj este:

a) A organiza serviciul de contra-spionaj, a repartiza agenții speciali pentru acest serviciu între marile unități în subordine, bazându-se nu numai pe împărțirea pur militară, ci şi pe dispozitivul local al rețelei căilor ferate şi pe împărțirea administrativă existentă;

b) A controla aplicarea regulamentului şi dispozițiilor relative la circulație (eventual a prescrie măsurile necesare, eliberarea de permise de circulație în zona armatei etc.);

c) A supraveghea şi controla suspecții şi străinii;

d) A supraveghea întrebuințarea liniilor telegrafice şi telefonice şi a lua măsurile pentru a înlătura indiscrețiile şi a asigura secretul operațiunilor;

e) A lua măsuri pentru a împiedica şi reprima propaganda inamică, precum şi a lua măsuri de contra-propagandă;

f) A veghea să se execute prescripțiile ordonanțelor şi ordinelor date de comandamente, pentru a împiedica spionajul; a semnala pe infractori (posturi clandestine de telefon şi telegrafie fără fir, porumbei călători ascunşi la particulari etc.);

g) A organiza şi controla paza căilor ferate, depozitelor, magaziilor, lucrărilor de artă, picturilor etc. contra atentatelor;

h) Cu concursul Serviciului de Cenzură al armatei, a controla executarea serviciului de cenzură a corespondenței la comandamentele în subordine şi la comitetele regionale din capitalele de județe, din zona armatei;

i) A supraveghea ca, în zona armatei, să nu apară publicații, jurnale etc., fără autorizarea M.C.G. (Biroul 2).

Serviciul Secret de la comandamentele de armată, precum şi acelea care, eventual, s-ar înființa în diverse localități în apropierea frontului, se bucură de oarecare independență, potrivită cu caracterul şi cu mijloacele de acțiune ale acestui serviciu. Aceste servicii primesc instrucțiuni tehnice de la Serviciul de Informații Secret de la M.C.G., cu care pot coresponda direct.

Cenzura: La fiecare armată, depinzând de Biroul 2 şi sub controlul său, funcționează Serviciul Cenzurii. Acest serviciu este condus de un ofițer ca şef, ajutat de unul sau doi ofițeri, după caz. Misiunea acestui serviciu este:

a) A cenzura corespondențele personalului de la comandament, de la corpurile şi serviciile care depind în mod permanent sau provizoriu de comandamentul armatei şi nu sunt repartizate unui corp de armată sau unei divizii, precum şi acelea care provin de la formațiunile de etapă ale armatei;

b) De a cenzura toate publicațiile (jurnalele etc.) care sunt autorizate de M.C.G. şi apar în zona armatei;

c) De a primi de la eşaloanele inferioare corespondența suspectă şi aceea asupra căreia acestea nu se pot pronunța (care ar necesita întrebuințarea unor procedee chimice). Corespondența aceasta este cercetată de Biroul Cenzurii, care pronunță sancțiunea. Când nici armata nu poate să o rezolve (chestiuni referitoare la armatele vecine sau zona interioară), armata referă asupra lor şi le înaintează la M.C.G.;

d) De a controla executarea Serviciului Cenzurii la comandamentele în subordine şi la comitetele regionale din capitalele de judeţe din zona armatei.

*

Fotografia aeriană. Programele fotografice: Luarea de fotografii a organizaţiilor defensive inamice, a poziţiilor bateriilor, a punctelor sensibile în spatele frontului etc. se vor face în baza unui program bine definit şi care a fost stabilit luându-se drept bază nevoile comandamentului, în vederea operaţiunilor ce se pregătesc. Aceste programe sunt indicate de Biroul 2 al armatei şi fac obiectul unor ordine speciale sau sunt cuprinse într-un *Plan de cercetare a informaţiilor* stabilit de armată. Ele sunt executate fie de corpurile de armată, fie de armată. Însă, înainte de a primi un ordin special al armatei, corpurile de armată trebuie să ia asupra lor şi să execute un program fotografic vizând organizaţiile, bateriile şi punctele sensibile, a căror studiu le este imediat indispensabil (poziţia I-a, bateriile apropiate etc.) şi a cărui execuţie nu depăşeşte marginile *mijloacelor lor de aviaţie*. Executarea programului se face totdeauna după o anume ordine de urgenţă, care se poate rezuma în modul următor:

I-a Urgenţă: Studiu de ansamblu – Fotografiile poziţiilor inamice vor fi făcute mai întâi, astfel ca să se obţină ansamblul organizaţiilor şi să se fotografieze acele părţi de teren care n-au fost fotografiate de mai mult de o lună sau şi de mai puţin timp, după împrejurări;

A II-a Urgenţă: Studiul de detaliu – Să se fotografieze anumite puncte, permiţând astfel studiul amănunţit al organizării defensive inamice, în special al satelor şi punctelor de sprijin importante;

A III-a Urgenţă – Îndată de recunoaşterile fotografice arătate sub „1" şi „2" vor fi terminate, să se completeze părţile care vor mai lipsi însă, pentru a se putea constitui ansamblul (pe front, de regiment inamic dacă este posibil).

Luarea de fotografii dă totdeauna loc, din partea corpurilor de armată şi armatei la un ordin de misiune fotografică scris, semnat de şeful de stat-major şi specificând exact pe hartă zona de fotografiat, cu gradul de urgenţă. Este indispensabil ca escadrilele să execute fotografiile după programul fixat şi în urma ordinului Comandamentului (*Biroului 2*) *şi este interzis oricărei alte autorităţi, decât Comandamentului* (Biroul 2), *să dea ordin de misiune fotografică aviaţiei*.

Exploatarea fotografiilor. Reconstituirea fotografiilor şi studiul lor în amănunţime făcut de specialişti vor servi:

– infanteriei, pentru pregătirea atacurilor sale;

– artileriei, pentru repartiţia tirului bateriilor asupra diferitelor obiective.

Repartiţia copiilor fotografice: Comandamentul hotărăşte şi face cunoscut comandantului aeronauticii repartiţia copiilor. În general, în interiorul unui corp de armată, ele vor fi repartizate astfel: Statele Majore, artileriei, şefilor de corp, şefilor de batalion în sector, batalioanelor corpurilor de armată vecine şi, în mod general, tuturor eşaloanelor pe care fotografiile ar putea să le intereseze. Pentru ca aceste copii să fie uşor citite de destinatarii de pe front, trebuie să se găsească un procedeu practic de interpretare; experienţa a dovedit că fotografiile nu sunt bine consultate dacă nu sunt bine interpretate. În afară de aceasta, trebuie să se distribuie frontului

numai asamblajele reprezentând frontul care-l interesează. Clişeele rămânând la escadrile, va fi uşor să se dea satisfacție cererilor de copii suplimentare.

Rectificații după fotografii. Luarea de fotografii de către escadrilele de corp de armată sau de armată dă totdeauna loc la executarea de rectificări în planul director. Aceste rectificări sunt stabilite de către *Secția Geografică a armatei*, în care scop copiile trebuie să fie transmise acestei secții cel mai târziu în dimineața zilei a doua după luarea fotografiilor. Rectificările fac să reiasă lucrările sau organizările constatate din nou, distruse sau părăsite.

*

Secția Geografică. Această secție nu depinde de Biroul 2; în cele ce urmează se arată spre ştiință misiunea ei, precum şi necesitatea strânsei legături ce trebuie să existe între ea şi acest birou (pentru amănunte a se vedea instrucțiunile speciale asupra organizării şi funcționării Serviciului Geografic). Misiunea Secției Geografice este următoarea:

a) Întocmirea şi distribuirea planurilor directoare şi crochiurilor tuturor eşaloanelor interesate (coordonând toate lucrările secțiunilor topografice);

b) Reconstituirea fotografiilor aeriene (făcută repede şi în mod provizoriu pentru nevoile Statului Major al Armatei);

c) Executarea planurilor de ansamblu (canevasului de întreg) şi întocmirea tuturor documentelor cartografice necesare la organizarea tirului de artilerie, atât în războiul de poziție, cât şi în războiul de mişcare;

d) Distribuirea la statele-majore, la corpuri şi servicii a tot materialului topografic şi de observație, pe care Serviciul Geografic este dator a-l procura armatelor;

e) Reproducerea planurilor directoare şi a diferitelor crochiuri cerute de şeful de stat-major al armatei;

f) Instrucțiunea tehnico-topografică a ofițerilor din toate armele şi, în mod general, instrucția tehnică a personalului chemat a întrebuința instrumentele topografice şi de observație, procurate de către Serviciul Geografic;

g) Întocmirea şi ținerea la zi a tuturor planurilor, crochiurilor, fişelor de obiective, buletinelor de informații necesare Comandamentului Artileriei Armatei;

h) Întocmirea şi reproducerea crochiurilor panoramice, care ar putea fi executate după fotografiile panoramice, care ar putea fi executate după fotografiile panoramice luate pe pământ.

Secția Geografică a armatei depinde direct de şeful de stat-major în ce priveşte întrebuințarea ei şi de Serviciul Geografic din punct de vedere tehnic. În acelaşi timp, ea trebuie să se țină în strânsă legătură cu birourile de stat-major ale armatei şi în special cu Biroul de Operații şi cu Biroul 2 al armatei, de la care primeşte toate datele referitoare la trupele amice sau inamice, necesare pentru lucrările ce ea redactează şi care, în niciun caz, nu pot fi executate fără avizul acestor birouri în privința chestiunilor care le privesc (pentru trupele amice: Biroul Operațiilor; pentru inamic: Biroul 2).

III. Dările de seamă şi rapoartele pe care le trimit unitățile inferioare unităților superioare şi instrucțiunile adresate de unitățile superioare unităților inferioare

A. Regimentul:

Ofițerul informator de la regiment va raporta brigăzii:

1. *Imediat* (prin telefon sau în lipsă de telefon prin orice alte mijloace rapide):

a) Unitatea din care fac parte prizonierii, dezertorii etc. capturați;

b) Orice informații care prezintă o importanță mai mare şi care ar aduce o modificare în dispozitivul forțelor;

c) Orice informații care pot fi imediat întrebuințate de noi pentru a opri sau împiedica oarecare acțiuni inamice în curs, fie pe frontul regimentului propriu, fie pe fronturile regimentelor vecine.

2. *În scris şi zilnic* (prin curier):

a) Raport de toate informațiile de orice categorie căpătate prin interogarea prizonierilor, dezertorilor, fugarilor, prin recunoaşteri şi incursiuni, obținute de la posturile de observație şi ascultare şi prin interceptări telefonice;

b) Se va trimite copie de pe interogatoriile prizonierilor, dezertorilor, fugarilor etc.;

c) Documentele luate de la prizonieri vor fi trimise fără întârziere la armate, în plicuri separate, pentru fiecare individ; pe plic se va scrie: numele prizonierului, dezertorului etc. şi unitatea căreia aparține, locul şi data, unde şi când a fost capturat. De asemenea, se înaintează şi toate documentele de la inamic găsite pe câmpul de luptă, indicându-se împrejurările (locul şi data în care au fost găsite[645]).

Ofițerul informator: va verifica şi ține la zi carnetul lucrărilor inamice şi planurile directoare trimise de divizie, înapoind acesteia un exemplar cu schimbările *survenite* (*numai atunci când au survenit* schimbări şi corectări).

3. *În scris şi periodic (la datele fixate de către divizie)*:

a) O lucrare (crochiu şi raport), care va cuprinde tot ceea ce se cunoaşte relativ la situație, lucrările şi activitatea inamicului pe frontul regimentului său şi, eventual, a sectoarelor vecine;

b) Un raport despre organizarea liniilor telefonice ale regimentului; măsuri luate pentru ca conversațiile să nu fie auzite de inamic şi dispoziții luate de regiment pentru a intercepta conversațiile telefonice inamice, precum şi rezultatele obținute.

*

B. Brigada:

Primeşte şi coordonează informațiile de la regimente, pe care le trimite apoi diviziei (în original). Ajungerea acestor rapoarte la divizie *nu trebuie să fie întârziate prin lucrările brigăzii*; în special ştirile menționate la [capitolul] regiment, la punctul 1, trebuie imediat transmise. În acelaşi fel, se va efectua transmiterea la regimente a informațiilor primite de la eşaloanele superioare.

*

[645] Documentele care s-ar referi la operațiunile în curs privind sectorul diviziei pot fi reținute, pentru a fi utilizate imediat, fie chiar de regiment – dacă-l priveşte – fie de comandamentul diviziei căruia i se înaintează, separat, documentele respective.

C. Divizia:

Biroul 2 al diviziei trimite eşaloanelor superioare lucrările următoare:

1. *Prin telefon sau telegrafic şi imediat* (în lipsă de telefon şi telegrafie prin orice alt mijloc rapid): anunță prizonierii şi dezertorii luați; informațiile obținute de la patrule de recunoaştere etc., conform punctului 1 de la [capitolul] *Regiment*.

2. *În scris şi zilnic* (prin curier):

a) Buletin asupra situației inamicului şi asupra activității lui (rezultatul informațiilor furnizate de regimente, patrule, recunoaşteri, posturile de observație de infanterie şi artilerie).

b) Copie de pe interogatoriile prizonierilor (în mai multe exemplare).

3. *În scris şi periodic* (la datele fixate de armate sau corpuri de armată):

a) Dări de seamă asupra lucrărilor inamicului, asupra activității sale pe frontul diviziei şi, dacă este posibil, asupra lucrărilor executate de inamic din sectoarele vecine (planuri directoare ținute la zi de către secția topografică a diviziei);

b) Un plan al rețelelor telefonice şi telegrafice în sectorul diviziei. Precauțiile luate pentru a evita interceptarea conversațiilor.

4. *Ocazional* (când primeşte şi ea): expediază la armate pachetele cu documentele şi corespondența găsită la inamic, trimise diviziei de către regimente (aceste pachete, fără a fi deschise la divizie, vor fi imediat trimise Biroului 2 de la armată).

Eşaloanelor inferioare, Biroul 2 al diviziei trimite:

1. *Prin telefon sau telegrafic şi imediat:* toate informațiile importante care privesc situația inamicului în sectorul unității respective;

2. *Zilnic*: se vor trimite buletine care privesc situația inamicului (rezultatul informațiilor furnizate de regimente, verificate la divizie şi completate cu date primite de la autoritățile superioare şi unitățile vecine).

3. *Periodic sau ocazional*:

a) Instrucțiuni relative la felul de a opera al patrulelor de recunoaştere, de ambuscadă, de propagandă şi toate detaliile necesare;

b) Planuri directoare (care privesc sectorul regimentului, brigăzii) pe o scară de 1:5000 şi 1:10.0000 şi care sunt executate de secția topografică a diviziei. În cazul când planurile directoare nu au fost încă întocmite, se pot trimite, uneori (în cazuri speciale), chiar numai fotografiile aeriene (pentru sectoarele respective ale unităților).

Dacă diviziile vor dispune şi de o unitate de aviație sau numai de câteva aparate, atunci Biroul 2 al diviziei va avea şi misiunea de a trimite telefonic sau telegrafic corpului de armată rezultatul recunoaşterilor aeriene executate, iar eşaloanelor inferioare [le va] transmite informațiile necesare unităților respective (fie prin telefon, fie punându-le în buletinul zilnic, după caz). Biroul 2 al diviziei mai transmite şi Secției Topografice toate informațiile care îi sunt necesare (fotografii).

*

D. Corpul de Armată:

Biroul 2 al corpurilor de armată trimite eşaloanelor superioare:

1. *Telefonic sau telegrafic şi imediat:* identificările prizonierilor şi dezertorilor; informații urgente care aduc o schimbare în situația inamicului.

2. *Zilnic* (prin curier): toate informațiile și lucrările primite de la divizie în original (a se vedea mai sus) verificate și, eventual, completate prin propriile mijloace ale corpului de armată.

3. *Lucrări periodice*: care privesc situația inamicului pe frontul corpului de armată (și coordonarea lucrărilor primite de la divizie).

4. *Rezultatul recunoașterilor aeriene* (ca la divizie).

La eșaloanele inferioare se trimite:

1. *Telefonic sau telegrafic și imediat:* informațiile principale, care privesc situația inamicului în sectorul eșalonului respectiv;

2. *Zilnic*: buletinul cu informațiile primite atât de la eșaloanele inferioare, cât și de la cele superioare, verificate și coordonate, precum și cele venite de la unitățile vecine.

3. *Periodic* (sau ocazional, după caz): planuri directoare și orice alte lucrări primite de la eșaloanele superioare;

4. *Rezultatul recunoașterilor aeriene și anume*: acelea care interesează eșaloanele respective (telegrafic sau telefonic, dacă cazul prezintă urgență).

*

E. Armata:

Biroul 2 al armatei transmite eșaloanelor superioare și armatelor vecine:

1. *Telegrafic sau telefonic și imediat*: toate informațiile foarte importante relativ la schimbări în situația inamicului.

2. *Zilnic*:

a) Telegrafic (seara): raport asupra datelor relative la situația și activitatea inamicului (identificări sumare);

b) În scris (prin curier): buletinul armatei, care completează rapoartele telefonice sau telegrafice (toate detaliile care interesează marile comandamente) cu aprecierile motivate ale armatei, adăugând, în copie, interogatoriile prizonierilor, dezertorilor etc., precum și, dacă este cazul, extrase din documentele studiate, anexând și originalele documentelor;

3. *Periodic*:

a) Săptămânal, situația forțelor inamice pe harta 1:100.000, cu ordinea de bătaie și cu un rezumat asupra activității inamicului;

b) Lunar, un plan director (1:20.000) ținut la zi; o hartă 1:100.000 cu tot ce se cunoaște asupra organizării spatelui frontului inamic;

c) După caz, studiile făcute în baza documentelor capturate de la inamic, împreună cu originalele acestor documente.

Eșaloanelor inferioare:

1. *Telegrafic sau telefonic și imediat*: orice informații care aduc vreo schimbare în situația inamicului în sectoarele respective (informații obținute prin mijlocele proprii ale armatei, de la eșaloanele superioare[646] sau de la armatele vecine);

---

[646] Armatele primesc de la M.C.G., Biroul 2, următoarele:

1. Telegrafic sau telefonic imediat: toate informațiile importante care aduc vreo schimbare în situația inamicului și pe care Biroul 2 de la M.C.G. le primește fie de la armatele aliate, fie prin mijloacele proprii (agenți etc.).

2. *Zilnic*: buletinul armatei (în scris);

3. *Periodic*:

a) Săptămânal: harta 1:100.000 cu situația şi ordinea de bătaie a forțelor inamice;

b) Lunar: harta 1:100.000 cu organizația spatelui inamicului;

c) Instrucțiuni speciale referitoare la activitatea inamicului, tactica sa etc.

*

Legătura între diferitele eşaloane

În general, în ceea ce priveşte transmiterea informațiilor de la un eşalon la altul, *comandamentele respective sunt direct răspunzătoare ca transmiterile să se poată efectua repede şi în tot momentul.* Pentru aceasta, comandamentele vor lua măsurile cuvenite pentru ca legătura *directă* şi *imediată* să existe în orice timp, atât cu eşaloanele în subordine, cât şi cu cele superioare; *deci, trebuie să se prevadă anume măsuri şi pentru cazul că, la un moment dat, atât legătura telefonică cât şi cea telegrafică s-ar întrerupe* (existența releurilor etc.).

Având în vedere importanța capitală a transmiterii sigure şi repede a informațiilor, şeful Serviciului Informații este cel mai interesat pentru buna funcționare a legăturii permanente între eşaloane, pentru asigurarea căreia el trebuie să intervină la timp pe lângă comandamentul său.

ADAUS – Cercetarea şi exploatarea informațiilor în timpul bătăliei

Căutarea informațiilor, necesare comandamentului în perioada de pregătire a bătăliei, ia de la începutul operațiunilor ofensive o şi mai mare importanță. *În fiecare clipă trebuie să se ştie precis cine este inamicul, unde este şi ce face.* Însă, în timp ce, în *perioada de pregătire* a bătăliei, cercetările de orice gen (şi în sensul cum s-a arătat în capitolele precedente) se pot face cu metodă şi răbdare, în *timpul bătăliei*, din cauza evenimentelor multiple care schimbă continuu situația inamicului – cercetarea informațiilor trebuie să fie mult mai rapidă, însă totuşi ordonată, metodică şi precisă.

---

2. Zilnic:

a) Telegrafic (Hughes, seara): buletinul zilnic asupra situației inamicului pe întreg frontul.

b) În scris, pentru a fi trimis şi eşaloanelor inferioare, buletinul zilnic (pe care armata l-a primit deja telegrafic).

3. La date variabile (ocazional):

a) Situații (crochiuri) cu repartiția probabilă a forțelor inamice pe întreg frontul.

b) Anexe la buletinul de informații, cuprinzând chestiuni referitoare la situația militară, politica internațională şi alte învățăminte din cursul campaniei (aceasta se trimite, în principiu, periodic).

c) Diferite lucrări referitoare la armatele inamice.

d) Tot ceea ce ar putea interesa armatele şi eşaloanele inferioare (referitor la inamic) obținute de la țările aliate.

e) Chestiuni de propagandă şi contra-propagandă.

În timpul bătăliei, Birourile 2 de la diferitele eşaloane şi organele care depind de ele, vor trebui nu numai să caute informaţii, ci să le şi exploateze imediat. Va trebui, deci, să se lase acestor organe o oarecare latitudine în coordonarea şi utilizarea informaţiilor, fără însă a se lua din mâna Biroului 2 al armatei centralizarea lor. În rezumat, în cercetarea informaţiilor de diferite categorii (arătate la cap. I), *pe timpul luptelor* se va ţine seamă de următoarele observaţii:

1. **Ordinea de bătaie**. Ca şi înainte de bătălie, cunoaşterea forţelor inamice vizează nu numai trupele de pe front (acelea care luptă), ci şi ansamblul rezervelor parţiale şi a întăririlor sosite din spate, pe drumuri sau căi ferate; descoperirea acestor forţe, aflarea mişcărilor lor, pentru a para loviturile, acestea sunt datoriile diferitelor organe de informaţii puse în mişcare de Biroul 2. Acest scop se va putea atinge prin prizonieri, documente capturate, recunoaşteri aeriene, agenţi etc.

2. **Organizaţiile defensive inamice**. Distrugerea organizaţiilor existente, care opun un obstacol direct infanteriei într-o operaţiune proiectată, trebuie supravegheată pas cu pas. Pe de altă parte, cunoştinţa organizaţiilor defensive noi ale inamicului, în cursul operaţiilor, are o importanţă cu atât mai mare, cu cât se dispune de mai puţin timp pentru a studia organizaţiile sale şi prin faptul că sunt mai puţin expuse loviturilor artileriei, din cauza micii lor adâncimi şi împrăştierea lor pe teren.

Întâia condiţie de succes pentru cel care atacă este distrugerea acestor lucrări, pe care apărătorul le construieşte după ce a pierdut prima linie. Utilizarea de către inamic a găurilor de obuze, a cazematelor bateriilor părăsite[647], greutatea reperajului lor, au fost adesea, pentru agresor, cauzele unor eşecuri repetate şi unor pierderi inutile. *Controlul distrugerilor*, efectuate asupra organizaţiilor inamice, va fi, deci, misiunea fotografiei aeriene. Cunoştinţa acestor organizaţii va cuprinde, de asemenea, studiul *traseului şi amănuntelor*:

a) *Traseul, conturul aparent mai ales*, are o parte principală în studiul organizaţiilor inamice. Trupele din I-a linie trebuie să întrebuinţeze mijloace speciale pentru determinarea sa, fotografia nu ajunge totdeauna. În ce priveşte traseul celorlalte linii, el se stabileşte, ca de obicei, prin fotografie.

b) În ceea ce priveşte studiul amănuntelor, acesta va avea în timpul bătăliei din ce în ce mai puţină dezvoltare, pentru că organizaţiile inamice vor fi din ce în ce mai puţin complete; însă el păstrează, totuşi, toată importanţa sa. Aceleaşi elemente de cercetare vor funcţiona pentru aceste studii ca şi înainte de bătălie.

c) Cunoştinţa *legăturilor liniei I-a cu spatele* este capitală în cursul luptei. Când se dezlănţuie primul atac, după o pregătire minuţioasă de mai multe luni, este posibil să se izoleze, printr-o tragere îndemânatecă, aproape complet primele linii inamice de comunicaţia lor cu spatele; acest lucru devine, în cursul luptei, o necesitate. Pierderile suferite de inamic în cursul schimburilor sale, scăderea moralului, privarea de hrană din cauza lipsei de mijloace de transport, dezorientarea comandamentului lipsit de legăturile sale şi a comandamentului inferior, care vede cum se dezorga-

[647] Utilizarea cazematelor părăsite are, în cele mai multe cazuri, ca rezultat, jalonarea unei noi linii de apărare în contrapantă, bateriile fiind în general aşezate pe versantele din partea opusă inamicului.

nizează trupa sa, sunt atâtea cauze de slăbire a inamicului. Drumurile, căile ferate noi, liniile înguste, gările, depozitele, centralele telefonice vor fi, deci, căutate în mod minuțios prin interogatoriile prizonierilor, fotografii, recunoașteri de avioane, crochiurile căzute în mâinile noastre etc.

3. **Artileria inamică**. Căutarea informațiilor privitoare la artileria inamică, înainte de bătălie, permite să se pregătească în cele mai mici amănunte repartiția bateriilor noastre. Avantajul acestei pregătiri nu poate să mai existe în cursul bătăliei. Amplasamentele bateriilor pot să fie descoperite prin ajutorul fotografiei; calibrele, direcțiile de tragere pot fi, de asemenea, aflate, însă amănuntele vieții în baterie, legăturile lor, comandamentul lor, aprovizionarea lor vor fi superficial cunoscute în cursul bătăliei. Pe de altă parte, informațiile trebuind să sosească mai repede, trebuie să ne mulțumim cu documente mai puțin complete.

4. **Aeronautica inamică**. Manifestările acesteia sunt strâns legate cu acelea a celorlalte arme. În cursul bătăliei, nu trebuie să se cerceteze numai manifestările aeriene ale avioanelor inamice ci, mai ales, să se cerceteze relațiile care pot exista între aceste zboruri şi artileria inamică şi comandament.

*

În ceea ce privește rolul ofițerilor şi al întregului personal al Biroului 2 de la diferite eşaloane, ei trebuie să aibă în vedere că *informațiile trebuie căutate*, iar nu să fie aşteptate ca să vie ele singure, de-a gata. Ei trebuie, deci, să umble continuu pentru a stimula anumite organe, să verifice informațiile furnizate de alții amintindu-şi că, dacă *iuțeala* transmiterii unei informații este necesară, *veracitatea şi precizia* acestei informații este şi mai indispensabilă în cursul bătăliei. *Ei au, deci, răspunderea informațiilor ce transmit eşaloanelor superioare*, ceea ce necesită din partea lor un control serios. În afară de aceasta, ei nu trebuie să uite că informațiile culese, oricât de mică importanță ar prezenta ele, nu vor căpăta adevărata lor valoare decât când vor fi coordonate cu alte informații.

În urma fiecărei bătălii sau în urma fiecărei noi faze a luptei, Biroul 2 al eşalonului respectiv (de la divizie inclusiv în sus) trebuie să fie în stare să furnizeze o lucrare de ansamblu asupra observațiilor făcute pe timpul întregii durate a acestei faze. Aceste lucrări sau dări de seamă de ansamblu trebuie să corespundă următoarelor chestiuni principale:

1. *Ordinea de bătaie*. Diferite identificări făcute, mai ales, prin interogatorii de prizonieri (informații de amănunt interesând frontul şi cerute prizonierilor de către ofițerii de informații de regimente şi de ofițerii de la Birourile 2 ale comandamentelor).

2. *Organizații defensive. Apărări*. Tranşeele noi, şanțuri, adăposturi, apărări, accesorii etc.; observatoare, mitraliere, arme de tranşee etc.; ocuparea pozițiilor – conturul aparent al tranşeelor inamicului – drumuri utilizate (rezultatul observațiilor observatoarelor de infanterie, a patrulelor, din studiul fotografiilor şi diferitelor interogatorii).

3. *Distrugeri operate*.

a) Asupra artileriei inamice – câte lovituri trase, de ce calibru, asupra căror baterii?

b) Asupra organizațiilor inamice (hartă anexă), să se specifice rezultatele obținute după studierea fotografiilor.

4. *Felul de acțiuni ale infanteriei inamice*. Punctele precise unde s-a manifestat infanteria, proceduri întrebuințate, efective angajate, rezultat obținute (exploatarea dărilor de seamă a ofițerilor de informații de la regimente şi de la divizii).

5. *Acțiunea artileriei inamice – întrebuințarea sa*. Impresia generală – felul tragerii – baterii văzute în acțiune, baterii reperate pe fotografii (nr. fotografiilor), direcția tragerii, calibrul. Instalația bateriilor (cazemate, întăriri simple, în câmp deschis). Acțiunile sau reacțiunile sale:

a) În timpul pregătirii, felul tragerii: a făcut ea contra-baterie şi cum? Baraje, contrapregătire contra liniilor noastre, trageri asupra liniilor de comunicații, trageri cu obuze asfixiante?

b) În timpul atacului: baraje executate, tardive sau nu, cu ce calibru, ce durată, ce precizie, ce violență?

c) După atac: ce reacțiuni, deplasamente, ce obiective, ce calibre în acțiune, ce rezultate au produs? (Rezultatele observației cotidiene: să se adauge harta bateriilor reperate în acțiune).

6. *Mişcări în spatele frontului inamic*. (Rezultatul recunoaşterilor din avion şi observațiilor terestre).

7. *Avioanele inamice*. Numărul, natura, itinerarul, ore.

8. *Drachen (baloane captive) inamice*. Punctele de unde au fost observate şi unde se găsesc în observație.

9. *Reglajul avioanelor inamice*. Formațiile pentru care sunt întrebuințate, zonele bătute de grupele de artilerie la care sunt afectate.

10. *Fizionomia generală a acțiunii*. În ce măsură inamicul a fost surprins de atac. Dispozițiile sale în vederea atacului, ocuparea generală a pozițiilor, apropierea rezervelor, întărirea primelor linii, sporirea densității, sporirea artileriei. Rezumatul ordinelor capturate. Manevra executată de inamic pentru a răspunde atacului – fără amănunte – afară dacă trebuie arătat un punct important al unei unități speciale, interesând ansamblul operațiunilor.

11. *Pierderile inamice*. Informațiile ce posedăm în această privință (aceste ştiri nu pot să privească decât unități izolate, însă în ele să se indice momentul acțiunii când au avut loc pierderi – în timpul bombardamentului, asaltului sau contra-atacului, schimburilor, aprovizionărilor etc. Să se dea o impresie numai, fără calcule, însă să se indice valoarea pierderilor printr-o cifră, o proporție, chiar aproximativă.

Concluzie

După cum se vede din cele arătate în capitolele tratate mai sus, îndatoririle Biroului 2 al diferitelor eşaloane sunt multiple şi complexe din cauza numărului şi varietății chestiunilor tratate şi a organelor puse în mişcare. Partea cea mai importantă a acestor îndatoriri constă în cercetarea şi exploatarea acestor informații.

În rezumat, Biroul 2 este acela care, înainte de bătălie, dă şefului materialul necesare pentru pregătirea luptei, iar în timpul bătăliei el dă şefului un concurs prețios în conducerea luptei.

Anexa nr. 12

● 1918 aprilie 28. Referatul nr. 289, elaborat de colonelul Nicolae Condeescu, şeful Secției Informații, cu propunerea de organizare şi încadrare a acestei structuri după demobilizarea de la 1 iulie 1918.

Marele Cartier General

2 mai 1918
Se aprobă.
Se va întocmi un proiect de buget pentru Serviciul Informațiilor.
/ss/ general Christescu

REFERAT nr. 289
Anul 1918, luna aprilie, ziua 28

Înainte de războiul ce am terminat, în armata noastră nu s-a dat importanța cuvenită serviciului de informații. Se ştie că toate eforturile făcute în diverse rânduri de Marele Stat Major pentru organizarea acestui serviciu au rămas fără răspuns, nu ni s-a procurat nici personalul şi nici fondurile necesare.

La intrarea în campanie, pentru toată armata acest serviciu era centralizat numai la Biroul Informațiilor din Marele Stat Major, care dispunea în total de 8 ofițeri, dintre care numai 2 de stat-major, ceilalți erau ofițeri tineri de la trupă, fără experiență şi translatori.

În ceea ce priveşte serviciul informațiilor secrete şi de contraspionaj, armata nu dispunea de niciun organ, nu avea niciun ofițer, niciun agent pregătit pentru aceasta, totul a fost lăsat în sarcina Serviciului Siguranței Generale, care nu putea avea competență în ceea ce priveşte chestiunile militare, aşa că, pe când adversarii noştri împănaseră țara cu sute de spioni şi agenți pe toate fronturile probabile de operații, noi nu am avut nici măcar un singur agent care să ne poată fi util din punct de vedere militar.

Din cauza lipsei de organizare a Biroului de Informații din Marele Stat Major, nici Marele Cartier General nu a avut ceea ce îi trebuia şi nici armata, pentru că toate birourile de informații ce au luat naştere la mobilizare, ca cele de la Armate, Corpuri de Armată şi Divizii, au fost înființate cu ofițeri de stat-major sau cu ofițeri luați de la trupă care nu aveau, sub acest raport, nicio pregătire. În timp ce inamicul pipăia şi ştia toate mişcările noastre, noi, deşi aveam elementele, nu le puteam însă utiliza, căci cei chemați să lucreze nu corespundeau situației. Se dădea de Biroul Informațiilor din Marele Cartier General ordine, instrucțiuni, toate însă rămâneau fără efect pentru că nu exista doctrină.

După primele 6 luni de campanie, experiența pe deoparte, studiind comparativ mijloacele întrebuințate de inamic, primind relații de la aliații noştri, am fost în stare să facem o şcoală sub direcția Biroului de Informații din Marele Cartier General, pentru a stabili un fel de a lucra, acelaşi în toată armata, iar rezultatele au fost

în a doua parte a campaniei foarte frumoase, pentru care Marele Cartier General a primit şi felicitări de la Aliaţi, de modul cum a funcţionat acest serviciu.

Prin demobilizarea armatei se vor dizolva toate birourile de informaţii de la Armate, Corpuri de Armată, Divizii; ofiţerii experimentaţi în această direcţie se vor răspândi şi experienţa căpătată, care ar trebui să formeze un tezaur pentru viitor, va dispare cu totul dacă, cel puţin, nu se va da dezvoltarea minimă impusă de împrejurări Serviciului Informaţiilor din Marele Stat Major. Pentru aceasta, propun ca un minimum şi, în mod trecător, până când bugetul şi alte timpuri ne vor permite o dezvoltare complectă, ca Secţia Informaţiilor din Marele Stat Major să fie organizată astfel:

Secţia: şef .....

A) **Biroul I Informaţii**: şef .....

– un ofiţer superior sau căpitan, care să cunoască limba germană, însărcinat cu studiul armatelor austro-ungare şi germană, ajutat de un translator de limba germană şi unul de limba ungară;

– un ofiţer superior, care să cunoască limbile slave pentru studiul armatelor: bulgară, sârbă, turcă şi greacă, ajutat de un translator de limba bulgară şi limba sârbă;

– un ofiţer superior sau căpitan, însărcinat cu studiul armatelor statelor provenite din dezmembrarea Imperiului rus, plus armata japoneză, ajutat de un translator de limba rusă;

– un ofiţer superior sau căpitan, însărcinat cu studiul armatelor occidentale: Franţa, Anglia, Italia şi, eventual America, ajutat de un translator pentru limba engleză şi un translator pentru limba franceză;

– doi desenatori, doi scriitori şi un arhivar.

B) **Biroul II Contrainformaţii**: şef .....

– un ofiţer superior sau căpitan şi agenţii necesari pentru teatrul de operaţii de la Nord;

– un ofiţer superior sau căpitan şi agenţii necesari pentru teatrul de operaţii de la Sud;

– un ofiţer superior sau căpitan şi agenţii necesari pentru teatrul de operaţii de la Est;

– doi ofiţeri de poliţie pentru contraspionaj;

– personal pentru staţiile columbofile, materiale etc.

Dându-se acest început de organizare Secţiei Informaţiilor, când timpul şi mijloacele vor permite, trebuie să se desăvârşească completarea ei pentru a ajunge acolo ca să se poată forma ofiţerii care, eventual, ar fi chemaţi să îndeplinească acest serviciu la Armate şi Comandamente, în care scop, în fiecare an, s-ar putea chema la o şcoală ad-hoc ofiţerii care contează în carnetele de mobilizare, ca şefii de birouri la Comandamente etc.

Faţă de personalul cerut de organizarea arătată mai sus, actualul personal de care dispune Biroul de Informaţii poate fi întrebuinţat astfel:

A) **Biroul I Informaţii**: şef locotenent-colonel Bianu Virgil.

– ofițer de legătură pe lângă Comandamentul [Armatei germane condusă de feldmareşalul] Mackensen, maiorul Dumitrescu Alexandru;

– *pentru armatele austro-ungare şi germane:*

– se propune a fi mutat maiorul Georgescu Florin din Regimentul 33 Artilerie, care se dizolvă;

– un translator de limba germană;

– un translator de limba bulgară.

– *pentru armatele bulgară, sârbă, greacă şi turcă:*

– maiorul Păunescu Gheorghe;

– un translator de limba bulgară.

– *pentru armatele rusă, ucraineană şi japoneză:*

– maiorul Ullea Octav;

– translator: căpitan Berechet ştefan, care cunoaşte bine limba rusă şi sârbă.

– *pentru armatele franceză, engleză, italiană şi, eventual, americană:*

– căpitanul Marinescu Nicolae;

– un translator de limba engleză;

– un translator de limba franceză.

În rezumat, este necesar a se aproba menținerea actualului personal şi a mai fi mutat maiorul Georgescu Florin, cum şi a se admite ca posturile celor 5 translatori ce ne vor lipsi prin demobilizarea ofițerilor de rezervă, să poată fi ocupate de ofițeri de rezervă chemați temporar, ofițeri români proveniți din armata austro-ungară sau civili ce ar urma să primească leafa gradului de locotenent sau căpitan (este necesar a se cere să fie prevăzuți în buget).

B) Biroul II Contrainformații

Până vom ajunge să punem bazele acestui birou după cum s-a arătat mai sus, pentru un început este necesar a se destina următorul personal:

– Şef: maiorul Țăranu Ioan;

– Ajutor: maiorul Bursan Alexandru, care va fi luat de la stat-majorul Armatei I-a şi care a îndeplinit aceeaşi funcție la acea armată;

– căpitan Bădescu Constantin (actualmente deja în acest serviciu);

– doi ofițeri de poliție, pe care îi vom alege de comun acord cu Ministerul de Interne.

Pentru bugetul minim necesar acestui serviciu, voi prezenta un referat aparte.

Şeful Biroului Informațiilor
/ss/ colonel Condeescu

(AMR, fond MCG, dosar 315, f. 25–26)

Anexa nr. 13

● 1918 august. Propuneri privitoare la modificarea broşurilor *Instrucţiuni asupra organizării şi funcţionării Serviciului de Informaţii* şi *Instrucţiuni cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informaţii*, elaborate de căpitanul A. Rigani din Secţia Informaţii

PROPUNERI

privitoare la modificarea broşurilor *Instrucţiuni asupra organizării şi funcţionării Serviciului de Informaţii* şi *Instrucţiuni cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informaţii*

Comandamentul nu are nicio propunere de făcut în ceea e priveşte modificarea broşurilor, întrucât găseşte că aceste instrucţiuni sunt puse în evidenţă prin practica războiului.

Suntem însă de părere ca prescripţiile acestor broşuri să corespundă cu celelalte lucrări ale altor birouri în ceea ce priveşte personalul prevăzut în instrucţiuni, materialul afectat etc., adică: personalul prevăzut la diferite eşaloane în aceste broşuri să fie prevăzut şi în tabelele de efectiv *Md. lit. A*; materialul telefonic, aparatele de ascultare şi de vedere lungă, automobile, motociclete etc., cu care urmează a fi înzestrate diferite eşaloane ale Serviciului de Informaţii să fie prevăzute şi în tabelele respective ale acestor materiale. Numai astfel se va putea asigura înzestrarea diferitelor eşaloane cu personalul şi materialul prevăzut în instrucţiuni.

Pe lângă acestea opinăm:

1. Să existe în timp de pace pe lângă Marele Stat Major: Biroul Informaţii, cu personal selecţionat şi suficient, având următoarele atribuţii:

a) Să coordoneze toate ştirile privitoare la organizarea, efective, ordinea de bătaie, planuri de mobilizare şi de război, armament şi material tehnic a armatelor statelor cu care am putea fi în război, servind cu aceste lucrări pe Marele Stat Major, atât în lucrările sale operative în timp de război, cât şi în timp de pace, pentru organizarea şi înzestrarea armatei cu armamentul şi mijloacele tehnice corespunzătoare progresului timpului;

b) Să dirijeze şcolile de agenţi pentru spionaj, precum şi şcolile de agenţi pentru contraspionaj;

c) Să dirijeze şcolile de interpreţi. Numărul absolvenţilor acestei şcoli să fie suficient pentru a se afecta Comandamentelor de Corpuri de Armată şi Divizii câte 3–4, iar brigăzilor şi corpurilor de trupă câte 1–2 interpreţi. Procedeul de a se lua interpreţi dintre gradele inferiore care cunosc limbi străine trebuie înlăturat deoarece pe lângă că aceşti interpreţi, în majoritate evrei, nu inspiră garanţie, dar încă sunt incompleţi, deoarece ştiu numai a vorbi fără să ştie să scrie şi să citească. În operaţiile din Transilvania şi Basarabia s-a simţit mult lipsa interpreţilor de meserie;

d) Să utilizeze în timp de pace agenţi absolvenţi ai şcolilor, atât în serviciul de spionaj, cât şi în cel de contraspionaj. La acest din urmă serviciu să concureze şi birourile de Informaţii ale Corpurilor de Armată şi Diviziilor, după cum se arată mai jos;

e) Să dirijeze activitatea unui serviciu de propagandă format dintr-un personal select care, în timp de pace, să studieze starea economică, socială, morală etc. a statelor vecine, iar în timp de război, împărțindu-se acest personal la Marele Cartier General şi la Comandamentele de Armată, să acționeze prin toate mijloacele ce se vor pune la dispoziție (avioane, baloane volante, aruncătoare de mână etc.) asupra moralului trupelor inamice, trimițându-le ziare şi manifeste.

În a doua fază a războiului, ordinul Marelui Cartier General de a riposta inamicului prin aruncare de manifeste şi ziare nu a putut fi executat decât într-o măsură restrânsă lipsind, pe de o parte, personalul competent pentru redactare, iar pe de altă parte, lipsind mijloacele de a face să parvie aceste publicații la inamic. Importanța acestei activități a arătat-o cu evidență succesul obținut de austro-germani contra ruşilor. Pentru trupele care au operat în Basarabia, activitatea întreprinsă de a se arunca din avioane sau a se trimite cu agenți asemenea publicații în zonele neexplorate încă, a avut un succes care a întrecut aşteptările.

A doua activitate a acestui serviciu să consiste în întreținerea unei prese sănătoase, cu caracter războinic pentru soldații de pe front, menținându-le moralul ridicat şi anihilând influența publicațiilor inamicului ce ar cădea în mâna ostaşilor noştri. Soldatul reclamă să fie hrănit mereu sufleteşte pe front, unde convorbirile cu ofițerii sunt mai rare din cauza serviciului şi, apoi, chiar aceste convorbiri sunt insuficiente, fiindcă lipseşte o presă sănătoasă care să-i procure ofițerului materialul necesare convorbirilor privitor la chestiunile ce sunt la ordinea zilei. Bubuitul tunului, oboseala, luptele etc., fac sufletul naiv al soldatului foarte susceptibil pentru acceptarea tuturor zvonurilor tendențioase [şi] demoralizatoare.

2. La Comandamente de Corp de Armată şi Divizii să funcționeze şi în timp de pace serviciul de informații cu personal permanent pentru ca trecerea de pe picior de pace pe cel de război să nu găsească nepregătit acest personal în ceea ce priveşte studiul armatelor inamice, pe de o parte, şi al lucrărilor diferitelor eşaloane ale serviciului, pe de altă parte. Această necesitate s-a dovedit prin dificultățile ce a întâmpinat serviciul de informații luând ființă şi funcționând în cursul războiului fără a fi avut anterior practica lucrărilor. Aceste birouri ar mai avea ca atribuții în timp de pace:

a) Să dirijeze şcolile pentru ofițerii informatori şi observatorii de la corpurile de trupă, precum şi cele pentru pregătirea posturilor de ascultare telefonice. Atât ofițerii cât şi gradele inferioare specializați în acest serviciu să nu poată fi întrebuințați în alte însărcinări în timp de război. Programul acestor şcoli urmează a face obiectul unui studiu aparte;

b) Să dirijeze aplicațiile se serviciu în campanie a diferitele eşaloane în subordine până la posturile de observație de infanterie şi artilerie şi cele de ascultare telefonice inclusiv;

c) Să supravegheze ca diferitele eşaloane să se înzestreze din timp de pace cu materiale necesare: aparate de observație şi de ascultare, ceasornice, busole, planşete, material telefonic destinat pentru legătura directă a diferitelor eşaloane, mijloace de semnalizare (rachete), motociclete, biciclete etc.;

d) Să exercite în timp de pace o întinsă activitate în ceea ce priveşte serviciul de contraspionaj, limitându-se în acest scop zone de supraveghere pentru fiecare

comandament. Pentru aceasta urmează ca biroul respectiv al Marelui Stat Major să afecteze Comandamentelor de Corp de Armată şi Divizii agenţii necesari absolvenţi ai şcolii de contraspionaj, potrivit nevoilor ce prezintă zonele Comandamentelor şi numărul agenţilor capabili a lucra;

3. Unităţile aeronautice afectate în timp de război comandamentelor, să fie obligate în timp de pace a lua parte cât mai des la aplicaţiile serviciului în campanie ale trupelor, pentru a se perfecţiona buna şi rapida funcţionare a lucrărilor, pentru prezentarea grafică a adăposturilor inamicului, precum şi pentru obţinerea unei strânse legături şi exploatarea ei între aerostaţie sau aviaţie şi infanterie (în ofensivă).

4. Să se aloca la Comandamentele de Corp de Armată şi Divizii câte un fond secrete pentru culegerea informaţiilor, premii de încurajare, propagandă etc.

5. Adjutantul Brigăzii să aibă în timp de război un ofiţer ajutor care să fi urmat şcoala de informaţii, însărcinat numai cu biroul informaţiilor, deoarece s-a constatat, în ultima perioadă a războiului de tranşee, necesitatea principiului dublării personalului afectat la diferite eşaloane.

p. Şeful Biroului Informaţii
/ss/ cpt. A. Rigani

(AMR, fond MCG, dosar 315, f. 29-30)

Anexa nr. 14

● 1919 martie. Proiect de organizare, funcționare, încadrare și buget a Secției Informații, în perspectiva fuzionării Marelui Cartier General cu Marele Stat Major

Marele Cartier General
Secția Informații

Notă
Această organizare a Secției Informații a fost înaintată Marelui Stat Major cu nr. 60 din 12 Martie 1919

PROIECT
pentru organizarea Secției Informațiilor din Marele Stat Major așa cum ar trebui să funcționeze în împrejurări normale (după fuzionarea cu Marele Cartier General).

1. Organizare:
Secția: șef colonel (ofițer de stat-major)
A. Biroul 1 (studiul armatelor străine, informații directe):
– șef: locotenent-colonel sau maior (ofițer de stat-major);
– șapte maiori sau căpitani, subșefi de birouri;
– 11 translatori (ofițeri subalterni, eventuali funcționari civili asimilați acestor grade);
– doi desenatori, doi scriitori (dactilografi), un arhivar, un secretar.
B. Biroul 2 (informații secrete, contraspionaj):
– șef: locotenent-colonel sau maior (ofițer de stat-major);
– doi maiori, subșefi de birouri;
– șapte maiori sau căpitani, șefi de servicii;
– doi ofițeri de poliție;
– 10 agenți de poliție;
– trei dactilografi, doi secretari, doi arhivari.
C. Biroul 3 (studiul corespondenței secrete):
– șef: un locotenent-colonel sau maior;
– șase maiori sau căpitani cunoscători de limbi străine;
Se anexează un proiect de buget pentru trebuințele funcționării serviciului secret (informații, studiul corespondenței secrete, propagandă și contrapropagandă), în primul an.
2. Atribuții:
Șeful de secție:
– lucrează sub direcția subșefului de Stat Major General, care coordonează lucrările acestei secții cu cele ale Secției Operații;
– dirijează și coordonează lucrările celor 4 birouri componente;

– întocmeşte, secondat de şefii de birouri, instrucţiuni pentru funcţionarea serviciului în timp de pace şi de război;

– pregăteşte organizarea şi mobilizarea secţiei şi a birourilor de informaţii şi contrainformaţii de la Marele Cartier General şi comandamentele de armată;

– dirijează cursurile anuale speciale pentru pregătirea personalului care figurează în carnetele de mobilizare la Serviciul de Informaţii al comandamentelor şi unităţilor. Pentru aceste cursuri se vor avea în vedere următoarele norme:

1) Pentru şefii birourilor de informaţii de la armate, corpuri de armată şi divizii, precum şi pentru agenţii secreţi, cursul se va ţine în lunile ianuarie-februarie (15–20 zile) la Marele Stat Major;

2) Pentru ofiţerii informatori de la brigăzi şi regimente şi pentru interpreţi, cursul se va ţine pe corp de armată sub direcţia şefului de stat-major, în lunile martie-aprilie (20 zile), instructori fiind şefii de birouri care au primit îndrumările necesare în cursul făcut anterior la Marele Stat Major.

Biroul 1 (studiul armatelor străine, informaţii directe):

– studiul armatelor străine şi culegerea informaţiilor asupra acestor armate:

a) subbiroul balcanic, însărcinat cu studiul armatelor bulgară, turcă, sârbă şi greacă, ajutat de câte un translator de limba bulgară, sârbă, turcă (greacă);

b) subbiroul ungar, însărcinat cu studiul armatei ungare, cu translatorul necesar;

c) subbiroul cehoslovac-polon, însărcinat cu studiul armatelor cehoslovacă şi polonă, ajutat de câte un translator pentru limba cehoslovacă şi polonă;

d) subbiroul rus, însărcinat cu studiul armatelor ruseşti, cu translatorul necesar;

e) subbiroul germano-austriac, însărcinat cu studiul armatelor germană şi austriacă, cu doi translatori;

f) subbiroul armatelor occidentale, însărcinat cu studiul armatelor franceză, engleză, italiană şi americană, cu câte un translator de limbă engleză şi italiană;

g) subbiroul adjutanturii secţiei, însărcinat cu registratura şi arhiva secţiei, cu desenatorii, dactilografii, secretarii şi arhivarii indicaţi mai sus;

– redactarea şi tipărirea broşurilor ce se editează asupra studiilor făcute asupra armatelor străine;

– scoaterea buletinelor de informaţii pentru armată (periodice: relativ la situaţia militară şi politică în general, care cuprind şi diverse învăţăminte tactică-tehnice; în caz de război, zilnice: asupra informaţiilor curente asupra mersului operaţiilor);

– prepararea cursului anual de pregătirea personalului, care figurează în carnetele de mobilizare ca şefi ai birourilor de informaţii la comandamente;

– alcătuirea de instrucţiuni după directiva şefului de secţie pentru funcţionarea Serviciului de Informaţii în război.

Biroul 2 (informaţii secrete, contraspionaj):

– procurarea de informaţii din ţările străine şi contraspionaj.

1. **Subbiroul informaţiilor secrete**, însărcinat cu culegerea şi adunarea prin agenţia informaţiilor secrete din ţările străine şi, în primul rând, din cele cu care am putea fi în război. În acest scop, el se împarte în:

a) Serviciul informațiilor secrete pe frontul de est: rus, ucrainean şi polon;
b) Serviciul informațiilor secrete pe frontul cehoslovac, ungar, austro-german;
c) Serviciul informațiilor secrete pe frontul iugoslav, bulgar, grec, turc;
d) Serviciul informațiilor secrete pe frontul armatelor occidentale; informațiile se vor obține prin ataşații militari;
e) Serviciul columbofil.

2. Subbiroul contrainformații, care cuprinde:

a) Serviciul de contraspionaj, care se ocupă cu urmărirea în țară a activității agenților centralizatori de spionaj, care lucrează pentru armatele străine, ține legătura cu Siguranța Generală, studiază măsurile pentru combaterea spionajului în timp de pace, legea contra spionajului etc., studiază şi veghează asupra păstrării secretelor militare şi corespondenței în timp de pace şi prevede măsurile necesare pentru împiedicarea spionajului în timp de război;

b) Serviciul stării spiritelor interne, care se ocupă cu studiul cenzurii presei, a corespondenței particulare, cu lansarea de zvonuri false, cu măsurile speciale luate în cazuri de deplasări de trupe în timp de război etc.

– prepararea cursului anual de pregătire a persoanelor care figurează în carnetele de mobilizare al comandamentelor şi unităților ca ofițeri şi agenți însărcinați cu serviciul de contraspionaj;

– alcătuirea de instrucțiuni după directivele şefului de secție, pentru funcționarea serviciului de contraspionaj în timp de război.

Şeful Secției Informațiilor
/ss/ colonel Condeescu

(AMR, fond MCG, dosar 315, f. 254-256)

Marele Cartier General
Secția Informații

Ordinea de Bătaie a Secției Informații

Şef: .....

Biroul 1 (studiul armatelor străine, informații directe). şef: maior Stoicescu Ioan;

– **Subbiroul țărilor occidentale**, în special Ungaria şi Cehoslovacia: maior Georgescu Florin; ajutoare:

– căpitan Bădulescu Horia, pentru Germania, Austria şi Italia;
– căpitan Soutzo Othon, pentru Franța, Anglia şi America;
– sublocotenent Drăghici Iulian, translator de limba maghiară şi germană.

– **Subbiroul țărilor orientale**, în special Rusia şi Polonia: maior Niculescu Gheorghe; ajutoare:

– căpitan Ichim Ştefan, ofițer legătură la Comandamentul generalului Denikin;

– căpitan Berechet Ştefan, translator de limbă rusă şi polonă;
– locotenent Nour Pavel, translator limba rusă;
– **Subbiroul ţărilor balcanice şi Asia Mică**: căpitan Popescu Ioan;
– locotenent asimilat Popescu Virgil, translator pentru presa străină;
– subbiroul adjutanturii secţiei, arhiva şi registratura Biroului 1: locotenent Aslan C. Gheorghe;
– sublocotenent Dobrescu Grigore, gestiunea şi expediţia buletinului periodic.

Biroul 2 (informaţii secrete, contraspionaj):
– şef: maior Ţăranu Ion;
– ajutor: .....;
– **Subbiroul informaţiilor secrete**: maior Bursan Alexandru; ajutoare:
– căpitan Nestorescu Constantin;
– căpitan Raţiu Alexandru.
– **Subbiroul contrainformaţii**: maior Mihail Victor; ajutoare:
– căpitan Constantinescu Ioan, pentru controlul străinilor;
– locotenent Turtureanu Gheorghe, pentru circulaţie şi contrapropagandă;
– ....., pentru starea spiritelor;
– ....., pentru presa străină şi română.
– sublocotenent asimilat Teconţia Valeriu, translator de limba germană şi maghiară.

Biroul 3 (studiul corespondenţei secrete, cifru):
– şef: maior Cantea Eftimie;
– cunoscători a patru limbi străine: .....

(AMR, fond MCG, dosar 315, f. 23–24)

Marele Cartier General
Secţia Informaţii

Fondurile necesare funcţionării Serviciului Secret
1. Pentru serviciul central:

Chiria unui local discret în oraş, propriu pentru instalarea unui birou şi a unui muzeu şcoală pentru instruirea agenţilor – 5.000 lei.

Cheltuieli pentru completarea materialului necesar muzeului şcolii pentru întreţinerea localului – 1.000 lei.

Cheltuieli pentru întreţinere şi plata agenţilor cât fac şcoală – 20.000 lei.

Recompense pentru agenţii informatori ocazionali – 12.000 lei.

Indemnizaţii pentru agenţii informatori şi agenţii mobili (chiar ofiţerii de statmajor) trimişi în misiuni speciale – 40.000 lei.

Indemnizaţii pentru agenţii informatori şi recrutori – 12.000 lei.

Indemnizaţii personalului columbofil, materiale, antrenamente, premii şi recompense – 6.000 lei.

Total: 96.000 lei.

2. Frontul de Sud:

Indemnizații pentru serviciul de informații şi agenții sedentari permanenți pentru Frontul de Sud (Bulgaria, Serbia, Turcia, Grecia) – 60.000 lei.

Gratificații pentru agenții informatori şi ocazionali – 4.000 lei.

Indemnizații pentru agenții curieri şi mobili – 6.000 lei.

Diverse – 2.000 lei.

Total: 72.000 lei.

3. Frontul de răsărit:

Serviciul de informații şi indemnizații pentru agenții sedentari permanenți pentru Rusia, Ucraina, Polonia – 140.000 lei.

Gratificații pentru agenții informatori şi ocazionali – 8.000 lei.

Indemnizații pentru agenții curieri şi mobili – 12.000 lei.

Diverse – 4.000 lei.

Total: 164.000 lei.

4. Frontul de Vest:

Serviciul de informații şi indemnizații pentru agenții permanenți ficşi în Ungaria, Slovacia, Austria şi Germania – 180.000 lei.

Gratificații pentru agenții informatori ocazionali – 18.000 lei.

Indemnizații pentru agenții curieri şi mobili – 10.000 lei.

Diverse – 4.000 lei.

Total: 212.000 lei.

5. Gratificații personalului inferior de la legațiile şi consulatele noastre din străinătate, care se va distinge în serviciul Biroului 2 – 6.000 lei.

6. Organizarea a 12 stații de porumbei călători – 24.000 lei.

7. Pentru serviciul presei şi publicațiilor de propagandă – 126.000 lei.

Total general: 700.000 lei.

Această sumă este minimă şi ea serveşte ca bază de plecare pentru organizarea serviciului în primul an; pe măsură însă [ce] serviciul se va dezvolta, această cheltuială va fi mult mai mare.

Şeful Secției Informațiilor
/ss/ colonel Condeescu

(AMR, fond MCG, dosar 315, f. 259)

Anexa nr. 15

● 1920 aprilie 1. Marele Stat Major, *Instrucțiuni relative la formarea în fiecare garnizoană a unui birou de informații*

Marele Stat Major
Secția IX-a

INSTRUCȚIUNI nr. 314/1 aprilie 1920
relative la formarea în fiecare garnizoană a unui birou de informații

1. Compunerea biroului

a) Pe lângă fiecare comandament de garnizoană se va înființa imediat şi va începe a funcționa un birou secret de informații. Acolo unde sunt Comandamente de divizii sau corp de armată vor funcționa ca atare chiar birourile de informații de la acele comandamente.

În garnizoanele unde nu există asemenea comandamente, comandantul cel mai mare în grad (regiment, brigadă) se va folosi de unul din birourile de informații ordonate a se înființa cu Ordinul nr. 288/920 al Marelui Stat Major – Biroul contrainformații.

b) Şef al acestui birou de informații va fi numit un ofițer superior activ din cei mai capabili şi, mai ales, dotat cu calități de discreție. Ofițerul şef al biroului de informații, din momentul numirii sale la acest serviciu, va fi complet desărcinat de orice alt serviciu, pentru a-şi da astfel putința şi toată libertatea să se ocupe numai de chestiunile informațiilor. Comandamentele de garnizoană vor comunica (,) comandamentelor de corp de armată respective numele ofițerilor şefi ai acestor birouri de informații. Ordinea de bătaie centralizată se va înainta corpurilor de armată şi Marelui Stat Major.

În alegerea personalului de ajutor necesar şefilor de birouri se va ține seama de prescripțiunile ordonate cu nr. 288, menționat mai sus.

c) Comandamentele de garnizoană vor pune la dispoziția acestor birouri, după împrejurări, un număr de grade inferioare, eventual şi ofițeri care, îmbrăcați civil, să îndeplinească serviciul de agenți secreți. Recrutarea acestora se va face dintre ostaşii dovediți că nutresc sentimente curate de buni români. Ei trebuie să fie cu totul capabili a îndeplini acest fel de serviciu. Se vor putea alege oameni serioşi şi discreți chiar dintre ofițeri invalizi.

Se vor evita aceia care purtând haina civilă s-ar deda la petreceri sau acei care voiesc să-şi dea importanță prin acest serviciu, comițând indiscreția de a-şi manifesta public însărcinarea sa. Se va evita a se alege ofițeri însurați, care au obiceiul de a comunica secrete soțiilor, cât şi acei ofițeri care au legături cu oameni politici şi participă în mod ascuns la activitatea politică.

2. Însărcinări

a) Birourile de informații de pe lângă Comandamentele de garnizoană sunt special înființate atât pentru a culege informații asupra inamicului dinăuntru, cât şi

pentru a semnala şi preveni însărcinările de propagandă ale acestuia în rândurile oştirii. Aceste birouri vor ține la curent comandamentele corpurilor de armată respective cu tot ceea ce se petrece în întreg cuprinsul corpului de armată din punct de vedere al stării spiritelor, al propagandei anarhice, cât şi al pregătirii unor eventuale agitații, revolte etc.

b) Atenția birourilor de informații va trebui îndreptată asupra fabricilor, atelierelor, sindicatelor şi orice alte întreprinderi industriale, cât şi asupra întrunirilor care se țin şi al căror număr va spori mai cu deosebire în perioada alegerilor, în scop de a vedea modul cum se desfăşoară acțiunea de propagandă electorală la sate şi oraşe, precum şi a putea urmări de aproape pe aceia organizată de agenți contra ordinii de stat.

c) O veghe asiduă, neadormită, se impune din partea acelui birou pentru ca spiritul anarhic să nu pătrundă sub nicio formă în zidurile cazărmilor, în rândurile ostaşilor.

d) Se va comunica urgent comandamentelor de corp de armată prin telegraf sau curieri speciali orice caz alarmant, fie în fabrici, ateliere, mine etc. ori la întruniri, fie la unul din corpurile de trupă, fie în fine în oricare comună din cuprinsul regiunii corpului de armată respectiv. Corpul de armată, la rândul său, va aduce la cunoştința Marelui Stat Major – Biroul de contrainformații şi Ministerului de Război – Cabinet, cum se arată în Ordinul nr. 288/920.

e) Biroul de informații al fiecărei garnizoane va ține un tabel în care va trece toate fabricile şi orice alte întreprinderi industriale, ale statului sau particulare, din garnizoană şi din tot cuprinsul județului respectiv, cu numărul lucrătorilor pe naționalități, arătându-se şi ideile pe care le nutresc (sindicalişti, naționalişti etc.). Tabelele centralizate pe corpuri de armată se vor trimite şi Marelui Stat Major – Secția IX-a.

3. Legături

Pentru aducerea la îndeplinire a acestor însărcinări şeful biroului de informații trebuie să stabilească următoarele legături:

a) *Cu birourile de informații de la regimente şi de la unități*, făcând corp parte.

De comun acord cu comandanții unităților şi în strânsă legătură cu şefii birourilor de informații respectivi va veghea şi va executa un control permanent şi inopinat, zi şi noapte, ca în cazărmi, ateliere şi depozite militare să nu pătrundă agenți de propagandă anarhică şi să nu se introducă sub nicio formă scrieri sau idei periculoase în rândurile soldaților. Vor fi îndeaproape supravegheați soldații meseriaşi şi mai cu deosebire cei de naționalitate străină care, în majoritate, nutresc idei dăunătoare siguranței noastre.

b) *Cu sindicatele naționale*. În mod cât mai discret şeful biroului de informații trebuie să stabilească legătura cu capii sindicatelor naționaliste. Prin acestea va căuta să fie permanent informat asupra stării spiritelor în fabrici, ateliere şi orice alte întreprinderi industriale.

c) *Cu Poliția de Siguranță*. Legătura cu acest organ este absolut necesară, întrucât poliția având mijloace necesare speciale şi organe informative va fi în măsură a da un ajutor eficace biroului de informații al garnizoanei din punct de vedere al

culegerii informațiilor, urmărirea agenților anarhici, cât și descoperirea uneltirilor acestora.

d) *Cu comandamentele de gări.* Pentru a trimite din când în când agenți prin trenuri ca să asculte ce se vorbește de ofițeri și soldați. Aceşti agenți vor căuta în mod discret, fără a se demasca, să afle cine sunt acei care vor fi auziți vorbind împotriva interesului neamului, semnalând totodată unitatea din care face parte.

4. Mijloace

Mijloacele pe care le au la dispoziție șefii birourilor de informații din garnizoane pentru aducerea la îndeplinire a misiunii lor sunt următoarele:

a) Birourile de informații ale corpurilor de trupă

Șefii acestor birouri vor supraveghea îndeaproape starea spiritelor în corp pentru a fi oricând în curent cu orice eventuală încercare de propagandă a agenților anarhici. Orice caz alarmant constatat va fi adus grabnic la cunoștința șefului biroului de informații al garnizoanei și la cunoștința comandantului unității respective.

Ajutat de aceşti șefi de birouri, șeful biroului de informații al garnizoanei va ține cel puțin o dată pe săptămână conferințe, pe rând, la fiecare corp de trupă din garnizoană arătând menirea armatei în rolul ei de reclădire socială, insistându-se asupra pericolului ce ne amenință prin uneltirile dușmanului Neamului nostru. Cu un cuvânt, se vor da acestor conferințe caracterul de educație morală și națională. Ca pildă se vor arăta urmările ce au avut mișcările sindicaliste în Rusia, Ungaria, Bulgaria etc. și suferințele ce îndură din această cauză oameni muncitori și cinstiți din acele țări. Totodată, se vor arăta și suferințele noastre în urma mișcărilor sindicaliste roșii, care au avut de efect scumpetea atât de îngrozitoare a traiului, deoarece muncitorii cer lefuri exorbitante și în schimb muncesc foarte puțin sau nu muncesc deloc, ceea ce a făcut ca lucrurile necesare traiului să se împuțineze și în consecință să se scumpească.

b) Agenți secreți aleşi dintre ofițeri, grade inferioare

Se va organiza un serviciu de spionaj din elementele arătate la pct. „c" din Cap. I (compunerea biroului). Aceşti agenți vor fi trimişi și vor căuta ca, îmbrăcați civil și întrebuințând toată șiretenia, să pătrundă în locurile unde se țin întrunirile pentru a fi la curent cu tot ceea ce se vorbește și, mai ales, să vegheze dacă elemente ale armatei nu iau parte la ele. După caz, acestor agenți li se va putea da și orișice alte însărcinări în legătură cu culegerea de informații.

Agenții se mai pot recruta și dintre persoanele sigure din sindicatele naționale, precum și dintre invalizii care ar putea lucra la sate. Agenții sus-arătați ca fiind aleşi din sindicatele naționale sau dintre invalizi se pot angaja chiar cu plată.

În toate ocaziile aceşti agenți trebuie să întrebuințeze multă dibăcie pentru a căpăta toate informațiile și, în schimb, să nu se demaşte. Vor evita întotdeauna violențele sau scandalurile, cei surprinşi să se strecoare și să se retragă cu cât mai mult tact.

5. Lucrări cu caracter permanent

Birourile de informații ale garnizoanelor vor trimite comandamentelor de corp de armată:

A. Săptămânal:

a) Informațiile din interiorul cazărmii constând într-o dare de seamă în care să se arate starea spiritelor la corpurile de trupă. La aceasta se va alătura rezumatul conferinței ținută conform pct. „a" din Cap. 3 (mijloace).

b) Informații din afara cazărmii constând într-o dare de seamă asupra stării de spirit la toate întreprinderile industriale din garnizoană şi din cuprinsul județului. Se va arăta în această dare de seamă şi întrunirile care au avut loc, făcându-se un rezumat al cuvântărilor cu caracter incendiar (dacă ar fi cazul) ținute la aceste întruniri. Se va comunica şi numele soldaților care, eventual, ar fi luat parte la ele, arătându-se corpul căruia îi aparțin.

B. Zilnic:

Orice informație de o importanță deosebită care ar cere lucrare grabnică de măsuri. Birourile de informații ale corpurilor de trupă vor centraliza informațiile culese de la diferite birouri de informații de pe regiunea corpului de armată, le vor verifica confruntându-le cu altele primite pe altă cale şi vor lua măsurile cuvenite pentru fiecare caz în parte.

În fiecare sâmbătă, corpurile de armată vor înainta câte un buletin de informații Marelui Stat Major, Biroul de contrainformații, în dublu exemplar, şi Ministerului de Război, Cabinetul Ministrului. Aceste buletine informative vor cuprinde, în rezumat, starea generală a spiritelor şi se vor anexa informațiile primite şi verificate care prezintă importanță.

Informațiile importante cu caracter urgent se vor trimite imediat şi telegrafic. În buletine se va specifica pentru fiecare caz şi măsurile luate de comandament.

Şeful Marelui Stat Major al Armatei
general de corp de armată /ss/ C. Christescu

(ANIC, fond Colecția 50, dosar 5966, f. 40-43)

Anexa nr. 16

● 1920 noiembrie 9. Instrucțiuni ale Marelui Stat Major către Comandamentul Trupelor de Est privind combaterea acțiunilor de propagandă subversivă preconizate de mișcările de stânga și extrema stângă

Marele Stat Major
nr. 3065/9 noiembrie 1920
către
Comandamentul Trupelor de Est

Marele Stat Major este sesizat prin notele Siguranței Generale asupra unei chestiuni a cărei importanță este de natură a ne impune o serioasă atenție și anume:

Ne aflăm în fața unui nou sistem de propagandă anarhică, care impune comandanților o nouă și încordată grijă: *capii socialiști au transmis cuvântul de ordine ca tinerii socialiști, grupați toți în așa-zisul cerc al „Tineretului" și care urmează a fi încorporați în clasa anului 1921, să se prezinte la corpuri. Însă, o dată intrați în rândurile soldaților, să înceapă propaganda socialistă printre camarazii lor și să țină legătura cu capii socialiști din localitate, care le vor indica mijloacele de propagandă și le vor înmâna manifestele, a căror răspândire o vor face în timpul nopții.*

Este cunoscut că diferitele încercări de a turbura ordinea în Stat, făcute de partidul socialist, au dat greș, izbindu-se de neclintita credință a armatei, de spiritul de disciplină ce domnește în general în rândurile armatei. Conștienți de faptul că atâta timp cât în cazarmă va domni acest spirit de credință, care refuză orice încercare de abateri de la datorie, propagandiștii încearcă acum să introducă chiar în cazărmi spiritul anarhic. Dacă până în prezent broșurile și manifestele strecurate printre oamenii de trupă n-au avut niciun efect, aceasta se datorește în special supravegherii comandanților și subordonaților lor, prin a căror perspicacitate și simț al datoriei s-au combătut toate aceste încercări criminale.

Pentru prevenirea acestei noi încercări de otrăvire a spiritelor, cu onoare vă rugăm să binevoiți a ordona ca în toate corpurile de trupă și comandamente să se ia următoarele măsuri:

A. Măsuri de ordin general

1. Îndată după sosirea recruților la corp șeful de corp va face prin ofițerii destinați instruirii recruților anchete asupra proveniență fiecărui recrut, a meseriei ce are, asupra relațiilor personale ce are și asupra modului cum și-a petrecut timpul în ultimii trei ani, căutând în special să se stabilească dacă a frecventat cluburi sau întruniri socialiste sau dacă are legături de rudenie sau de prietenie cu capii sau membrii partidului numit socialist.

2. Corpurile de trupă vor da tablouri de recruții suspecți la birourile de informații ale garnizoanelor pentru a-i supraveghea continuu și ajutorul Siguranței Generale.

3. Birourile de informații ale garnizoanelor se vor pune în legătură cu birourile de siguranță generală și vor urmări în mod activ manifestările cercurilor propagandiste din localitate.

4. Ori de câte ori recruții sunt învoiți, se va anunța nominal, secret, biroul de informații al garnizoanei care, la rândul său, va anunța Siguranța generală pentru a-i urmări şi a vedea unde şi cu cine au petrecut ziua, ce povețe au primit, dacă li s-au înmânat manifeste, dacă au frecventat cercurile socialiste îmbrăcați civili etc.

5. Cei dovediți că au relații cu organizațiile sau cu elemente socialiste vor fi pedepsiți disciplinar, punându-li-se în vedere toate rigorile legilor militare, iar în caz de repetă recidiva li se vor aplica prescripțiile respective din unele legi.

B. Măsuri disciplinare

a) Ofițerii vor controla de câte două-trei ori pe zi prin apeluri inopinate răspândirea unităților.

b) Niciun soldat recrut dintre cei vizați mai sus nu va fi luat pentru servicii personale de ofițeri, fie el meseriaş, fie om fără meserie, decât după terminarea completă a perioadei de instrucție şi când s-a făcut deplina dovadă că şi-a îndreptat cu totul purtarea.

c) Se va da o atenție si mai mare serviciului de gardă şi posturilor de santinele, pentru a nu se introduce în cazarmă persoane străine.

d) Ori de câte ori oamenii vor fi învoiți în oraş în zilele de lucru sau sărbători, vor fi adunați de ofițerul de zi, inspectați asupra ținutei etc., după tabloul de învoiți aprobat de către şefii de corpuri, reamintindu-le totdeauna modul cum trebuie să se comporte în oraş şi să evite toate relațiile suspecte. La înapoiere se va proceda la fel cu învoiții, care vor fi din nou inspectați şi apoi trimişi cu sergenții de zi ai unităților la unitățile respective.

e) Se vor institui premii pentru acei care vor da pe față, fără însă a-i stimula prin povețe în acest sens, ci lăsându-le aparența inițiativei proprii.

C. Măsuri de ordine morală

a) Se va da o mare atenție educației morale, prevăzută în Ordinul circular nr. 1650 al Marelui Stat Major.

b) Se vor separa recruții de camarazii lor cei vechi, făcându-li-se un dormitor separat, unde nu se va neglija niciun mijloc care să le asigura bunul trai. Educatorii şi instructorii, gradați şi fruntaşi, vor dormi la un loc cu tinerii lor elevi. Chiar în timpul repausului se vor afla cu elevii lor, întreținându-i cu povestiri din timpul campaniei la care au luat parte şi subliniind părțile care relevă devotamentul, abnegația, curajul.

c) Prin conferințe alese în direcția unei bune îndrumări, se va insista de ofițerii instructori asupra următoarelor chestiuni:

1. Ce înseamnă țara noastră mărită şi bogățiile pe care le posedă.

2. Prin ce restrişti a trecut poporul român de la mic până la mare pentru a-şi ține stăpânirea pe aceste ținuturi şi cu ce mari sacrificii a ajuns la acest rezultat.

3. Ce vrăjmăşii au aprins poftele sălbatice ale neamurilor din jurul nostru pentru a putea pune mâna pe comorile moştenite de poporul român, de la naşterea lui până la înflorirea de azi.

4. Gelozia pe care mărirea țării o suscită vecinilor şi, mai ales, străinilor, care sub masca unor prieteni vin să amăgească poporul şi să-l împileze: exemplu Rusia şi ca urmare descrierea stării de acolo.

5. Cum o mână de fii ai țării noastre, însă mai niciunul român de origine, din păcate vânduți străinilor, caută să urmeze pilda Rusiei anarhice, unde sărăcia, boala şi moartea domnesc peste milioanele de suflete.

D. Dări de seamă

1. Dări de seamă se vor înainta de corpurile de trupă comandamentelor de divizii, care le vor înainta ierarhic Marelui Stat Major la 1 şi la 15 ale fiecărei luni, asupra stării sufleteşti a recruților în raport cu cele de mai sus. Se vor semnala cazurile reprimate, pedepsele aplicate şi propuneri.

2. La o lună de zile după încorporarea recruților se vor înainta în mod confidențial Marelui Stat Major, Secția a IX-a, tablouri nominale de toți acei care au fost puşi sub supraveghere ca suspecți.

Şeful Marelui Stat Major al Armatei
general de corp de armată /ss/ C. Christescu

(ANIC, fond Colecția 50, dosar 5966, f. 435–439)

Anexa nr. 17

● 1919 iunie. Organizarea şi funcționarea Biroului de Informații la Divizia 9 Infanterie în perioada noiembrie 1918–iunie 1919.

Organizarea şi funcționarea Biroului de informații de la Divizia 9 Infanterie

Biroul de Informații, actualmente, este compus din trei secții:
1. Secția Informațiilor;
2. Secția de Propagandă;
3. Secția de Poliție Secretă Militară.

A. Secția Informațiilor este condusă de şeful Biroului de Informații, ajutat de un ofițer subaltern şi un interpret. Această secție are însărcinarea de a culege ştiri relativ la inamic, să verifice toate informațiile şi din toate acestea să deducă toate probabilitățile asupra situației şi intențiilor vrăjmaşului. Culegerea informațiilor se face prin mai multe mijloace:

1) Agenți permanenți în Ucraina, care culeg toate informațiile, ziare, manifeste etc. şi sunt trimişi în localități ca Moghilev, Iampol, Smerinka etc., fiind meseriaşi şi stând locului câte 15–20 zile;

2) Agenți ambulanți, care sunt trimişi săptămânal în Ucraina, pe anumite itinerare, cu însărcinări speciale;

3) Agenți speciali, recrutați din oameni de încredere, buni români, cu vază, care sunt trimişi pentru a verifica ştirile agenților, pentru a putea identifica forțele inamicului şi alte date necesare;

4) Posturile de observație, compuse fiecare dintr-un gradat şi trei soldați. Pe întreg sectorul Diviziei avem 34 posturi de observație, care sunt aşezate pe locuri bine alese, de unde au un orizont destul de mare;

5) Recunoaşteri din avion: Avionul Comandamentului execută recunoaşteri pe direcțiile indicate de agenți pentru a se verifica ştirile primite de la ei.

Personalul recrutat până în prezent este următorul:

– Comandamentul posedă doi agenți: Nr. 100 şi 101; mai este în curs de recrutare a încă doi agenți;

– Grupul Soroca şi Ocnița posedă, fiecare, câte doi agenți: Nr. 200, 201, 202 şi 203;

– Unitățile de pe front au mai recrutat din gradele inferioare, pentru recunoaşteri simple, numai pe malul stâng al Nistrului, opt agenți: Nr. 208–216;

– Posturile de observație sunt date de unități în sectorul respectiv şi posedă, fiecare, câte două carnete de note;

– Comandamentul posedă numai un avion LVG, cu care face recunoaşterile şi bombardamentul.

B. Secția de Propagandă are de scop de a distribui ordonanțele şi manifestele Comandamentului, care se fac de către patrule de propagandă. Fiecărui regiment

i s-a afectat câte o zonă unde sunt trimişi ofiţeri (numiţi de comandant), şapte la număr, care ţin în zilele de sărbătoare şi alte zile alese, la populaţie, cuvântări cu caracter patriotic, antibolşevic, pentru a linişti populaţia şi a se anihila acţiunea de propagandă bolşevică.

În fiecare sat există câte un comitet de siguranţă, compus din fruntaşii satului, care prin încheierea de proces-verbal, răspund de orice neregulă, agitaţie sau revoluţie s-ar întâmpla în satul respectiv; mai mult, sunt datori să denunţe pe agitatori, propagandişti, bolşevici, indivizi suspecţi etc. În zonele ocupate de trupe, fiecare unitate, în satul respectiv, îşi are oameni de încredere care fac serviciul de agenţi şi aceştia comunică toate versiunile, ştirile, persoanele suspecte etc., tot ce este în legătură cu Siguranţa Statului şi a Armatei.

Această secţie se ocupă cu aducerea la cunoştinţa populaţiei a diferitelor ştiri prin buletine informative, comunicatul presei, comunicatul Marelui Cartier General etc.

C. Secţia de Poliţie Secretă Militară, care are însărcinarea de a executa contraspionajul în tot sectorul Diviziei, urmărirea şi prinderea propagandiştilor, persoanelor suspecte, supravegherea executării ordonanţelor şi legilor în vigoare, de a supraveghea şi denunţa abuzurile eventuale ale micilor autorităţi administrative şi autorităţi militare; în fine, tot ce priveşte relativ la Siguranţa Armatei şi Statului pe teritoriul Basarabiei.

Ca personal, secţia este compusă din: şeful Siguranţei, ofiţer de poliţie şi 30 agenţi informatori, care au urmat o şcoală de 20 de zile la Comandament, sub conducerea şefului Biroului de Informaţii. Agenţii sunt împărţiţi în două brigăzi: Brigada 1 a frontului şi Brigada 2-a spatele frontului.

Pentru buna funcţionare, corespondenţa în birou se lucrează şi se repartizează după alăturatele opise de dosare:

1. Pentru Secţia Informaţiilor, Comandamentul posedă:
– harta ţinută la curent cu trupele inamice din sectorul Diviziei;
– harta cu punctele salbe ale frontului inamic;
– harta în proiect cu activităţile inamicului;
– legăturile telefonice şi telegrafice;
– album foto-aerian;
– harta cu posturile de observaţie;
– registru-fişă pentru forţele inamicului.
2. Secţia de Propagandă:
– dosarul de propagandă bolşevică;
– dosarul de propagandă al Comandamentului;
– harta cu zonele de propagandă;
– harta cu satele unde sunt comitetele de siguranţă şi oameni de încredere.
3. Secţia de Poliţie Secretă Militară:
– registrul-fişă [tip] „A", pentru persoanele suspecte din oraşul Bălţi;
– registrul-fişă [tip] „B", pentru persoanele suspecte din sectorul Diviziei, judeţele Bălţi, Soroca şi Hotin;

– tabel de ofițerii ruşi;
– tabel de studenți;
– dosarul cu tabelul locuitorilor ce posedă porumbei;
– tabel cu prizonierii din lagăr.

Comandantul Diviziei 9,
/ss/ General Alexe Anastasiu

(AMR, fond MCG, dosar 2458, f. 46-47)

Anexa nr. 18

● 1920 octombrie 6. Dare de seamă a Comandamentului Trupelor de Est către Ministerul de Război privind organizarea şi funcţionarea serviciului de informaţii bolşevic în spatele frontului inamic, în urma arestării şi exploatării rezidentului principal din Basarabia, trimis de Armata 14 sovietică

Comandamentul Trupelor de Est – Biroul Informaţii
către
Ministerul de Război – Cabinetul Ministrului
6 octombrie 1920

Dare de seamă asupra funcţionării serviciului de spionaj bolşevic în spatele fronturilor inamice

Centrul principal al organizaţiei spionajului se află pe lângă armate sau corpuri de armată. Conducător al secţiunii de spionaj la armată sau corpuri de armată este un comisar, care îşi numeşte şefii secţiunilor de spionaj la divizii. Şefii secţiilor de spionaj de la divizii numesc reprezentanţi ai lor la brigăzi şi regimente.

La fiecare serviciu de spionaj se află: agenţi în cadre specialişti, agenţi secreţi, informatori legali [şi] nelegali, [agenţi] terorişti, [agenţi] semnalizatori pentru legătură şi [agenţi] cercetaşi care, în urma ordinelor primite de la comandamente, se trimit secţiunilor de spionaj în spatele frontului inamic.

Toate secţiunile de spionaj sunt strâns legate între ele prin telegraf, curier şi agenţi de legătură, astfel că, întotdeauna, comandamentul să fie informat cât se poate mai precis şi mai urgent asupra organizaţiei spatelui inamic.

Organizaţia de spionaj în spatele frontului

Pentru lămurirea situaţiei economice, politice şi militare a inamicului în zona de operaţiuni şi în interior, se trimit de comandamentele de armată, divizii, brigăzi şi regimente câte un rezident şi un număr de agenţi. De la armată se trimit pentru corpurile de armată inamice, de la divizie pentru divizie, de la brigadă pentru brigadă şi de la regiment pentru regiment. Rezidentul îşi stabileşte reşedinţa sa în punctele unde se află comandamentele inamice sau în apropierea lor. Imediat ce s-a fixat reşedinţa, trimite agenţi în toate punctele principale ale zonei de operaţiuni ocupate de divizii. Şeful tuturor acestor rezidenţi este rezidentul trimis de armată. Acesta, neapărat, trebuie să-şi aibă reşedinţa sa în oraşul unde se află comandamentul armatei sau corpului de armată inamic.

Îndatoririle rezidentului diviziei în spatele frontului inamic

Datoria principală a rezidentului diviziei este de a stabili legătura cu rezidentul diviziei care l-a trimis şi cu a rezidentului armatei ce se află în spatele frontului inamic. El este dator de a transmite, prin agenţii săi, informaţiile cât se poate mai urgent. Aceste informaţii se trimit scrise pe pânză, cifrate, sau se instruieşte agentul de legătură de a le spune din memorie.

Pentru culegerea informațiilor, el își împarte agenții săi în zona diviziei inamice, dându-le în supraveghere punctele militare cele mai importante, stăruindu-se a introduce oamenii săi în comandamentul și instituțiile militare inamice.

Legătura sa cu agenții o va face prin o a treia persoană, verificată, printr-o locuință dată și o parolă. Persoana rezidentului trebuie să fie secretă și cunoscută numai de ceilalți rezidenți ai secțiunilor de spionaj ce vor sosi pentru a căpăta de la dânsul directive și instrucțiuni. Legătura cu agenții prin o a treia persoană este necesară întrucât aceștia sunt adăpostiți de a nu se cunoaște unul cu altul. În caz când se descoperă parola și locuința de întâlnire, este necesar să se schimbe imediat casa. Dacă un agent a fost prins, rezidentul este dator de a ordona agenților săi terorişti ca să cumpere pe cei ce l-au arestat, iar în caz de nereușită să-l omoare. Numai cu acest sistem rezidenții vor lucra ușor, fără a fi descoperiți, putând să dea comandamentelor de divizii, în cel mai scurt timp, informațiile necesare.

Mijloace

Rezidentul de divizie dispune de următorii agenți: cinci agenți secreți, doi terorişti, trei legali, trei legali, trei de legătură și doi informatori.

Agenții secreți dau informații militare asupra grupării forțelor. Agenții terorişti sunt întrebuințați pentru anumite ocazii, cu scopuri teroriste, omoruri, aruncări de poduri în aer, aruncări de depozite etc. Agenții legali sunt aceia ce sunt înrolați în anumite funcții prin comandamentele sau instituțiile militare. Agenții cercetași sunt aceia care caută diferite locuri pe unde s-ar putea executa scurgeri (infiltrații) de trupe în spatele frontului inamic. Agenții curieri sunt aceia care duc informațiile prin linia frontului. Agenții informatori au însărcinarea de a comunica diferite știri din zvonuri, gazete sau observații personale.

Toate știrile primite de la armata proprie sau de la agenți, scrise pe pânză, trebuie să fie arse.

Îndatoririle rezidentului brigăzii sau regimentului

De la brigăzi și regimente se trimit rezidenți în spatele [frontului] inamic, însă în mod foarte rar. De obicei, brigăzile și regimentele trimit numai agenți și anume: brigada trimite doi agenți secreți, trei curieri, trei cercetași și un informator. Acești agenți lucrează în spatele [frontului] inamic și nu se cunosc unii cu alții, dau informații schematice cu diferite comandamente sau dislocări (agenți pot fi și femei).

La regimente se află agenți speciali (călăuză), majoritatea sunt recrutați dintre locuitorii care cunosc bine locurile și dispoziția frontului inamic. Tot la regimente se află și agenți semnalizatori, însă nu în număr mare.

Îndatoririle rezidentului principal

De la comandamentul armatei sau corpului de armată se trimite în spatele frontului inamic rezidentul principal. Acesta se recrutează dintre aceia care au terminat școala de spionaj și a lucrat mai mult timp în organizațiile bolșevice. Comandamentul militar care trimite rezidentul principal fixează pe hartă punctele principale și conducătorii cu însărcinări speciale. Această hartă se predă rezidentului principal.

Rezidentul principal, imediat ce sosește în spatele frontului inamic, își stabilește reședința și își organizează cartierul său general compus din oamenii specialiști, unul sau doi ofițeri din trupele inamice pe care îi recrutează cumpărându-i și doi

oameni de încredere, ca ajutori. La dispoziția sa se află un număr de agenți cu specialități deosebite, după cum s-a arătat la „Îndatoririle rezidentului de divizie". Afară de aceşti agenți, mai dispune de o grupă de terorişti şi o grupă cu însărcinări speciale.

Datoria rezidentului principal este de a supraveghea cu oamenii săi zona afectată armatei sau corpului de armată inamic, de a şti ordinele operative, legăturile telefonice şi telegrafice, nodurile de comunicații etc. El este obligat de a ține cea mai strânsă legătură cu comandamentul armatei proprii trimițând, prin ajutorul curierilor, informații relative la situația militară şi politică a inamicului. ştirile mai importante, pentru a ajunge mai curând la armată, se vor preda la comandamentele de divizie şi, de acolo, prin telegraf. În caz de sosiri de trupe inamice se va anunța imediat comandamentul cel mai apropiat.

Examinându-se schema de mai sus, se constată că, în zona de operații inamică, se găsesc câțiva rezidenți şi un număr întreg de agenți, care nu se cunosc între ei şi care urmează acelaşi scop, observând acelaşi raion. Pentru un astfel de dispozitiv, uşor se poate controla de către armată toate ştirile sosite din lagărul inamic.

Însărcinările agentului secret în spatele inamicului

Agentul secret este însărcinat a cerceta regiunea hotărâtă pentru observație şi a transmite următoarele ştiri:

– gruparea comandamentelor de divizie, brigăzi şi regimente;

– ordinea de bătaie, stabilind câte brigăzi sunt în divizie, câte regimente în brigadă, câte batalioane într-un regiment, câte companii într-un batalion, numirea lor, câte baionete, câte săbii, câte piese de artilerie, câte baterii grele, dispozitivul lor, punctele de observație, trenuri blindate, dispozitivul forțelor şi rezervele;

– ce an de recrutare [sunt militarii], numărul recruților şi compunerea cadrelor de instrucție, ordinea de bătaie a ofițerilor, specificându-se dacă sunt activi sau de rezervă;

– relațiile între soldați şi ofițeri, starea morală a soldaților, îmbrăcămintea, hrana şi rapoartele între armată şi populație.

Însărcinările agenților cercetaşi în spatele frontului

Agentul cercetaş este însărcinat de a face o schemă a zonei dată spre cercetare, stabilind:

– ce fel de poduri [există] (pontoane, ciment, lemne etc.), pe care din aceste poduri se fac mişcări de trupe mai multe, ce pază au;

– de a arăta râurile, bălțile, prăpăstiile şi a însemna locurile accesibile de trecere;

– pădurile, specificând dacă sunt dese sau rare şi poienile;

– căile ferate, dacă sunt duble sau triple, liniile înguste, prezentând schema completă;

– mori şi fabrici.

Însărcinările agenților terorişti în spatele inamic

Agenții terorişti trimişi în spatele frontului cu rezidenții diviziilor sunt la ordinele comandantului grupei teroriste de pe lângă rezidentul principal, de la care primeşte ordinele şi directivele.

Însărcinarea acestora este de a organiza diferite distrugeri şi omoruri, prin otrăvuri sau arme de foc. În acest scop, ei sunt datori să-şi procure singuri materialele necesare scopului urmărit, fiind gata în orice moment de a îndeplini orice însărcinare. Ca însărcinări, de obicei, au: a distruge depozite, a provoca ciocniri de trenuri, a strica liniile ferate şi telegrafice, otrăvirea fântânilor etc.

Instrucțiuni generale

Agenții care se află în sectorul trupelor lor sunt obligați, pe propria răspundere, de a-şi ascunde personalitatea lor. El este dator a raporta celui mai apropiat şef orice se întâmplă, fără a interveni personal. Agenților, în caz când au în urmărire vreun agent inamic, le este oprit a-l aresta pe acesta până la fixarea definitivă a originii acestuia [şi] a legăturilor sale. Ei au însărcinarea de a supraveghea şi observa.

În caz de retragere a trupelor inamice, rezidenții şi agenții se mişcă cu trupele. În caz de înaintare, rămân pe loc numai rezidenții, până la noi dispoziții, iar agenții se mişcă înainte odată cu trupele inamice.

Ordinea de bătaie a personalului Serviciului de spionaj

La Marele Cartier [General bolşevic], şeful serviciului de spionaj este Piatcov, [iar] ajutor Efreimov. La Comandamentul Frontului de Sud, [condus de] general Egorov, care se află în Kursk, şeful Biroului [de spionaj] este tovarăşul Bruno.

La Armata 14-a, şeful Biroului de spionaj este tovarăşul Achibalov.

La Divizia 41, şeful Biroului [de spionaj] este Jelvis , [iar] ajutor Cherson.

La Divizia 45, şeful Serviciului de spionaj este tovarăşul Mihailov, ajutat de tovarăşul Costea.

p. conformitate
Şeful Biroului Informații
Maior, /ss/ indescifrabil

(AMR, fond MR-CM, dosar 57, f. 527–532)

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. Documente oficiale, culegeri de documente, enciclopedii

a) Documente şi culegeri de documente

Ciucă, Marcel-Dumitru (coord.), *Stenogramele şedinţelor Consiliului de Miniştri. Guvernarea Ion Antonescu vol. I (septembrie–decembrie 1940)*, Bucureşti, 1997; *vol. II (ianuarie–martie 1941)*, Bucureşti, 1998; *vol. III (aprilie–iunie 1941)*, Bucureşti, 1999; *vol. IV (iulie-septembrie 1941)*, Bucureşti, 2000; *vol. V (octombrie 1941-ianuarie 1942)*, Bucureşti, 2001; *vol. VI (februarie–aprilie 1942)*, Bucureşti, 2002; *vol. VII (mai–iulie 1942)*, 2003; *vol. VIII (august–decembrie 1942)*, Bucureşti, 2004; *vol. IX (februarie–decembrie 1943)*, Bucureşti, 2006; *vol. X (ianuarie–aprilie 1944)*, Bucureşti, 2007; *vol. XI (mai–august 1944)*, Bucureşti, 2008.

Iacoş, I. (editor), *Cristian Racovski – Scrieri social-politice (1900–1916)*, Bucureşti, Editura Politică, 1977.

Lungu, Corneliu-Mihail, *Făuritori ai Marii Uniri. Mărturii documentare*, Editura Elion, Bucureşti, 2003.

Moşincat, Constantin, lt.-col (ediţie pregătită şi prefaţată de), *Cronică de Marş – 80 de ani de la înfiinţarea Diviziei 11 Infanterie*, Editura Cogito, Oradea, 1996.

Moşincat, Constantin, *Iredenta maghiară la graniţa de vest a României (1920-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2011.

Rotaru, Florin (ediţie îngrijită, note şi comentarii), *Suferinţele Basarabiei şi răpirile ruseşti. Antologie*, Editura Semne, Bucureşti, 1996.

Stănescu, Marin C., *Moscova, Cominternul, filiera comunistă balcanică şi România (1919-1943). Studii documentare*, Casa de Editură, Presă şi Impresariat Silex, Bucureşti, 1994.

Tănăsescu, Florian (coord.), *Ideologie şi structuri comuniste în România*, vol. I (1917-1918), INST, Bucureşti, 1995; vol. II (9 decembrie 1918–31 decembrie 1919), INST, Bucureşti, 1997; vol. III (1 ianuarie 1920–3 februarie 1921), INST, Bucureşti, 2002.

Tudor-Pavelescu, Alina (coord.), *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, Bucureşti, 2001.

* * * Ministerul Apărării Naţionale, Marele Stat Major, Serviciul Istoric, *România în războiul mondial, 1916-1919, vol. I, Documente-anexe*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1934.

b) Enciclopedii, cronologii şi dicţionare

Baud, Jacques, *Encyclopédie du renseignement et des services secrets*, Ed. Lavauzelle, Paris, 1997.

Bărbulescu, Petre; Cloşcă, Ionel, *Repere de cronologie internaţională 1914 – 1945*, Editura ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.

Breban,Vasile, *Dicţionar General al Limbii Române*, Editura ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987.

Burcin, Octavian; Zodian, Vladimir; Pandea, Adrian, *Seniorii conflagraţiilor mondiale. Dicţionar militar, secolul XX*, Editura Viaţa Arădeană, Arad, 1997.

Cannuyer, Christian, *Casele Regale şi Suverane din Europa*, ediţie îngrijită de Nicolae-Şerban Tanaşoca, Editura Gavrilă, Bucureşti, 1996.

Căzănişteanu, C.; Zodian, V.; Pandea, A., *Comandanţi Militari. Dicţionar*, Editura ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983.

Chiriacescu, Rodica (coord.), *Dicţionar Enciclopedic* vol. IV, lit. L-N, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.

Ciobanu, Nicolae; Bădălan, Eugen, *Cronologia Primului Război Mondial 1914-1919*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2001.

Colesnic, Iurie, *Sfatul Ţării. Enciclopedie*, Editura Museum, Chişinău, 1998.

Ichim, Eugen, *Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul"*, Editurile Modelism & Jertfa, Bucureşti, 2000.

Mamina, Ion; Scurtu, Ioan, *Guverne şi guvernanţi 1916–1938*, Editura Silex, Bucureşti, 1996.

Moraru, Pavel, *Serviciile Secrete şi Basarabia (1918–1991). Dicţionar*, Editura Militară, Bucureşti, 2008.

Neagoe, Stelian, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre – 1995*, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995.

Nestorescu-Bălceşti, Horia, *Enciclopedia Ilustrată a Francmasoneriei din România* vol. 1–3, Centrul Naţional de Studii Francmasonice, Bucureşti, 2005.

Oroian, Teofil; Nicolescu, Gheorghe (coord.), *Şefii Statului Major General român (1859–2000)*, Editura Europa Nova, Bucureşti, 2001.

Pelin, Mihai, *Un veac de spionaj, contraspionaj şi poliţie politică*, Editura Elion, Bucureşti, 2003.

Popescu, Alexandru, *Dicționarul universal al spionilor*, Editura Meronia, Bucureşti, 2010.

Predescu, Lucian, *Enciclopedia Cugetarea*, Cugetarea – Georgescu Delafras, Bucureşti, 1940.

Pteancu, Alexandru C. (coord.), *Minerva – enciclopedie română*, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române Minerva, Cluj, 1930.

c) Presă (ziare şi reviste):

Acta Moldaviae Meridionalis
Angustia
Anuarul Muzeului Marinei Române
Arhivele Totalitarsimului
Buletinul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I"
Cetatea Bihariei
Document
Dosarele Historia
Intelligence
Magazin Istoric
Memoria
Neamul Românesc
Observatorul Militar
Orizont XXI
Revista de Administrație Publică şi Politici Sociale
Revista de Istorie Militară
Revista Jandarmeriei
Viața militară

II. Memorii, jurnale

Anastasiu, Ioan, general, *Răsboiul pentru întregirea neamului. Studiu critic*, Tipografia „Bucovina" I. E. Torouțiu, Bucureşti, 1937,

Argetoianu, Constantin, *Însemnări zilnice* vol. I (2 februarie 1935–31 decembrie 1936), ediție şi indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1998.

Berthelot, Henri, general, *Jurnal şi Corespondență 1916–1919* (traducere din limba franceză de Oltița Cântec), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

Brătescu, G. (culegere şi adnotare) *De-a lungul şi de-a latul secolului (1908–1999). Însemnări autobiografice şi restituiri documentare despre Elena Codreanu-Racovski* (postfață acad. Florin Constantiniu), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002.

Carol al II-lea, *Între datorie şi pasiune. Însemnări zilnice*, ediţie de Marcel-Dumitru Ciucă şi Narcis-Dorin Ion, *vol. I* (1904–1939), Editura Silex, Bucureşti, 1995; *vol. II* (1939–1940), Casa de Editura şi Presă „Şansa", Bucureşti, 1996; *vol. III* (1941–1942), Editura Satya Sai, Bucureşti, 1996; *vol. IV* (1943–1945), Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2000; *vol. V* (1946–1948), Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2001

Călinescu, Armand, *Însemnări politice (1916–1939)*, ediţie îngrijită şi prefaţată de Al. Gh. Savu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1990.

Duca, I. G., *Memorii*, vol. I–IV, ediţie şi indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1992-1994.

Cristea, Elie Miron, *Note Ascunse. Însemnări personale (1895–1937)*, ediţie îngrijită, notă asupra ediţiei de Maria şi Pamfil Bilţiu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

Ghica, Grigore, *Grigri* (prefaţă de Constantin Bălăceanu-Stolnici, ediţie îngrijită de Mariana Avanu Marcu), Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1998.

Marghiloman, Alexandru, *Note Politice* (ediţie şi introducere Stelian Neagoe), vol. I–III, Editura Scripta, Bucureşti, 1993–1995.

Moşoiu, Traian, *Memorial de război (august-octombrie 1916)*, Editura Dacia, Cluj, 1987.

Prundus, Silvestru Augustin (ed.), *Memoriile cardinalului Iuliu Hossu*, Casa de Editură „Viaţa Creştină", Cluj-Napoca, 2003.

Saint-Aulaire, contele de, *Confesiunile unui bătrân diplomat* (traducere din franceză de Ileana Sturdza, introducere şi note de Mihai D. Sturdza), Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.

Tăslăuanu, Octavian C., *Spovedanii* (ediţie îngrijită de Gelu Voican-Voiculescu), Editura Minerva, Bucureşti, 1976.

Tăslăuanu, Octavian C., *Din vârtejul războiului*, vol. I–III (ediţie îngrijită de Gelu Voican-Voiculescu), Editura Rao, Bucureşti, 2001.

Vaida-Voevod, Alexandru, *Memorii*, vol. I–IV (ediţie îngrijită, note şi comentarii de Alexandru Şerban), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994–1998.

III. Lucrări generale

Andrew, Christopher, Aldrich, Richard J. (eds.), *Secret Intelligence. A reader*, Routledge Taylor & Francis Group, London and New York, 2009.

Bobocescu, Vasile, *Momente din istoria Ministerului de Interne*, vol. I (1821–1944), Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, f. a.

Buzatu, Gheorghe, *O istorie a petrolului românesc*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998.

Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.

Deacon, Richard, *A History of the Russian Secret Service*, Taplinger Publishing Company, New-York, 1972.

Donaris, Constantin, *Spionaj și contraspionaj pe frontul secret românesc (1920-1945)*, Editura Paco, București, 2000.

Gheysens, Roger, *Spionii – aventurierii istoriei*, Editura Enciclopedică, București, 1991.

Kirițescu, Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916–1919*, vol. II, Tipografia „România Nouă" Teodor I. Voinea, București, 1924.

Muşat, Mircea; Ardeleanu, Ion, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I–II, Editura ştiințifică şi Enciclopedică, București, 1986–1988.

Orzeață, Mihai, gl. mr. (coord.), *Statul Major General 1859–2004. Istorie și transformare* Centrul Tehnic Editorial al Armatei, București, 2004.

Piekalkiewicz, Janusz, *Weltgeschichte der Spionage*, Ed. Komet, München, 1988.

Plăviţu, Dan; Frățilă, Ilie Ovidiu, *Serviciul de Informații al Armatei Române tradiție și continuitate*, Axioma Print, București, 2009.

Poncea, Valentin Traian; Rogojan, Aurel, *Spionajul ungar în România (Origini, evoluție și acțiuni pe spațiul românesc)*, Editura Elion, București, 2007.

Popescu, Alexandru, *Agenții mărturisiți. Diplomații și spionajul – o istorie universală*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2008.

Richelson, Jeffrey T., *Un secol de spionaj. Serviciile de informații în secolul XX* (traducere din engleză de George G. Potra şi Delia Răzdolescu), Editura Humantitas, București, 2000.

Scurtu, Ioan, Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, București, 1999.

Spânu, Alin, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919–1945*, Editura Demiurg, Iaşi, 2010.

Ştefănescu, Paul, *Istoria serviciilor secrete române*, Editura Aion, București, 2003.

Tabacu, Cornel, *Spionaj – Contraspionaj*, Editura Militară, București, 1991.

Troncotă, Cristian, *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceauşescu*, Editura „Ion Cristoiu", București, 1999.

Ureche, Marian; Rogojan, Aurel, *Servicii Secrete Străine. Retrospectivă şi actualitate. Interferențe în spațiul românesc*, vol. I–II, Editura Paco, București, f.a.

Volkman, Ernst, *Spioni. Agenți secreți care au schimbat cursul istoriei*, Editura Albatros – Universal Dalsi, Bucureşti, 1996.

Zamfir, Zorin; Banciu, Jean, *Primul Război Mondial*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1995.

IV. Lucrări speciale

Andreescu, Anghel (coord.), *Siguranța națională şi ordinea publică 1859–2000*, Editura Artprint, Bucureşti, 2002.

Andrew, Christopher; Gordievski, Oleg, *KGB. Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Editura ALL, Bucureşti, 1994.

Brestoiu, Horia; Bobocescu, Vasile, *Momente din activitatea organelor de ordine, infomații şi contrainformații româneşti în perioada 1878–1918*, Ministerul de Interne–Serviciul Editorial şi Cinematografic, Bucureşti, 1979.

Broue, Pierre, *Rakovsky ou la Revolution dans tous les pays*, Fayard, Paris, 1996.

Bobocescu, Vasile, *Istoria Poliției Române*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 2000.

Bodunescu, Ion, Rusu-Şirianu Ion, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, Editura Militară, Bucureşti, 1973.

Cârjan, Lazăr, *Istoria Poliției Române de la origini până în 1949*, Editura Vestala, Bucureşti, 2000.

Cheptea, Stela (coord.), *Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă. Permanențe. Omagiu Profesorului Gheorghe Buzatu,* vol. I-II, Casa Editorială *Demiurg*, Iaşi, 2009.

Chirilovici, Wladimir, maior, *Războiul Mondial*, Tipografia Cavaleriei, Sibiu, 1930.

Cioflină, Dumitru, general-colonel (coord.), *Şefii Marelui Stat Major Român 1941–1945. Destine la răscruce*, Editura Militară, Bucureşti, 1995.

Cocuz, Ioan, *Unirea Bucovinei cu România (aspecte militare)*, Editura Suceava, Suceava, 1997.

Cojocaru, Gheorghe E., *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918–1923)*, Editura Semne, Bucureşti, 1997.

Costa-Foru, C. G., *Abuzurile şi crimele Siguranței Generale a Statului – declarațiile victimelor*, Tipografia Triumf, Bucureşti, 1925.

Dabija, Gheorghe A., *Armata română în războiul mondial (1916–1918)*, vol. I–II, Editura I.G. Hertz, Bucureşti, 1931.

Dohotaru, Ion, colonel, (coord.), *Direcția Informații Militare între Ficțiune şi Adevăr*, Bucureşti, 1994.

Dragomir, Gheorghe, *Recviem pentru spioni*, Editura România în Lume, Bucureşti, 2008.

Dumitrescu, Horia (coord.), *Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu*, Editura Empro, Focşani, 1999.

Idem, *Omagiu istoricului Florin Constantiniu,* Editura Pallas, Focşani, 2003.

Idem, *Omagiu istoricului Valeriu-Florin Dobrinescu*, Editura Pallas, Focşani, 2003.

Dumitru, Ioan, *Spionajul maghiar în România 1918–1940*, Editura Concordia, Arad, 1990.

Duțu, Alesandru; Dobre, Florica, *Drama generalilor români (1944–1964)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.

Emil, Ion; Țucă, Cornel (redactori), *Restituiri. Studii şi comunicări (sesiunea de comunicări ştiințifice 26 iulie 2002, Piteşti)*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 2003.

Fulger, Vasile Dumitru, *Secția Amazoanelor (file din istoria spionajului horthyst pe teritoriul României)*, Editura Aldo Press, Bucureşti, 2006.

Georgescu, Maria; Midan, Christophe, *Un exemple de cooperation bilaterale. Les attaches militaires français en Roumanie et roumains en France (1860–1940)*, Editions Militaires, Bucarest, 2003.

Gheorghe, Constantin, *Miniştrii de interne în Parlamentul României*, Editura Ministerului Administrației şi Internelor, Bucureşti, 2004.

Giurcă, Ion, *1917. Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999.

Grandhomme, Jean-Noel, *Le général Berthelot et l`action de la France en Roumanie et en Russie méridionale (1916–1918)*, Vincennes, SHAT, 1999.

Iovan, Gheorghe, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național român (1918–1920)*, Editura Dacia, Cluj, 1985.

Itu, Ion, *Destinul unei artiste – Lucia Cosma*, Editura Muzicală, Bucureşti, 1975.

Mihalache, Vasile; Suciu, Ioan P., *Jandarmeria Română 1850–1949. Pagini dintr-o istorie nescrisă*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 1993.

Mihalache, Vasile; Suciu, Ioan P., *Din istoria legislației Jandarmeriei Române*, Editura Tempus, Bucureşti, 1995.

Mihalache, Vasile; Suciu, Ioan P., *Istoria Jandarmeriei Române (1850–2000)*, Editura Sylvi, Bucureşti, 2000.

Moghior, Neculai; Dănilă, Ion; Moise, Leonida, *Ferdinand I, cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Editura Metropol, Bucureşti, 1994.

Moghior, Neculai, Dănilă, Ion, Popa, Vasile, *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, Editura Militară, Bucureşti, 2006.

Moraru, Pavel, *La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia 1918–1940*, INST, Bucureşti, 2008.

Moşincat, Constantin; Poinar, Dan, (coord.), *Pietre de Hotar*, vol. V, Editura Tipo MC, Oradea, 2005.

Moşincat, Constantin; Poinar, Dan, (coord.), *Pietre de Hotar*, vol. VI, Editura Tipo MC, Oradea, 2006.

Nădejde, V., locotenent-colonel, *Centenarul Renaşterii Armatei Române (1830–1930)*, Iaşi, Tipografia „Cultura Românească", 1930.

Neagu, C., Marinescu, D., Georgescu, R., *Fapte din umbră*, vol. I–IV, Editura Politică, Bucureşti, 1975-1983.

Novac, Vasile *Generali argeşeni*, vol. I-II, Editura Nova Internațional, Piteşti, 2006.

Oprea, Sorin, *Obiectivele, mijloacele, metodele şi acoperirile folosite în activitatea desfăşurată împotriva României de serviciile de informații ale Ungariei*, Editura INI, Bucureşti, 1996.

Orjanu, Mihaela, *Din începuturile instituționalizării activității informative româneşti*, Editura Paralela 45, Piteşti 2000.

Oroian, Teofil; Nicolescu, Gheorghe (coord.), *şefii Statului Major General român (1859–2000)*, Editura Europa Nova, Bucureşti, 2001.

Otu, Petre, *Mareşalul Alexandru Averescu militarul, omul politic, legenda*, Editura Militară, Bucureşti, 2005.

Otu, Petre, *Mareşalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, Editura Militară, Bucureşti, 2008.

Otu, Petre; Georgescu, Maria, *Radiografia unei trădări. Cazul colonelului Alexandru D. Sturdza*, Editura Militară, Bucureşti, 2011.

Petrescu, Stan, *Contraspionajul militar – sistem interferent în cadrul celorlalte structuri informative din domeniu, care concură la realizarea siguranței naționale*, Editura AÎSM, Bucureşti, 1997.

Idem, *Informațiile – a patra armă*, Editura Militară, 1999.

Idem, *Arta şi puterea informațiilor*, Editura Militară, Bucureşti, 2003.

Pintilie, Florin; Mariţiu, Ştefan; Tunăreanu, Nevian; Beldiman, Corneliu, *Istoria Serviciului Secret de Informații (1917-1940)*, Editura INI, Bucureşti, 2000.

Poncea, Traian Valentin, *Spionaj şi contraspionaj la Dunărea de Jos*, vol. I, Editura PACO, Bucureşti, f.a.

Popişteanu, Cristian, *România şi Antanta Balcanică. Momente şi semnificații de istorie diplomatică*, Editura Politică, Bucureşti, 1971.

Popişteanu, Cristian; Matei, Dorin, *Sturzeştii: din cronica unei familii istorice*, Fundația Culturală Magazin Istoric, Bucureşti, 1995.

Preda, Dumitru, *Generalul Henri Cihoski un erou al României Mari*, Editura Militară, Bucureşti, 1996.

Preda, Dumitru, *România și Antanta*, Institutul European, Iași, 1998.

Preda, Dumitru; Alexandrescu, Vasile; Prodan, Costică, *În apărarea României Mari, campania armatei române din 1918–1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994.

Preda, Dumitru; Moghior, Neculai; Velter, Tiberiu, *Berthelot și România*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997.

Preda, Dumitru; Moghior, Neculai; Velter, Tiberiu (coord.), *Generalul H. M. Berthelot 80 de ani după Misiunea Franceză în România 15–16 octombrie 1996*, Editura Universității din București, 1996.

Preda, Gavriil, *1916 Un an hotărâtor pentru istoria românilor*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2006.

Preda, Gavriil (coord.), *1917 Glorie și deznădejde*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2007.

Preda, Gavriil (coord.), *1918 Un vis împlinit*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2008.

Preposiet, Jean, *Istoria anarhismului*, Editura Lider Sirius, București, 2006.

Racovitză, Alexandru-Cristian, Pânzar, Ioana-Andreea, *Generalul de brigadă Aurel Racovitză*, Editura Flondor, Rădăuți-Cernăuți, 2007.

Rotari, Ludmila, *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918–1924*, Editura Enciclopedică, București, 2004.

Sbârnă, Gheorghe, *Marea Unire în Parlamentul României*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2007.

Scurtu, Ioan, *Regele Ferdinand (1914–1927). Activitatea politică*, Editura Garamond, București, 1995.

Scurtu, Ioan (coord.), *Marea Unire din 1918 în context european*, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, București, 2003.

Spălățelu, Ion, *Izbânzi prin vremuri. Comuniștii – o istorie trăită 1921–1981*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1981.

Stoenescu, Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România 1821–1999*, vol. I-II, Editura RAO, București, 2000, 2001.

Șandru, Ilie, *Pe urmele lui Octavian C. Tăslăuanu*, Editura Nico, Târgu-Mureș, 2012.

Șinca, Florin N., *Din istoria Poliției Române, vol. I între Onoare și obedientă* (prefață acad. Florin Constantiniu), Tipografia RCR Print, București, 2006.

Șinca, Florin N., *Din istoria Poliției Române, vol. III Pregătind întregirea țării*, RCR Editorial, București, 2009.

Tănase, Stelian, *Racovski. Dosar secret.*, Editura Polirom, Iași, 2008.

Timofte, Alexandru-Radu, *Lungul drum al serviciilor secrete către democrație*, Editura ANI, Bucureşti, 2004.

Torrey, Glenn E., *Armata revoluționară rusă şi România. 1917*, Editura Militară, Bucureşti, 2005.

Troncotă, Cristian, *Eugen Cristescu Asul serviciilor secrete româneşti, memorii 1916–1944*, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1994.

Troncotă, Cristian, *Mihail Moruzov şi Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Editura INI, Bucureşti, 1996.

Troncotă, Cristian, *România şi Frontul Secret*, Editura Elion, Bucureşti, 2008.

Tudor-Bihoreanu, Gheorghe, gl. bg. (r), prof. univ. dr.; Moşincat, Constantin, locotenent-colonel (r); Tulvan, Ioan, ing. ec., *General Traian Moşoiu – arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Tipo MC, Oradea, 2004.

Zgutta, Viorica, *Constantin Prezan Mareşal al României*, Muzeul Județean „Ştefan cel Mare", Vaslui, 2005.

INDICE DE NUME

A
Abdul Aziz, 18
Abdul Hamid al II-lea, 18
Abodi, Eugen, 61
Abramovici, 56
Achibalov/Aghibulov, 168, 291
Afanasiev, 102, 103
Agemoglu, Gabriel, 75
Aleabacoff, Nicolae, 40
Alevra, Grigore, 16
Alexandrescu, Vasile, 113, 156
Alexandru, regele Greciei, 108
Alexandru al II-lea, ţarul Rusiei, 17, 22
Alexandru Obrenovici, 32
Alleman, Richard, 221
Altimirschi, 56
Altiparmakoff, K., 34
Amet, Arif, 38
Amira, 136
Anastasiu, Alexe, 144, 287
Anastasiu (Pefca), Gheorghe, 88
Anastasiu, Ioan, 84, 186, 212, 220, 307
Andrassy, Gyula, 18
Anghel, Costin, 176
Anghel, Gheorghiţă, 220
Anghelescu, Gheorghe, 22
Aninat, Fernando, 182
Anna, 54
Antonescu, Ion, 98
Antonescu, Victor, 63
Arbore, Ecaterina, 59
Argetoianu, Ioan, 26
Argetoianu, Constantin, 98, 125, 173
Arion, 99, 238
Arsenoff, 33
Aslan, Gheorghe C., 216, 276
Atanasiu, Nicolae, 127
Atticus, 15
Azir Bey, 56
Avanu Marcu, Mariana, 127, 308
Averescu, Alexandru, 95, 125, 148, 180
Avramescu, 114

B
Bakunin, Mihail Alexandrovici, 29
Balamace, Andrei, 88, 90
Balogh, 159
Baloşin, Gheorghe, 178
Bam, 49
Banciu, Jean, 106, 310
Barat, Vasile, 79
Barbian, căpitan, 100, 240
Barozzi, Constantin, 19, 197
Bartolomeu, preot, 149
Basarab I, 15
Bădălan, Eugen, 112, 306
Bădescu, Constantin, 269
Bădescu, Emanoil, 133
Bădulescu, Horia, 135, 275
Bălan, Maria, 186
Bălaşu, Octav, 240
Bălăceanu-Stolnici, Constantin, 127, 308
Bălăcescu, Constantin, 135
Băleanu, Ioan, 182

Băncilă, agent, 100, 240
Bănuț, Aurel, 92
Bârzotescu, 238
Behles, E., 55
Beldiman, Corneliu, 110, 127, 312
Benuzzi, V., 182
Berechet, Ştefan, 76, 114, 135, 208, 269, 276
Bereşteanu, Gheorghe, 75, 204, 205, 209
Berg, W., 54
Berger, Matilda, 159
Berthelot, Henri Mathias, 94, 98, 112, 151
Bianu, Virgil, 268
Blagoef, D., 60
Blumenthal, Samuel, 60
Boadschis, 56
Bobocescu, Vasile, 19, 55, 101, 308, 310
Boca, Koloman, 182
Bocu, Sever, 92
Bodunescu, Ion, 55, 66, 101, 310
Bogdan, Ioan, 83, 217
Bogdan-Piteşti, George, 31
Boiadgieff, maior, 33, 34
Boiagiev, general, 51
Boian, Octav, 86
Boierescu, căpitan, 100, 240
Boieriu, I., 87
Boiti, Spiridon, 182
Boldescu, 181
Bontescu, Victor, 124
Boricev, 52
Borş, 61
Boşman, I., 20
Bottalico, Paulo, 56
Bourlet, Michael, 107
Boxhall, 142
Braun, 212
Bratu, Doru, 29
Brătescu, G., 307
Brătianu, Constantin, 19, 26
Brătianu, Ion I.C. (Ionel), 32, 63, 68, 73, 96, 98, 106, 126, 155, 184, 218
Brâncoveanu, Constantin, 15
Brândză, Luca, 38, 39
Breban, Vasile, 121, 306
Brestoiu, Horia, 55, 66, 101, 310
Bruno, 168, 291
Buckler, Artur, 60
Buharin, N. I., 146
Bulavin, Kondrati, 122
Bursan, Alexandru, 127, 136, 269, 276
Busche, von dem, 57, 60
Busnea, 238
Buzas, frați, 159
Buzatu, Gheorghe, 7, 11, 308, 309

C
Calmuschi, 91
Candiani, V., 182
Candiano-Popescu, Alexandru, 22
Cannuyer, Christian, 108, 306
Cantacuzino, Şerban, 15
Cantacuzino, Ştefan, 16
Cantea, Eftimie, 276
Caragheorghe, I., 35
Carp, Petre P., 71, 72, 95
Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, 30-33
Carol, principe, 172, 176
Cațianu, 159
Călugăreanu, Caton, 127
Căpităneanu, Constantin, 19
Cărlănescu, Ioan, 209, 211
Căzănişteanu, C., 306
Ceaule, 40
Ceavadarof, Dimitrie, 40
Cernat, Alexandru, 21
Cernătescu, căpitan (r), 99, 239
Cernopeief, 39
Cervanof, 36
Cherson, 169, 291
Chilian, Tiberiu, 100, 239
Chiriacescu, Rodica, 121, 306
Chirilă, Feodor , 123
Chirilovici, Wladimir, 94, 310
Christescu, Constantin, 26, 110, 138, 175, 267, 281, 284

Ciauşoff, Gh., 39
Cicma, Nuli, 90
Cihoski, Henri, 130, 165, 172, 173, 175
Ciobanu, Dumitru, 181
Ciobanu, Nicolae, 112, 306
Cioflină, Dumitru, 136, 310
Cioranu, Constantin I., 31
Ciorbea, Valentin, 124
Ciucă, Marcel-Dumitru, 99, 305, 308
Coandă, Constantin, 26, 106, 129, 133
Coandă, Ioan, 88
Cocea, N. D., 42
Cocicova, Apostol, 88, 90
Codreanu-Racovski, Elena, 307
Colesnic, Iurie, 145, 306
Coman, Ion, 182
Comşa, V., 87
Condeescu, Dan, 173
Condeescu, Grigore, 171
Condeescu, Maria, 171
Condeescu, Nicolae, 6, 75, 82, 91, 109, 171-176, 184, 207-209, 220, 222, 267, 275, 277, 316
Condojanis, 222
Constantin, maior, 114
Constantin I, regele Greciei, 108
Constantinescu, căpitan, 136
Constantinescu, Al., 59
Constantinescu, Ioan, 276
Constantinescu, Ion, 31
Constantinide, Alexandru, 156
Constantiniu, Florin, 309, 313
Constantinof, Alecu, 40
Copindean, Florica, 131
Cornicioiu, 213
Cosma, Aurel, 45, 70
Cosma, Lucia, 70
Cosma, Partenie, 70
Cosma, Hortensia, 70
Costa, Antoniu, 69
Costea, 169, 291
Costea, Dumitru, 98, 108, 114, 130, 131
Costescu, C., 28
Costinescu, Emil, 63, 217
Craja, 88
Crăiniceanu, Alexandru, 95, 96
Crăiniceanu, Grigore, 26, 96
Crăiniceanu, 238
Crâstea, 40
Cristache, Tudor, 100, 230
Cristea, Ieremia, 177
Cristea, Miron, 71, 308
Cristescu, Florian, 103
Cristescu, Gh., 59, 127
Cristescu, N., 218, 219
Cristoloveanu, 70, 182
Csapo, 159, 160
Cserey, Vilmos, 161
Cujlevina, Ecaterina Petrovna, 35
Culcer, Ioan, 26, 84
Curelaru, Iordache, 211
Cutincev, 51
Cuza, Alexandru Ioan, 16
Czellar, Charlotte , 61
Czibur, A., 179

D

Dabija, Gheorghe A., 85, 86, 310
Dan, Pompilius, 182
Dascalov, 118
Daşchevici, Ion, 30, 31
Daşchevici, Vasile, 30, 31
Daşchevici, Valeria, 31
Davidovici, Lupu zis Willy, 55, 56, 62
Decebal, 15
Demetrescu, 156
Demetriade, Scarlat, 84, 85, 86, 212, 213, 215, 216
Deneff, D. , 34
Diamandi, profesor, 88
Diamandy, C., 52
Dienstenberg, Küve, 61
Dimiriu, Matei I., 31
Dimitratos, P., 59
Dimitrescu, A., 135
Dimitrescu, T., 35
Dimitrief, R., 36
Dimitrov, Gh., 60

Dinulescu, Constantin, 135
Ditmar, H. H., 58
Djavira, Gherasim, 56
Djerkoff, Şt., 34
Dobre, Florica, 136, 311
Dobrescu, Grigore, 276
Dobrescu, I., 135
Dobrinescu, Valeriu-Florin, 135, 311
Dohotaru, Ion, 19, 137, 310
Dollfuss, Engelbert, 178
Domming, Ivan Feodorovici, 35
Donciu, 39
Draga Obrenovici, 32
Dragalina, Ion, 77, 83, 84
Dragomir, Constantin, 92
Draguleff, Petrè, 35
Drăghici, Iulian, 135, 275
Drude, 222
Duca, C., 35
Duca, Ion G., 308, 64, 68, 72
Dumitraşcu, Lavinia Dacia, 124
Dumitrescu, Alexandru R., 76, 208, 209, 269
Dumitrescu, Gheorghe, 127
Dumitrescu, Horia, 29, 135, 311
Dumitrescu, I., 28, 35
Dumitrescu, locotenent-colonel, 239
Duțu, Alesandru, 136, 311

E
Ecaterina a II-a, 122
Efreimov, 168, 291
Egorov, 168, 291
Elefterov, Cole, 40
Elena, principesa, 173
Emanuel, Stan N., 27, 78
Emil, Ion, 311
Eminescu, Gheorghe, 142
Enescu, 220
Engel, 56
Engels, Friederich, 31
Esca, A., 87
D` Esperey, Louis Franchet, 112

F
Fălcoianu, Ştefan, 16
Fedorovici, Efstafie Mironenco, 35
Ferdinand I, regele Bulgariei, 49, 50, 51
Ferdinand I, regele României, 68, 73, 81, 97, 98, 107, 112, 133, 134, 151, 155
Ficev, Ivan, 51
Filip, călugăr, 122
Filipovici, F., 60
Finkler, Rudolf, 61
Firmiari, L., conte, 182
Fleva, Nicolae, 217
Fligehl, Norden Ferdinand, 60
Florescu, Simion, 108
Fodor, Titus, 100, 239
Franz-Ferdinand, arhiduce, 35, 41, 42, 43
Frățilă, preot, 151
Frederic, arhiduce, 48
Frege, M., 54
Frimu, I. C., 59
Fulder, 47
Fusca, Mihalache, 91

G
Galli, 159
Gallias, M., 60
Ganea, agent, 100, 240
Garbai, Sandor, 154
Gănescu, Spiridon, 127
Gărdeanu, 213
George I, regele Greciei, 32
Georgescu, Constantin, 207, 209
Georgescu, R., 21, 55, 67, 312
Georgescu, Florin, 135, 269, 275
Georgescu, Maria, 95, 311, 312
Georgescu, căpitan, 238
Georgevici, Joțo, 151
Gheorghe, Constantin, 311
Gheorghieff, Bosniacof Stoian, 40
Gheorghiu, Apostolache, 88
Gheorghiu, Spirea, 133

Gheorghiu, Ştefan, 31
Gherculescu, 114
Gheroff, Gh., 35
Ghica-Comăneşti, 60
Ghica, Eduard, 126
Ghica, Grigore Al., 17
Ghica, Grigore, 127, 308
Ghica, Ioan Gr., 17
Giescan, Dumitru, 182
Giurcă, Ion, 11, 64, 81, 94, 142, 311
Goga, Octavian, 70, 148
Goldenberg, Boris, 56
Goldstein, Max, 133
Gologan, G., 28
Golubov, I. zis Rahov, I., 63
Gorceakov, A. M., 18
Gorilovici, 56
Göniorin, Franz, 182
Grabovschi, 215
Grad, Cornel, 75
Grandhomme, Jean-Noel, 311
Greceanu, Dimitrie, 133
Grecianu, 69
Grigorescu, Eremia, 148
Grigorescu, I. M., 27, 32
Grigorescu, N., 79
Grigorescu, Ştefan, 171
Gross, Wilhelm, 60, 61, 62
Grozeanu, 212
Grossman, 47
Gunther, 55
Gussi, A., 61

H

Hagi-Gogu, 213, 214
Hagigogu, Toli, 89-90
Haguel, H., 60
Hamza, Nicolae, 182
Hennenvogel, J., 54
von Hoen, Maximilian *Ritter*, 47-49
Hodoş, Lucian Marcu, 31
Holban, Ştefan, 156
Horthy, Miklos, 158, 160, 163, 164
Hossu, Vasile, 71
Hossu, Iuliu, 71
von Hotzendorf, Conrad, 48
Husar, 55

I

Iacob, Lavinica, 142
Iacoş, Ion, 98, 105, 108, 114, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 305
Ichim, Eugen, 100, 306
Ichim, I., 135
Ichim, Ştefan, 275
Ignatiev, N. P., 17
Ikmet Bey, 56
Ilie, A., 87
Iliescu, Dumitru, 69, 81
Ionescu, Florica, 131
Ionescu, Pompei, 100, 239
Ionescu, Take, 217
Iorga, Nicolae, 10
Iorga, Ştefan Alexandru, 182
Iovanovici, R., 60
Iovin, Gheorghe, 82, 83, 212, 221
Ipatiov, Filip, 123
Istrate, Ion, 148
Itu, Ion, 70, 311
Ivanov, Andrei, 123
Iwersen, J. von, 55

J

Jefta, German, 182
Jelvis, 169, 291
Jipescu, Ion, 100, 239
Johnson, 142

K

Kamenev, 146
Kalceff, Hagi, 52
Kaplan Ghirai, 122
Karl Franz, arhiduce, 42
Katlerovici, T., 60
Kirkof, Gh., 60
Kiriţescu, Constantin (autor), 83, 84, 94, 155, 156, 309
Kiriţescu, Constantin, agent, 127

Kirschel, 55
Klapka, Gyorgy, 18
Klinger, Heinrich, 131
Knilling, 215
Knis, Wilhelm, 60
Kolarof, B., 60
Kohary, Antonia de, 51
Kolhen, Theresa, 182
Kozeff, 33, 34
Kowo, Arnold, 56
Kowo, Johann, 56
Kramer, Alfred, 60
Kratochwill (Kratocvil), 156, 157
Krautzfeld, Henri, 60
Kropotkin, Piotr Alexeievici, 29
Kruger, 55
Krupenski, A. N., 145
Kubinyi, Iohann, 182
Kurutz, Epiphan, 179
Kun, Bela, 113, 154, 156, 166
Kuschbach, 54

L
Lahovary, Alexandru, 22
Lahovary, Iacob, 22, 26
Lahovary, Ion, 22
Lascăr, Vasile, 27
Lecca, Aristide, 148
Lejanski, Vladislav, 35
Lemoigne, colonel, 113
Lenin, V. I., 104
Levbokovsky, 23
Lichtenstein, prințul de, 47
Liebrecht, Cezar, 16
Liechtblau, Leon, 133
Loser, 55
Lövingher, Ester, 61
Ludovic al XIV-lea, 51
Ludovic-Filip, regele Franței, 51
Lukas, Kar von, 171
Lungu, Corneliu-Mihail, 115, 144, 305
Lupescu, Alexandru, 26, 136, 175
Lupescu, Zissu, 62-63
Lupu, Vasile, 15

M
Macarov, Nina, 123
Mackensen, August von, 69, 80, 93, 112, 217, 269
MacLaren, 142
Maiorescu, Titu, 83, 217
Malatesta, Errico, 30
Malherbe, 222
Mangra, Vasile, 71
Maniu, Iuliu, 45, 172, 173
Manolescu-Sideri, D., 27
Marcov, 52
Marcu, Ion, 216, 218, 219, 220
Marghiloman, Alexandru, 68, 73, 106, 129, 181, 308
Marinescu, D., autor, 21, 55, 67, 312
Marinescu, D., socialist, 59
Marinescu, Lache, 159
Marinescu, Nicolae, 269
Mariţiu, Ştefan, 110, 126, 127, 312
Marx, Karl, 29, 31
Masaryk, Thomas, 98
Matei, Dorin, 312
Mavrocordat, Constantin, 122
Măntăluță, Gheorghe, 127
Mărdărescu, Gheorghe, 80, 155, 156
Mărgăritescu, Polihron maior, 100, 239
Mătăsaru, 220
Mâță, Cezar, 5, 129
Mehmed Ali Bey, 56
Mehnert, Edviga, 61
Meikof, 56
Memet, Talip, 38
Mendel, 216
Melchisedec, 123
Meruțiu, Vasile, 75, 210
Meţianu, Ion, 70, 71
Miatitschova, 56
Michailovna, Vera, 56, 57
Micicoff, Gh., 66
Mihailovici, M., 55
Mihalache, Ion, 124
Mihail, Gheorghe, 136

Mihail, Jean, 125
Mihail, Victor, 276
Mihailov, 169, 291
Mihali, Theodor, 71, 72
Mihaly, Karoly, 112
Mihaloff, Gheorghe, 33
Mihăescu, Nicolae, 211
Mihăiescu, G., 20
Milioru, Sterie, 88
Mille, Constantin, 31
Mircan, Dumitru, 182
Mircea cel Bătrân, 15
Mircescu, Ludovic, 64
Mironescu, George G., 172
Mişesçu, 240
Mişici, 150
Mişu, Nicolae, 58
Mitilineu, 212
Miza, Nicolae, 89
Mocsan, 158, 159
Modran, Gh., 87
Moghior, Neculai, 311, 313
Moise, 157
Moisescu, d-na., 54
Moisiu, Constantin, 211
Moldovan, Svetlana, 123
Moldovanu, 220
Moldoveanu, Aurel, 63
Moraru, Pavel, 5, 129, 306, 311
Moritz, Leon, 60
Morțun, Vasile G., 62, 63
Moruzov, Mihail, 104, 115-121, 123-128
Moşincat, Constantin, 113, 157, 165, 305, 312, 314
Moşneagu, Marian, 116, 124
Moşoiu, Traian, 115, 155, 156, 158, 163, 308
Mudroi, Ioan, 182
Munteanu, Zaharia, 182
Murad al V-lea, 18
Mustață, Alexandru, 83, 217
Muşoiu, Panait, 31

N

Nagel, 55
Nanu, 69
Navon, 56
Nădejde, V., 94, 312
Neacşu, Gheorghe, 98, 105, 108, 114, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 305
Neagoe, Manole, 22
Neagoe, Stelian, 68, 73, 98, 125, 173, 306, 307, 308
Neagovici, George, 182
Neagu, C., 21, 22, 55, 67, 312
Neagu, Ion , 31
Negoescu, 69
Negulescu, 163
Negură, Dumitru, 31
Nekrasov, Ignat, 122
Nestorescu, Constantin, 136, 276
Nestorescu-Bălceşti, Horia, 172, 306
Nichifor, M., 28
Nicolae al II-lea, 53, 103
Nicolae, mare duce, 22
Nicolai, Walter, 6, 177, 178
Nicolau, Alexandru, 146
Nicoleanu, Eracle, 75, 82, 202, 211
Nicolef, George, 56
Nicolef, Tanea, 39
Nicolescu, Andrei, 135
Nicolescu, Gheorghe, 19, 65, 81, 306, 312
Nicolescu, Lenuța, 24
Nicolescu, M., 28
Nicolescu, Nicolae, 121
Niculescu, Gh., 135, 275
Niculescu-Cranta, Petre, 31
Nikon, patriarh, 121
Nistor, Iancu, 87
Nour, Pavel, 276
Novac, Vasile, 19, 312

O

Oelberg, Oscar, 61, 63
Olariu, frați, 159
Olănescu, 159

Olteanu, colonel, 214
Olteanu, Adelina, 147
Olteanu, Marcel, 147, 155
Olteanu, Marius, 26
Olteanu, Theodor, 123
Orjanu, Mihaela, 24, 25, 113, 165, 312
de Orleans, Clementine, 51
Oroian, Teofil, 19, 65, 81, 105, 306, 312
Orzeață, Mihai, 64, 309
Osias, Saul, 133
Osman Bey, 56
Osman Nuri Paşa Ghazi, 20, 22, 23
von Osten, 60
Osvada, Vasile, 45, 92
Otu, Petre, 78, 81, 95, 103, 136, 312

P

Panaiotoff, 33, 34
Panaitescu, Ion (Iancu), 27, 28, 35, 47, 58, 61, 62, 63, 65, 88, 92, 115, 183
Pandea, Adrian, 306
Papadopol, 52
Papp, Dănilă, 72
Paşata, Ivan, 39
Paşata, Pessio, 40
Pavloff, 33
Pădure, D., 33, 34
Pătraşcu, Ion, 141
Păunescu, Gheorghe, 208, 209, 269
Pânzar, Ioana-Andreea, 135, 313
Pellin, I., 146
Pelivan, Ion, 145
Perdichi, Spiru, 88
Perieţeanu, I. Gr., 73, 136
Petala, Nicolae, 26, 142
Petcoff, Milos, 33
Petrescu, N. S., 28
Petrescu, Richard, 76
Petrescu, Virginia, 173
Petrov, 52
Petrovici, T., 60
Petru cel Mare, 121, 122
Pherekyde, 73
Piatcov, 168, 291
Piffrement, 54
Pinchas, Aron, 37
Pintilie, Florin, 312, 110, 126, 127
Pipoş, Horea, 100, 239
Placă, 242
Pocol, Teodor, 152
Poetaş, Stan, 142
Poinar, Dan, 113, 165, 312
Poor, Rudolf, 60
Pop, David, 182
Pop, Victor, 182
Popa, Vasile, 64, 311
Popaion, Ştefanm 209, 211
Popas, 56
Popescu, Grigore, 89, 90, 91, 206
Popescu, I., 135
Popescu, I., redactor, 217
Popescu, Ioan căpitan, 276
Popescu, locotenent (r), 239
Popescu, maior, 215
Popescu, Romulus, 70, 182
Popescu, Tudor, 100, 240
Popescu, Virgil, 135, 276
Popescu, Zenovie, 69
Popişteanu, Cristian, 312
Popov, comandor, 117, 118
Popovici, căpitan, 99, 100, 101, 242
Popovici, Aurel , 68
Popovici, Bogdan-Florin, 99
Popovici, D. , 60
Popovici, Virgiliu, 76, 208
Popoviciu, V., 87
Popoviţi, Gocia, 88
Popp, Gh., 87
Porumbaru, Emanoil, 63
Poziarlieff, Ivan, 40
Praporgescu, David, 26
Prater, 159
Prax, A., 54
Preda, Dumitru, 113, 130, 156, 312, 313
Predescu, Lucian, 67, 307

Prezan, Constantin, 81, 96, 98, 107, 154, 225, 237, 245, 246
Prisăcaru, Dan, 137
Proca, sublocotenent preot, 91
Proca, Constantin, preot, 92
Proca, Gheorghe, 69
Prodan, Costică, 113, 156, 313
Proter, Isaac, 60
Protogherof, V., 39
Protopopescu, Cecilia, 61
Proudhon, Pierre Joseph, 29
Pteancu, Alexandru C., 121, 307
Pulcă, V., 87
Puşcariu, Sextil, 70
Puşet, Frederic, 60
Putilă, Voicu, 90
Puzanov, 119

R

Racovitză, Alexandru-Cristian, 135, 313
Racovitză, Aurel, 135
Racovski, Cristian, 57, 58, 59, 114, 132, 145
Radoslavov, Vasil, 49, 50, 56
Radovici, Alexandru, 64
Radu, Dumitru, 133
Rahm, Max Leopold, 61
Raicu, 163
Randa, 179
Rapaport, 56
Rapaport, Julius, 61
Ratmanoff, 213
Rațiu, Alexandru, 276
Rădulescu, C., 219
Rădulescu, Gr., 35, 38
Rădulescu (din Buzău), 218
Râşcanu, Ioan, 26, 173
Redl, Alfred, 178
Rein, Georg, 61
Reiz, P., 54
Rensi, M., 182
Resz, Geza alias Rech (Ress), Anton, 158
Richter, 54
Rigani, A., 111, 238, 270, 272
Riseanu, Rosescu, 159
Rivera, Max, 55
Ronge, Max, 6, 178-182
Roselius, 55
Rosetti, Radu R., 135
Roşcanu, 91
Rotari, Ludmila, 134, 142, 313
Rothschild, 158
Rozin, Gheorghe, 65
Rusu, Dumitru, 162
Rusu-Şirianu, Ion, 55, 66, 310

S

Sadbey, Leon, 31
Saint-Aulaire, conte de, 73, 98, 107, 108, 111, 308
Sandanski, 40
Sapari/Szapary, conte, 212
Saragussi, I., 60
Sarandidis, A., 60
Sarrail, Maurice Paul Emanuel, 93
Sava, C., 87
Sava, sublocotenent, 220
Savinski, 50
Savu, Constantin, 181
Saxa-Coburg-Gotha, August de, 51
Sazonov, 52
Scărişoreanu, Constantin, 104
Scerbacev, 81
Schellendorf, Baldur von, 54
Schenker, 54, 55
Schibiz, 55
Schirmann, Moise, 61
Schlieffen, August von, 93
Schmidt, A. K., 145
Schnee, Eduard von, 132
Schneider, I. W., 54
Schwarz, frații, 60
Scupra, Eftimie, 88, 90
Scurtu, Ioan, 133, 306, 309, 313
Secară, Nicolae, 145
Semenow, 179, 180
Siebrecht, Adolf, 54, 55

Simonfalvy, 161
Sirion, Alexandru, 31
Slăniceanu, Gheorghe, 16, 19, 194, 201
Sobelman, Simon, 132
Sofia de Prusia, 108
Soutzo, Othon, 135, 275
Sophie, soția arhiducelui Franz-Ferdinand, 41
Sovajoglu, George, 56
Spânu, Alin, 5, 133, 134, 309
Spies, George, 57 – 60
Spiridon, Nicolae, 100, 240
Spirof, Petko, 39
Stalin, 146
Stavrichi, 214
Stănciulescu, Alexandru, 121
Stănciulescu, librar, 217
Stănescu, Ion, 22
Stănescu, Marin C., 98, 105, 108, 114, 129 -132, 134, 137, 305
Stârcea, Traian, 64, 182
Stefanoff, Milan, 33
Stergioffski, Stergio, 40
Stețiu, R., 87
Stețiu, S., 87
Stichi, 239
Stratilescu, Dumitru, 26
Stoicescu, Ioan, 135, 275
Stoeff, D., 34
Sturdza, Alexandru, 73, 74, 94, 95
Sturdza, D. A., 94
Sturdza, Fatma, 147
Sturdza, Ileana, 73, 308
Sturdza, Mihai D., 73, 308
Sveici, 151
Szasz, Tamara Nusi, 159
Szecseny, episcop, 160
Szilvasy, (fost Silviu sau Silvan), 159

Ş

Şandru, Ilie, 147, 313
Şefik Midhat Paşa, Ahmed, 18
Şeinescu, 38
Şerban, Dumitru, 123
Şinca, Florin, 5, 27, 43, 313
Şopu, Gheorghe, 90
Ştefan cel Mare, 15
Ştefanov, Boris, 137
Ştefănescu, Paul, 21, 104, 309
Ştefănescu, sublocotenent (r), 239
Ştefănescu, proprietar, 216
Ştefănică, 136
Şurilovici, 56

T

Tacit, Nicolae, 89
Tanaşoca, Nicolae-Şerban, 108, 306
Tarnovski, 49, 50
Tatarcef, Hristu, 39
Tatarinow, 180
Tatu, Valerian, 100, 240
Taxis, baron, 61
Tănase, Stelian, 313
Tănăsescu, Florian, 98, 105, 108, 114, 129-134, 137, 142, 168, 169, 305
Tănăsescu, Nicolae, 98, 105, 108, 114, 129-132, 134, 137
Tăslăuanu, Dafina, 147
Tăslăuanu, Ioan, 147
Tăslăuanu, Octavian Codru, 147, 148, 151, 308
Tăutu, 85, 215
Teconția, Valeriu, 276
Temeff, I., 34
Tenceff, 50
Teodorescu, Aurelian, 99, 123
Teodorescu, C., 75
Teodorov, 51
Teodorov, comandor, 118
Thinio, 88
Timosici, M., 60
Tisenhausen, Emanuel, 97
Tisza de Borosjeno şi Szeged, Istvan, 45, 48, 71, 72
Tokos, 161
Torrey, Glenn E., 98, 103, 105, 314
Toşev, 51
Trandafirescu, 238

Troncotă, Cristian, 11, 22, 104, 134, 309, 314
Tudor, Anicuța, 121
Tudor-Bihoreanu, Gheorghe, 314
Tudoranu, 238
Tufeccieff, Nicola, 39
Tulivetrova, Elisabeta Ivanovna, 35
Tulvan, Ioan, 314
Turtureanu, Gheorghe, 136, 276
Tunăreanu, Nevian, 110, 126, 127, 312

Ț
Țăran, Axente, 151
Țăranu, Ioan, 110, 126, 127, 136, 269, 276
Țeicu, Cornel, 149
Țenescu, Constantin, 100, 239
Țenescu, Florea, 65
Țucă, Cornel, 311

U
Ullea, Octav, 76, 210, 269
Urdea, I., 87
Ursu, Nicolina, 116, 124

V
Vaczinska, Miknik, 56
Vaczinska, Polin, 56
Vartic, Gheorghe
Vaida-Voevod, Alexandru, 68, 71, 124, 174, 308
Varona, Alexandr, 123
Varta, Ion, 142
Vascenco, Victor, 123
Vasilescu, 240
Văitoianu, Alexandru, 85, 215, 216, 218
Văitoianu, Artur, 85, 90,134, 136, 148, 174, 220
Văleanu, Gheorghe, 148
Velcev, 52
Velter, Tiberiu, 313
Vereş, 72
Verzea, Victor, 6, 67-70, 72-74, 217
Viciu, R., 87
Vijniţer, Iosif, 60
Vitenberg, 55, 56
Vlad, Aurel, 45, 68, 99, 239
Vlad Ţepeş, 15
Voican-Voiculescu, Gelu, 147, 308
Voinescu, maior, 99, 238
Voinescu, Romulus P., 7, 29, 102, 125-128
Voinescu, V., 28
Vogoride, Nicolae, 16

W
Wachmann, 95
Walhburg, 54
Weinbaum, Julian, 61
Wertheimstein, 158
Wilhelm al II-lea, 48, 108
Witenberg, Jurek, 61
Wolff, Emil, 58

Z
Zaburov, 56
Zaharov, 81
Zahiu, D., 28, 102
Zamfir, Zorin, 94, 106, 310
Zapronova, Olga, 57
Zdrafcu, E., 80
Zgutta, Viorica, 81, 314
Ziegelmann, 54
Zileriu, 238
Zinghilieff, Ştefan P., 65, 66
Zinoviev, 146
Zodian, V., 306
Zoga, Apostolachi, 88
Zografi, Miha, 88
Zosău, 31
Zottu, Vasile, 26, 81
Zya Bey, 56

CUPRINS

PREFAȚĂ 5
INTRODUCERE 9
ABREVIERI 13

Capitolul 1
EVOLUȚIA STRUCTURILOR INFORMATIVE/CONTRAINFORMATIVE PÂNĂ LA IZBUCNIREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL 15
1. Repere istorice 15
2. Serviciul de Informații al Armatei 16
2.1. Activitatea informativă și de siguranță a armatei române în Războiul pentru Independență (1877–1878) 17
2.2. Evoluții organizatorice de la Războiul pentru Independență la Primul Război Mondial 23
3. Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale. România și spectrul terorismului internațional 27
3.1. Începuturile terorismului pe teritoriul României 29
3.2. Primele succese contrainformative (1910–1911) 33
3.3. Acțiuni informative externe (1912–1913) 35
3.4. Infiltrarea în organizații revoluționare străine (1913–1914) 39
3.5. Atentatul de la Sarajevo, România și implicațiile serviciilor de informații 41

Capitolul 2
NEUTRI..., DAR BINE INFORMAȚI (1914–1916) 43
1. Acțiuni informative externe 43
1.1. Agentul „U" din Transilvania 44
1.2. Agentul „F" de la Cartierul General al armatei austro-ungare 47
1.3. Agentul „B" de la Sofia 50
1.4. Agentul din Odesa 52
2. Acțiuni contrainformative 54
2.1. Propaganda socialiștilor români pe banii Imperiului German (1915) 57
2.2. Organizația austriacă de spionaj nr. 21 (1916) 60
3. Fundamentarea unei doctrine informative 64
3.1. Instrucțiuni relative la modul de funcționare și organizare a Serviciului Știrilor Directe 66

3.2. Pentru cine a lucrat informativ colonelul Verzea? 67
3.3. Instrucțiunile pentru funcționarea Biroului Informații pe timpul operațiunilor 74

Capitolul 3
APORTUL SERVICIULUI DE INFORMAȚII LA RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE 77
1. Campania anului 1916. Succese informative *versus* eşecuri decizionale 77
1.1. Lumini şi umbre 77
1.2. Studiu de caz: Grupul „Cerna" 82
2. Proiecte şi acțiuni subversive prin ardeleni şi macedoneni 86
2.1. Siguranța află... 88
2.2. Acțiunea începe bine... 89
2.3. ...şi se termină prost 91
3. Organizarea şi activitatea structurilor informative/contrainformative în 1917 92
3.1. Reforma structurilor informative 92
3.2. Serviciul Special de Siguranță româno-rus şi evoluția raporturilor bilaterale 101
4. 1918 – Reorganizarea şi noile direcții de acțiune ale Serviciului de Informații 105
4.1. Evoluții organizatorice 105
4.2. Apariția unei noi amenințări asimetrice: bolşevismul 113
4.3. Situația din Delta Dunării şi sudul Basarabiei în analiza lui Mihail Moruzov 115
4.4. Conflictul dintre Mihail Moruzov şi Romulus P. Voinescu 125

Capitolul 4
RĂZBOIUL INFORMAȚIILOR CONTINUĂ (1919–1920) 129
1. Adaptarea DPSG la noile amenințări 129
2. Evoluția Serviciului de Informații al Armatei 134
2.1. Întărirea componentei contrainformative 137
2.2. Organizarea şi activitatea Biroului de Informații al Diviziei 9 Infanterie la granița de est (noiembrie 1918–iunie 1919) 140
2.3. Serviciul de Informații Politice şi Propagandă şi analiza situației din Banat (începutul anului 1919) 147
2.4. O acțiune contrainformativă la granița de vest: complotul de la Oradea Mare (1919) 154
2.5. Serviciul de spionaj militar bolşevic în România (1920) 165

Capitolul 5
COLONELUL NICOLAE CONDEESCU, ŞEFUL SECȚIEI INFORMAȚII DIN MARELE CARTIER GENERAL 171

Capitolul 6
***INTELLIGENCE*-UL ROMÂNESC ÎN ANALIZA INAMICILOR** 177
1. Colonel Walter Nicolai: „Serviciul de informații este o meserie nobilă" 177
2. Secretele spionajului austro-ungar 178

CONCLUZII 183

ABSTRACT 187

ANEXE 191
Anexa nr. 1
● 1877 aprilie 16. Ordinul de Zi pe Armată nr. 3, care cuprinde instrucțiuni privind obținerea de informații asupra inamicului 193
Anexa nr. 2
● 1877 iulie 4. Ordinul de Zi pe Armată nr. 23, cu instrucțiuni asupra măsurilor de siguranță, recunoaşterilor în teritoriul inamic, modul de comportare cu negociatorii, prizonierii şi dezertorii 195
Anexa nr. 3
● 1877 iulie 6. Ordinul de Zi pe Armată nr. 26, care prevede mijloacele şi metodele utilizate pentru a se obține date utile asupra armatei otomane, în principal prin prizonieri, dezertori, locuitori, spioni şi „alte indicii" 198
Anexa nr. 4
● 1916. Marele Cartier General, *Instrucțiuni pentru funcționarea Biroului Informații pe timpul operațiunilor* 202
Anexa nr. 5
● 1916 decembrie 27. Dare de seamă a agentului de siguranță (asimilat sublocotenent) Gheorghe Jovin, care a desfăşurat acțiuni informative şi de contraspionaj în favoarea Diviziei 1 Infanterie şi a Grupului „Cerna" în perioada septembrie-noiembrie 1916 212
Anexa nr. 6
● 1917 ianuarie 4. Marele Cartier General, Secția I, Biroul Informații, *Procedeele întrebuințate de spionii germani pentru transmiterea informațiilor culese şi relativ la prizonierii germani* 222
Anexa nr. 7
● 1917 februarie 20. Marele Cartier General, *Instrucțiuni asupra organizării şi funcționării Serviciului de Informații* 225
Anexa nr. 8
● 1917 aprilie 15. Marele Cartier General, *Instrucțiuni asupra măsurilor ce trebuie luate în Statele Majore, servicii sau corpuri de trupă pentru a evita indiscrețiile şi a ne păzi de spionajul inamicului* 235

Anexa nr. 9
● 1917 august 24. Memoriu privind organizarea şi funcţionarea birourilor de informaţii de la marile unităţi aflate în componenţa Armatei 1 române 238
Anexa nr. 10
● 1917 octombrie 3. Marele Cartier General, Biroul Informaţii, *Observaţii relative la funcţionarea Serviciului de Informaţii* 243
Anexa nr. 11
● 1918 ianuarie 20. Marele Cartier General, *Instrucţiuni cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informaţii* 246
Anexa nr. 12
● 1918 aprilie 28. Referatul nr. 289, elaborat de colonelul Nicolae Condeescu, şeful Secţiei Informaţii, cu propunerea de organizare şi încadrare a acestei structuri după demobilizarea de la 1 iulie 1918..... 267
Anexa nr. 13
● 1918 august. Propuneri privitoare la modificarea broşurilor *Instrucţiuni asupra organizării şi funcţionării Serviciului de Informaţii* şi *Instrucţiuni cu privire la îndatoririle diferitelor eşaloane ale Serviciului de Informaţii*, elaborate de căpitanul A. Rigani din Secţia Informaţii 270
Anexa nr. 14
● 1919 martie. Proiect de organizare, funcţionare, încadrare şi buget a Secţiei Informaţii, în perspectiva fuzionării Marelui Cartier General cu Marele Stat Major 273
Anexa nr. 15
● 1920 aprilie 1. Marele Stat Major, *Instrucţiuni relative la formarea în fiecare garnizoană a unui birou de informaţii* 278
Anexa nr. 16
● 1920 noiembrie 9. Instrucţiuni ale Marelui Stat Major către Comandamentul Trupelor de Est privind combaterea acţiunilor de propagandă subversivă preconizate de mişcările de stânga şi extrema stângă 282
Anexa nr. 17
● 1919 iunie. Organizarea şi funcţionarea Biroului de Informaţii la Divizia 9 Infanterie în perioada noiembrie 1918–iunie 1919..... 285
Anexa nr. 18
● 1920 octombrie 6. Dare de seamă a Comandamentului Trupelor de Est către Ministerul de Război privind organizarea şi funcţionarea serviciului de informaţii bolşevic în spatele frontului inamic, în urma arestării şi exploatării rezidentului principal din Basarabia, trimis de Armata 14 sovietică 288

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 293
INDICE DE NUME 303

Astăzi, când ne apropiem de centenarul declanşării Primului Război Mondial, au rămas încă pete albe în privinţa participării României la conflict. Care au fost locul şi rolul României din punct de vedere informativ/contrainformativ în perioada neutralităţii (1914–1916), în cadrul conflagraţiei mondiale (1916–1918) şi în perioada imediat următoare Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918? A fost pregătită România pentru bătăliile purtate pe „frontul din umbră" cu vajnicii săi inamici, a avut capacitatea de anihilare a acţiunilor subversive desfăşurate pe teritoriul naţional, mai ales a celor asimetrice, nou apărute în urma prăbuşirii imperiilor multinaţionale şi apariţiei unor state cu interese şi acţiuni agresive la adresa vecinilor, a dispus de funcţionari/ofiţeri de informaţii capabili şi oneşti? În ce măsură decidenţii politico-militari, beneficiari ai materialelor informative şi analitice, s-au ridicat la înălţimea funcţiilor şi au avut capacitatea de a înţelege datele primite, de a lua măsuri în consecinţă, în favoarea intereselor naţionale?

Tuturor acestor întrebări, dar şi altora, cartea de faţă încearcă să le găsească un răspuns.

ISBN 978-973-32-0896-9

www.edituramilitara.ro